

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KENT YOKSULLUĞU VE EVSİZLİK
(İSTANBUL-ZEYTİNBURNU SPOR KOMPLEKSİ
BARINMA EVİ ÖRNEĞİ)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Meryem KÜÇÜK**

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hacı Musa TAŞDELEN

KASIM – 2014

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KENT YOKSULLUĞU VE EVSİZLİK
(İSTANBUL-ZEYTİNBURNU SPOR KOMPLEKSİ
BARINMA EVİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Meryem KÜÇÜK

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

"Bu tez 19/11/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. H. Musa Çarşçelen	Basarılı	
Doç. Dr. Alev Erkinlet	Basarılı	
Yrd. Doç. Dr. Pınar Yangan Hepgöl	Basarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygu olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Meryem KÜÇÜK

19.11.20014

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden, desteğini ve katkısını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Hacı Musa TAŞDELEN' e, tezimin gelişmesi ve olgunlaşması için her zaman vakit ayırıp kıymetli fikirlerini ve emeğini sunan değerli Doç. Dr. Alev ERKİLET hocama, içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yrd. Doç Dr. Pınar YAZGAN HEPGÜL ve Yrd. Doç. Dr. Sevim ATİLLA DEMİR bütün süreç boyunca her anlamda yanımda olmuş, desteğini ve katkılarını esirgememiştir. Bu vesileyle tüm hocalarım ve tezimin son okumasında yardımlarını esirgemeyen meslektaşım Arş. Gör. Handan AKYİĞİT' e teşekkürlerimi borç bilirim. Son olarak bugünlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme, Merve KÜÇÜK' e, Gözde AYKUT' a ve Yeşim YILDIZ' a şükranlarımı sunarım.

Meryem KÜÇÜK

19.11.2014

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ	7
1.1. Yoksulluk Nedir?	7
1.1.2. Yoksullukla İlgili Temel Kavramlar ve Tanımlamalar.....	9
1.1.2.1. Mutlak Yoksulluk – Görelî Yoksulluk	9
1.1.2.2. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk	11
1.1.2.3. Objektif Yoksulluk –Sübjektif Yoksulluk.....	12
1.1.2.4. Kırsal Yoksulluk - Kentsel Yoksulluk	13
1.1.2.5. Yeni Yoksulluk.....	13
1.1.2.6. Çalışan Yoksullar	14
1.2. Kentsel Yoksulluk.....	16
1.2.1. Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi	20
1.2.1.1. İş ve Çalışma Yaşamındaki Dönüşümler.....	20
1.2.1.2. Devletin Değişen Rolü: Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete	23
1.2.2. Kentsel Yoksulluğun Sosyal/Kültürel Faktörlerle Analizi	26
1.2.2.1. Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekânsal Yoğunlaşması- Ayrışması.....	26
1.3. Sınıf-altı (Underclass) ve Derin Yoksulluk.....	31
1.3.1. Sınıf-altı Tartışmasının Kökeni.....	31
1.3.2. Türkiye’de Sınıf-altı olgusu ve Yeni Kent Yoksulluğu	35
1.4. Evsizlik Nedir?.....	40
1.4.1. Ülkeler Bazında Evsizlik Tanımlamaları ve Kapsamı.....	42
1.4.2. Evsizlerin Sınıflandırılması	48
1.4.2.1. Zamansal Sınıflandırmalar	48

1.4.2.2. Zamansal Olmayan Sınıflandırmalar.....	50
1.5. Evsizliğin Sosyal /Kültürel /Ekonomik Faktörlerle Analizi	51
1.5.1. Evsizlik, Yeni Kent Yoksulluğu ve Sosyal Dışlanma - Sınıf-Altı – Kenardalık	51
1.5.2. Evsizlik, Vatandaşlık ve Kimlik: Güvensizlik, Risk.....	54
1.6. Evsizliği Açıklayan Teoriler	56
1.6.1. Evsizliği Bireysel Teorilerle Açıklama.....	57
1.6.2. Evsizliği Yapısal Teorilerle Açıklama.....	57
1.6.3. Yeni Yaklaşımlarla Evsizliği Açıklama.....	59
1.6.3.1. Post-yapısalcılık, Foucault ve Evsizlik.....	59
1.6.3.2. Postmodernizm	61
1.6.3.3. Giddens’ın Yapısallaşma Teorisi ve Evsizlik.....	62
1.6.3.4. Eleştirel Teori, Habermas ve Evsizlik	63
1.6.3.5. Sosyal Bir Gerçeklik Olarak Evsizlik.....	64
1.6.3.6. Etnografik Yaklaşımlar.....	65

BÖLÜM 2: FARKLI ÜLKELER BAZINDA VE TÜRKİYE’DE EVSİZLİK

ARAŞTIRMALARI VE UYGULAMALARI	68
2.1. Farklı Ülkeler Bazında Evsizlik Araştırmaları ve Sonuçları.....	68
2.2. Farklı Ülkeler Bazında Evsizlere Yönelik Uygulamalar ve Politikalar	71
2.2.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Evsizlere Yönelik Uygulamalar ve Politikalar ..	71
2.2.2. Amerika Birleşik Devletlerinde Evsizlere Yönelik Uygulamalar ve Politikalar	76
2.3. Türkiye’de Evsizlere Yönelik Araştırmalar ve Sonuçları.....	77
2.4. Türkiye’de Evsizlere Yönelik Kurumsal Hizmetler	80
2.4.1. Ankara Valiliği Kimsesizler Oteli	81
2.4.2. Ankara Büyükşehir Belediyesi Barınma Evi	81
2.4.3. Terminalerin Barınak Olarak Kullanılması; Ankara Şehirlerarası Terminal İşletmesi.....	82
2.4.4. Bursa Büyükşehir Belediyesi Barınma Evi.....	83
2.4.5. İstanbul Valiliği Beyoğlu Kaymakamlığı –Evsizler Evi	83
2.4.6. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Evsizlere Yönelik Hizmetleri	84

2.4.6.1. Alibeyköy Tevfik Aydeniz Spor Salonu	84
2.4.6.2. Sarıyer Metin Oktay Spor Tesisleri	84
2.4.6.3. Zeytinburnu Spor Kompleksi	85
2.4.7. Sivil Toplum Faaliyetleri	85
BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ	87
3.1. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri	87
3.2. Saha Bulgularının Değerlendirilmesi	90
3.2.1. Evsizlerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Nitel Analizi	90
3.2.2. Sokağın Öteki Yüzü : “Soğuk”, “Açlık ”, “Yalnızlık” , “Esnaf”, “Mücadele” ve “Kadın Olmak”	94
3.2.3. Neden Evsizler?	101
3.2.3.1. Aile Yapısındaki Değişmeler, Aile İçi Şiddet ve Boşanma.....	101
3.2.3.2. Yoksulluk, Düşük Ücretli Ev Koşullarına Ulaşma İmkânın Azalması ve İşsizlik	105
3.2.3.3. Kentsel Ayrışma ve Farklılaşma, Toplumsal Bütünleşememe.....	110
3.2.3.4. Alkol ve Madde Bağımlılığı	114
3.2.4. Sınıf-altı Göstergeleriyle Evsizliği Değerlendirme.....	116
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	120
KAYNAKÇA	125
EKLER.....	136
ÖZGEÇMİŞ.....	146

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
IMF	: Uluslararası Para Fonu
WB	: Dünya Bankası
UNDP	: Birleşik Milletler Kakınma Programı
UN-HABİTAT	: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
Çev	: Çeviren
Vb	: Ve benzeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Evsizlerin Kùltùrlerasası Kavramsallaştırılması.....	44
--	----

Tezin Başlığı: Kent Yoksulluğu ve Evsizlik (İstanbul-Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi Örneği)

Tezin Yazarı: Meryem KÜÇÜK

Danışman: Prof.Dr. Hacı Musa TAŞDELEN

Kabul Tarihi: 19 Kasım 2014

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) +136 (tez)+10 (ek)

Anabilimdalı: Sosyoloji

Sanayi devriminin meydana gelmesi ile toplumsal değişimlerin yaşandığı 19 yüzyıl ve sonrasındaki gelişmeler, yoksulluğun görünümü ve anlamsal boyutunu değiştirmiştir. Toplumun içindeki enformel mekanizmalarla hayatı bir şekilde yaşanabilir ve katlanabilir duruma getiren eski yoksulluk, yeni yoksullukla birlikte bu olumlu hal ortadan kalkmış ve yerine derinleşen yoksulluk halleri kalmıştır. Yeni dönem yoksulluk toplumsal farklılaşmayı ve ayrılmayı, sosyal dışlanmayı, marjinalleşmeyi, sosyal mahrumiyeti, halk şiddetini, açlığı ve sefaleti belirgin hale getirmiştir. Diğer bir deyişle, toplumsal boyutta yaşanan değişim ve dönüşümler birlikte ortaya çıkan yeni yoksulluk olgusu, yoksulluğun derinleştiği ve toplumun dışlayıcı unsurlarını taşıyan “*evsizlerin*” ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Evsizlik, kent mekânın köprü altlarında, virane binalarda, parklarda ve karton kutular üzerinde sürdürülen yaşamı, aynı zamanda toplumsal ve mekânsal tecrit edilişi sergilemektedir. Kent, mekânına daha fazla sermaye çekmek için yarısını devam ettirirken, kentin kıyısında derin yoksulluğuyla bütünleşmiş ve bir şekilde çarkın dışında kalan evsizlere göz yummaktadır. Nihayetinde evsizlik sorunsalı günümüzde yaygınlaşmakta ve çözüm bekleyen önemli bir olgu haline gelmektedir. Çalışma bu sorunsalı kent yoksulluğunun bir türü olarak ele alarak, yaşanan sürecin zorlukları ve buna karşı geliştirilen önlemleri ve evsizlerin sınıf-altı grubu göstergeleriyle olan benzerlikleri analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç çerçevesinde belirlenen yöntem ve tekniğe bağlı olarak evsizlerle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümü, konuyla ilgili olan kavramsal ve kuramsal çerçeveyi ele almaktadır. Öncelikle kent yoksulluğuna ilişkin temel kavramlar ve tanımlamalar yapılmıştır. Kent yoksulluğunun ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerle analizi yapılarak evsizlikle olan ilişkisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Daha sonra sınıf-altı tartışmalarının tarihsel kökenine değinerek, Türkiye’de sınıf-altı olgusunun oluşumu hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Son olarak evsizlik olgusunun anlamı ve kapsamına, farklı ülkeler bazında evsizliğin hangi anlamları ifade ettiğine ve evsizliği açıklayan teorilere değinerek bölüm tamamlanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, farklı ülkeler bazında gerçekleştirilen araştırmalara ve uygulamalara değinilmiştir. Aynı zamanda ülkemizde yapılmış olan teorik ve uygulamalı çalışmalara değerlendirilerek, verileri kısaca analiz edilmiştir. Son olarak, ülkemizde evsizlere yönelik yapılan hizmetler betimlenmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son bölümü ise 24.02.2014-29.02.2014 tarihleri arasında İBB Darülaceze müdürlüğü tarafından yürütülen evsizlerin kış aylarında soğuk hava koşullarından korunması amacıyla açılan Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi’nde gerçekleştirilen nitel araştırmanın verilerinin analizi yer almaktadır. Analiz dört kısımda gerçekleştirilmiştir: Bunlar, 1.Görüşülen evsizlerin sosyo-demografik özelliklerinin nitel analizi 2.Evsizlerin sokakta yaşadıkları zorluklar ve zorluklara karşı geliştirdikleri önlemler (Sokağın öteki yüzü) 3.Evsizlik nedenleri ve 4.Sınıf-altı göstergeleriyle evsizleri değerlendirme.

Anahtar Kelimeler: Kent Yoksulluğu , Evsizlik , Sınıf-altı ve Sosyal-Dışlanma

Title of the Thesis: Urban Poverty and Homelessness (Istanbul-Zeytinburnu District Sports Complex Lodging House Example)	
Author: Meryem KÜÇÜK	Supervisor: Professor Hacı Musa TAŞDELEN
Date: 19 November 2014 Nu. of pages: vii (pre text)+136(main body)+10(appendixes)	
Department: Sociology	
<p>Developments in and after the 19th century that occurred in line with the social changes of the industrial revolution, transformed the outlook and semantic dimension of poverty. While old poverty makes life livable and bearable through informal mechanisms within the community, new poverty eliminates this positive state and instead leaves its place to the deepening of poverty. With the new era poverty, social differentiation and separation, social exclusion, marginalization, social deprivation, public violence, hunger and misery became more apparent. In other words, the new poverty phenomenon that emerged from social changes and transformations, resulted in the creation of “homeless people” who represents the deepening of poverty and social exclusion. Homelessness not only exhibits the life spent under bridges, in ruined buildings, parks, on cardboard boxes, but also displays social and spatial isolation. While the urban area continues its race to attract more capital, it overlooks the homeless people who are integrated with deep poverty at the edge of the city and somehow stay out of life. Ultimately, the problematic of homelessness is becoming widespread nowadays and it turns out to be a significant phenomenon waiting for its resolution. The research evaluates this problematic as a type of urban poverty, and aims to analyze the challenges throughout the process, measures developed against this problematic and similarities of homeless people with underclass group. In-depth interviews were conducted with homeless people using the method and technique determined in line with the research's goal. The study is composed of three sections. The first section of the research lays out a discussion on the conceptual and theoretical framework related to the subject area. Basic concepts and definitions related to urban poverty has been covered. The economic, social and cultural factors of urban poverty is analyzed and its relationship with homelessness is questioned. Thereafter, citing the historical origins of the underclass debate, an assessment has been made on the formation of underclass phenomenon in Turkey. Finally, the section concludes by referring to the meaning and scope of homelessness, cross country differences on its meaning and theories explaining homelessness. The second section of the research addresses the studies and practices performed in different countries. At the same time, the research covers the theoretical and applied studies in Turkey with a brief data analysis. Finally, the section concludes with a description of services for homeless people in Turkey. The third and last section of the research lays out a comprehensive data analysis on the qualitative research conducted in Zeytinburnu District Sports Complex Lodging House that has been opened by Istanbul Metropolitan Municipality Directorate of Almshouse between the dates 24 .02.2014-29.02.2014 to protect the homeless people from cold weather in the winter time. The analysis is composed of four sections: 1.Qualitative analysis of homeless people's socio-demographic characteristic 2.Challenges homeless people face and the measures they take against them (The other side of the street) 3.Causes of homelessness and 4.Evaluation of the homeless people with underclass indicators.</p>	
Keywords: Urban Poverty, Homelessness, Underclass and Social Exclusion	

GİRİŞ

Toplumların ekonomikleşmeye başladığı Sanayi Devrimi ve sonrasındaki gelişmeler yoksulluğun görünümü ve anlamsal boyutunu değiştirmiştir. Yaşanabilir ve katlanabilir bir durum olan eski yoksulluk, yeni yoksullukla birlikte ortadan kalkmış ve onun yerini sefalet ve açlık almıştır. Ayrıca, eskiden toplumsal kesimler arasında görülmeyen ayrışma ve kopma modern yoksullukla birlikte daha belirgin hale gelmiştir (Açıkgöz ve Yusifoğlu, 2012, s. 81). Bu durumu ortaya çıkaran birçok faktör söz konusudur; Bu faktörlerden ilki nüfus artışıdır. Nüfus artışıyla birlikte yaşanan yerel ve küresel ekonominin tekrar yapılanması, işe girmeye hazırlanan niteliksiz işçilerin sayısını arttırmış, işsizlik problemini üretmiştir. Niteliksiz iş gücünün yeni istihdam alanı ise düşük maaşa ve güvensiz olarak nitelenen marjinal sektörlerdir. Bu sürecin bir yönünü de devletin sosyal devlet ya da refah devleti anlayışı yerine neo-liberal politikaları benimsemesi, sosyal yardıma muhtaç olan kişinin yalnız başına mücadele vermesi sorunsalı oluşturmaktadır. Ülkelerin benimsemiş olduğu bu değişim ve dönüşümlere bağlı toplumsal düzlemde, toplumsal gruplar arası farklılaşmalar artmış, gelir dağılımındaki dengesizlikler yaşanan süreci etkilemiştir (Koegel, 2007, s. 249-250). Gelir yetersizliği yaşayan yoksul kesim, piyasanın talep ettiği ücretleri karşılayamamaktadır. Hatta piyasa konut alanından çok fazla kar sağladığı için, düşük ücretli konut bulma imkânı azalmıştır. Yoksul kesimin düzensiz iş veya işsizlik, sosyal yardımların yetersizliği, gelir yetersizliği, yüksek ücretli ev koşullarına bütçeyi yetirememesi gibi temel yapısal dayanakları “*evsizlik*” sürecinin yaşanmasına sebep olmuştur.

Çeşitli sebeplerle şekillenen evsizlik sorunsalı günümüzde yaygınlaşmakta ve çözüm bekleyen önemli bir olgu haline gelmektedir. Birleşmiş Milletler Raporlarına göre, Dünyada 100 milyon evsiz bulunmaktadır. Pek çok sosyal sorunun bir bileşkesi konumunda olan evsizlik, 21.Yüzyıl’da insanlığın içinde bulunduğu trajedinin de en önemli göstergelerinden biridir (Özdemir, 2010, s. 77).

Evsizlik, özellikle gelişmiş ülkelerde kapitalizmin tüm kurumlarıyla işlediği ve bireyselliğin ön plana çıktığı 1980’li yıllarda önemli bir sosyal sorun olarak ortaya çıkmıştır. Ülkemizde ise yoksulluk, yetersiz gelir, göç, işsizlik, kentsel dönüşüm, piyasanın dönüşümü, kendini gerçekleştirememe, akıl hastalığı ve madde bağımlılığı,

aile yapısındaki değişimin etkisiyle artmaya başlamıştır (Işıkhana , 2002, s. 13). Diğer yandan, bu sayılan özelliklerin ve evsizlik olgusunun, kent alanıyla özdeşleştiğini, bir nevi yanlış kentleşmeyle birlikte ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Evsizliğin uzamsal yoğunluğu ve bu değişen politikalar sonucunda ortaya çıkan yoksulluk kısır bir döngü oluşturmaktadır. Evsizlik, yoksullukta daha fazla yoğunlaşma, kamu hizmetleri seviyesindeki düşüklük, fiziksel ve toplumsal çevrelerin giderek kötüleşmesi, bağlantılı toplumsal ve ekonomik bağların terkedilmesidir (Marcuse, 1979). Zamanla sistemden tamamen çekilme durumu da söz konusudur. Bu da evsizliğin “sınıf-altı” ve “kenardalık” kavramlarıyla ne kadar bütünleştiğini gösterir. Bauman, sınıf-altı kavramını genel olarak toplumun dışında bırakılmak istenen grubu anlatmak için kullanır ve önemli bir benzetmesi vardır; sınıf-altı üyelerini “aylaklar” ve varlıkları “turistler” kavramlarıyla ifade eder. Aylaklar, toplumun dışlanmışları, “dünyanın artıkları”, turistler gibi seyahat ederler ama onlarınki seyahat değil daha çok harekettir. Kimse onlara yardım etmediği, yakın davranmadığı için hareket ederler. Bu hareketlilik turistlerinde işine gelmektedir (Bauman, 1999’dan aktaran; Erdem, 2013). Çünkü onlar aylakları gözlerinin önünde görmek istememektedirler. Bu benzetmede aylaklar evsizler olmaktadır. Sokakta yaşayan sınıf-altı grubu sürekli dolanım halinde ve daimi durabileceği bir mekânı çeşitli sebeplerden ötürü bulamamaktadır. Bu kesimi toplum kuraldışı ya da yasalara zarar vereceği gerekçesiyle yaşadıkları mekânda görmek istemezler. Kendilerinden uzak, gözünün önünde olmayacak yerlerde yaşamalarını ister. Haliyle bu kesim kendi kaderine terk edilmiş bir şekilde “yok-olmuşluklar” mekânına gönderilmektedir.

Diğer taraftan, evsizlerin toplumsal mecrada sosyal ve ekonomik getirilerden kendini soyutlaması, yapısal uyumsuzluk ya da normal olmayan bir durum olarak nitelendirilmesine sebep olur. Hatta toplumun sıra dışı insanları olarak görülür. Aslında toplumda kişinin “derin yoksullukla” bütünleşmesi ötekileşmesinin ya da sıra dışılığının önemli bir tezahürüdür. Kişi evsizliğinin ilk dönemlerinde yapısal uyumsuzluğu zedelemeyen, normal bir durum olarak kendini nitelendirse de toplumsal düzlemden giderek yalnızlaşma, dışlanma, toplumun diğer üyeleri ile iletişime geçememe durumu zamanla kendilerinin anormal olduğu yakıştırmasını benimsemeye başlamasına sebep

olur, ayrıca tamamen toplumdan koparlar. Bu sorunsal “*yersiz –yurtsuz olma*” duygusu ile ikiye katlanır, onların ontolojik güvenlerini sarsar.

Derinleşen yoksulluğuyla bütünleşen evsiz kesim, yapısal olarak ilgisiz konuma itilme, ayrımcılığa, sosyal haklardan mahrum bırakılmaya, şiddete ve istismara uğrama sorunsallarıyla bütünleşmesiyle sonuçlanır. Çoğunlukla bu kesim kapitalist bakış açısıyla değersiz olan, iktidardaki siyasi çıkarları açısından önemli olmayan, bazı grupların çıkarlarına hizmet etmeyen âdete sırtında bir yük olarak değerlendirilen bir kesimdir. Bu sebeplerden ötürü evsiz insanı tekrardan hayata tutunması için gerçekleştirilen hizmetler yetersizdir ya da hemen hemen hiç yok gibidir.

Araştırmanın Konusu

Araştırma, günümüzde bütün toplumların aşına olduğu kent yoksulluğunun bir alt türü olan evsizliği ele almaktadır. Kent yoksulluğunun bir görünümü olan evsizlerin, evsizliklerinin nedenleri, evsizlik süreciyle birlikte yaşadıkları sorunları ve bu sorunlara karşı geliştirdikleri önlemleri, sınıf-altı grubu göstergeleriyle ne tür benzerlikleri olduğu tartışılmaktadır.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın ilk bölümü, konuyla ilgili olan kavramsal ve kuramsal çerçeveyi ele almaktadır. Öncelikle kent yoksulluğuna ilişkin temel kavramlar ve tanımlamalar yapılmıştır. Kent yoksulluğunun ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerle analizi yapılarak evsizlikle olan ilişkisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Daha sonra sınıf-altı tartışmalarının tarihsel kökenine değinerek, Türkiye’de sınıf-altı olgusunun oluşumu hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Son olarak evsizlik olgusunun anlamı ve kapsamına, farklı ülkeler bazında evsizliğin hangi anlamları ifade ettiğine ve evsizliği açıklayan teorilere değinerek bölüm tamamlanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise farklı ülkeler bazında gerçekleştirilen araştırmalara ve uygulamalara değinilmiştir. Aynı zamanda ülkemizde yapılmış olan teorik ve uygulamalı çalışmalara değerlendirilerek, verileri kısaca analiz edilmiştir. Son olarak, ülkemizde evsizlere yönelik yapılan hizmetler betimlenmiştir.

Araştırmanın üçüncü ve son bölümü ise, 24.02.2014-29.02.2014 tarihleri arasında İBB Darülaceze müdürlüğü tarafından yürütülen evsizlerin kış aylarında soğuk hava koşullarından korunması amacıyla açılan Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma

Evi’nde gerçekleştirilen nitel araştırmanın verilerinin analizi yer almaktadır. Analiz dört kısımda gerçekleştirilmiştir: Bunlar, 1.Görüşülen evsizlerin sosyo-demografik özelliklerinin nitel analizi 2.Evsizlerin sokakta yaşadıkları zorluklar ve bu zorluklara karşı geliştirdikleri önlemler (Sokağın öteki yüzü) 3.Evsizlik nedenleri ve 4. Sınıf-altı göstergeleriyle evsizleri değerlendirme.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada, evsizlerle yapılan görüşmelerden yararlanarak, evsizliğin kent yoksulluğuyla olan ilişkisini, yeni dönem değişim ve dönüşümlerle birlikte evsizliği ortaya çıkaran değişkenleri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda sınıf-altı grubu göstergeleriyle, toplumumuzda mevcut bulunan evsizlik olgusunun uygunluğunun tartışılması hedeflenmektedir. Belirlenen amaçlar doğrultusunda 4 temel problem çalışmanın **araştırma soruları** olarak oluşturulmuştur:

1. Evsizlerin sosyo-demografik özellikleri nelerdir? (cinsiyeti, doğum yeri, yaşı, eğitim durumu, mesleği, medeni durumu, sosyal güvencesinin olup-olmadığı, sabıka kaydı vb.)
2. Evsizlerin, evsizlik süreciyle birlikte yaşadıkları sorunlar ve bunlara karşı geliştirdikleri önlemler nelerdir?
3. Evsizlik nedenleri nelerdir?
4. Sınıf-altı grubu göstergeleriyle evsizlerin ne tür benzerlikleri vardır?

Çalışmada kent yoksulluğu ve evsizlik konusunun tercih edilmesinin önemli nedenleri bulunmaktadır. Bu önemli nedenlerin başında, ülkemizde yaşanan sosyo-ekonomik değişim ve dönüşümlerle birlikte kent yoksulluğunun bir alt türü olan evsizlerin, derin yoksullukları ve marjinalleşmiş durumlarının genel bir görünümü analiz edilerek toplumsal sorun alanını gündeme getirmesi yer almaktadır. Aynı zamanda literatürümüzde kent yoksulluğunun bir görünümü olan evsizlik sorunsalıyla ilgili yapılmış çalışmalar yok denecek kadar azdır. Yapılan çalışma literatürdeki ilgili boşluğu doldurması ve gelecekteki kamu çalışmalarına örnek olması açısından önemlidir. Diğer taraftan, çalışmanın İstanbul bağlamında yürütülmesinin önemli ve haklı nedenleri vardır. Elbette, İstanbul’da mevcut olan koşullar, Türkiye’nin diğer

kentlerinde de mevcuttur. Kent yoksulluğunu da içinde barındıran evsizlik olgusu her yerde mevcuttur. Bir anlamda İstanbul, Türkiye'nin her tarafında gözlenen toplumsal dönüşümlerin en keskin hatlarıyla sergilendiği bir laboratuvar olarak düşünülebilir. İstanbul'un kendine özgü bir takım özellikleri de vardır. Diğer bir neden ise, İstanbul'un dünya tekelinde kent yaklaşımını barındırması ve içinde barındırdığı evsizlerle de benzerlik göstermesidir.

Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Araştırmada yaklaşım olarak fenomenoloji-yorumsamacı benimsenerek; literatür taraması, katılımlı gözlem ve nitel araştırma veri toplama tekniği olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme bir veri toplama tekniği olarak, araştırmanın konusu ile ilgili soruların sorulmasına, dinlenmesine, cevapların kaydedilmesine ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini mümkün kılmıştır. Nitel verinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılmıştır. Böylece görüşülen kişilerin algıları, yaşam deneyimleri ve konuyla ilgili değerlendirmelerini derinlemesine inceleme olanağı sağlamıştır.

Araştırmada görüşme yapılacak bireylerin seçimi rastlantısal olmayan örneklem yoluyla oluşturulmuştur. Rastlantısal olmayan örneklem seçim tekniğinin kullanılmasının nedeni, bu tip araştırmaların bir hipotez test etmekten çok, bir keşfetme, anlam çabası içermesindedir (Kümbetoğlu, 2012). Araştırmanın amaç ve kavramlarının bağlı olarak rastlantısal olmayan örneklem türünden "kartopu örneklem" türü tercih edilmiştir. Araştırma alanında kaynak kişilerden doğru diğer görüşülecek kişilere ulaşılması ve bir kartopu gibi ilerledikçe yeni kişilere ulaşıldıkça örneklemin büyümesi ile oluşmuştur. Ayrıca her bir görüşme en az 20 ve en çok 50 dakika sürmüştür.

Görüşmeler 24.02.2014-29.02.2014 tarihleri arasında İBB Darülaceze Müdürlüğü tarafından yürütülen evsizlerin kış aylarında soğuk hava koşullarından korunması amacıyla açılan Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi'nde gerçekleştirilmiştir. Bu yerin seçilmesinin temel amacı İstanbul gibi bir kentin farklı bölgelerinde bulunmakta olan evsizlerin kış ayı vesilesiyle bu barınağa toplanmasıdır. Araştırmada benimsenen yöntem ve tekniğe bağlı olarak, 80 evsiz ile görüşülmüştür. Bunların 68'ı erkek, 12'si

kadıdır. Nitel olan araştırmanın verilerinin analizlerini ise betimsel ve sistematik analiz yaklaşımı ile birlikte yorumlama tekniği kullanılmıştır

BÖLÜM 1: ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1.Yoksulluk Nedir?

Tarih boyunca insan topluluklarının birebir deneyimlediği ancak tam olarak bu yaşanan olgunun ne olduğuna ilişkin hemfikir olunamayan konulardan biridir yoksulluk. Çünkü yaşanan bu durumun neye göre ölçülmesi, tespit edilmesi gerektiğine ilişkin bir veri yoktur. Çerçevlendirilen durumlar ise toplumdan topluma değişim göstermekte, bu değişimin en temel sebeplerinden biri ise toplumların sahip olduğu sosyo-kültürel, siyasal ve ekonomik yapılarıdır. Ayrıca, yoksulluk tanımı toplumun yapısına göre değişiklik göstermekle birlikte, konuyu ele alan araştırmacının analiz etmek isteği ögelere bağlı da şekillenmektedir. Sonuç olarak çok fazla değişkene bağlı olarak yoksulluk tanımlanabilir ve kapsamı oluşturulabilir.

En basit anlamıyla yoksulluk, Castells (2013, s. 93)'e göre “*belli bir toplumda, belli bir zaman diliminde kaynakların, asgari düzey olarak kabul edilmiş (genellikle hükümetler ya da yetkili kurumlarca belli sayıda bireyi olan bir aileye düşen gelir düzeyi olarak tanımlanabilir) hayat standartlarına ulaşmanın mümkün olduğu düzeyin altında kaldığını belirten bir ölçüttür*”. Yoksul kavramını Aktan ve Vural (2002, s. 39) ise “*yeterli düzeyde parası olmayan veya konforlu bir şekilde yaşamak için gerekli araçlara sahip olmayan kişi*” olarak tanımlanmaktadır.

Yoksulluğun ne olduğuna ilişkin yapılan tanımlamalarda yaygın olarak; gelire bağlı olarak kişinin fiziksel ihtiyaçlardan yoksunluğu dile getirilir. Bu yaklaşımda yapılan ilk anlamlı tanım ise, 1901 yılında Seebom Rowntree tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre yoksulluk, “*toplam kazançların biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesidir*” (Rowntree, 1901'den aktaran; Mingione, 1996).

Drewnowski (1977) yoksulluğu, bireylerin asgari yaşam standardının öngördüğü temel ihtiyaçları karşılanabilmesi için yeterli oranda bir gelirden yoksun olması durumu olarak tanımlamaktadır. Lipton (1997) ise bireye ait tüketimdeki yetersizliklere yoğunlaşarak kişi başına özel tüketimin belirli bir düzeyin altındaki durumu yoksulluk olarak tanımlamaktadır.

Dünya Bankası yoksulluğu genel bir tanımla; asgari yaşam standardına erişememe durumu, başka bir ifadeyle maddi nitelikteki mahrumiyetler nedeniyle kaynaklara, üretim ürünlerine erişememe ve asgari bir yaşam düzeyini sürdürecektir gelirden yoksul olma hali olarak ifade etmektedir (WB, 1990). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ise daha farklı bir yaklaşım ile yoksulluğu açıklar, belirli bir insani gelişme düzeyinde olmama durumu ve koşulları içinde ele almaktadır. Bu tanıma göre, belirli bir gelir düzeyinin tutturamayan, temel kaynaklara, sağlık ve eğitim gibi temel kamu hizmetlerine erişim olanağı olmayan kişiler yoksul olarak kabul edilmektedir (UNDP, 2004).

Çalışmamızda yoksulluğa ilişkin birkaç tanımlama yapıldıktan sonra şunu dile getirebiliriz. Yoksulluğu, yalnızca geçim olanaklarının yetersizliği gibi ekonomik bir çerçevede düşünmek, yoksulluğa çok sınırlı ve dar bir bakış açısıyla bakmak anlamına gelmektedir. Bu sınırlılığı aşabilmek için yoksulluğun önemli bir boyutu olan sosyal ve psikolojik yaklaşımıyla da değerlendirilmelidir.

Bauman (1999, s. 59-60) ise yoksulluğu ekonomik kıstasların yanı sıra sosyal ve psikolojik kıstasları da ele alarak şöyle açıklar;

“İnsanlık tarihinin büyük kısmında yoksulluk durumu hayatta kalma açısından doğrudan bir tehlike oluşturmuştur. Açlıktan ölme, hastalık durumunda tıbbi bakımsızlık ve barınmaksızın tehdidi. Hâlâ dünyanın birçok bölgesinde bu, tehlikeler anlamına gelmektedir. Yoksulların durumu yalnız hayatta kalabilme seviyesinin üstüne çıksa bile, yoksulluk her zaman için kötü beslenme, iklim değişikliklerine karşı yetersiz korunma ve evsizlik demektir; (...). Bununla beraber yoksulluk fenomeni yalnızca yokluk ve bedensel tehlike anlamına gelmez. Yoksulluk aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir durumdur: İnsan yaşamının edebe uygunluğu, içinde bulunduğu toplumun nezih yaşam standartlarıyla ölçüldüğü için bu standartlara erişememenin kendisi bir sıkıntı, ıstırap ve özsaygı yitimi sebebidir. Yoksulluk, “normal yaşam” olarak kabul edilen her şeyden mahrum bırakılma demektir. “İstenilen düzeyde olmama” demektir. Bu durum, kendini beğenmeme, utanç ya da suçluluk duymayla sonuçlanır. Yoksulluk, ayrıca, mevcut toplumda “mutlu bir yaşamı ifade eden tüm imkânlardan yoksun bırakılmak, “hayatın sunmak zorunda olduğu ” nu almamak anlamına da gelir. Bu da kendini değersiz görmeye, şiddet içeren ve katı davranışlar biçiminde beliren kin ve öfkeyle ya da her ikisiyle sonuçlanır.”

Kısacası yoksulluk durumu, insanın hayatta kalabilmesi için temel ihtiyaçlarını karşılayamamasını ifade eden gelir temelli düşünüleceği gibi, yoksulluğu sosyal ve psikolojik bir durum olarak da çerçeveselendirebiliriz. Yoksulluğun sosyal ve psikolojik boyutu; insanın içinde bulunduğu toplumda mevcut bulunan sosyal, siyasal ve kültürel yaşam standartlarına erişememesi durumudur. Ayrıca, kişinin insani ve kapasite gelişimlerinden yoksun kalmasına, sosyal dışlanma süreçlerine tabi tutulmasını ifade

eder. Yoksun olma durumu aynı zamanda toplum içinde bireyin özsaygısını yitirmesine, utanma duygusunun gelişmesi gibi psikolojik durumlarında ortaya çıkmasına sebebiyet verir. Sonuç olarak, yukarıda saydığımız değişkenlere bağlı olarak yoksulluk farklı açılardan tanımlanabilir ve farklı sınıflamalara konu olabilir.

1.1.2. Yoksullukla İlgili Temel Kavramlar ve Tanımlamalar

1.1.2.1. Mutlak Yoksulluk – Göreli Yoksulluk

Yoksulluğa ilişkin olarak, sosyologlar ve araştırmacılar tarafından kabul edilen iki farklı yaklaşım mevcuttur; “*mutlak yoksulluk*” ile “*görelî yoksulluk*”. Mutlak yoksulluk kavramı, geçimlik-fiziksel bakımdan sağlıklı bir varoluşu sürdürebilmek için karşılanması gereken temel koşullar düşüncesine dayanmaktadır. İnsan varoluşu için bu temel gerekliliklerden örneğin; yeterli yiyecek, barınma, giyim vb. yoksun olma, kişi için yoksulluk içinde yaşıyor denir. Mutlak yoksulluk, evrensel bir geçerlilik temeline dayandırılır. İnsanın geçimlik standartlarının, aynı yaş ve fiziksel özelliklere sahip olan bütün insanlar için, nerede yaşadıklarına bakılmaksızın, az çok aynı olduğu düşünülmektedir. Herhangi bir birey dünyanın herhangi bir yerinde, eğer bu evrensel standardın altına düşüyorsa, bu bireyin yoksulluk içinde yaşadığı söylenebilir (Giddens, 2005, s. 308).

Mutlak yoksulluk ölçümlerinde temel ihtiyaçlar belirlenerek “*açlık sınırı*” ya da “*yoksulluk açığı*” hesaplanmaktadır. Bunda bir kişinin ya da ailenin yaşayabilmesi için gerekli temel ihtiyaçların neler olduğunu belirlenmekte ve bu ihtiyaçları karşılayabilmesi için gerekli en az gelir bütçesi hesaplanarak açlık sınırı ya da geçimlik yoksulluk düzeyi hesaplanmaktadır. Buna daha sonra aile büyüklüğü ve kişilerin yaş ve cinsiyet özelliklerine göre kalori eklenmekte ve fiyatlandırılarak “*açlık sınırı /yoksulluk açığı*” saptanmaktadır. Uluslararası çalışmalarda ise ülkeler arası fiyat farklarından dolayı temel ihtiyaçlar değil, günlük tüketim değeri kişi başına dolar cinsinden belirlenmekte, en yoksul ülkeler için 1 dolar, yoksul ülkeler için 2 dolar limiti baz alınmaktadır (Sallan-Gül, 2002, s. 108).

FAO VE WHO gibi kuruluşlar, mutlak yoksulluk kriterlerini esas alarak yoksulluğun yoğunluğunu ölçmek için “*aşırı yoksulluk*” ve “*kronik yoksulluk*” kavramlarını tanımlamışlardır. Aşırı yoksul, mutlak yoksulluk tanımında belirlenen kalori miktarının

%80 'ini karşılayabilenleri tanımlamaktadır. Aşırı yoksulluk durumunun 5 yıl ve daha üzeri sürmesi de kronik yoksulluk olarak tanımlanmaktadır. Kronik yoksulluk, yoksulluk halinin hayatın uzun bir kesitinde hakim olması olarak da nitelenmektedir (ASAGEM, 2010, s. 11). Buna karşılık geçici yoksul ise geliri yoksulluk sınırı altına inen ve çıkan yoksul olarak betimlenir.

Görelî yoksulluk kavramı ise yoksulluğu belirli bir toplumda geçerli olan bütüncül yaşam standardıyla ilişkilendirilerek ölçüme tabi tutulmasını ön görür. Görelî yoksulluk kavramının kullanılmasını savunan düşünürler, yoksulluğun kültürel olarak tanımlandığını ve evrensel bir yoksulluk standardına göre ölçülmemesi gerektiği düşüncesi benimsenmektedir. İnsan gereksinimlerinin her yerde aynı olduğunu varsaymak yanlıştır, aslında bu gereksinimler hem toplumun kendi içinde, hem de toplumlar arası farklılık oluşturabilir (Giddens, 2005, s. 308).

Görelî yoksulluğun ölçümsel anlamı yoksulluk sınırının saptanmasıdır. Bunun için belirli bir gelir düzeyi hesaplanmaktadır. Ayrıca, belirlenen gelir düzeyinin üstünde olmakla birlikte, bu gelir düzeyine yakın gruplar da “*yoksulluk risk grupları*” olarak tanımlanır. Böylece görelî yoksulluk kavramı, aynı toplumda yaşayan yoksullarla diğer grup ve kategoriler arasında ve aynı zamanda farklı toplumlar arasında bir karşılaştırma ve değerlendirme yapma olanağı sağlamaktadır (Burkett, 1990, s. 22).

Yoksulluğa ilişkin iki yaklaşımında kendi içinde eksiklikleri bulunmaktadır; Her iki yaklaşımda da genel olarak, ekonomik göstergeler hesaplanıyor. Yalnızca gelir odaklı bir yaklaşımın, bireylerin toplumsal hayatın sunduğu imkânlardan yararlanıp yararlanamadığı hususunda doyurucu bir bilgi vermemektedir. Bu noktada, bireylerin ihtiyaçlarının daha geniş bir yaklaşımla tanımlanması gerekmektedir (Yılmaz ve Bulut, 2009, s. 3).

Mutlak yoksulluk ölçümüne bağlı insanları, evrensel bir standart etrafında bir kategoriye koymak, insanların içinde bulunduğu toplumun diğer topluluklardan bir takım farklılıklarının olduğu gerçeğini gözden kaçırmamıza sebep olur. Örneğin ülkenin kimi bölgelerinde yaşam diğer bölgelere oranla daha maliyetli olabilir. Diğer bir yaklaşım olan görelî yoksulluk kavramı da kendi içinde sorunları barındırmaktadır. Bunların en temel olanı; toplumlar geliştikçe, görelî yoksulluk anlayışlarının da değişmesi gerektiği olgusudur. Toplumlar daha zengin hale geldikçe, görelî yoksulluk

standartları da yavaş yavaş yukarıya çekilir. Kavramı eleştirenlerin bir bölümü, görelî yoksulluk kavramının dikkatleri, toplumun en az varlıklı olan üyesinin bile geçmiş zamanlara göre dikkate değer ölçüde daha iyi durumda olduğu olgusundan uzaklaştırdığı uyarısını yapmışlardır (Giddens , 2005, s. 308).

1.1.2.2. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk

“*Gelir yoksulluğu*”, yaşamı sürdürmek ya da asgari yaşam standardını karşılamak için kişi veya hane halkının ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerin karşılanabilmesi bakımından yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Gelir yoksulluğu ölçümlerinde sıklıkla asgari bir yaşam düzeyini sağlamak için gerekli gelir, yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk sınırının altında olan bir gelir/tüketim seviyesine sahip olan kişi veya hane halkı yoksul olarak adlandırılır (Aktan ve Vural, 2002, s. 44). Yoksulluk sınırı tespiti, ülkeler arası karşılaştırmada da kullanılmaktadır. Evrensel olarak belirlenmiş kıstaslara göre değerlendirmeler söz konusudur. Ama bu değerlendirme düşüncesi çoğu düşünür tarafından eleştirilmektedir. Çünkü ülkelerin sahip olduğu gelişmişlik düzeyi, sosyal –kültürel yapısı gibi faktörlere bağlı olarak yoksulluk durumu da değişeceğinden aynı ölçekte değerlendirme yapılmaması gerektiği savunulur.

Yoksulluk sadece gelirin ya da kaynağın olmaması durumu değildir, aynı zamanda kişilerin fırsat ve imkânlardan yoksun kalma durumunu da ifade eder. Bu kıstaslara bağlı olarak, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu’nda geliştirilen “*insani yoksulluk*” kavramı, insani gelişme ve insanca yaşam için parasal olanakların yanı sıra temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için iktisadi, sosyal ve kültürel bazı olanaklara sahip olmanın da gerekli olduğu fikrine dayanır. Bu nedenle asgari gereksinimlerden daha fazla maddî refahın söz konusu olması gerektiğini ve yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olduğunu dikkate alır.

Aynı raporda insani yoksulluğu ölçmek için insani yoksulluk endeksi, gelişmekte olan ülkelere uygulanan biçiminde, 40 yaşından önce ölme riski taşıyanların, okuma yazma bilmeyen yetişkinlerin, sağlıklı içme suyuna erişimi olmayanların, sağlık hizmetlerine erişemeyenlerin ve beş yaşın altındaki, orta ya da ciddi düzeyde düşük ağırlıklı çocukların oranlarından oluşmaktadır. Genelde gelişmiş ülkelere uygulanmakta olan

biçiminde ise bu sayılara ek olarak, bir yıldan fazla işsiz olanların oranı ile yukarıda tanımlanmış olan görelî yoksulluk sınırı altındakilerin de oranı katılmaktadır. Bu endeksin bir başka biçimi İnsani Gelişme Endeksi'dir. Bu endeks, yaşam beklentisi, yetişkinlerin okuryazarlık oranı, eğitim düzeyi ve kişi başına GSYİH ile ölçülen yaşam standardından oluşmaktadır (Yılmaz ve Bulut, 2009, s. 3).

Yoksulluğun tanımlanması ve ölçülmesinde, insani boyutu ön plana çıkaran insani gelişme endeksinin, düşünsel arka planın oluşmasında Amarta Sen ve Marta Nussbaum'un, "Yapabilirlik yaklaşımı"nın önemli bir rolü vardır. Yaklaşım, yoksulluğu yalnızca temel ihtiyaçları karşılayamama durumu olarak değil, aynı zamanda temel kapasitelerden yoksunluk olarak da ele alınması gerektiğini söyler. Yani yoksulluk sadece, kurbanı suçlama tarzında, yoksulların suçu veya kaderi olarak görülmemelidir. Ayrıca, yapabilirlik yaklaşımı insan yaşamının ve ihtiyaçlarının çeşitliliğine cevap vererek, insani gelişmenin sağlanmasını hedefler (Amarta Sen ve Marta Nussbaum, 1999'dan aktaran; Semerci, 2010, s. 11-14).

1.1.2.3. Objektif Yoksulluk –Sübjektif Yoksulluk

Yoksulluğun tanımlanmasında "*objektif yaklaşım*" (refah yaklaşımı) yoksulluğu neyin meydana getirdiği ve kişileri yoksulluktan kurtarmak için nelerin gerektiği konusunda önceden belirlenen (normatif) değerlendirmeleri içerir (Aktan ve Vural, 2002, s. 43). Yaklaşımına göre; bireylerin ve/veya hane halklarının temel ihtiyaçlarını karşılayamayan gelir, tüketim harcamaları veya mal ve hizmetler ile tanımlanan yoksulluk çizgisi altında kalan bireyler ve haneler, objektif olarak yoksul kabul edilmektedir. Bu yaklaşımına göre yoksulluğun ölçümünde "*mutlak yoksulluk*" ve "*görelî yoksulluk*" kriterleri dikkate alınabilmektedir (Başaran ve Çetinkaya, 2013, s. 245).

Objektif yaklaşımın aksine sübjektif yaklaşımda ise, yoksulluğun tanımlanmasında kişilerin tercihlerine (fayda yaklaşımı) vurgu yapar (Aktan ve Vural, 2002, s. 43). Bu yaklaşımda, yoksulluk durumunun belirlenimini, yoksul kişi ve hane halkının değerlendirmelerine bağlı olarak tespit edilir. Kişinin içinde bulunduğu durumu belirleyerek bir veri oluşturmak, niteliksel olarak zengin olsa da, ölçümsel olarak bazı sınırlılıkları da ortaya çıkarmaktadır. Kişi her zaman kendisi için fayda sağlayacak olan şeyleri belirlemede doğru karar veremeyebilir. Örneğin kişiler tükettikleri besinlerin miktarı ve türleri hakkında farklı değerlendirmeler yapabilir. Bu değerlendirmeyi

yaparken hangi besinin kişinin yaşamı için doğru bir tercih olduğunu bilemeyebilir. Bu sebeplerden ötürü, yoksulluğun ölçümünde daha çok (asgari besin gereksinimi doğru bir şekilde tespit edilgi için), objektif yaklaşım kullanılmaktadır.

1.1.2.4. Kırsal Yoksulluk - Kentsel Yoksulluk

Yoksulluğun boyutları ve yoksulların temel nitelikleri arasında yaşanan yerlere göre, etkisi sebepleri değişebilmektedir. Bu mekânsal farklılaşmanın en önemli tezahürünü kır ve kentte görüyoruz. Her ne kadar iki mekân kendi aralarında birbirini etkiler şekilde bulunsada kendine özgü nitelikleri barındırmaktadır. Öncelikle, ‘kır’ da meydana gelen yoksulluğu açıklayacak olursak;

“*Kırsal yoksulluk*” yeni ortaya çıkmış bir olgu değildir. Eski çağlardan beri toplumlar üzerinde nüfuz eden bir fenomendir. Bu tarihsel boyutun iki kökü olduğu söylenebilir (Akder, 2000, s. 33): Biri coğrafi, diğeri sosyo-ekonomiktir. Doğal nitelikler en az değişebilecek değişkenlerdir. Yani bölgeye ait bir takım değişkenler örneğin; yüksek rakım, sert iklim, verimsiz toprak gibi faktörler yoksulluğun meydana gelmesine sebebiyet verebilir. Günümüzde bu olumsuz şartlar, teknolojiyle yumuşatılmaya çalışılsa da yetersiz kalmaktadır. Böylelikle, bu alanlarda üretim ve istihdam sekteye uğramaktadır. Ayrıca bölge dışına yapılan göç ekonomik gelişmenin üzerinde olumsuz bir rol oynamıştır. Bu süreç sermayenin ve işgücünün bölge dışına kaçıışı olarak tanımlanabilir.

Kırsal yoksulluğun bir diğer değişkeni ise yoksul kişinin bir takım hizmet, imkân ve fırsatlardan yoksun olma durumunu ifade eder. Kişinin yeterli düzeyde eğitim, sağlık, konut, ulaşım, sosyal ve kültürel olarak kendini geliştirebileceği mekânlar, iletişim hizmetlerin erişimi gibi alanlardaki eksiklikler kırsal yoksulluğu nitelemektedir.

Kentsel yoksulluk, hem kentin hem de kentteki insanların yoksulluğu anlamına gelmektedir. Ayrıca, kentsel yoksulluğun gelir dağılımındaki dengesizlikleri sürdüren kapitalizmin bir değişmez özelliği olduğu anlayışı yaygındır (Keleş, 2014, s. 138).

1.1.2.5. Yeni Yoksulluk

Küreselleşen dünyamızın değişen sosyo-ekonomik dengeleri, birçok kavramın olduğu gibi, yoksulluğun da içeriği ve kapsamını değişime uğratmıştır. Bu değişim, “yeni

yoksulluk” kavramını gündeme getirmiştir (Özden, 2010, s. 277). Dar anlamıyla, *yeni yoksul* kavramı, toplumsal ya da yaşam stilineki değişimler sonucu olarak yoksullaşan ve bu yoksulluktan mustarip olan kişileri ifade eder. Diğer bir ifade ile geniş kapsamlı olarak, yoksulluğun başlangıcı tarihsel kırılma noktası olan sosyal sınıflar değildir. Yeni yoksulluk, boşanmış kadınları ve çocuklarını, mesleği olmayan kentteki işçileri, modern yaşamın tüketiciliğine ayak uyduramayan ve kişisel mali yönetimi sağlayamayan kişileri kapsar (Walsh, 2006, s. 769).

Yeni yoksulları tarihin diğer dönemlerindeki yoksullardan ayıran en önemli özellik, gelir azlığından kaynaklanan tüketememek ve sosyal çevreden, toplumdan dışlanma duygusudur (Erdem, 2009, s. 329). Tüketime bağlı, yeni yoksulluğu açıklayan önemli düşünürlerden biri de Zygmunt Bauman’dır. Bauman (1999, s. 44), “*yeni yoksulluğu modern tüketici toplumun baskılarına ayak uyduramayan hasarlı/çatlak tüketiciler olarak*” ifade eder.

“Yoksul olmak bir zamanlar anlamını işsiz olma durumundan aldıysa da, bugünkü anlamını esas olarak yeterince tüketemiyor olma durumundan almaktadır. Bu fark yoksulluk içinde yaşama tecrübesini ve bunun sefaletinden kurtulma şans ve olasılıklarını farklılaştırmaktadır” (Bauman, 1999, s. 10). Bu durum bize yoksulluğun her türünü yaşamayı sürekliler. Tüketime bağlı yoksulluk ise ilk başta gelir yoksulluğu gibi gelse de sosyal olarak yoksunluğu getirir ve kişisel özgüveninde yitimine sürükler. Sonuç olarak bu durum sürecin sürekli olarak yaşanmasına ve içinden çıkılmaz bir hale gelmesine sebebiyet verir.

Diğer yandan *yeni yoksul* olarak ifade edilen grup, çoğunlukla gelişmiş ülkelerde yaygınlaşan, sistem dışına itilmiş, kent içerisinde tecrit edilmeye çalışılan insanlardır. Yoksullukları artık kronikleşmiştir. Bu hal onların yoksulluklarından kurtulmalarına imkân vermemekte ve yoksulluğa mahkûm etmektedir (Erdem, 2009, s. 331). Yoksulluğa mahkûmiyet bazen bu grubu, toplumsal düzen için oluşturulmuş kuralların dışına itebilir ya da suça sürükleyebilir.

1.1.2.6. Çalışan Yoksullar

Çeşitli ya da karmaşık ekonomik durumlara bağlı olarak, “*çalışan yoksul*” kavramı, iş süresi boyunca yani kişi bir işte çalışırken, kişinin bağımlı olduğu aile üyelerini ve

kendini geçindirebilecek yeterli bir gelire sahip olmaması durumunda çalışan bireylerin deneyimini kapsar. Diğer bir tanıma göre, *çalışan yoksullar* kavramı kamu ve özel sektörde alt düzeyde çalışanları, enformel sektör ve marjinal sektör çalışanlarını kapsayacak biçimde düşük eğitim düzeyi ve vasıfsız işgücünü oluşturan kesimi anlatmak için kullanılır. Bu grup, çalışabilir durumda olan ancak düşük eğitim ve vasıfsızlık nedeniyle iş bulamayan ve çalışamayan yoksulları da kapsamaktadır (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2002, s. 201).

“*Çalışan yoksulluk*” tanımı, her ne kadar bireysel çalışmaların parametreleri ve içeriğine göre değerlendirilse de, yaygın görüş şöyledir ki (Braid, 2006, s. 1179-1181), bu sınıfın ortaya çıkışı, 17. yüzyılda Britanya’da başlayan ve 1800’lerde Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da yayılan endüstriyalizmin mirası olan sosyo-ekonomik şartların ürünü olduğu yönündendir. Değişen şartlara bağlı olarak, çalışan sınıf ve yoksulluk kavramları tekrardan düşünölmeye başlanır. Aslında 18. yüzyıl öncesinde iki kavram birbirleriyle tamamen zıt anlamda kullanılıyordu, yoksullar çoğunlukla, ‘düşük gelire sahip olma’ ile (hayatta kalabilmek için temel olarak diğer insanların yardımlarına muhtaç ve tamamen isteme ya da yoksulluk içinde yaşayan) çalışan sınıf ise yoksun alt sınıftan ziyade rahat hayat standardı ya da daha fazla ayrıcalık için çabalamak anlamına gelir. Fakat günümüzde bu iki kavram birbirleriyle ilişkilendirilerek daha fazla tartışılmaya başlanmaktadır. Özellikle gelişmiş ölkelerin yaşamış olduğu ekonomik krizler, değişen çalışma koşulları, çalışanları yoksulluk olgusuyla yüzleşmesine sebep olmuştur. Çalışanlar aldıkları maaş ile kendi geçimini sağlayamaz olmuşlardır.

Bauman ise “*çalışan yoksulları*”, “*çalışma etiği*” kavramından yola çıkarak açıklamaya çalışır. Toplumların tarım döneminden, sanayi dönemine geçmesiyle birlikte çalışma hayatında bir takım değişikliklerin olduğunu, bu değişimin düşünsel arka planını ise “modernizmin” şekillendirdiğini belirtir. Değişime herhangi bir nedenle ayak uyduramamış, iki yakasını bir araya getiremeyen ve yeni şartlar altında varlığını bile devam ettiremeyenlerin geçimlerini sağlama zorunluluğu etkisi ile doğan çalışma etiği, insanların tam istihdam koşulların da fakir olabileceğine ve bundan dolayı yoksulluk fenomeninin çalışma etiği ilkesinin yeterince yayılmamış olmasıyla açıklanamayacağına dair görüşü ileri sürer (Bauman, 1999, s. 59). Çünkü kişinin yoksul olmasının bir işe

sahip olamaması ya da bir işte daha az çalışmasıyla açıklanamaz, yetersiz çalışma koşullarıyla da yoksulluk şekillenmektedir.

1.2. Kentsel Yoksulluk

Sanayi devriminin meydana gelmesi ile toplumsal değişimlerin yaşandığı 19 yüzyıl, makineleşmenin ve ussallaşmanın sistemli bir biçimde ve geniş ölçüde uygulandığı, zihniyet ve davranışların bu yeni kapitalist üretim biçiminin isteklerine uydurulmaya başlandığı, geleneksel kent yapısını sarstığı, değiştirdiği bir dönem olmuştur (Keleş, 2013, s. 33). Önceki kent yapısından farklı olarak sanayileşmeyle paralel bir gelişim ve değişim gösteren kent mekânı, günümüz kentlerin ortaya çıkışıyla da yakın ilişkilidir.

Sanayi devrimi sonrasında oluşan kentleşme; sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma oluşturan insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir (a.g.e, 2013, s. 31). Ayrıca, insanların doğayla, toplumla ve birbiriyle olan ilişkilerinde köklü bir biçimde değişim sürecidir. Bu değişim süreci kent hayatında bir takım olumlu işlevleri kazandırırken, diğer yandan belirli olumsuzlukları da bünyesinde barındırmaya başlamıştır. Kentleşmenin olumsuz yanlarından (en önemlilerinden) bir tanesi de “*yoksulluktur*”.

Özellikle, 1980’li yıllardan itibaren dünyada yaşanan küresel dönüşümler ve rekabetin uluslararası boyutlara taşınması yoksulluğun etki alanını genişletmiş yaşam standartlarında ciddi anlamda düşüş yaşatmıştır (Kaygalak, 2001, s. 125-126). Bu dönemde gündeme gelen neo-liberal politikalar, hem tüm dünyada oluşturduğu genel sonuçlar bağlamında, hem de Türk toplumuna özgü geçmişten gelen kentleşme sorunlarıyla birlikte kentlerimizde toplumun geniş kesimleri açısından yaşam koşullarını zorlaştıran etkiler meydana getirmiştir (Sipahi, 2005, s. 174).

Kent özelinde yaşanan bu gelişmeler, yoksulluk üzerine yapılan bilimsel çalışmaları arttırmış ve soruna ilişkin farklı açılardan tartışmalar yürütülmesine sebep olmuştur. Araştırmaların büyük bir kısmında kentsel yoksulluğu iktisadi bir mesele olarak ele alındığı görülür. Diğer yandan, meseleye sosyal, siyasal ve kültürel açılardan yaklaşan çalışmalarda bulunmaktadır. Çalışmaların sorunsala yönelik yaklaşım biçimleri ve

vardıkları sonuçlar birbirinden ne kadar farklı olursa olsun, bu çalışmalarını aynı küme içinde bir araya getiren temel kategori vardır, bu da mekândır (Kaygalak, 2001, s. 133-134). Ayrıca yürütülen çalışmaların yaklaşım biçimlerine bağlı olarak çeşitli kent yoksulluğu tanımlamaları yapılır.

Kentsel yoksulluk, dar anlamda; “*kent özelinde yaşanan yoksulluk*” olarak ifade edilir. Diğer bir tanıma göre ise nüfusun kentlerde yaşayan bir kesiminin, çeşitli nedenlerle, tarihsel ve coğrafik olarak belirlenmiş asgari bir geçim standardını sağlayabilecek yeterli kaynaklara ve konuta ulaşmaması, barınma yoksulluğu ile beraber davranışsal ve toplumsal ilişkiler açısından sorunlara yol açabilecek bir konumda olması durumunu anlatmaktadır (UN-Habitat, 1996).

Ünsal (2002) kentsel yoksulluğu, ekonomik bir sorun olmanın ötesinde, geniş kapsamlı bir tablo içinde değerlendirmek gerektiğini vurgular. Ona göre, bu tablo üç bileşenlidir ve bireysel gelişim (gelir, eğitim, sağlık ve güvenlik), fiziksel koşullar (konut, kentsel altyapı ve doğal çevre) ve toplumsal ilişkiler (enformel örgütlenmeler, siyasal partiler, sivil toplum kuruluşları ve cemaatler) içerir. Kalaycıoğlu (2002) da, kentsel yoksulluğu dayanışma ve direnme mekanizmaları ile ilişkilendirir ve yoksul kesimi, toplumsal adalet ve eşitlik kavramlarının toplumda yapılanması, kurumlaşması ve kaynakların dağıtımında sosyal devlet himayesinin dışında kalan, dışlanmış bir kesim olarak tarif eder.

Tekeli ise kentsel yoksulluğu şöyle açıklar (Tekeli, 2000, s. 145) ; “*Yoksulluk her gün onu yaşayan için, bölünemeyen bir bütündür. Yoksulluk deneyimi sadece bir gelir azlığı, temel kentsel hizmetlerden mahrum olma değildir, aynı zaman da alt sosyal statüülü mahallelerde yaşama, kent mekanında marjinalleşme, sağlıksız çevre koşullarında yaşamını sürdürme, adalet, eğitimden, sağlık hizmetlerinden daha az yararlanabilme, şiddete daha açık olma, yeterli güvenliğe sahip olmamaktır. Bu bütünlük hem mekânsal düzeyde hem de bireysel düzeyde yoksulluğun sürekli olarak yeniden üretilmesinin koşullarını oluşturmakta, onu yaşayanlar için bir kader gibi algılanmasına yol açmaktadır*”.

Yoksulluğun mekânla kesiştiği kentsel yoksulluk, bir yönüyle insanların temel ihtiyaçlarından yoksunluğu olarak, *ekonomik boyutuyla* değerlendirilebilir. Kentsel yoksulluk; kentte yaşayan insanın gelir yetersizliği ve temel kentsel hizmetlerden

yoksunluğuna bağlı olarak; yeme- içme, gelir, eğitim, sağlık, guvenlik, konut, kentsel altyapı, doğal evre vb. ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Ayrıca, gelir yetersizliği ve temel kentsel hizmetlerin yoksunluğunun temel nedenleri olarak; gelir dağılımı yetersizliği, ucretlerin duşukluğu, bölgelerarası farklılıklar, kayıt dışı istihdam, i g işsizlik ve sağlıksız evre sartlarında yaşama olarak gösterilebilir.

Gelirin “eşitsiz dağılımı”, bir ułkedeki gelir dağılıma bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk durumudur. Bireyler arasındaki, bölgeler arasındaki, aynı bölgede ya da aynı şehirde yaşayan aileler arasındaki gelir farklılığıdır (zmete, 2011, s. 74). Gelir dağılımındaki adaletsizliğin derinleşmesine paralel olarak kentsel yoksulluk boyutları artmakta ve çeşitlenmektedir. Örneđin, bütün büyük kentlerimizde, bir kesimin dünyası yaşantıları, yararlandıkları hizmet lleri öteki kesimlerinkinden tümüyle farklı bir görünüm ve temel çizgidedir. Özellikle gecekond u bölgeleriyle, kentlerin varlıklı bölgeleri arasında ayrımlar kesindir. Kentler içindeki gelir dağılımı ayrımlarının dolaysız sonucu olan barınma ve hizmet ölümlerindeki ayrımlar, gecekond u alanlarıyla onların dışında kalan konutlarda açıkça izlenmektedir. Gecekond u bölgelerinin sağlık koşulları, kent halkı için tehlike oluşturacak lde bozuktur (Keleř, 2014, s. 101-102).

Kentsel yoksulluğun önemli değişkenlerinden biri de “i g”tür. İ g, *köylerden kentlere* bir nüfus hareketinin başlaması, tarımda bir üretim fazlasının, artık ürünün elde edilmesine bağlıdır (Keleř, 2013, s. 36). Geliřen teknolojiye bağlı olarak daha az insan gücüne ihtiyaç duyulması, köydeki insanı kent mekânında daha iyi bir iř ve yaşam koşulları aramaya itmiştir. Kentleřmenin ilk dönemlerinde gelişmiş sanayi ułkelerinde eğitimsiz dolayısıyla az paraya çalıştırılacak ucuz işgücüne ihtiyaç olması nedeniyle, bu kesim istihdam edilirken, çağımıza yakın dönemde bu durum tersine dönmüştür. Artık sanayi sektöründe insan yerine makinanın kullanımı söz konusuydu. Ve sanayi ya da diğer kuruluşlarda nitelikli elemana ihtiyaç duyulmaktaydı. Diđer yandan az gelişmiş ułkelerin sanayi kuruluşları, ułke nezdinde, gelişmeyi yeterli lde hızlandırmaya yeterli yönde olmamıştır. Üretici güçleri yeterince harekete geirememekten doğan ve emek –sermaye arasındaki dengesizliklerden beslenen bu sağlıksız kentleşme, özellikle büyük kentlerde daha çok “işsiz” ve “gizli işsiz” ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Keleř, 2014, s. 100)

Kentlerde yaşayan nüfusun çalıştırılmasına olanak verecek temel sanayi yatırımlarının yapılamaması yüzünden, işgücünün marjinal mesleklerde ve türlü hizmet dallarında yığılması söz konusu olmuştur (Keleş, 2013, s. 43). Bu durum kentsel yoksulluğu çözmek için üretilmiş olsa da çoğunlukla yeniden üretmektedir (Tekeli, 2000, s. 147). Çünkü emek gücüyle yaşamını idame ettiren bu kesim, sigortalı, düzenli, sendikalı çalışma anlamında formel istihdam olanağına sahip olamadığı ve eğitim, konut gibi kentsel olanaklardan tam anlamıyla yoksun olduğu için, işçi sınıfının çalışan kesimlerine göre daha ağır bir yoksulluk içinde yaşamasına sebep olmaktadır (Kaygalak, 2001, s. 127).

İç göçe bağlı olarak ortaya çıkan bir diğer sorun da “*bölgeler arası farklılaşmanın*” doğmasıdır. İç göçe bağlı olarak, bazı kent bölgelerinin sunduğu imkân ve olanaklar itibariyle diğer alanlardan daha iyi olması, bu bölgeleri daha fazla tercih edilmesine sebebiyet vermektedir. Örneğin ülkemizde, kentleşmenin Batı Anadolu’ya yönelmiş olması sonucunda, Doğu ile Batı arasındaki kentleşme hızlarının farklılaşması ve Batı’nın büyük kentlere imkân ve hizmetleri, Doğu’dan daha çabuk ve kolay ulaşabilmektedir.

Kentsel yoksulluğun sadece bir gelir azlığı ya da temel kentsel hizmetlerden mahrumiyet olarak düşünülürse kapsamını daraltmış oluruz, olguyu sosyal, siyasal ve psikolojik yoksulluk veya yoksunluk boyutuyla da değerlendirmemiz gerekir. Öyleyse kentsel yoksulluk; yoksulluğun gelir kaynakları ve kamu hizmetlerinin yetersizliği ve diğer faktörlerle birleşmesi ile kişinin içinde bulunduğu toplumda mevcut bulunan sosyal, siyasal ve kültürel yaşam standartlarına erişememesi durumudur. Ayrıca, kişinin insani ve kapasite gelişimlerinden yoksun kalmasına, sosyal dışlanma süreçlerine tabi tutulmasını ifade eder.

Kent mekânında yaşanan sosyal dışlanma süreci kişinin sosyal çevresi (arkadaş, komşu, akraba vb.) tarafından olabileceği gibi, kamu ve sivil kurum ve kuruluşlar tarafından da gerçekleşmektedir. Yoksul kesimin, yapısal olarak ilgisiz bir konuma itilme, ayrımcılığa, sosyal haklarından mahrum bırakılmaya, şiddete ve istismara uğrama durumudur. Bu durum kendini en çok kentsel yoksulluğun yoğun bir şekilde yaşandığı mekânlarda gösterir. Çoğunlukla bu kesim, kapitalist bakış açısıyla değersiz olan, iktidardakilerin siyasi çıkarları açısından önemli olmayan bölgeler, zenginlik ve bilgi

akışları bakımından es geçilmiş, altyapıdan yoksun kalmışlardır (Castells, 2013, s. 96). Mekân aynı zamanda, yurttaş olarak temsil edilebilme, yaşanabilirlik ve demokrasinin geleceği açısından kaygı verici mekânsal eşitsizlik doğurabilmektedir. Mekânsal eşitsizlikler, bireyin kaderini etkileyen bir tuzağa dönüşmekte, dışlanmışlıklar, toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretmektedir (Güvenç, 2000, s. 92).

Sosyal dışlanma ya da diğer faktörlere bağlı olarak bu bölgeler, bu bölgelerde kısıtlı kalan insanlar daha dip bir yoksulluk, sahipsizlik nihayetinde kopukluk girdabının içinde sürüklenir: Bu içinden çıkılmaz durum, uzun süreli işsizlik, motivasyon eksikliği, moralsizlik, AIDS, madde bağımlılığı, kadınların yoksullaşması, evlilik dışı annelik, çocuk suçluluğu vb. sorunları beraberinde getirir (Mingione,1996).

Sonuç olarak, bu süreçlerle birlikte kentler, işsizlik, gelir dağılımı dengesizliğinin artması, toplumsal ve mekânsal kutuplaşmanın belirginleşmesi, kültürel ve sosyal dışlanmışlık, sosyal adalet düşüncesinin gerilemesi, kamusal hizmet alanının daraltılması gibi yoksulluk olgusunu besleyen süreçlerin etkisi altına girmiştir. Böylece, sorun giderek büyüyen bir yara haline gelmiştir. Nihayetinde bu yara sadece belirli bir grubu etkileyen bir sorunsal gibi gözükür fakat toplumun bütün kısımlarının sorunsalıdır.

1.2.1. Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi

Dünya çapında yaşanan ekonomik ve politik değişim ve dönüşümler, insan hayatında köklü değişimlerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle değişen çalışma koşulları ve devletlerin benimsediği sosyal ve siyasal politikalar, kent yoksulları üzerinde önemli derecede etkisi olmuştur. Kent yoksulları için, bu durum içinden çıkılmaz bir sorunsala dönüşmüştür.

1.2.1.1. İş ve Çalışma Yaşamındaki Dönüşümler

Sanayi öncesi ya da feodal karakter sunan toplumların kentlerinde, dinsel ve yönetsel işlevler ekonomik işlevleri arka planda bırakmıştır. Sanayi öncesi kent ilkel bir teknolojiye ve ekonomik örgüte sahiptir. Ekonomik yaşamın düzenlenmesinde rol oynayan başlıca kuruluşlar loncalardır. Ticaret ve zanaat türleri egemen ekonomik

etkinlik türleridir. İleri düzeyde bir uzmanlaşma olmadığından ötürü, üretimi yapan kişi pazarlama ve satış sürecinde de beraberdir (Keleş, 2014, s. 25).

Sanayi devriminin başlangıcında, kentlerin ekonomik yapısında başlıca rol oynayan öğeler kentsoylular (burjuvalar), tüccar ve bankacılarıdır. Gelişen bir ticaret yaşamı ile sanayi öncesi bir dönemin izlerini taşıyan zanaatlar bütünleşebilmişti. Bununla birlikte sanayi devrimi, üretimde makineleşmenin ve rasyonalitenin ön planda olduğu, zihniyet ve davranışları yeni kapitalist sisteme göre şekillendiği, kent hayatının, çalışma koşullarını ciddi anlamda değişime uğradığı bir döneme geçilmiştir. Tüm sanayi dalları eski kentlerin dışında, enerji kaynakları, ulaşım araçları, hammadde kaynakları ve insan gücünün sunumunun ucuz ve kolay olduğu yerlerde mesken tutmuştur. Fabrikalar yakınında sanayi kapitalizminin sembolü olan işçi kentleri doğmuştur (Keleş, 2013, s. 33).

Sanayileşmeyle birlikte gelişen teknoloji ve makineleşme tarımsal üretiminde değişimine neden olmuştur. Geleneksel tarım yöntemleri yerine, modern tarıma geçilmesi üretimin fazlalaşmasına, artık ürünün elde edilmesini sağlarken, köy insanın emek gücüne ihtiyacı da azaltmıştır. Dolayısıyla, insan yerine makine geçmiştir. Artık köy insanın tarımsal ekonomiyle geçimini sağlayamaz olmuştur. Böylelikle bu topraklardan terhis edilmek zorunda kalınmıştır. Bu kesimin kentlerdeki iş olanakları, kentlerde üretilen mal ve hizmetlere duyulan isteği, tarım ürünlerine olan isteğinden daha fazla olmuştur. Böylelikle kentte istihdam etme çabası başlamıştır.

Yeni dönem ulaşımında, ulaşım hızında bir devrim yaşanmış ve hız ile birlikte kimseye göre değişmeyen saat zamanına ayak uydurmak zorunda kalmak insan hayatına girmiştir (Erdem, 2009, s. 55). Rasyonel işbölümü, uzmanlaşma, iş hayatında rutinlik, düzenlilik, makineye göre şekillenen insan yapısı, çalışma saatlerinin arttığı ve az maaşın olduğu yeni dönem iş koşulları gelişmiştir.

Dünyada yaşanan bu değişim ve dönüşüm, geri dönüşü olmayan süreçlerin doğmasına sebep olmuştur. Üretim birimlerinin yapılarının değişmesi, göç ve kentleşme oranının artması, kentsel sorunların ortaya çıkması, makineye yenik düşen zanaatkarların birer yedek işsizler ordusu olarak kent hayatında yer almaları, işgücü fazlasının ortaya çıkmasıyla işsizliğin ciddi anlamda sorun teşkil etmesi, kentlerde ortaya çıkan yeni işgücünün çok ağır işlerde çalışıp, düşük maaş almaları kent yoksullarının

yaygınlaşmasına, yaşam standartlarının düşmesine neden olmuştur (a.g.e, 2009, s. 54-55).

Strateji olarak kıt kanat geçinme yaşamı özendirilmekteydi. Aşırı çalışmayı bir seçeneksizlik olarak ileri sürülmektedir. Bedensel ceza, ücretleri ya da gıda desteğini dayanma sınırının altına düşürmek ve hepsinden önemlisi her yerde, her zaman var olan gözetim ve önemsiz de olsa herhangi bir kuralın ihlalinde hemen verilen ceza yoksulları seçeneksizlik durumuyla karşı karşıya getirilmektedir (Bauman, 1999, s. 28).

1970'li yıllara gelindiğinde ise sermaye birikim ve düzenleme tarzının yeniden yapılanması ile mal ve para piyasalarının daha hızlı biçimde uluslararasılaşması yönünde değişimler oluşturan ekonomik krizi, hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde yeni bir takım politikaları gündeme getirmiştir. Krizin aşılması kapsamında gündeme gelen neo-liberal politikalar sonucunda, İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Fordist-Keynesçi ekonomik ve politik sistemin yerini, post-fordist üretim biçimi hakim olmaya başlamıştır (Kaygalak, 2001, s. 128). Kapitalizmin bu yeni yüzünde, emek-yoğun üretimden bilgi yoğun üretime geçiş, üretimi sağlayıcı araçlarda ileri teknolojinin kullanımı, çalışma ilişkilerinin heterojenleşmesi ve esnekleşmesi, ekonomik devlet müdahaleciliğinin azaltılması ve sosyal devlet harcamalarının kısılması gibi dönüşümler yaşanmıştır.

Üretim sisteminin değişmesi sonucunda, formel sektörlerde insan emeği ihtiyacı azalmaya, yüksek dinamizm ve ileri teknoloji kullanan sektörlerde nitelikli iş gücünü yoğunlukta ihtiyaç olması sonucu özellikle vasıfsız iş gücü arasında işsizlik ve gizli işsizlik olgusu ortaya çıkmaya başlamıştır. İstihdam edilemeyen grup bu sefer, enformel sektörlerde marjinal ve güvensiz iş ortamlarında 'ekmek' aramaya başlar. Ayrıca, dönüşen iş hayatı, iş yaşamının istikrarsızlaşması ve iş olanaklarının kutuplaşmasına bağlı olarak yeni sosyal bölünmelere ya da gelir dağılımı eşitsizliklerinin doğmasına sebep olmuştur. İşçi sınıfı, alt gelir grupları daha fazla yoksullaşarak, zengin sınıftan belirgin bir şekilde ayrılmaya, dışlanmaya başlamıştır. Sonuç olarak, krizin aşılması için yapılan yeni politikalar, geniş toplumsal kesimler açısından işsizlik, evsizlik ve diğer kentsel hizmetlerden dışlanmayı içeren bir yoksullaşma sürecinin de miladı olmuştur (Harvey, 1993, s. 57).

1.2.1.2. Devletin Değişen Rolü: Refah Devletinden Neo-Liberal Devlete

Dünyadaki sanayileşmiş ve sanayileşmekte olan ülkelerin benimsemiş olduğu refah devleti politikası, toplumdaki eşitsizlikleri belirli mal ve hizmetleri sağlayarak ya da sübvance ederek azaltma işlevini gerçekleştirmektedir. Refah devleti, değişik nedenlerle, kendi temel gereksinimlerini karşılayamayacak haldeki insanları, piyasanın olumsuz şartlarından korumayı amaçlar. Ayrıca, refah devleti hizmetleri ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, çoğunlukla eğitim, sağlık hizmetleri, konut, gelir desteği, engellilik, işsizlik ve emeklilik konularında yardımlar sağlamaktadır (Giddens, 2005, s. 329).

Refah devleti anlayışını geliştirmek için birtakım raporlar, makaleler vb. yazılmıştır. Aslında bu yolla kapitalist toplumun ciddi bir şekilde dönüştürülebileceğine ve dönüştürülmesi gerektiği düşüncesinin ülkelerde egemen olması için uğraşılmıştır. Refah devleti anlayışının tarihsel arka planında, büyük krizin ve onu izleyen İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı insani acılar ve toplumsal yıkım bulunuyordu. Savaşın ardından geçim darlığının sonucunda sosyal politikalarla bu durumu önlemeye ve toplumu bütünleştirmeye çalışılmıştır (Buğra, 2013, s. 65). Bazı düşünürler bu politikanın sadece yoksulluğu önleme politikası olmadığını daha çok "vatandaşlık statüsünde" insanlığı birleştirme projesi olduğunu savunur.

1970'li yıllara gelindiğinde, neo-liberal küreselleşme ortamının hâkimiyeti, sanayileşmiş ya da sanayileşmekte olan ülkelerin refah devleti uygulamaları ve kurumlarının güçlü bir saldırıya uğratmaya başlamıştır (Buğra, 2013, s. 75). Dolayısıyla, refah devleti etkin olmadığına dair, birkaç noktada eleştiri almıştır (Giddens, 2005, s. 332-333). Birincisi, refah devletinin devasa finansal maliyetleriyle ilgilidir. Genel ekonomik gerileme, artan işsizlik, sosyal güvenlik harcamalarının düzenli bir biçimde ve genel ekonomik canlanma sırasında olduğundan daha büyük bir oranda artıyor anlamına geliyordu. İkinci eleştiri, sosyal hizmet bağımlılığı anlayışıyla ilgiliydi. İnsanların kendilerine bağımsız ve anlamlı bir yaşam sağlayacağı varsayılan programlara bağımlı hale geldiği iddia ediliyordu. Bu insanlar yardım ödemesinin gelmesini yalnızca maddi olarak değil psikolojik olarak da bağımlıydılar. Yaşamlarını yönlendirecek etken bir konum yerine edilgen ve teslimiyetçi bir tutuma bürünmüşlerdir.

Refah devleti politikasının yürütülememesinin diğer sebepleri ise sanayisizleşme-esnek üretim, tam istihdamın düşüşü, sürekli işsizlik ortamının yaygınlaşması, aile yapısındaki değişiklikler yani; kadının iş hayatına atılması, çekirdek aile yapısının fazlalaşması, yaşlanan nüfusun artması, yeni risk türlerinin ortaya çıkışı, çevre kirliliği ya da sigara içmek gibi yaşam biçimini zarara uğratan faktörler, refah devletinin sorumluluklarını arttırdığı gerekçesiyle devletin rolünün değişimi söz konusu olmuştur. Bu değişim sosyal güvenlik harcamalarının kesintiye uğramasına, bölge içi ve bölgeler arası rekabetin artmasına, işsizlik, yoksulluk ve sosyal kutuplaşmayı arttırmıştır.

Artık kamu refahı sorumluluğu devletten alınarak özel kesime, gönüllü kuruluşlara ve yerel topluluklara kaydırılıyor. Daha öncesinde devlet tarafından sağlanan hizmetler özelleştirmeye ya da katı seçilebilirlik ölçütlerine bağlandı. Örneğin, refah devleti krizi bir yandan piyasanın olumsuz şartlarına korumamaya, diğer yandan kamunun işveren olma durumunu azaltılmasına neden olmuştur. Refah devletinin ekonomi sektörünü, özel sektörlerle devretmesiyle, çalışandan beklenen vasıflarda değişmiştir. Daha çok “çalışmayana ekmek yok” şeklinde olan eğilim, esnek üretime geçişle ve küresel rekabetin artmasıyla birlikte pek çok kişinin ancak düzensiz, yarı zamanlı işler bulabildiği bir ekonomik ortam meydana gelmişti (Buğra, 2013, s. 79).

Bu değişim ve dönüşümden en çok etkilenen kesimde “*kent yoksulları*” olmuştur. Çünkü kent mekânındaki yoksul kesim özellikle iş koşullarının değişimine bağlı olarak gelir yetersizliğinden mustaripken, bir de sosyal güvenlik harcamalarının kesintiye uğraması yaşanan yoksulluğu derinleştirmiş içinden çıkılmaz hale dönüştürmüştür.

Refah devletinin dönüşümü ve kent yoksulluğu arasındaki ilişkiyi açıklar en önemli örneklerden biri de “*konut*” olmuştur. Refah devleti, barınma ihtiyacı olan dezavantajlı gruplara 80’li yıllara kadar konut desteği sağlamıştır. Fakat 80’li yıllardan sonra devletin sunduğu konutlar özelleştirilmiştir, dolayısıyla maddi imkânları olmayan kesim zor durumda kalmıştır. Artık bu kesim kamu konutlarında değil, piyasa değeri yüksek olan konutlarda yaşanması kent yoksulluğunun seviyesini arttırmıştır. Özellikle “*evsizlik olgusu*” bu dönemden sonra daha fazla yaşanmaya başlamıştır.

Kamu hizmet ve yetkilerinin piyasa aktörlerine devretme işlemi sonucunda, Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar arsa ve konut piyasalarını harekete geçirmeyen projelerin ve planlamaların etkinliklerinin sınırlandırılmasını öngörmekte ve azgelişmiş

ülkelere de bu yönde dayatma niteliğinde tavsiyelerde bulunmaktadır. Barınma, kentsel yoksulluk, çevre yetersiz alt yapı vb. sorunlar, bu kuruluşlar tarafından insan yaşamına ilişkin olmaktan çok kentsel piyasaların verimliliğini düşüren, sermaye birikimini engelleyen problemler olarak ele alınmaktadır (Sallan-Gül, 2010,s.92).

Konuya bir de Türkiye özelinden bakacak olursak; Türkiye, 1980 yılına kadar izlediği iç piyasaya dönük, ithal ikamesiyle kalkınma modelini terk ederek, dışa açık ihracata yönelik bir kalkınma modeli benimsemeye başlar (Tekeli, 2011, s. 258). Bu süreçle birlikte, kent mekânı diğer dönemlere nazaran sermaye mantığıyla daha fazla bütünleşmiştir. Kentten daha fazla kazanç sağlama düşüncesi, kentleşme sürecinin farklı bir yolda ilerlemesine sebep olmuştur. Örneğin; 1980 öncesinin barınma ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkmış olan gecekondü (Işık ve Pınarcıoğlu, 2013, s. 77); özellikle kentlere göç eden yoksul kesim barınma yeri olmuştur. Kente önce gelenlerin, enformel ilişki ağları yardımıyla, hem enformel işgücü piyasasında buldukları işler hem de yerleşmiş buldukları gecekondü alanlarının kent içinde konumlarının değişmesi sayesinde oluşan rantlara el konulmuş ve yoksullukları ile baş edebilme hatta zenginleşebilme olanağına kavuşmuşlardır. Kente sonra gelenler ise, el konulabilecek kamu arazisi kalmadığı için kiracı konumunda kalmışlar ve yoksulluk sarmalını aşacak kaynaklara erişememişlerdir.

Sonuç olarak, 1980'lerden bu yana yoğunlaşan küreselleşme, neo-liberalleşme, piyasalaştırma ve özelleştirme süreçlerinin kamusal hizmet alanlarında ulusal ve uluslararası sermaye daha fazla alan oluşturma (Sallan-Gül, 2010, s. 93) kaygısı ön plana çıkmasıyla refah devleti anlayışı ya da sosyal devlet anlayışı terk edilmeye başlar. Kamu hizmetine muhtaç olan kesiminin kendi kaderiyle baş başa bırakılması sonucu yaşanan yoksulluk ve yoksunlukları yoğunlaşmaktadır. Ayrıca, Uluslararası yardım ve finans kuruluşlarının son yıllarda yoksul ülkelere ve yoksullukla mücadele konusuna olan özel ilgileri ve yeni yöntemleri de göstermektedir ki, gelişmekte ve az gelişmiş ülkelere dayatılan yapısal uyum projeleri yoksulluğun daha da artmasına sebep olmaktadır (Ergun, 2013, s. 362-382).

1.2.2. Kentsel Yoksulluğun Sosyal/Kültürel Faktörlerle Analizi

1.2.2.1. Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekânsal Yoğunlaşması-Ayrışması

1980 itibariyle dünyada benimsenen küresel ve neo-liberal politikalar, toplumların sosyal, kültürel ve siyasal yapısında büyük ölçekte değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Değişim ve dönüşümün etkileri en fazla kent mekânında görülmüştür. Kentsel mekânın dönüşümünde ekonomik politikalar başat rol oynamasının yanı sıra, ulusal kalkınma stratejileri/politikaları, mekânın bu öncelikler çerçevesinde edindiği roller, kentin tarihsel olarak hem ulusal hem de uluslararası düzlemde yüklendiği roller, sivil ya da kamusal aktörlerin farklı dönemlerdeki tercihleri, güçleri ve olanakları gibi değişkenler etkili olmuştur (Kurtuluş ve Türkün, 2005, s. 9).

Kent mekânının ekonomik süreçlerle değişime uğramasında, üretimin kentte ortaya çıkardığı yeni örgütlenme biçimleri ve dolayısıyla hizmet sektörünün bilgi üretimine dönük yeni alanların ortaya çıkışı, kentlerde çalışan nüfusunun kompozisyonu etkili olmuştur. Yeni dönem ekonomik politika uygulamaları, tüm boyutlarıyla üretim biçimine, emeğin dönüşmesi ve düzenlenmesine, mekânsal alanın yeni hiyerarşilerin yapılanmasına sebebiyet vermiştir.

1980'lerden bu yana, kentsel mekânın değişimiyle birlikte, kent insanını önemli derecede etkileyen sorunsallar ortaya çıkarmış, bunlardan biri ise "*kentsel farklılaşma, yoğunlaşma ya da ayrışma*" olmuştur. Aslında farklılık, kentsel yaşamı tanımlayan bir özellik olsa da küreselleşme ve ekonomik yeniden yapılanma günümüz kentlerinde sosyo-mekânsal farklılaşmayı daha da artırmaktadır. Aynı zamanda bu sosyo-ekonomik farklılaşma büyük metropoliten alanlardaki ayrışmanın da en önemli unsurudur (Yüceşahin ve Tuysuz, 2011, s. 159).

Kent kutupsallıkları olarak tanımlanan kentsel farklılaşma ve ayrışma, toplumsal eşitsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Derinleşen gelir uçurumları, kentsel toplumun üzerinde uzlaşmış üst-orta-alt sınıf modelleriyle olduğu kadar sınıf ya da ırk temelli geleneksel ikiliklerle de (sermaye-emek, beyaz –siyah) kolay kolay açıklanamayacak yeni toplumsal kutuplaşma ve tabakalaşma türleri (Soja, 2002, s. 299), toplumsal eşitsizliğin ana parametreleridir. Derinleşen gelir uçurumlarına bağlı, kent içi sınıfsal

yapılarda gözlemlenen ayrışma, üretim sisteminde sahip olunan yer, ürünün toplumsal gruplar arasında bölüşümüne bağlıdır. Bu bölüşümün eskiden hakim sınıf açısından ‘zengin’, ‘fakir’ arasındaki ezeli farklılığı ifade eden tarihsel anlatıdan, tüketim düzeyinde farklılaşmanın toplumsal olarak üretilişi, kentsel sorun olarak ifade edilebilir (Castells, 1997, s. 27). Kent içi sınıfsal yapının gözlemlenen ayrışmanın en önemli örneği evsizlerdir. Evsizlerin toplumsal bölüşüm içinde dezavantajlı grup olmaları yoksulluğun yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Yoksulluğun daimi bir şekilde yaşanması toplumsal diktonomide sosyal hareketliliği engeller duruma getirir ve bu grubun sosyal bütünleşmede sapma sorunsalıyla karşılaşılır.

Diğer taraftan, ekonomik koşulların ortaya çıkardığı kent içi sınıfsal ayrışma, bugünün kentlerinde yaşam biçimleri, demografik yapılar ve kültür üzerinden de gerçekleşmektedir. Özellikle 1990’lı yıllar sonrasında küreselleşmenin çerçevesini çizdiği yeni dinamikler, toplumun farklı kesimlerinin kentsel alanlarda görünürlüklerini arttırdığını ve çok kültürlü bir kent söyleminin oluşumuna dayalı bir mekânsal farklılaşma biçimini ortaya çıkarmaktadır (Yücesahin ve Tuysuz, 2011, s. 160). Toplumun farklı kesimlerinin kentsel alanda görünürlüğü ve çok kültürlülüğe bağlı farklılaşma tezahürü “*etnik ayrımcılık*” değişkeninde görmek mümkündür. Etnik ayrımcılık, heterojen bir nüfusu barındıran ülke yapılarında ya da uluslararası göçlerle sonradan heterojenleşen ülke kentleri ve alt bölgelerinde görülebilir. Etniklik kültürel pratiklere ve belirli bir toplumun insanlarını diğerlerinden ayırt eden görünümlere atıfta bulunur. Toplumun içinde diğerlerinden ayırt edilme olgusu, azınlık veya çoğunluk sorunsalını doğurur ve bu durum ülkenin içinde etnik grubun azınlıkta kalması ile önyargı ve ayrımcılığa maruz kalma deneyimi yaşanmasına sebebiyet verir (Giddens, 2005, s. 248-246). Etnik farklılaşmanın en çarpıcı örnekleri de kentlerde görülmektedir. Bireyin renginden, etnik kökeninden ötürü, ekonomik ve toplumsal farklılık yaşanır (Wirth, 2002, s. 89), kentin olanaklarından faydalanamaz, toplumsal olarak dışlanır ve kentin yoksul kesimine ötelenir.

Kentsel mekânın ayrışma sürecinin, önemli değişkenlerinden biri de “*iç göç*” olmuştur. Göç’ün kentlerde meydana getirmiş olduğu hızlı değişim, göç eden kırsal kesim insanının sosyo- ekonomik ve kültürel nedenlerle kentle bütünleşememesi sorununu da beraberinde getirmektedir. Bu sorun, kentle bütünleşemeyen insanların kümelenmesine,

ayrışmasına, kutuplaşmasına ve/veya farklılaşmasına neden olmaktadır (Yüceşahin ve Tuysuz, 2011, s. 161). Göçün sanayileşme ve hızlı kentleşme süreçleriyle bağlantılı olarak ortaya çıktığı dönemde kente gelerek bir iş ve konut edinme mücadelesini genellikle enformel sektörlerde iş bulunarak koşullarını iyileştirmeyi ümit etmekteydi. Nihayetinde dikkate değer bir bölümüne de istihdam olanakları sağlanmıştı. 1970’li yıllara gelindiğinde, özellikle ekonomik krizle birlikte değişen üretim biçimi ve çalışma koşulları, göçmenlerin işsizlik ve kentin olanaklarından dışlanma süreçleriyle yüzleşmiştir. Buna ilaveten 1980-1990’larla birlikte rekabetin uluslararası boyutlarda artması ve neo-liberal politikaların benimsenmesi, göçmenlerin sürekli olarak enformel sektörlerde istihdama itmektedir. Seyyar satıcılıktan inşaat işçiliğine, düzensiz, sigortasız, yarı zamanlı biçimde çalışan bu işçiler, toplumsal ve mekânsal ayrımlaşmalarla kendini ortaya koyan yeni kentsel yoksulluğun önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Kaygalak, 2001, s. 133).

Kent mekânında yoksullukla bütünleşen göçmenler, yaygın olarak yoksul mahallelerde yoğunlaşmaktadır. Yoksul mahaller, kentsel hizmetlerin yetersiz olduğu, alt yapı eksiklikleri, yaşanan konutların insan yaşamı için uygun olmadığı, sosyal çevrenin yaygın olarak yoksul kesimden oluştuğu, sosyal güvenliğin yetersizliği, suç oranlarının yüksek olduğu vb. mekânları betimlemektedir. Ayrıca, kentin yoksul mekânları çoğunlukla merkezi alanlarda toplanmaktadır. Merkezi alanlar daha önce buralarda yerleşmiş bulunan üst-gelir grupları tarafından terk edilmiş ve kentin çeperinde farklı gelir gruplarına hitap eden yeni konut adaları ya da banliyöler ortaya çıkmıştır. Geride ise çoğunlukla bakımsızlık nedeniyle bozulmaya terk edilen ve çok çeşitli alt-gelir grupları ya da yoksul göçmen nüfusun yoğunlaştığı mekânlar haline gelmiştir (Kurtuluş ve Türkün, 2005, s. 14). Mekânın fiziksel özellikleri itibariyle nitelikli bir çevre kalitesinin olmadığı bunun yanı sıra kentsel hizmetlerinde yetersizliği, kötü koşullarda yaşamaya zorlamaktadır. Kısacası bu mekanlarda karışıklık ve düzensizlik hakimdir. Kendi kendine devam edemeyen nüfus, büyük sayıda yerinden kopmuş kimselerin toplandığı yer, şehre yeni göçenler, hayata yeni atılanlar burada toplanır (Kıray, 1998, s. 13).

Ülkemizde ise göçmenlerin ya da yoksul kesimin yaşamlarını idame ettirdikleri, barınma yeri olarak kullandıkları “*gecekondu bölgeleri*”, yoksul kesimin uğrak yeri

olmuştur. Gecekondu, kentsel yoksulluğun mekânsal karşılığı olarak gösterilebilir. Kentleşmenin ilk dönemlerinde, göçtükleri kentlerin gecekondu kesimine yerleşen kitleler dayanışma ağlarını kullanarak hem enformel işgücü piyasasında buldukları işler hem de yerleşmiş buldukları gecekondu alanlarının kent içinde konumlarının değişmesi sayesinde oluşan rantlara el koyabilmiş ve yoksullukları ile baş edebilme ve hatta zenginleşebilme imkanına ulaşmıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2013, s. 77). 1990'lı yıllardan itibaren, enformel mekanizmaların temelini oluşturan unsurların geçerliliğini kaybetmesi ile Türkiye'de kentsel bağlamda yoksulluğun nitelikleri değişmeye başlamıştır (Romano ve Penpecioglu, 2009, s. 135). Enformel arsa (gecekondu) ve işgücü piyasasındaki imkânlar büyük ölçüde sınırlanmıştır. Kentsel alanın hızlı dönüşümü, kent çevrelerinde artık gecekondu yapımını yasaklamıştır, kent merkezlerine boşalan bölgelere yerleşim söz konusu olmuştur (Şenyapılı, 1981, s. 48-49).

Gecekondu bölgelerinden farklı olarak, göçmenlerin ya da yoksul kesimin barınma yerlerinden bir diğeri ise "*bekar odaları*" dır. Bekar odaları (Şen, 2012, s. 177-202); Osmanlı döneminden Cumhuriyet Türkiye'si ve günümüze dek varlığını sürdüren özgün bir barınma formu ve göçmen erkek yaşam alanı olarak betimlenir. Bir barınma mekânı olarak bekâr odaları, iş bulma ve geçimini temin etme amacıyla İstanbul'a yalnız gelen göçmen erkeklerin ihtiyaçlarını karşılayan ve Osmanlı döneminin erken devirlerine kadar giden bir kurumsallaşmaya sahiptir. Bu mekânlar kente göç eden kişiler için varış noktası olup, hayata tutunabilmeleri için önemli merkezler olmuştur. Bekâr odaları, barındırdığı göçmen bireylerin niteliği dolayısıyla - düşük vasıf, eğitim ve beceri; düzensiz iş ve düşük gelir vb.- kent içi alanlarda geleneksel dayanışma ağları-ilişkileri yanında ucuz konut, iş bulma ve çalışma alanları avantajlarından birlikte yararlandıkları özgün bir mekân karakteristiği ile öne çıkmaktadır. Günümüzde bekâr odalarının, göçmenlerin kentle ilk temas fonksiyonlarını sağlamakla beraber kentsel yoksulluk, göç, enformel sektör ilişkisinin belirginleştiği kentsel alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir.

Hem dünya ölçeğinde hem de ülkemizde kentsel mekânda yaşanan değişim, dönüşüm ve yoksul kesimin belli mekânlarda yoğunlaşma durumu, kentsel ayrışmanın görünürlüğü daha fazla arttırmıştır. Kentli nüfusun sosyo-kültürel özellikleri, göçle gelen geleneksel -kırsal nüfus ya da farklı ülkelerden gelen nüfus ve bunlara ait yerleşimler arasında önemli farklılaşmalar oluşmuştur. Böylece kent alanı hem

mekânsal hem toplumsal hem de istihdam alanlarında görünürlük kazanan ikili/bölünmüş bir kent yapısını ortaya çıkarmıştır (Şen, 2012, s. 216). Kısacası, kent alanı mekânsal olarak şu şekilde sıralanmıştır (Kıray, 1998, s. 11); kentin ortasında merkezi iç mekân, kente asıl rengini veren bu kısmın etrafında işyerleri ile konutların karışık halde bulunduğu bir geçiş yeri, onu takiben ucuz konutlar, sonra orta sınıf konut alanları, en dışarda da ağır sanayi mekânları ile zengin konut mekanları kenti sarar. Bu sıralanış, yani konut ve iş yerlerinin dizilişi, bunlara ilaveten toplumun sosyal tabakalaşmasını tam olarak yansıtan, kendi içinde farklılaşmış konut/mekân hâkimiyetini gösterir.

Kent alanında belirli konut ve iş yerlerinin yaşam ya da istihdam alanı olarak tercih edilmesinde, kent insanın sahip olduğu sosyo-ekonomik özellikler etkili olmaktadır. Bu özelliklere bağlı olarak, kendinden farklı olanı da kendi yaşam alanında görmek istememektedir. Örneğin (Erkilet, 2013, s. 133-140); toplumda üst-sınıf ve orta-sınıf olarak betimlenen gruplar zamanla alt-sınıf gruplarından kendini ayırmaya, birbirlerini göremeyecekleri, iletişim kuramayacakları kapalı yerleşim yerleri olarak betimlenen konut alanlarını tercih ederler. Ancak orta ve üst sınıfların kapalı yerleşmelere çekilmesi kentsel ayrışmanın göstergelerinden sadece biri. Bu eğilim kapalı topluluklara çekilen kişilerin kendi arzu ve iradeleri ile gerçekleşiyor. Bir diğer ayrışma göstergesi ise, yoksulların ya da çeşitli etnik grupların kent dışındaki toplu konut alanlarına gönderilmesi rıza temelli değildir. Yoksulları gecekondu ya da kent merkezlerinden, kentin dışındaki konut alanlarına sürüklenmelerinin nedeni olarak; kültürel mirasın korunması, temiz bir alan oluşturma, asayiş sorunlarının giderilmesi gibi değişkenler savunulur. Bu değişkenlerle birlikte, önemli ölçüde kentsel alanı etkileyen bir diğer değişken ise sermaye iktidarlarının, kentsel alandan daha fazla gelir elde etme arzusu, mağdur kesimin kolaylıkla gözden çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır. Sonuç itibariyle; yoksulluğun giderek kalıcı özellikler göstermeye başladığı kentsel mekânlarda, sosyal politika önerileri ile desteklenmeyen kentsel yenilenmelerin alt sınıfların daha da yoksullaşmasına, çeşitli etnik grupların giderek içe kapanmasına, toplumsal bütünleşmenin zayıf kalmasına yol açtığını söyleyebiliriz.

1.3. Sınıf-altı (Underclass) ve Derin Yoksulluk

Sosyal farklılaşma ve eşitsizliğin bir görünümü olarak ele alınan sınıf-altı olgusu, yoksullukla bütünleşen kentlerin sosyal yapısında bulunan dezavantajlı grupları temsil etmektedir. Sınıf-altı olgusunu yoksulluktan ayıran, onun sadece gelire ya da servete bağlı olarak tanımlanan bir durum olmayıp, aynı zamanda modern refah toplumlarının temel kabullerini tehdit eden değersel ve davranışsal eğilimlere işaret ediyor oluşudur (Erkilet, 2011, s. 137). Sınıf-altı kavramı, toplumda mevcut bulunan tabakalaşma sisteminde yeri olmayan, nüfusun çoğunluğuna kıyasla ayırt edici bir biçimde daha aşağı standartlarda yaşayan, pek çok dezavantaja sahip olan grupları ifade etmek için kullanılır. Sınıf-altı üyeleri, kötü çalışma koşulları ile düşük yaşam standartlarına sahiptirler. Bu grubun çoğunluğu uzun süredir işsiz olanlar, iş bulamayanlar arasında yer almaktadır. Bunların bazıları ya evsizdir ya da yaşayacak yerleri dahi yoktur. Sınıf-altı “marjinalleş bir grup” olarak ya da nüfusun büyük bir kısmının sürdürdüğü yaşam biçiminin “dışında” kalan olarak betimlenir. (Giddens, 2005, s. 296).

Literatürde sınıf-altı kavramının anlamsal boyutu tartışmalıdır. Daha doğrusu kavram her ne kadar günümüz literatüründe yaygın olarak kullanılmaya başlanılsa da, tarihsel arka planı tartışmalıdır. Kavram bazı düşünürlere göre politik bakımdan yüklü ve olumsuz çağrışımları olan geniş anlamlar bütünü kapsamaktadır. Batı literatüründe 1960'lara kadar yoksulluk çalışmaları yoğun bir şekilde ele alınmasına rağmen, sınıf-altı tartışmaları 1965'lerle birlikte başladığı göze çarpar. Sınıf-altı olgusuna yönelik tartışmalar birkaç değişken etrafında toplanmaktadır; yoksulluk kavramından anlamlı şekilde ayrıştırılıp ayrıştırılmadığı, bu bakımdan da gerekli olup olmadığı, tabakalaşmış toplumlarda her zaman mevcut bulunan yoksul insanları damgalamak için kullanıldığı, son olarak ise sınıf-altı terimi, 18. ve 19. yüzyıllarda kullanılan hak etmeyen/layık olmayan yoksul terimin ahlaken tarafsız dengi şeklinde kullanılan bir terim olduğudur (Erkilet, 2011, s. 137-138).

1.3.1. Sınıf-altı Tartışmasının Kökeni

Sınıf-altı kavramı ile yoksullara yönelik olumsuz ve yargılayıcı bir tarihsel arka plan vardır. Marx sürekli olarak ekonomik üretim ve değiş tokuşun baskın biçimleri dışında kalan bireylerden oluşan bir *lumpenproleteryadan* söz etmiştir. Marx'a göre, *lumpenproleteryanın* devrime katılmak için özel bir nedeni bulunmuyordu ve hatta var

olan sınıf yapısının korunması çıkarlarına daha uygundu, tüketim alışkanlıklarının esir aldığı; tüketme dışında, başkasının üretimini mirasyedi misali tüketen; tehlikeli sınıflar, sokak insanları, toplumun dışına itilmişlerini ifade ediyordu. Ayrıca bu terim, çalışmayı yadsıyan ve bunun yerine toplumun kıyısında “toplumsal asalaklar” olarak yaşayan dilenciler, hırsızlar ve serserilerden oluşan “tehlikeli sınıf” için kullanılır oldu (Morris, 1996; Giddens, 2005). Marx’ın bugünün sınıf-altı kavramına son derece olumsuz yaklaşmasının sebebi, bu grubun çalışanlardan farklı olarak kapitalizmin evriminde yer tutmaması, burjuvazinin üzerinden kar elde ettiği bir grup olmamasıdır. Marx yoksulluk meselesine sınıf çatışması merkezli bir tarih felsefesinden hareketle yaklaştığı için, sınıf dışı bir kitle oluşturan *lumpenproletarya*’ya beklenenin aksine son derece olumsuz yaklaşmıştır (Erkilet, 2011, s.138).

Sınıf-altı kavramı, ilk defa 1963’te İsveçli iktisatçı Gunnar Myrdal tarafından, ABD’deki ekonomik büyümeyle rağmen, varlığını ısrarla koruyan ve bir yanda yapısal işsizlikten, diğer yanda da ayrımcılıktan mustarip bir kesimi tanımlamak için kullanılmıştır (Yılmaz, 2008, s.128). Myrdal kavramı, toplumun yapısal değişkenlerini göstermek ve analiz etmek için kullandığını ifade eder. Onun için sınıf-altı üyeleri, ekonomik kurbanlardır. Myrdal artan işsizlik ve sanayileşmenin azalması üzerine konuya eğilmiş ve istihdamın azalmasını uygulanan iktisadi politikalara bağlamış ve bunun insanların çalışmayı istememek gibi bireysel bir tercihinden ötürü olamayacağını altını çizmiştir. Myrdal, Amerikan toplumunun içinde bulunduğu durumu şu şekilde analiz etmiştir (Myrdal 1963, 10); “*çalışmayan, çalıştırılabilir olmayan veya az çalışan bir sınıfın*” doğmakta olduğunu, bu sınıfın “*giderek daha büyük bir umutsuzluğa kapılarak ulustan koptuğunu ve ulusun yaşamını, amaçlarını ve başarılarını paylaşmadığını*” vurgulamıştı. Myrdal sınıf-altı kavramına yönelik analizi, yapısalcı ve sistemi eleştirir bir tavra hakimken ileriki yıllarda kavramın içeriğinin değişime uğradığı görülür. Hatta denilebilir ki, bir yıl sonra, kavram ırk ilişkileri açısından değerlendirilmeye başlanmıştı. Leggett (1968) kavramı, ırk ve dışlanma süreçlerinin bir görünümü olarak “getto” siyahi sınıf-altı sorunsallarıyla ilişkilendirir. Bazı eleştirmenler, Oscar Lewis’in yoksulluk kültürü hakkında yazmış olduğu çalışmayı dikkate alarak sınıf-altı olgusunu, yoksulluk durumundan kaynaklanan ve çok sınırlı kaynaklarla idame-i hayat etmeyi temsil eden tutum ve davranışları tekabül ettiğini belirtir. Buna ilaveten, toplum içinde yer alan bir alt kültür, kuşaklar arası sürekliliği

olan yüksek düzeyde bireyselleşmiş bir kavramdır. Böylelikle sınıf-altı üyeleri, yoksul insan, suçta sahip, sapkın, sınıfı olmayan kategoriye temsil etmektedir (Gans, 1996, s. 141-142).

Sınıf-altı kavramı hakkında yakın dönemli tartışmalardan biri de “*The Declining Significance of Race*” adlı çalışmasıyla William Julius Wilson’a aittir. Wilson (1978), Amerika’daki ırk ilişkilerinin son yıllarda önemli bir değişimin yaşandığına, siyahi bireylerin ekonomik olarak sınıf pozisyonunun, beyaz olarak nitelendirilen grupla hemen hemen aynı seviyeye geldiğini iddia eder. Ayrıca, 20. yüzyıla birlikte çoğu geleneksel engellerin insan hakları çağıyla kırıldığını ifade eder. Yeni dönem ekonomik yapısında köklü dönüşümler insanlar üzerinde bir takım değişimlere neden olmuştur. Özellikle, eski dönemde siyahi nüfus üzerinde kontrol ve baskı var iken, yeni dönemde temel engellemeler sadece siyahi sınıf-altı grubunda gerçekleşmiştir. Bu durum ırksal bir süreç değil, sınıfsal süreçlerin engellenimi, sınırlandırılması olmuştur. Wilson, sınıf-altını belirleyen nitelikleri, eğitimsizlik, vasıfsızlık, emek gücünün dışında kalmış olmak, uzun vadeli işsizlik, sapkın davranışlara angajeler, ailede istikrarsızlık ve yardım bağımlılığı olarak belirlemiştir. Wilson’un “*Gerçek Dezavantajlılar*” (*The Truly Disadvantaged*) (1987) adlı eserinde ise sınıf-altını ırksal ve davranışsal öğelere indirgeyen karikatüral betimlemeyi reddederek, onun çok karmaşık faktörlerin bir sonucu olduğunu ileri sürer. Sınıf-altına ikili bir tanım getiren Wilson, bir yandan siyah Amerikan gettosunun onu diğer kentsel mekânlardan ayıran en bariz özelliklerini (yüksek suçluluk, evlilik dışı doğum, tek ebeveynli aileler, sosyal yardımlara bağımlılık) sıralarken, diğer yandan da bu özellikleri doğuran ve besleyen yapısal unsurları vurgular. Ayrıca getto yoksullarının mekânsal yoğunlaşması ve toplumsal olarak dışlanma süreçlerini incelemiştir.

Wilson, 1989’da Loic Wacquant ile kaleme aldığı “*İrksal ve Sınıfsal Dışlamanın Kente Maliyeti*” başlıklı yazısında, “*eğer sınıf-altı kavramı kullanılacaksa yapısal anlamda olmalıdır ve ezilen ırksal ve ekonomik grubun sosyal olarak en çok dışlanmış ve ekonomik olarak en çok marjinalleşmiş bireylerinin emsalsiz yoğunlaşmasıyla kendini gösteren yeni bir sosyo-mekânsal ırksal ve sınıfsal hakimiyet yapısına işaret etmelidir*” diyerek şöyle devam ederler, “*(bu kavram) mitsel ve herşeye kadir bir yoksulluk kültürü tarafından serbestçe biçimlendirilmiş yeni bir insan cinsini niteleyen bir etiket gibi*

kullanılmamalıdır” (Wilson ve Wacquant, 2007). Diğer taraftan Wacquant’ın sınıf-altı teorisini bürokrasi ve medya ortaklığıyla üretilmiş olduğunu “kurbanı suçlama” tezi yerine, şu tezi ileri sürer; *“birbirini pekiştiren ekonomik, sosyo-politik değişimleri Avrupa, Amerika şehirlerindeki mülksüz gençlere son yıllarda uyguladığı devasa yapısal şiddete karşı bu gençlerde sosyolojik bir tepki”* olarak ifade eder. *“Söz konusu değişimler sınıf yapısının kutuplaşmasıyla sonuçlanmıştır. Etno-ırksal ayrımla, refah devletinin küçülmesiyle birleşen bu kutuplaşma, metropolün sosyal fiziki yapısının ikileşmesiyle sonuçlanmıştır, bu durum vasıfsız iş gücü kesimlerini büyük oranda ekonomik fazlalık haline getirmiş, toplumsal marjinallere dönüştürmüştür”* cümleleriyle ifade eder (Wacquant, 2011).

Charles Murray ise büyük kentlerin çoğunluğundaki siyah bir sınıf-altı varlığı konusunda Wilson ile aynı fikirdedir. Murray’a göre, Afrikalı –Amerikalılar, konumlarını yükseltmeye çalışan o aynı sosyal güvenlik politikaları yüzünden, kendilerini toplumun dibinde bulmaktadırlar (Giddens, 2005, s. 318). Murray (1984, 1999) sınıf-altı olgusuna farklı açılardan yaklaşan bir düşünür olmuştur. Sınıf-altı farklı değişkenlere bağlı tanımlanabileceğini iddia eder. Bu değişkenler; yasadışı olma, şiddet suçu ve işgücünün değişimi. Aynı zamanda bu değişkenleri tetikleyen bazı etkenler bulunmaktadır. İnsanların devlet yardımına bağımlı hale geldiklerini, sağlam topluluklar ya da istikrarlı evlilikler yapmak için çok az istek duyar olmuşlardır. Emek gücünden düşme, yasa dışılık (ıslah amaçlı gözetim altında bulundurulma gibi), evlilik-dışı doğumlar ve bunların kuşaklararası aktarılması sınıf-altı göstergesidir. Nihayetinde bu tez yoksulluk kültürü savının yeniden ortaya atılmasıdır.

ABD’deki sınıf-altı üzerine yapılan tartışmaların çoğunluğu, bu sınıfın etnik boyutu üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu giderek Avrupa içinde geçerli olmaya başlamıştır. Amerika için geçerli olan belli gruplar üzerinde ekonomik eşitsizlik ve toplumsal dışlanma eğilimleri diğer ülkelerde de meydana gelmektedir. Batı Avrupa ülkelerinde yoksul ve işsiz insanların çoğunluğu bu ülkelerin yerlisidir; ancak yoksulluk içinde yaşayan ve yoksullaşan mahallelerde sıkışıp kalan pek çok birinci ve ikinci kuşak göçmende bulunmaktadır (Giddens, 2005, s. 319)

Konuyla ilgili önemli çalışmalardan bir diğeri, Lydia Morris tarafından kaleme alınan *“Tehlikeli Sınıflar: Sınıf-altı ve Sosyal Vatandaşlık”* (*Dangerous Class: The Underclass*

and Social Citizenship) adlı kuramsal çalışmadır. Morris'e göre, son zamanlarda yaygın olarak tartışılan sınıf-altı, sosyal düzene bir tehdit olarak algılanan, toplumun marjinal nüfusu olarak nitelendirilen tehlikeli sınıflardır. 20.yüzyılın son çeyreğine kadar, İngiltere ve ABD'de erkeğin eve ekmek getirmek, kadının ise evsel sorumlulukları üstlenmekle görevli addedildiği; tam zamanlı/ücretli istihdamın istisna değil kaide olduğu bir düzen hâkimdi. Fakat 21.yüzyıla gelindiğinde, hem İngiltere hem de Amerika toplumunda erkek işsizliğinin ve yalnız annelerin ev reisliği oranının gitgide yükseldiği yeni bir yapı ortaya çıktı. Yeni yapıyla birlikte toplumda yoksullaşmış ve izole olmuş grup üyeleri ortaya çıkar, bu grup toplumlardaki yoksulluk ile toplumsal dezavantajların karmaşıklığını yadsınamayacak kadar yalınlaştırıcı ve politikleştirilmiş sürecin ifadesidir (Morris, 1996, s. 160-161).

Özetle ifade edilecek olursak; içinde “sınıf” kelimesi geçmesine rağmen “sınıf-altı” kavramının toplumsal yapıyı sınıfsal bir bakış açısıyla algıladığını iddia etmek, en azından kavramın doğup büyüdüğü A.B.D. çerçevesindeki yaygın kullanımı göz önünde bulundurulduğunda, pek mümkün değildir (Yılmaz, 2008, s. 127). Nitekim sınıf-altı olgusunu açıklayan teoriler iki ana yaklaşım etrafında toplanmıştır; kültürel ve yapısal yaklaşım. Sınıf-altı olgusunu kültürel yaklaşımla açıklayan teorisyenler, yoksulluk kültürünü temel değişken olarak göstererek, sınıf-altı üyelerinin yaşamış oldukları yoksulluk ve marjinalleşme durumunun bireylerin kişiliklerine veya belli bir grubun özelliklerine bağlı bir olgu olduğu; disiplinsizlik, tembellik, kurallara uymayı becerememe, sorumluluk altına girememe, yoksulluktan çıkmak için yeterince çaba ve girişimde bulunmama vb. olarak değerlendirir. Diğer taraftan, yapısal yaklaşımlar ise sınıf- altı olgusu yapısal değişkenlerle açıklama söz konusudur. Bireyin ya da grubun içinde bulunduğu durumu, ırksal ve etnik ayrımcılıkta, devletin yeniden dağıtım mekanizmasında, toplumun sosyo-ekonomik yapısında ve sosyal tabakalaşmada gizli olgusu ifade eder. Buna göre, aşırı yoksullaşmış ve toplumdan tecrit edilmiş gruplar, ülkede hakim olan gelir dağılımı, istihdam yapısı, ayrımcılık ve sosyal adaletsizliğin kurbanı konumundadırlar.

1.3.2. Türkiye’de Sınıf-altı olgusu ve Yeni Kent Yoksulluğu

Toplumların ekonomikleşmeye başladığı Sanayi devrimi ve sonrasındaki gelişmeler yoksulluğun görünümü ve anlamsal boyutunu değiştirmiştir. Yaşanabilir ve katlanabilir

bir durum olan eski yoksulluk, yeni yoksullukla birlikte ortadan kalkmış ve onun yerini sefalet ve açlık almıştır. Ayrıca, eskiden toplumsal kesimler arasında görülmeyen ayrışma ve kopma modern yoksullukla birlikte daha belirgin hale gelmiştir. 21. yüzyıl dünyasında yoksulluk sosyal dışlanma, marjinalleşme, sınıf-altı, açlık ve yetersizlikle anılır bir duruma gelmiştir (Açıköz ve Yusufoglu, 2012, s. 81).

Yeni kent yoksulluğunun bir görünümü olan sınıf-altı olgusu, düzenli bir işi olmayan veya hiçbir işi olmayan, devlet yardımlarına bağımlı, suç işleme potansiyeli yüksek, herhangi bir barınağı olmayan veya çok kötü barınma koşullarına sahip bir kitleyi betimlemektedir. Sınıf-altı biçiminde tanımlanan kitleye daha çok Birleşik Devletlerin metropollerinde ve ‘dünya kenti’ biçiminde tanımlanan Batılı ülkelerinin metropollerinde rastlanmaktadır. Daha az yaygın olmakla beraber, gelişmekte olan ülkelerin en büyük kentlerinde de benzer bir kitlenin ortaya çıkmakta olduğu gözlenmektedir. Diğer taraftan, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin toplumlarında mevcut bulunan marjinalleşmiş veya yoksullaşmış grupların algılanış durumları farklıdır. Birinde “marjinal” bir olgu olarak nitelenen yoksulluk, diğerinde, toplumun önemli bir kesiminin içinde bulunduğu son derece normal bir durumdur. Sınıf-altı üyeleri, gökdelen altlarında, metro banliyölerinde karton kutular üzerinde sürdürülen yaşamı, bu kitlenin hem toplumsal hem de mekânsal bakımdan ‘yersizliğini’ sergilemektedir. Bir zenginlik ve ilerilik ikonu olarak görülen metro ve gökdelenlerin bu kitlenin kartonlu yaşamına sahne oluşturmaları, meydana gelen zenginliğin hangi eşitsiz ölçüler içinde paylaşıldığını da göstermektedir. Nitekim küresel ekonomik düzlemde daha fazla sermaye çekmek üzere yarışan dünya kentlerinin parlak performans göstergelerinin ardında kalan gölgeli, ancak toplumsal bütünlüğü tehdit ettiği düşünülen sınıf-altı grupları toplumsal sorun olarak algılanmaktadır. Kentlerin vermiş olduğu sosyo-ekonomik yarış içinde mücadele ederken mücadele sırasında düşenlere ya da ayak uyduramayanları toplum kucak açmamakta, dışlanmaktadır (Bıçkı, 2005, s. 105; Yılmaz, 2008, s. 127-128; Baloglu, 2011, s. 232).

Türkiye özelinde konuyu değerlendirecek olursak, sosyo-ekonomik düzlemdeki değişimler ve rekabet piyasası toplumun yoksul kesimini derinden etkilemektedir. Eski yoksulluk sürecinin değişimiyle birlikte yeni yoksulluk olgusunun toplumsal bütünleşme ihtimalini büyük çapta ortadan kaldıran koşulların ürünü olduğunu

belirtilebilir. Toplumun yoksul kesimi köylülükten yahut küçük üreticilikten veya enformellikten, kent ekonomilerinin daha bütünsel bir parçası olmaya geçiş sürecini gerçekleştirememektedir. “Eski” yoksulluk modelinde toplumsal bütünleşmeyi sağlayan ve bütüncül yoksulluk olarak da adlandırılabilceğini öne sürdüğümüz olgunun başat unsurları, örneğin hemşerilik ilişkileri ya da tampon mekanizmaların işlevlerini artık yitirmekte ya da piyasa artık enformal iş gücünü istememektedir (Buğra ve Keyder, 2003). Toplumun genelini etkilemiş olan bu yeni yoksulluk modeli bağlamında, yoksulluğun derinleştiği ve toplumun dışlayıcı unsurlarını taşıyan kesimin, Türkiye’nin sınıf-altı adayı olarak ileri sürülebilecek gruplarının olduğunu ifade edebiliriz; örneğin, sokak çocukları, baliciler, evsizler vb.

Sınıf-altı olgusunun göstergeleri evsizleri tamamen yansıtıp yansıtmadığı konusu tartışmalıdır. Bazen bu iki olgunun birbirilerine benzetilmesi noktasında uzaklaşılır ya da korkulur çünkü sınıf-altı kavramı olumsuz anlamları betimlemektedir; getto toplumu, anti-sosyal davranış eksikliği gibi söylemlerle bireylerin karakterleri ya da onların yoksullukları damgalanır. Nihayetinde, toplumun evsizlere yönelik bakışı olumsuz anlamda dönüşüme uğramasından korkulur. Diğer taraftan, 1980’lerin evsizleri, geçtiğimiz dönemlerde ortaya çıkan evsizlerden farklıdır, akli dengesi olmayan, kentin sokaklarında kaybolmuş evsizler değildir. Yeni dönem evsizleri, şiddete maruz kalmış, bazı koşullar yönünden marjinalleşmiş, aile içi şiddet ve bozukluk olan, yakın akrabalarla ilişki kopukluğu yaşayan, sürekli işsizlik, sosyal yardım yetersizliği ve muhtaçlığı, kentin yoksulluğuyla bütünleşmiş dezavantajlı grupları temsil etmektedir. Haliyle bu durum yeni evsizlerin sınıf-altı ve sosyal dışlanma ya da toplumdan izole olmuş dezavantajlı gruplar olarak sınıflandırılmasına sebep olur (Baum ve Burnes, 1993, s. 44-54; Marsh ve Kennett,1999). Ülkemizdeki evsizlerin, gelişmiş toplumlardaki evsizler ya da ABD’deki derin yoksul “siyahi kent sınıf-altı” üyeleriyle tamamen benzediğini iddia edemeyiz, fakat bu grupların bazı yapısal göstergelerinin bizim toplumumuzda mevcut bulunduğunu belirtebiliriz; özellikle yeni evsizlerin çoğunluğunda ailevi ilişkilerin tamamen bitimi ya da kopuşunun yaşandığı, ekonomik anlamda iş piyasasının taleplerine ayak uyduramama, yeni dönemde enformel iş piyasasında da istihdam edilememe, evsizlerin iş isteğinin yitiminin ortaya çıkışı, eğitim düzeylerinin düşüklüğü ya da eğitim fırsatı yakalayamama, alkol ve madde bağımlılığının yaygınlığı, küçük bir oranda da olsa suç işleme özelliği, toplumla

bütünleşememe, toplumun risk grubu olarak değerlendirme ve sosyal yardım kurumlarına bağımlı hale gelme. Bu saydığımız özellikler evsizlerin sınıf-altına göstergeleriyle çoğu noktada uyduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, Batı'daki sınıf-altı olgusuna tam anlamıyla erişmiş olduğunu söyleyemeyiz, kısmen de olsa evsizler için toplumsal bütünleşme araçları bulunmaktadır. Ya da toplumun evsizlere yönelik bakışı, yaygın olarak kurbanı suçlama ya da öteleme yönünde değildir, düşük bir oranda da olsa kültürel normları hala taşıdığımızı belirtebiliriz.

Türkiye'de sınıf-altı adayı olarak gösterdiğimiz gruba Yılmaz (2008) bir yenisini daha ekler. Söz konusu kesim, çoğunlukla 90'ların ikinci yarısında olmak üzere son yirmi yıllık dönem içerisinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki yerleşim yerlerinden Batı'daki metropollere göç etmiş olan Kürtlerdir. Bu grubun yaşamış olduğu göç zorunludur ve diğer göç hareketlerinden farklılaşır. Gönülsüz göç, zorunlu göçü de kapsadığı gibi, PKK baskısı, OHAL uygulamaları, korucuların olumsuz davranışları, yayla yasağı, yiyecek ambargosu, ölüm tehlikesi, ekonomik faaliyetlerin durması, eğitim ve sağlık imkânlarının daralması gibi çok farklı nedenlere bağlı olarak gerçekleşen göç hareketlerini tek bir kategoride ele almaya olanak verir. Yılmaz, yapmış olduğu çalışmada, göçün nedenlerinden ziyade sonuçlarıyla, öncesinden ziyade sonrasında ilgilendiği için, bu kavramsallaştırmanın uygun olduğunu belirtir. Kavramla, Kürtlerin ilişkisini şu şekilde ifade eder; *“Gönülsüz göç son derece özgün koşullar yaratmıştır: maddi ve manevi anlamda hiç bir hazırlık olmaksızın kente göç ve yerleşme, köyle tüm ilişkinin kopması (köyden yaşamsal desteğin gelmemesi), çocuk ve yaşlıları da içeren kitlesel göç (bağımlı nüfusun artışı), geçmiş tüm bilgi ve nirengilerin geçersizleşmesi, şehir hayatıyla tedrici bütünleşmeye vakit bırakmayan ani göç ve politik olarak etiketlenme (Kürt eşittir terörist)”*. Ayrıca teorik olarak ifade edilen tez, gönülsüz göç sonrası İstanbul'un Beyoğlu ilçesindeki Tarlabası bölgesine yerleşmiş olan Kürtler üzerinde yapılan araştırmayla temellendirilmeye çalışılmıştır.

Literatürümüzde sınıf-altı olgusuna yönelik uygulamalı çalışmalardan bir diğeri ise Baloğlu'nun (2011) *“Kentsel Yoksulluk: İstanbul'dan Küçük Bir Kesit”* adlı çalışması, İstanbul'un İstiklal Mahallesi'ni örneklem alarak, kentsel yoksulluğun/yoksunluğun İstiklal Mahallesi'nde ortaya çıkardığı sınıf-altı olarak sayabileceğimiz insanların toplumda görünürliğini açıklamak için birbirleriyle sebep-sonuç ilişkisi içinde olan

birkaç nokta üzerinde durur; eğitim fırsatı yakalayamamak, iş ümidinin yitişi, konutların yetersizliği, riskler ve güvenlik, sosyal dışlanma. Görüşülen gruplar üzerinde sosyal dışlanma farkında olmadan gerçekleştiği ve bu dışlanmanın, işsizlik, eğitimsizlik, barınma sorunları gibi sosyal dışlamanın görünürlüğü yüzünden daha farklı ve belki de daha tehlikeli yüzünü yansıttığını ifade eder.

Son olarak, konuyla ilgili önemli çalışmalardan biri olan, Erkilet' in (2011) "*Sınıf-altı: Kuramsal Tartışmalar ve İstanbul Tarihi Yarımada'ya Uygulama İmkânları*" adlı çalışması, sınıf-altı olgusu ile ilgili olarak mevcut bulunan gösterge ve açıklamaların İstanbul bağlamında, özellikle tarihi merkezde (Tarihi Yarımada) yaşanan yoksulluğu anlamlandırmada konusunda yapılan bir analizdir. Çalışmada, Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Kentsel Tasarım Projesi'nin (TYKTP) nitel sosyal verileri analiz edilmiştir. Erkilet'e göre, "*Tarihi Yarımada'nın geçmişte de yoksul kesimi içinde barındırdığı, fakat bunlar gerek -vasıfsız da olsa- emeğe sağlanan çalışma imkânları, geleneksel akrabalık ve bekâr odası örüntüleri ve mahallenin sağladığı dayanışma ağları gibi tampon mekanizmalar tarafından dengelenmek suretiyle sınıf-altının "olumsuz" davranış kalıplarına yaklaşımdan korunmuşlardır. Bu açıdan bakıldığında sınıf-altı ile özdeşleştirilen davranış ve duyuş kalıpları ve sınıf-altına yönelik orta sınıf tepkileri ve dışlaması, daha ziyade Batı'ya, özellikle de modernleşme ve kapitalistleşme ile birlikte ortaya çıkan toplumsal yapılara özgü gibi görünmektedir. Ancak bu durum, sınıf-altı olgusunun ve yoksulluğa dışlayıcı bakışın modernleşme sürecinde hızlı bir dönüşüm geçiren Batı dışı toplumlara yayılmasına neden olmakta; dayanışmacı örüntüler kentsel müdahaleler tarafından zedelenmekte; yoksulluğun kendisi de "sınıf-altı söylemiyle" ele alınarak gözden ve erişimden uzak noktalara ötelenmek istenmektedir. İstanbul tarihi kent merkezi (Tarihi Yarımada) Batı'dakinin aksine, birçok idame-i hayat mekanizması sunan -henüz- gettolaşmamış bir mekândır ve ancak böyle kalması halinde sınıf-altı oluşumuna karşı güvence sağlamaktadır."*

Özetle, sınıf-altı üyeleri gelişmiş Batılı ülkelerde genellikle ırksal bir görünüme sahiptirler. Sınıf-altı üyeleri, istenmeyen bir sınıf haline gelip, tüm toplumun tepkisini üzerine toplayan, adeta bir kast haline dönüşmüştür. Dahası, bu kast sistemi sınıf-altı grubuna, toplumun geri kalanına aşılmaz engellerle ayrılmasına ve yatılmasına sebep olmaktadır (Özbudun, 2002, s. 57) Türkiye'de ise sınıf-altı olarak nitelendirilebilecek

bir toplumsal kategorinin doğmakta olduğunu ileri sürebilir ve olgunun bağlamsal arka planını yeni kent yoksulluğu oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, sınıf-altı, yeni yoksulluk olgusunun bir alt-kümesi gibi düşünülebilir; fakat sınıf-altının doğması için çok sayıda olumsuz koşulun üst üste binmesi gerekmektedir.

1.4. Evsizlik Nedir?

Evsizlik olgusu, sosyal bilimlerin ilgisini gün geçtikçe daha fazla çeken toplumsal bir sorun olmakla birlikte, sorununun kavramsallaştırmasında sosyal bilimcilerin hemfikir olamadığı bir literatüre sahip olduğumuz da aşikârdır. Sosyal bilimcilerin hemfikir olamamasının en önemli sebeplerinden biri ise toplumların sahip olduğu dilleri, kültürleri, sosyal ve ekonomik yapıları olarak gösterilebilir.

“Ev/Evsiz” kavramları konuyla ilişkileri açısından birlikte düşünülmelidir. Ve bu birliktelik bizlere kavramın ne olmadığına ilişkin bilgi vererek, kavramsal çerçeveyi inşa etmede kolaylık sağlamaktadır. Ev kavramı çeşitli anlamlara göre tanımlanmasına rağmen, toplumsal olarak yaygın kullanılan bir terimdir. Dar anlamıyla, “ev ” (Ravehill, 2008, s. 12) ailevi ilişkileri ya da arkadaşlık deneyimini yaşamak için gerekli olan fiziksel, duygusal, psikolojik iyi olabilmeye izin veren emniyet, güven, devamlılık ve sürekliliğin duygusunu ifade eder. Buna ilaveten, ev, bireyin kendini tanımlayabildiği ve gerçekten kendi olabildiği, toplumdaki diğer kişilerle kendini karşılaştırabilme imkânı bulabildiği, bireyin yaşamı için gerekli olan rutin işleri gerçekleştirdiği, komşuluk ilişkilerini ve sosyal ilişkileri sağlayan (Arnold, 2004, s. 60) tek yer/mekândır.

Toplumsal olarak algılanan ve bilimsel olarak çerçeveselendirilen tanımlamaya göre “ev” (Smith ve Ravenhill, 2007), sadece emniyet ve koruma sağlayan fiziksel bir yer değildir, bu yer bireylerin kendilerini tanımlayabilme fırsatı tanıyan tek kişisel alan, kendi olabildikleri rahat bir yer olarak tanımlanır. Bu şu anlama geliyor, ev yaşamamızı düzenlediğimiz ve bütün aktivitelerimizi organize ettiğimiz, hayattaki statümüzü inşa eden ve bizi tanımlayan mekândır. Ayrıca, ev ile konut arasındaki farka dikkat etmemiz gerekir, konut fiziksel ortamı betimlerken, ev sosyal ilişkileri içerir (Rossi, 1989). Kısaca ev kişiye hem sosyal hem de fiziksel imkânlar sağlarken; evsiz olma durumu bu imkânlardan mahrum olmayı ifade eder.

“Evsiz”; geceleri yatacak uygun ve düzenli yeri olmayan terminal, gar, metro, bankamatik, köprü altları, park ve toplumun marjinal kesimlerinde yaşayan kişi ve gruplar olarak tanımlanabilir (Işıkhan, 2006, s. 39). Bu kelimenin literatürde karşılığı ise “homeless”dır. Ayrıca “evsiz” ifadesi yerine zaman zaman “bimekân” teriminin de kullanıldığı görülmektedir. Mekânı olmayan anlamına gelen “bimekân” kelimesi Türkçe olmayıp, (bi) Farsça, (mekân) Arapçadır. Bimekân sadece evi değil bulunduğu yeri belli olmayan şekilde daha geniş bir tanımdır (NND Sözlük). Daha kapsamlı bir tanıma yer vermek gerekirse, evsizler literatürde toplumdaki izole tek başına yaşayan, bedensel ve ruhsal hastalıkları bulunan, bir önceki geceyi sokakta, dışarıda, barınak evlerinde, motelde, metroda, tünelde, parkta, alt geçit ve üst geçitte, terk edilmiş ve kullanılmayan binalarda, değişik evlerde veya arkadaşlarının yanında geçiren, en az 60 gününü belirsiz bir yerde geçiren, kendine ait sürekli olarak kalabilecek yeri olmayan kişiler olarak tanımlanabilir (Acar ve Erbay, 2013, s. 9).

ABD yasalarında ise *“Evi veya ikametgâhı olmayan, sokak ve caddelerde yaşamını sürdüren, geceleri yatacak uygun yeri olmayan, oteller, toplu konutlar, hapisaneler ve ruh hastalarına ait geçici yerler gibi geçici yaşam koşullarını sağlayan yerlerde kalan, denetim altındaki sosyal konutlarda yaşayan kişiler “evsiz” olarak, bu sürecin yaşanmasıyla ortaya çıkan durum ise “evsizlik” olarak tanımlanmaktadır (Yağan, 2009).*

Evsizlik (Somerville, 2013) sadece barınak yoksunluğu ya da ev yoksunluğu, başını sokacak yerinin olmaması durumu değildir. Bu süreç bir takım farklı boyutların yoksunluğunu kapsar; psikolojik (bedensel rahatsızlık ya da sıcaklığın eksikliği), duygusal (sevgi ve neşenin eksikliği), mülki (özel hayat yoksunluğu), ontolojik (dünyada barınamama eksikliği, dışlanmışlık) ve ruhsal (umut ve amaç eksikliği).

Robertson, Roper and Boyer’e (1984) göre evsizlik, *“kişinin, kalıcı bir konutunun, posta alabileceği bir aracın ve uyuyabileceği yerin yoksunluğunu ifade eder. Bu alanda araştırma yapan uzmanların yapmış oldukları çalışmalarda yaygın olarak bu tanım kullanılmaktadır”*. Ancak, yapılan fiziksel temelli tanımlamalar kendi içinde birkaç çelişkiyi barındırır. Örneğin, bazı düşünürlere göre, kişinin tek odalı bir evde yaşaması, bir arkadaşının ya da akrabasının yanında yaşaması görünürde bir evde yaşadığını ifade eder. Fakat bu şekilde bir yerde kalmak, gerçekte yetersiz ev koşulları içerdiği için,

kişinin kalıcı barınak yoksunluğundan tutunda, süreklilik gösteren evsizlik durumuyla yüzleşmesine sebep olur (Wolch, Dear ve Akita, 1988, s. 442). Literatürde bu durum “gizli evsizlik” kavramı kullanılarak açıklanmaya çalışılır (Hombs, 1994, s. 28).

Literatürde evsizlik tanımlanırken çelişkiye düşünülen diğer bir husus ise farklı ülkelerden göç hareketiyle diğer bir ülkeye sığınan göçmenlerin evsiz olup olmadığı tartışmasıdır. Bazı düşünürlere göre, bu grubu evsizlerle karıştırmamak gereklidir. Örneğin, göçmen işçilerin daimi ikametgâh yeri bulunmamaktadır, ancak aralarında aileleriyle ve toplumla ilişkileri hala devam etmektedir (Baum ve Burnes, 1993, s. 14). Buna karşın H. Bahr’a göre evsizler arkadaşlıktan yoksun, sınırları belli olmayan, patolojik belirtiler gösteren ve sürekli bir konuta, sahip olmayan kişiler olarak tanımlanmaktadır.

Diğer taraftan evsizlik, “*marjinalleştirme*”, “*ötekileştirme*” ve “*sosyal dışlanma*” değişkenlerine bağlı olarak açıklanabilir. *Marjinalite* kavramı, “*kendi içinde ötekilik, dışlanmışlık ve kültürel kimlik terimleriyle diyalektik ilişkiler kuran, baskın kültür veya güç mekanizmaları sebebiyle bulunduğu sosyal ortamdan dışlanan insanların durumunu*” ifade eder (Zengel ve Kaya, s. 17). Evsiz, çoğunlukla toplumun marjinalleşmiş ve dışlanmış grupları arasında yer alır. Fiziksel olarak, yeteri kadar güvenli ve yapısal olarak insan yaşamına uygun yerlerde yaşamamalarının yanı sıra, çalışma hayatına katılabilme ve bu alanda başarılı olabilme açısından da ciddi dezavantaja sahip yerlerde yaşarlar. Evsiz insanların bu yaşam stilini isteyerek tercih ettiklerini, özellikle evsizlerin belli bir kesimi çalışmayı reddederek, maddi olarak diğer insanların yardımlarıyla geçindiklerine dair güçlü bir inanış yaygın olsa dahi, yapılan araştırmalarda bu görüşün yanlış olduğunu gösterir. Gerçekte, çok az evsiz insan refahtadır/sağlıklıdır ve evsizlerin işten kaçma durumu da çok azdır, birçok durumda çok fazla saat çalışarak, çok az parayla yaşamalarını idame ettirirler (Lovell, 2007, s. 160).

1.4.1. Ülkeler Bazında Evsizlik Tanımlamaları ve Kapsamı

Evsizlik olgusuna ilişkin tanımlamaların kapsamı çok geniş olmakla birlikte, bu kavrama ilişkin ‘anlam’ ülkelerin sahip olduğu sosyal, ekonomik, toplumsal yapılarına göre değişebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde olguya ilişkin yapılan tanımlamalar ve sınıflandırmalar, gelişmekte ya da gelişmemiş ülkelerdeki evsizlik durumunu

açıklamakta yetersizdir. Ayrıca, ülkelerin sahip oldukları özelliklere göre evsizlik nedenleri ve bu alana ilişkin yapılan politikalarda değişmektedir. Gelişmiş ülkelerde evsizlik yaygın olarak, kişilerin bir eve sahip olamama ya da ihtiyacı karşılamadaki başarısızlıktan ziyade, ev sakinlerinin deneyimlemiş oldukları bir takım sebeplere dayanarak açıklanır. Evsizliğin resmi tanımlar, hemen hemen tüm türlerini genişletebilmek için Peru, Çin, Gana dan Zimbabue'ye uzanır. Buna ilaveten, nüfus sayımı amacıyla bütün uluslar dört geniş kategoriye ele alan tanımlar çerçevesinde değerlendirilir (Speak ve Tipple, 2007, s. 384).

1.Yasal kullanma hakkı bazlı tanımlar; Bazı hükümetler evsizliği ev sahibi olma ya da güvenli arazi hakkı açısından tanımlar. Bu özellikler, araziyi kullanma hakkı güvencesine dayanan tanımların uç noktasını gösterir (Örneğin, Zimbabue, Peru).

2.Barınak bazlı tanımlar; Arazi tahsis etme amacıyla Hindistan'ın nüfus sayım memurları evsiz insanları sayım evlerinde yaşamayan insanlar olarak tanımlar, yani sayım yapılan evler haricindeki yerleri betimler. Planlamacılar göre, eğer insanlar bir çatı ya da araziye sahip değilse, kişinin eve sahip olmayı hak edip etmediğini resmi kurumlar belirler.

3.Nitelik ve uygunluk açısından tanımlar; Ülkelerin barınak sorununu çözmede yetersiz kaldığı ve evsiz olarak nitelenen kişilerin kaldıkları yerlerin insan yaşamı için uygun olmadığı belirtilerek tanımlama yapılır. Örneğin, Mısır ve Bangladeş toplumun marjinal olarak ifade edilen mekanlarda yaşayan grubu evsiz olarak niteler. Bu yerler; kulübe, büfeler, merdivenler, çatı tepeleri, iş yerleri binaları ve mezarlıklardır.

4.Kalıcılık ve süreklilik açısından yapılan tanımlamalar; Örneğin, 2000 nüfusa sahip Endonezya sınıfsal olarak iki ana kategoriye ayrılır. Bunların bir kısmı, yaşamak için kalıcı yeri olanlar ve kalıcı yeri olmayanlar. İkincisi, göçmenler, gemi mürettebatı ve yüzen evlerde ya da kayıklarda yaşayan kişileri evsizlik kategorisi içerisinde değerlendirilir.

Diğer bir taraftan, evsizlik /evsiz kavramının çeşitli ülkelere göre sahip olduğu anlam ve terimsel olarak ifade edilişi, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Tablo. 1 Bakınız)

Tablo 1
Evsizlerin Kültürlerarası Kavramsallaştırılması

Kavram	Anlam	Bölge
Barmak Yoksunluğu		
çatısızlık(roofless)		Hindistan
sin techo	çatısının olmaması “without roof”	Latin Amerika
sans-abri	gölgelik olmaması “without shade”	Fransa,quebec,Kanada
sleeping rough		Birleşik Krallık
without permanent address	kişinin kalıcı adresinin olmaması	Birleşmiş Milletler
sans adresse fixe		
Ailesiyle ya da diğer insanlarla ilişkisini kesen insanlar		
clochard(berduş)	serserice dolaşmak“ tramp”	Fransa
pennebruder	firari kardeş “prison brother”	Almanya
desamparado	diğer insanlara karşı	Latin Amerika
	korumasız olmak	
furosha	su üstünde yaşayan insanlar	Japonya
	“floating people”	
puliukko	yaşlı-erkek alkolik	Finlandiya
bomzh(acronym for bez		
opredilyonogo mesta zhitelstva)	belirli bir yer ya da ikametinin olmaması	Rusya
Evsiz sokak çocukları		
gamino,gamina	sokak çocuğu	Kolombiya
pivete or pixote	suça karışmış sokak çocuğu	Brezilya
khate	çöp toplayıcısı	Nepal
Gecekonular, Slum bölgeleri		
bidonville	çöp şehir “tin city”	Afrika
pueblo jqvene	“young town”	Lima, Peru
fevala	gecekondu yerleşmeleri	Brezilya
kampung	kasaba	Endonezya

Kaynak : (Glasser & Bridgman, 1999, s. 12)

Hindistan gibi ülkelerde, barınağı olmadan dışarda yaşayan insanlar için “çatısız” kavramı kullanılır. Çatısız kavramı herhangi bir sosyal hastalığı içermez, genellikle bu terim evsiz kelimesiyle ilişkilendirilir. Gelişmekte olan ülkelerde savaş, doğal afetler ya da köyden kente göç süreciyle kişilerin ev yoksunluğu yaşamalarının nedenleri tartışılmaktadır. Batı ulusları için, evsizlik tarihsel olarak alkolizme bağlanır (örneğin, birçok şehrin varoş bölgelerinde görüldüğü gibi). 20.yüzyılın sonlarında evsizlik,

hükümetin ev sağlama desteğinin azalması ve şehirlerin kentleşmesiyle, zihinsel hastaların topluma kazandırılması ve yaygınlaşan madde bağımlılığıyla ilişkilidir (Glasser ve Bridgman, 1999, s. 11).

Fransa; Quebec, Kanada evsizlik “sans-abri” terimiyle ifade edilir. Barınağın olmaması ya da kelimesel olarak gölgeliğin olmaması anlamına gelmektedir (Glasser, Fournier ve Costopoulos, 1999). Ayrıca Fransa’da evsizlik bir de “sans-domicile” terimi ile açıklanarak geniş anlamları ifade eder. Barınak yoksunluğunun yanı sıra aile, komşu ve diğer sosyal ilişkilerden de mahrum kalmasını betimler. Bu ülkede evsiz, dar anlamda, hem sokaklarda rahatsız bir şekilde uyuyan insanları, hem de insan yaşamı için uygun olmayan yerlerde; çoğunlukla parklar, merdiven altları, bodrumlar ya da halk parklarında kalan kişilerdir. Daha geniş bir tanım ise evsizler için çeşitli yerleşim/kalacak yer imkânlarının kalacak kişiler için sağlanması olacaktır. Bunlar, gece barınakları hoteller ya da otel odaları ve gönüllü kuruluşlar tarafından sağlanan dairelerdir (Marpsat ve Firdion, 2007, s. 395-396).

Göçebe hayat yaşayanların kalıcı yerleri yoktur, bu tarz yaşayan insanları evsiz sınıfına dahil olup olmaması tartışılmıştır. Mülteciler, memleket yoksunluğu olanlar diğer bir ülkenin sokaklarında ve barınaklarında yaşayan insanlardan farklı kategoride olduğu görünür. Fakat evsizlerle de benzer özellikler gösterebilir. Örneğin, Sudan marjinal olarak görülen bölgelerde mültecilerin büyük oranda yaşadığı görülür. Aynı zamanda Paris civarında barınan Afrikalı göçmenler, evsizlere yardım amaçlı kurulan barınaklara benzer yerlerde kalırlar. Aslında mülteci ya da göçmen olmak bazen evsizliğin çeşitli formlarını daha şiddetli yaşamaya sevk eder (Glasser ve Bridgman, 2007, s. 371). Diğer taraftan, çoğu ülke mülteci ya da göçmen insan grubunu evsiz olarak kabul etmez. Çünkü ülkeler kendi halkı için görmezden gelme yoluyla sorunsallığın azaltıldığını düşünür, bunun yanı sıra eğer ülke evsiz olarak bu grubu görürse bir takım temel hizmetlerde sağlamak zorunda kalacaktır.

İngiltere’de evsiz, kişinin kendisinin ve ailesinin kalacak yerinin olmamasını ifade eder. Evsiz bireyler korumasız ve yardıma muhtaç olarak nitelendirilir. Örneğin, 60 yaş üstü yetişkinler, hamileler, zihinsel rahatsızlığı olanlar, sömürgecilik tehlikesi altında olan genç insanlar vb. Bu gruba, bekar/erkekleri dahil etmezler (Ravehill, 2008, s. 6). Ayrıca yapılan tanımlamalar, sokak çocuklarını ve bu alanda kullanılan tüm kavramları

barındırmakla birlikte, çok daha geniş bir anlam içermektedir. Kısacası, evsizlik şu anlamları içerir: a. çatısızlık (sokaktaki evsizlik ya da rahatsız uyku), b. acil ya da geçici barınakta yaşama (hotel ya da gece barınakları), c. uzun dönemli olarak bir yardım kuruluşunda kalma (başka kalacak yerin olmaması), d. yatak ve kahvaltı ya da uzun dönem için elverişsiz benzer kalacak yerler, e. yasadışı, güvensiz ve arkadaşlarla geçici olarak kalma ya da oradan ayrılacağını bilme, f. aşırı kalabalık olan uygun olmayan fiziksel koşullar, g. istemsiz bir yeri paylaşma (bağımlı ilişkiler) (Fitzpatrick, Kemp ve Klinker, 2000). ABD’de bu terim; barınacak bir konutu olmayan bireyleri, çeşitli nedenlerle ailesiyle sorun yaşayan gençleri, eşiyile problem yaşayan kişileri de kapsamaktadır. Görüyoruz ki, İngiltere “evsiz” terimini daha geniş kullanılırken, Amerika kategorilere ayırmıştır (Meneviş, 2006, s. 4).

Japonya’da evsiz (Marr, 2007, s. 400), (homuresu); parklar, tren ve altgeçit istasyonları, nehir kenarları ve alışveriş merkezleri gibi halk alanlarında yaşayan insanları ifade etmek için kullanılır. Bu terim/kavram 1992’de Japonya’nın ekonomik krizinin patlamasıyla oluşan duraksamanın etkisiyle daha fazla görünen evsiz insanlar için kullanılmıştır. Evsiz (homuresu) kavramı yerine çoğu zaman, dilenci ya da gezginde kullanılmıştır. Bu terimlerin yanı sıra, çok fazla eleştiri de almış olan bir anlam ise toplumu sömüren madde bağımlısı bireyler olmuştur. Sosyal bilimciler bu anlamdan ziyade daha doğru bir tanım olacağını düşünerek, ‘sokakta uyuyan kimse’ ya da ‘sokakta uyuyan işçi’ kullanımını literatüre getirmiştir. Tarihsel evrelerle ilişkili olarak, evsizliğin görünürlüğü arttıran bir diğer ülke Rusya olmuştur. Rusya’da evsizlik 1991’de Sovyet rejimi düştüğünden beri dikkate değer şekilde artmıştır.

Çalışmada bir takım evsizlik tanımlamaları ve kapsamı analiz edildikten sonra başlangıcında da belirttiğimiz gibi kavramsal çeşitliliğin söz konusu olduğu ve bu çeşitliliğin de toplumların sahip olduğu sosyo-kültürel yapılara göre değişiklik gösterdiği. Fakat her ne kadar kavram çeşitlilik gösterse de en yaygın anlamlarıyla dört temel değişken etrafında toplanabilmektedir (McNaughton, 2008, s. 4-9).

1. Dar anlamıyla evsizlik – Kalacak bir yerin olmaması, sokakta kalmak:

Evsizliğin bu formu, savaş, doğal afet ya da diğer dış etkenlerden dolayı herhangi bir barınağı olmayan ya da kimsesiz olan kişilerle alakalıdır. Ayrıca, gelişmiş Batı ülkeleri evsizliği patolojiyle ilişkilendiren eğilimleri -suç, zihinsel rahatsızlık, bağımlılık ya da

bireysel özelliklerle –temel etken göstererek açıklamaya çalışır. Toplumsal boyutta evsiz kişi yaygın olarak şu şekilde algılanır; istasyonlarda dilenen, parkta banklarda uyuyan, serseri, madde bağımlısı vb. (Fooks ve Pantazis, 1999).

2. Evsizliğin kendine özgü doğası ya da yerleşim yerinin niteliği; gizli evsizlik ve ev edinme koşulları:

Evsizlik kavramının, kişinin sahip olduğu konutun niteliği ve doğasıyla ilişkilendirilerek açıklanması (Watson ve Austerberry, 1986) şunu ifade eder: kişinin kalabileceği yerin ya da kaldığı yerin insan yaşamına uygun nitelikte olmaması nedeniyle kişi alternatif seçenekleri hayatına geçirerek yaşadığı olumsuz durumu iyileştirmeye çalışır. Bu durum kişinin akrabasının ya da arkadaşının evinde, kahvaltı, yemek olanağını sağlayan geçici yerlerde yaşamasını gerektirir. Literatürde kişinin bu şekilde geçici yerlerde yaşaması “gizli evsizlik” olarak ifade edilir. Bu durum aynı zamanda bir takım problemleri de beraberinde getirir, “gizli” evsizlik olarak tanımladığımız kesim, yasal olarak kabul edilen evsiz grubuna dahil edilmemektedir, bu sebepten ötürü de devlet ve sosyal yardım kurumlarından ihtiyaçları olan hizmeti alamamaktadırlar. Gizli evsizlik aynı zamanda literatürde istatistiksel gösterimi engeller, bu alana dair olgusal tespiti engeller.

3. Subjektif olarak deneyimlenen evsizlik:

Somut olarak evsizlik terimi evin olmamasını ifade eder: Fakat bu değerlendirme olguyu yeterli derecede açıklamayabilir. Evsizlik farklı değişkenlere göre tanımlanabilir (Somerville, 1997). Örneğin, birey için ev fiziksel yapının ötesinde sosyal ve psikolojik ilişkilerini geliştirebileceği bir mekândır. Evsizlik bu mekânın sağladığı birtakım işlevlerin yerine getirilmemesi durumudur. Diğer taraftan, kişinin yaşadığı ülkenin toplumsal yapısı ya da yaşadığı toplumun tarihsel süreçte ortaya çıkardığı bazı nedenler evsizliğin ne olduğunu/anlama geldiği şekillendirmektedir.

4. Belirli bir zamana ve yere bağlı olarak, kişinin ev edinme koşulunun sosyal yardım kurumların ya da yasaların belirlediği evsizlik:

Ülkelerin evsizliği algılayış durumu halkın görüşleri, sahip olunan mevcut yasalara ya da sosyal hizmet kurumlarının belirlemiş olduğu kıstaslara göre şekillenmektedir (Tipple ve Speak, 2009). Elbette evsizliği deneyim edinmiş kişiyi anlama ya da analiz

toplumsal düzlemde ve politik dilde farklı algılanacaktır. Oluşturulan evsizlik tanımları, evsizliğin nedenleri ve doğası hakkında açık bir anlayış verir.

1.4.2. Evsizlerin Sınıflandırılması

Evsiz bireylerin her birinin kendine has özellikleri, nedenleri, ihtiyaçları bulunmasına rağmen, benzer özelliklere sahip evsiz bireyleri belirli bir grup ya da sınıflandırmaya tabi tutulabiliriz. Evsiz bireyleri sınıflandırmak onları daha iyi anlamamıza ve nasıl yardımcı olacağımıza ilişkin bizlere bir fikir sunmaktadır. Evsizliğin sınıflandırılması, bu alana ait sınırlı ya da güçlü olan yaklaşımların birçoğuyla oluşturulur. Literatürde en yaygın sınıflandırma, zaman değişkenini temel alarak oluşturulan yaklaşımlardır.

1.4.2.1. Zamansal Sınıflandırmalar

1.4.2.1.1. Zaman Yığılımlı Sınıflandırma

Kuhn ve Culhane'nin (1998) zamansal sınıflandırması; evsizleri kronik, geçici ve dönemsel olarak üç kategorilere ayırır. Kategoriler evsiz kişiler (aileler ve çocuklar dahil edilmemiş, sadece bekar gençleri kapsar) için oluşturulmuş barınakların kullanımına göre şekillenmiştir.

-Geçici Evsizler: Kısa bir dönemliğine veya sadece bir kez, barınak sistemine dahil olan kişileri ifade eder. Bu kişiler, sağlık problemleri, madde bağımlılığı ya da zihinsel problemleri olan evsizlerden nispeten ayrılır ve daha çok genç bireyleri kapsar. Bu tarz insanlar yaşamış oldukları bazı olumsuz durumlardan (işsizlik, boşanma, afetler vb.)dolayı evsizliği deneyim edinirler. Daha kalıcı ev düzenine geçmeden önce evsiz barınaklarında kısa bir süre geçirmek zorundadırlar ve bu sürecin sonunda evsizlik sorunsalını çözerler.

-Epizodik Evsizler: Evsizler için oluşturulan barınak ve barınakların dışına gidip gelen kişileri ifade eder. Bu gibi insanlar çoğunlukla zihinsel engellilik ve madde bağımlılığı gibi problemler yaşayan ve sıklıkla kronik işsizlik süreçlerinden geçen yetişkin bireylerdir. Sosyal yardım amaçlı oluşturulan barınakların dışında geçirdikleri dönemin çoğunu hastanelerde, hapisanelerde, cami avlularında ya da sokaklarda geçirebilirler. Literatürde bu bireylerin kronik evsiz olup olmadığına dair tartışmalar vardır. İki sınıflandırmanın temel ayırım noktası olarak, epizodik evsizlerin, evsiz barınağını

kullanma biçimi, her zaman kalmanın yanı sıra kısa aralıklarla kalma durumudur. Barınakta kalma süresi birkaç aydan daha fazla olması mümkün değildir.

-Kronik Evsizler; Uzun bir dönem, evsizler için oluşturulan barınaklarda kalan kişileri ifade eder. Diğer kategorideki kişilerden daha yaşlı olan bu grup, sürekli işsizlik durumu, çeşitli hastalıklar ve madde bağımlılığı problemi olan kişileri içerir. Geçici evsizlere göre daha az sayıda insanı kapsar ve evsizlik deneyimi birkaç yıl sürer.

Özetle; ilk iki özelliğin ortak noktası, sadece bekar gençleri dahil edilerek oluşturulan kategorilerdir. Bunlarda temel olarak evsizliğin sıklığı (3 yıllık gözlemlerin sonucunda, barınaklarda bireylerin kaldığı zaman miktarı) ve evsizlik süreci (3 yıllık gözlemlerin sonucunda, barınaklardaki bireylerin kaldığı zamanın uzunluğu) temel değişken alınmıştır. Bu kriterlere göre çoğunluk (%80) geçici evsizlik dönemi yaşar. Evsizlerin sürekli kalabileceği bir eve geçmeden önce barınakta kısa bir süre geçirir (düşük sıklık ve kısa süreç). Epizodik evsizler, (barınakların içi ve dışında düzenli; sürekli /tekrar eder) ve kronik evsizler, (uzun dönemli, ev olarak barınakları kullanır; düşük sıklık ve uzun süreç).

Kulh ve Culhane'nin (1998) yapmış olduğu sınıflandırma, bazı yönlerden eleştirilmiştir (McAllister, Lenon ve Kuang, 2011). İlk olarak, sınıflandırılmayı evsiz kişilerin barınakta kalıp kalmasına göre oluşturulmuş, barınağı olmayan ya da birinin yanında kalan kişileri hesaba katılmamış olmasıdır. İkinci olarak, çalışmayı 3 yıllık zaman periyoduna sığdırılmış olması, kişinin hayat boyu yaşam deneyimi farklılıklarını gözden kaçırılmasına sebep olmuştur. Üçüncü olarak, uzun süreli ve fazla sıklıkta barınak kullanan kişiler için herhangi bir kategori yoktur. Sonuç olarak, çalışma evsizlik olgusunu açıklama açısından önemli bir kaynak olmasına rağmen bazı yönlerden eksiklerinin olması yeni çalışmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

1.4.2.1.2. Zaman –Örnekli/Modelli Sınıflandırma

Zamana bağlı sınıflandırmaların sınırlılıklarının üstesinden gelebilmek için McAllister, Lennon ve Kuang (2011) ortaya attıkları zaman modelli sınıflandırma, evsiz bireylerin barınak ve barınak dışı kalma sürelerini dikkate alarak, geniş kapsamlı bir çalışma özelliğini taşımaktadır. Onların metodolojisi evsiz bireylerin barınak siteminde ya da dışında geçirdiği süre, hangi sıklıkta olduğu ve ne kadar zaman aldığına dair

değişenlerle çerçeveslendirilmiştir. Bu yaklaşım, 10'lu grup sınıflandırmanın 4 model etrafında toplanmasıyla oluşturulur; geçici model (1 grup), yapısal devamlı model (6 grup), yapısal aralıklı model (2 grup) ,ve yapısal olmayan aralıklı model (1 grup). Geçici modelin içindekiler; 30 günden daha fazla olmayan ve bir kez barınaklara girenlerdir ve onlar bir daha barınağa geri dönmezler. Yapısal devamlı modelin içindekiler; gözlemlenen her bir 30 günlük periyodun maksimum zamanı barınakta kalırlar, fakat barınaktan ayrıldıktan sonra çok az geri dönüş olur. Yapısal aralıklı modelin içindekiler; barınağı kullanma süreci ard arda yaşarlar, fakat süreç ve zamanda çeşitlilikleri vardır. Son olarak yapısal olmayan aralıklı modele girenler, bütün yapısal olmayan ve çoğunlukla aralıklı olan modelleri hesaba katılarak belli dönemlerde ve seyrek olarak barınaklara girip çıkarlar.

Diğer taraftan yapılan bu sınıflandırmanın, evsiz bireylerin kişisel özelliklerine göre barınak modellerinin nasıl değiştiğini ve bu özelliklerden ötürü insanların yüzleştiği durumları ayrıntılı olarak açıklaması literatür açısından önemlidir (Kuhn ve Culhane, 1998, s. 599).

1.4.2.2. Zamansal Olmayan Sınıflandırmalar

Zaman –yığılımlı ve zaman modelli sınıflamalar, evsizliği yaşayan çocuklu aileleri dahil etmeden konuyu tartışmaktadır (Knopf, 2013, s. 3). Bir takım değişkenlerle birlikte aile evsizliğini de sınıflandırmalara dahil eden çeşitli çalışmalar vardır. Kısaca bu çalışmaları betimleyecek olursak:

UK, Psikiyatrist İşçi Partisinin yapmış olduğu “*Evsizlik ve Zihinsel Hastalıklar* ” adlı raporda (Bhugra, 1991), evsiz bireyler üç kategoride sınıflandırılır; “bekar evsiz”, “genç bekar evsiz” ve “evsiz aileler”. Bu sınıflandırmanın içinde bekar evsiz (25 yaş ve üzeri bekar kadın ve erkeklerden oluşur) kategorisi yoğunluktadır ve yaygın olarak araştırmaya tabi tutulur. Leach (1979) ise evsiz bireyleri içsel (intrinsic) ve dışsal (extrinsic) olarak ikiye ayırır. İçsel evsizler, evsizliğinin nedeni olarak kişinin sahip olduğu fiziksel ve zihinsel hastalıkları gösterilir. Bunun tam tersi, dışsal evsizler, evsizlik durumunu dış faktörler sebebiyle yaşayan bireyleri kapsar. Örneğin, işsizlik, fakirlik vb. Leach, iki grubunda kendine has ihtiyaçları ve öncelikleri olması sebebiyle, farklı kategorilerde incelenmesi gerektiğini ifade eder.

Wright (1989) evsizleri, evsiz aileler ve yalnız evsiz (erkek, kadın ve çocukları kapsamaktadır) olarak sınıflandırır. Ayrıca, sınıflandırmanın alt grubunu, kişinin sahip olduğu sosyal köken, kişisel özellikleri ve ihtiyaçları oluşturur (Mcnaught ve Bhugra, 1996, s. 28-29).

1.5. Evsizliğin Sosyal /Kültürel /Ekonomik Faktörlerle Analizi

1.5.1. Evsizlik, Yeni Kent Yoksulluğu ve Sosyal Dışlanma - Sınıf-Altı -Kenardalık

Evsizlik kavramı irdelenirken, ilk olarak, evsiz olarak nitelendirilen kişinin bir takım temel ihtiyaçlarından yoksun olma durumu karşımıza çıkıyor. Bu temel değişkenin haricinde, kavram bir de toplumsal faktörleri ele alarak incelenmesi gerekir. Şöyle ki, evsizliğin toplumla ilgili bir konumunu belirten üç kavram karşımıza çıkıyor: *Toplumsal dışlanma* (social exclusion), *sınıf-altı* (underclass), *kenardalık* (marginality). Bu kavramların her biri kendine has anlamsal yapısı olmasına rağmen, bütünsel olarak düşünüldüğünde birbirleriyle ilişkilidir ve evsizlik durumunu betimleyici konuma sahiptir.

Kenardalık, daha çok Latin Amerika bağlamında kullanılan ve özünde sisteme entegre olmamışlığı belirten bir kavram. Kenarda olarak belirtilen grubun sistemden hiçbir şey beklemeden, kendi kendilerine çözüm üretmeleri, toplum içinde mevcut bulunan politik, sosyal ve ekonomik sistemin en dezavantajlı ve güçsüz durumuna sürükleyerek dışlanmışlığın sorunsalını ortaya çıkarır (Buğra ve Keyder, 2003, s. 20). *Sınıf-Altı* kavramı, farklılaşma ve eşitsizlik değişkenleriyle birlikte ele alınır. *Sınıf-altı* olgusu sadece gelire ya da servete bağlı olarak tanımlanan bir durum olmayıp, aynı zamanda modern refah toplumlarının temel kabullerini tehdit eden değersel ve davranışsal eğilimlere işaret etmektedir (Morris, 1996, s. 160). Ayrıca, *sınıf-altı* kavramı, alt sınıflardan farklı olarak Batının klasik sınıf düzeni içinde yeri olmayan bir kategoriye ifade etmek için kullanılmaktadır (Erkilet, 2011). Toplumsal sınıf içinde yerinin olmaması bu grubun, aslında bu insanlara sistemin, ihtiyaçlarının olmadığını ve bütünleşme beklentilerinin de kalmadığını göstermektedir. Son olarak, *toplumsal dışlanma* kavramı, 1980'ler sonrasının artan göç, yüksek işsizlik oranları, iktisadi durgunluk, neo-liberalizmin devleti arka plana itmesi ve sosyal sorunların ivmesinin artması koşullarının içinde ve içine doğmuştur. Sosyal dışlanma kavramının, çok tanıdık "yoksulluk" kavramının yeniden adlandırılması olmadığı; ancak yoksulluğu da

kapsayan daha geniş, daha çok katmanlı ve karmaşık bir kavram olduğunun altı çizilmektedir (Sapançalı, 2002).

1980 sonrasında toplumsal düzlemin her alanında görülen köklü değişimler, sosyal dışlanma ya da diğer sorunsalların görünürlüğüne arttırmış ve bu alana dair geliştirilen politikalar yetersiz kalmıştır. Özellikle, kent mekânında görülen ekonomik değişim ve dönüşümler, istihdam alanının yönünü farklı bir alana çevirmiştir. Artık teknoloji ve bilgi, iş alanlarına dahil olmaya başlamış, niteliksiz olarak betimlenen işgücü bu alanlarda istihdam edilemez duruma gelmiştir. Yeni iş alanları ise marjinal sektörler olarak bilinen az maaş ve yoğun emek gerektiren yerleri ifade etmektedir. Çoğunlukla bu süreç, işsizlik durumunu ve kişinin kendi imkânlarıyla geçinememesini, ayrıca toplumsal katmanla bütünleşememesini beraberinde getirmektedir. Ekonomik bütünleşememe ya da ekonomik dışlanma beraberinde kültürel ve mekânsal dışlanmayı da getirmektedir. Şöyle ki, değişen koşullara bağlı olarak kişinin sürekli işsizlik ya da geçici işsizlik sürecini yaşıyor olması, bir takım sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılayamamasına sebep olur. Ayrıca bu durum, insan yaşamı için gerekli olan temel gereksinimlerden yoksun kalmasına ve toplumun belirli gruplarından keskin bir şekilde ayrılmasıyla sonuçlanır. Yeni dönem teorisyenleri bu süreci analiz ederken, kişinin yoksul olup olmamasıyla tüketim araçlarına ne kadar ulaşabildiği değişkenlerini yüksek oranda ilişkilendirir. Bu ilişki tüketim araçlarına göre bir grubun diğerinden ne kadar farklı olduğunu göstermek, ötekileşmeyi ifade etmek için kullanılır. Diğer yandan, ekonomik dışlanma kültürel dışlanmaya yol açıyor, tam tersi durumlarda söz konusudur. Kişinin sahip olduğu etnik yapı bir takım olanaklara ulaşmasına da engel olabilmektedir. Son olarak, mekânsal dışlanma, hem kültürel hem de ekonomik değişkenlerle birlikte şekillenebilir. Bu faktörler kent alanında kişinin nerede durması ya da durmak zorunda olduğunu anlatır.

Kent mekânında yaşanan ekonomik ve yapısal değişim ve dönüşümler dışlanma süreçlerinin bütün boyutlarıyla iç içe geçmişliği simgelerken, kentin dezavantajlı gruplarını gün yüzüne çıkarmış ya da daha fazla tartışılmasını gerektirmiştir. Bu dezavantajlı grupların en önemlilerinden biri ise evsizlerdir. Evsizliğe sebep olan süreçler içerisinde, barınma temelli sorunsallar ilk akla gelir (Tosi, 1996, s.84-100). Bunun arka planında değişen ekonomik yapının getirisi olan işsizlik ve maddi durumun

kötüleşmesi önemli olduğu söylenebilir (Forrest, 1999, s. 18). Yeterli derecede geçimini sağlayamayan evsiz bireyler, bir de göçtükleri kent mekânında yüksek ev kiralalarıyla zorunlu tutulmaları yaşadıkları zor durumu daha fazla içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Aslında, 1960'lı yıllara bakıldığında dünyada ve özellikle ülkemizde yoksul kesimin barınma yerlerinden biri olan gecekondu bölgeleri, kentte ilk varanların geçiş noktası olan bu yerler, bir nebze olsa da yoksullukla baş etmek için önemli olurken, 80'lerden sonra benimsenen neo politikalar dahilinde, konut alanları kentsel dönüşüme uğramıştır. Nihayetinde, yoksul kesim gecekondu bölgelerinden çıkmak zorunda kalmıştır. Buna ilaveten bu kesime buralardan ücretini yetiremedikleri yer tavsiye edilir ya da kentin çeperinde yaşam alanlarını bulmaları için zorunlu tasfiye sunulur. Bu durum evsizlik olgusunun ana noktasıdır. Sunulan tercihler amaca hizmet etmediğinde belli kesimin evsiz barınaksız olarak kentin merkezin yaşamlarını sürdürmelerini gerektirir. Castells (2013, s. 214-215) bu durumu şu sözlerle ifade eder;

“Yeni yoksulluğun çarpıcı yüzlerinden biri de evsizliktir;...1990'lardaki evsiz nüfus, ucuz meyhanelerin ve otellerin bulunduğu civarda takılan klasik evsiz barksız takımı ve hastane dışında kalmış zihinsel hastalardan oluşan o “eski evsizler” in yanı sıra, “sosyal güvenlik yardımı anneleri”, sanayinin uzaklaşması ve yeniden yapılanmanın geride bıraktığı genç aileler, semtleri nezhleştirme girişimleriyle evlerinden çıkarılmış kiracılar, evden kaçmış gençler, evi olmayan göçmenler ve erkeklerden kaçan hurpalanmış kadınlar gibi yeni karakterleri de kapsayan bir nüfustur. Bir kere sokağa düştüler mi, evsizliğin kara deliği bir damga misali, bir şiddet ve istismar dünyası olarak hiçbir ayırım gözetmeksizin evsizleri etkisi altına alır; hayatları bir süre sokaklarda geçerse eğer onları ümitsizliğe yazgılar”

Evsizliğin uzamsal yoğunluğu ve bu değişen politikalar sonucunda ortaya çıkan yoksulluk kısır bir döngü oluşturmaktadır. Bunlar yoksullukta daha fazla yoğunlaşma, kamu hizmetleri seviyesindeki düşüklük, fiziksel ve toplumsal çevrelerin giderek kötüleşmesi, bağlantılı toplumsal ve ekonomik bağların terkedilmesidir (Marcuse, 1979). Zamanla sistemden tamamen çekilme durumu da söz konusudur. Bu da evsizliğin “sınıf-altı” ve “kenardalık” kavramlarıyla ne kadar bütünleştiğini gösterir. Bauman, sınıf-altı kavramını genel olarak toplumun dışında bırakılmak istenen grubu anlatmak için kullanır ve önemli bir benzetmesi vardır; sınıf-altı üyelerini “aylaklar” ve varlıkları “turistler” kavramlarıyla ifade eder. Aylaklar, toplumun dışlanmışları, “dünyanın artıkları”, turistler gibi seyahat ederler ama onlarınki seyahat değil daha çok

hareketidir. Kimse onlara yardım etmediği, yakın davranmadığı için hareket ederler. Bu hareketlilik turistlerinde işine gelmektedir (Bauman, 1999'dan aktaran; Erdem, 2013). Çünkü onlar aylakları gözlerinin önünde görmek istememektedirler. Bu benzetmede aylaklar evsizler olmaktadır. Sokakta yaşayan sınıf-altı grubu sürekli dolanım halinde ve daimi durabileceği bir mekânı çeşitli sebeplerden ötürü bulamamaktadır. Bu kesimi toplum kuraldışı ya da yasalara zarar vereceği gerekçesiyle yaşadıkları mekânda görmek istemezler. Kendilerinden uzak, gözünün önünde olmayacak yerlerde yaşamalarını ister. Haliyle bu kesim kendi kaderine terk edilmiş bir şekilde “*yok-olmuşluklar*” mekânına gönderilmektedir.

Diğer taraftan, evsizlerin toplumsal mecrada sosyal ve ekonomik getirilerden kendini soyutlaması evsizlerin, yapısal uyumsuzluk ya da normal olmayan bir durum olarak nitelendirilir. Hatta toplumun sıra dışı insanları olarak görülür. Çünkü toplumsal olarak yoksulluk, ötekiliğin bir belirtisi olurken, bir de kişinin bir yerde çalışmıyor olması sosyal statüde bir yer edineme sürecidir. En önemlisi evsizlik durumuyla karşılaşan insanın, ailevi ya da arkadaş ilişkilerinin olmadığı gerçeği, yoksulluğun yanında yalnızlaşma faktörünü de gün yüzüne çıkarır (McNaughton, 2008, s. 141). Özetle, onlar her ne kadar kendilerinin ilk başlarda normal insanlar olarak nitelendirse de, toplumsal düzlemde giderek yalnızlaşma, dışlanma, toplumun diğer üyeleri ile iletişime geçememe durumu zamanla kendilerinin anormal olduğu yakıştırmalarını benimsemeye başlamasına sebep olur, ayrıca tamamen toplumdan koparlar. Bu sorunsal “*yersiz – yurtsuz olma*” duygusu ile ikiye katlanır, onların ontolojik güvenlerini sarsar.

Sonuç olarak, evsizlik olgusu, *yeni kent yoksulluğu*, *sınıf-altı* ve *sosyal dışlanma* fenomenleriyle yakından ilişkilidir. Popüler söylemde, evsiz bireyler “*sınıf-altının*” ya da “*toplumsal dışlanmış grubun*” bir üyesi olarak sınıflandırılmıştır (Marsh ve Kenett, 1999). Sorunların karışıklığı, yörüngesi ve sonunda kendilerini evsiz bulan kişilerin toplumsal durumları bütünsel olarak açıklanmayı gerektirir.

1.5.2. Evsizlik, Vatandaşlık ve Kimlik: Güvensizlik, Risk

Vatandaşlık /yurttaşlık tarihsel açıdan üç farklı eksenin bir araya gelmesiyle oluşur. Bu eksenler sırasıyla medeni haklar, siyasal haklar ve sosyal haklar şeklindedir. Medeni haklar eksenini oluşturan unsurlar bireysel özgürlük, konuşma özgürlüğü, mülk edinme, sözleşme yapma ve adalet hakkı gibi hak ve özgürlüklerdir. Siyasal haklar eksenini ise,

siyasal karar alma sürecine seçmen ve seçilen olarak katılmayı ifade eder. Son olarak, sosyal haklar eksenini ile ifade edilen şey ise yaşadığımız toplumun standartları ölçüsünde ekonomik refah ve sosyal güvenlik gibi haklara sahip olmaktan, özgür bir birey gibi yaşayabilme hakkına değin uzanan geniş bir haklar dizinidir (Marshall ve Bottomore, 2000, s. 21). Üç temel sınıflandırma birbirlerinden ayrılıklarının yanı sıra iç içe geçmişliği de simgeler. Bireyin sosyal haklarının da bireyin sosyal statü ve görevinin niteliğinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, belirtilen bu haklar, ekonomik ve toplumsal politika içerisinde genişlediği kabul edilir ve açık bir şekilde tüm toplumun sosyal vatandaşlık hakları garanti altına alınır. Söylem şudur ki, devlet tüm vatandaşlarına belirli minimum düzeyde standart rahatlıkta bir yaşam sağlamalıdır ve ekonomik güvenliği de doğal bir hak gibi korumalıdır. Kitle tüketimleri, kitle üretimi ve Fordist çağının maaşlı toplumu Keynesyen kapitalizmini, evrensel vatandaşlık ve kolektif olarak azaltılmış kişisel riskleri vaat eden kapsayıcı bir bütünleşme modeli tarafından desteklendi. Bu açıdan devlet günlük yaşamın belirsizliği ve aşırılığına karşı ilk garantör olarak görüldü (Kenett, 1999, s. 41).

Fordizm-Keynesyen çağın değişimi, liberal politikaların doğuşuyla sosyal devlet döneminde gelişen sosyal, ekonomik kültürel haklar yok sayılmıştır. İnsan hakları kavramından da kişisel ve siyasal hakları ifade eder, fakat onunda merkezinde özel mülkiyet hakkı daha çok benimsenmektedir (Özdek, 2002, s. 33). Neo-liberal politikalar ise özellikle sermayenin özgürleşmesi ve bu özgürlüğün önündeki engelleri bir takım yasalarla ya da meşrulaştırma araçlarıyla kaldırmaya çalışır. Nihayetinde sermaye odaklı düşünce planı, insan olgusunu arka plana itmeye, istediğini yapabilmek için her şeyin mubah olduğu bir anlayışı sergiler. Haliyle bu durum toplumsal sınıflar arası uçurum artmasına, farklı grupların statülerinin ve onların devlet ile olan ilişkilerinin değişmesine sebep olmuştur. Bu değişim insan haklarının dönüşümünü, eşitsizliğin inşa oluşuna, toplumsal dışlanmayı, evsizliği vb. olguları ortaya çıkarır.

Toplumsal sınıflar içinde göze çarpan evsizler, insan haklarının dönüşümünde en fazla etkilenen gruplar içerisinde. İlk olarak, her insanın temel hakkı olan çalışma hakkı bazı mesleklere ya da belli sınıflara verilmesi işsizlik durumuyla yüzleşmelerine sebep olur. Diğer taraftan, yaşadığımız toplumun standartları ölçüsünde ekonomik refah ve sosyal güvenlik gibi haklara sahip olma vasfından da ötelenirler. Devlet refahının

amacına ulaşmada başarısızlığa uğradığını, tam istihdama olan sözlerin asla yeterince güçlü olmadığını, işsizlik için sosyal tedarik oranının yeterli olmadığını, yönetim sisteminin her zaman cezalandırıcı olduğunu iddia edilebilir. Özetle, sistemin dönüşmesi ve değişmesi, evsizlerin yaşadıkları durumun ileri seviyede yaşanmasına sebep olur. Fakat söz konusu durumun yoğunluğu ve etkisi ülkelere göre değişmektedir. Özellikle, gelişmiş Batı ülkelerinde evsizlik durumuyla birlikte bir takım temel haklardan soyutlanma durumu daha fazladır. Hatta toplumsal bağlamda farklılıklarını hoş görmeme, yaşanan sürecin kendilerinin sorumluluğu olduğu ya da bu durumu hak ettikleri düşüncesi yaygındır. Diğer taraftan, evsiz birey üzerlerine yüklenen sorumluluklarla birlikte güvensizlik ve risk altında yaşamaya mahkûm bırakılır. Zamanla sistemden kopmuş, güvensiz, tutunamayan bir kimlik ortaya çıkar. Bunun haricinde gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere örneğin ülkemizde, sosyal haklardan mahrumiyet ya da vatandaşlık kayıtsızlığı daha azdır. Şöyle ki, her ne kadar bizim ülkemizde ekonomik sermaye olgusuyla dönüşmeye başlasa da ya da sosyal devlet anlayışının yetersiz olsa dahi, toplumsal düzlemde sosyal yardımlar önemli derecededir. Yoksula ya da yoksun durumda olan kişiye belli aralıklarda da olsa yardımlar düzenlenir. Bu özellik ise toplumsal, kültürel ve dini yapının farklılığından kaynaklanmaktadır. Evsiz bireylerin, yurttaş ya da vatandaşı olarak değerlendirerek bir takım faaliyetlerde bulunmak, evsiz bireyin daha fazla sosyal aidiyet ve sadakat duygusunun gelişmesine sebep olur.

1.6. Evsizliği Açıklayan Teoriler

Evsizliğin nedenini açıklamaya çalışan teoriler literatürde mevcuttur: Bu teoriler bizlere öncelikle evsizliğin ne olduğu, evsizliği ortaya çıkaran değişkenleri, bu değişkenlerin hangi olgularla ilişkili olduğunu, evsizliğin toplumsal görünümü ve sonuçlarını açıklamaya çalışır. Aynı zamanda bu teoriler döneme/mekâna ve benimsenen yaklaşıma göre değişiklik göstermesine rağmen, iki temel teorik yaklaşım etrafında toplanır (Johnson, Murie, Naumann ve Yanetta, 1991). Bunlardan birisi yapısal etmenleri vurgularken, diğeri bireysel açıklamalar üzerine yoğunlaşır. Bireysel teorik yaklaşımların yanı sıra yapısal yaklaşımlar evsizlik olgusunu, toplumsal, siyasal ve ekonomik genişlikte bir düşünme sistemi ilişkilendirdiği için dikkate değerdir. İki temel teorik yaklaşımın yanı sıra literatürde alternatif yaklaşımlarda mevcuttur.

1.6.1. Evsizliği Bireysel Teorilerle Açıklama

Evsizliğin sebeplerini “*bireysel*” temelli açıklayan teoriler iki kısma ayrılır; İlk olarak, bireylerin kişisel hatalarını hedef gösterilerek evsizlik durumundan sorumlu tutulur ve bu yüzden suçlu, kabahatli sayılırlar. Bu nedenlerden ötürü evsiz olduklarına inanılan bireyler genellikle sapık, avare, alkolik, saldırgan ve serseri gibi basmakalıp söylemlerle bağdaştırılır. İkincisi ise kişisel hataları ya da sorumluluklarının olmadığı düşünülerek, kişinin muhtaç, yoksun, yetersizlikleriyle ilişkilendirilir. Bu bireylerin insani yardıma muhtaç olduğu ve genellikle onları işe yarar hale getirmek için sosyal çalışma ya da psikiyatrik tedaviye ihtiyaçları olduğu düşünülür (Johnson, Murie, Naumann ve Yanetta, 1991). Kısacası iki özellik, bireysel faktörlere bağlı, evsizlik durumunu “hak etme” ya da “hak etmeme” gibi iki temel yargı etrafında toplanır (Marsh ve Kenett, 1999).

Diğer taraftan, iki temel yargının haricinde, risk altında yaşıyan evsizleri bireysel faktörlere bağlı olarak açıklama, zihinsel problemler ya da madde bağımlılığı gibi kişisel eksiklik problemlerine yoğunlaşmadır. Bu gibi kişisel rahatsızlıklar, ahlaki davranış eksikliği ya da psikolojik rahatsızlıklar olarak düşünülür (Gould ve Williams, 2010, s. 171). Kişinin yaşamış olduğu rahatsızlıklar, evsiz bireyler arasında düzensizdir, zamana göre değişime uğramaktadır. Yapılan çalışmalar yaygın olarak, evsizlerin yaşamlarının bir dönemini ciddi rahatsızlık (klinik depresyon ve şizofreni gibi) ve alkol hem de uyuşturucu kullanımı problemleri yaşadığını gösterir (Koegel, 2007, s. 251-252). Ayrıca bu durum yetişkin yaş grubunda daha yaygındır.

1.6.2. Evsizliği Yapısal Teorilerle Açıklama

Evsizliğin “*yapısal*” dayanağını inceleyen araştırmacılar yaygın olarak iki temel faktöre odaklanır (Koegel, 2007, s. 249-250). Bunlar; yoksullun artışı ve düşük ücretli ev koşullarına ulaşma imkânının azalmasıdır. Yoksulluk oranları 1970’lerin başı ve 1980’lerin sonu arasında dalgalanırken yoksul bireylerin sayısı büyük oranda artar ve onların yoksulluğu/açlığı derinleşir. Birçok faktör bu değişim ve dönüşüme katkı sağlamıştır. Bu faktörlerden ilki demografik değişimlerdir. Özellikle, İkinci Dünya Savaşından sonra doğum oranlarının artışı ve bu insanların hak sahibi olacak yaşa gelmeleridir. Nihayetinde, bu nüfus artışıyla birlikte yaşanan yerel ve küresel ekonominin tekrar yapılanması, işe girmeye hazırlanan niteliksiz işçilerin sayısını

arttırmış, işsizlik problemini üretmiştir. Niteliksiz iş gücünün yeni istihdam alanı ise düşük maaşa ve güvensiz olarak nitelenen marjinal sektörlerdir. Bu sürecin bir yönünü de devletin sosyal devlet ya da refah devleti anlayışı yerine neo- liberal politikaları benimsemesi, sosyal yardıma muhtaç olan kişinin yalnız başına mücadele vermesi sorunsalı oluşturmaktadır.

Ülkelerin benimsemiş olduğu bu değişim ve dönüşümlere bağlı toplumsal düzlemde, toplumsal gruplar arası farklılaşmalar artmış, gelir dağılımındaki dengesizlikler yaşanan süreci etkilemiştir. Gelir yetersizliği yaşayan yoksul kesim, piyasanın talep ettiği ücretleri karşılayamamaktadır. Hatta piyasa konut alanından çok fazla kar sağladığı için, düşük ücretli konut bulma imkânı azalmıştır. Özetle, yoksul kesimin düzensiz iş veya işsizlik, sosyal yardımların yetersizliği, gelir yetersizliği, yüksek ücretli ev koşullarına bütçeyi yetirememe gibi temel yapısal dayanaklar evsizlik sürecini yaşanmasına sebep olmuştur.

Evsizliğin nedenlerini yapısal güçlerle açıklayan bir diğer değişken ise ırkçı uygulamalar ya da ırkçılıktır. Ülkelerin farklı grupları ya da toplulukları toplumsal çeşitlilik düzeyini arttırmasına rağmen, bazen de bu çeşitli grupların azınlıkta kalmasına ve dışlanmasına sebep olur. Toplumsal düzlemde azınlıkta kalan gruplar, ekonomik ve sosyal boyutta dezavantajlıdır. Sosyo-ekonomik ilerlemelerde fırsat ya da imkanları azalır, kötü eğitim, iş, ev koşullarına tabi tutulur. Kültürel önyargılarla birlikte belli bir grubun bazı fırsatlardan yoksun bırakılması, yoksulluk ve evsizlik sürecini yaşamasına neden olur. Özellikle ırk ayrımı ve evsizlik durumu Amerika'da siyahi olan etnik gruplar arasında yaygındır. Kırsal bölgelerinde birçok evsiz vardır. Fakat bazı büyük kentlerde çoğunluk Afrikalı Amerikalılardır. Halkın tutumu bu insanlara karşı, tembel, isteksiz, umutsuz, değersiz olduğu yönündedir (Morse, 1992; Harrison, 1999; Erdem, 2009).

Son olarak, evsizliğin nedenini aile yapısındaki değişimler, aile içi şiddet ve boşanma belirlemektedir. Günümüzde aile yapıları ailevi ilişki bağlarının güçlü olduğu geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş vardır. Aile ya da akraba bağlarının kopuşu hem duygusal anlamda aidiyet duygusuna zarar verirken, hem de aile bireylerini ekonomik bir çöküntüye uğrattığı da söylenebilir. Aile yapısındaki diğer bir değişim ise kadının iş hayatına atılma süreci kadın-erkek ilişkisine yeni bir süreç kazandırmıştır. Bazı

ülkelerin sahip olduğu sosyo-kültürel ve ekonomik yapıya bağlı olarak genç bireyler belli bir yaş düzeyinden sonra anne ve babanın sorumluluğundan çıkmakta, evden ayrılmaktadır. Evden ayrılan bireyler bir kısmı, barınma ya da iş bulma problemi yaşayabilmektedir. Bu gibi faktörler evsizliğin yapısal faktörlerinin belirteçleridir (Harrison, 1999, s. 104). Konunun diğer bir düzlem ise aile içi şiddet ve boşanma sorunsalıdır. Dünya çapında yapılan birçok araştırmaya göre aile içi şiddet evsizliğin yapısal nedenlerindedir. Bireyler aile içi şiddetten ötürü fiziksel, psikolojik sosyal ve ekonomik bakımdan zarar görmektedir. Aile içi şiddet evden kaçmalara, madde bağımlılığı gibi kişinin yaşamak istemediği hayata sürükleyebilmektedir ve evsizlik olgusunun görünümünü arttırmaktadır.

Yukarıda betimlemeye çalıştığımız evsizliğin yapısal teorik yaklaşımına (Koegal, 2007) yeni bir model önerilir. Bu model, konunun bütünsel bakış açısıyla değerlendirilmesi yönündedir. Evsizlikle yüzleşmek ve varoluşunu açıklamak için iki ayrı faktör düşünölmelidir. Evsizlik olgusunu açıklamak için ileri sürölen yapısal faktörler ve yüksek risk altında olan insanlar için kullanılan bireysel hassasiyetler birlikte ele alınmalıdır. Yapısal faktörleri ele alırsak, ev pazarlamadaki değişimlerin karmaşık oluşumu, gelir dağılımı, marjinal nüfuslarda sosyal politika ve toleransın kentsel alanlarının ulaşılabilirliği hepsi evsizliğin bölümlerini oluşturmada bir araya getirilmiştir. Bireysel hassasiyetlerden dolayı kısıtlı ekonomik ve sosyal kaynaklara ulaşım ya da bu kaynaklar için daha az çabalama süreci bazı problem türlerini, risk türlerinin birçoğunu oluşturur. Bu yüzden evsizliği imkânsız yapan yapısal çerçeve içinde evsizlik artan bir risktir.

1.6.3. Yeni Yaklaşımlarla Evsizliği Açıklama

1.6.3.1. Post-yapısalcılık, Foucault ve Evsizlik

Post-yapısalcılık doğası gereği toplumda mevcut bulunan olguları ayrıntılarına odaklanarak inceler. Teori, çeşitliliği ve parçalanmayı, öznelliği, göreceliği ve irrasyonelliği vurgular. Toplumsal güç analizlerin de, tek bir baskın gücün olmayacağına, haliyle sosyal problemlerde çözümlerin bir kaç değişkene bağlı olarak birden fazla çözüm yolunun olduğunu iddia eder (Best ve Kellner, 1991). Çoklu güç analizleriyle birlikte büyük teorilerin ortaya atmış oldukları tezlerden uzaklaşarak olguya odaklanılır. Aynı zamanda evsizlik durumunu yaşayan bireyler için “hak etme”

ya da “hak etmeme”, “ihtiyaç sahibi olma” ya da “olmamama”, “ev sahibi olma” ya da “evsiz memnuniyetinin daha az olduğu” gibi basit düalizmleri ve yapısal evsizliğin yanı sıra bireysel evsizlik nedenlerini de açıklamaya yardımcı olur. Bu düşünce yapısını benimseyen Foucault çalışmalarında bizlere önemli bilgiler sunar. İlk olarak; onun güç fikirleri, mikro-politikleri ve direnç değişkenleridir. İkinci sırada ise düzensiz uygulamaların daha zorlu zemindeki durumudur (Weedon, 1987; Watson, 1999). Ayrıca anlamın kurulması ve öznellikler, kişisel tecrübeler ve benlik duygusunun bunlar içerisine nasıl kurulacağıdır (Neale, 1997).

Foucault, gücün bir merkezi veya kaynağı olmadığına ve ona sahip hiçbir özne bulunmadığına ısrarla vurgulaması Foucault’u temel güç odağı olarak sınıf mücadelesi ve devleti gören Marksist vurguyla anlaşmazlığa düşürür (Foucault, 1979’dan aktaran; Layder, 2010, s. 146). Ona göre, tek saldırı gücü ya da küresel bir manifesto gücü yoktur; güç her yerde bulunabilen, yayılan, “mikro-güçler” olarak yerel yerlerde bulunan bir şeydir. Mikro-güçler “doğru rejimlerini” sürdürmek adına var olan güç ayarlarını ve eşitsizliklerini devam ettiren mekanizmalardır (Watson, 1999, s. 94). Nihayetinde, evsizliğe neden olan büyük yapısal güç mekanizması bulunmamaktadır. Evsizlik sorunsalındaki güç mekanizmaları kişisel karakterlerle birlikte ortaya çıkabileceği gibi sosyal, ekonomik süreçlerle de bağlantılıdır. Örneğin; cinsiyet, ırk, yaş, medeni hal, sınıf, sağlık, istihdam ve önceki barınma tarihiyle ilişkilidir.

Foucault, kontrol teorilerinin ve otoritenin “egemenliğini” reddeder ve bu yüzden onun fikirleri, analizleri, toplumsal yöneticilerin yürütmüş olduğu politikaların arka planında farklı düşünceler olduğuna dair iletidir. Ayrıca iddia edilen teoride, işlevselci anlayışın tam tersi olarak, evsizliğe dair yapılan toplumsal politikaların insanı kaygılarla yürütülmediği, evsiz bireylerin yararına olmadığıdır (Neale, 1997, s. 52). Mikro güçler statünün sürdürülmesini amaçladığı için herhangi bir politika ya da hizmetin muhtemel amacı evsiz insanları normalleştirmek olacaktır. Bu süreç iş bulma-barınma edimiyle kişiye reform ya da tedavi, rehabilite etmedir (Taşçier, 2010, s. 88-103).

Güç rejimleri hareketli güç alanlarıdır. Onlar ittifaklar, stratejiler ve direniş noktaları ağlarıdır. Güç her yerdedir, aynı şekilde direniş de. O basitçe ayrıcalıklı veya meşru otorite alanları değildir. Güç ona destek veren ve uygulayanlar kadar tahakküm biçimlerine direnenlerin özelliğidir (Layder, 2010, s. 150). Evsiz insanlarla çalışan

kişiler evsizlere yetki vermeyi amaçlayan stratejilerde her zaman ve gerekli olduğu kadar dirençli değildirlir. Yine de evsizlik yüzyıllar önce başlayan çözülemez problem olarak görülmeye devam eder. Foucault, politik direnç oluşturabilecek iyimser bir umudu sürdürür, o aynı zamanda değişimin bütününi kapsamayacağına, sadece kısmi noktalarda dirençli olunabileceğine inanır. Ayrıca yaşanan değişimle değişmeyen yapısal faktörlerde dikkate alınarak, direnç farklı noktalarda ya da seviyelerde oluşacağı için bireyleri sosyal yaşama dahil eden milyonlarca yol vardır (a.g.e, 1997, s. 52-54; Watson ve Austerberry, 1986).

1.6.3.2. Postmodernizm

Postmodernizm modern çağ sonrası bir toplumsal gelişme evresini ifade eder. Toplumsal değişimin analizini ise geleneksel tarihsel analizin reddiyle, öznenin ölümünün ilanı ve hümanizmin reddi, kapsamlı, toptancı teorilerin eleştirileri, bilimin geçerliliğinin ve onun nesnel bilgi veya hakikat arayışının sorgulanmasıyla çerçeveslendirir (Layder, 2010, s. 65). Postmodernizmin aynı zamanda post-yapısalcı da olduğu iddia edilir. Öznellik ve güç analizleriyle, dil ve yapı çözümlerine odaklanarak, evsizlik olgusunu açıklamamıza yardımcı olur.

Postmodernler, ev ve evsizlik ifadeleri ayrıntılı olarak analiz eder. Ev, fiziksel yapısından ziyade, mahremiyeti, güvenlik, sosyal ve duygusal değişkenlerin gelişebileceği yerdir. Her bir insan için ev, evi oluşturan şeyin ne olduğu, kişinin olguyu algılayışına göre şekillenir. Hatta bazen kişi evsiz kalmasına rağmen, evsiz olmadığını, evlerinin sokaklar olduğunu belirtirler. Tam tersi olarak, kişi görünürde bir eve sahiptir, fakat evsiz olduğunu ya da bu şekilde hissettiğini ifade eder (Neale, 1997, s. 54). Tanımdan da anlaşılacağı üzere, dil oyunu karşıtlıkların oluşturduğu kapalı yapılarla sınırlandıran yapısalcılardan farklı olarak, post-yapısalcılar/post-modernler gösterilen karşısında gösterene öncelik tanıdılar ve böylelikle dilin dinamik üretkenliğine anlamın istikrarsızlığına dikkati çekerek uzlaşım sal temsile dayalı anlam şemalarından kopulduğunun işaretlerini verdiler (Best ve Kellner, 1998, s. 37). Diğer taraftan bu durumun belirli sınırlılıkları da söz konusudur (Watson ve Austerberry, 1986; Sommerville, 1997). Anlamın yapılandırma sürecinde irrasyonellik, görecelilik ve öznelliğe vurgu etkin bir şekilde hakim olduğu için, yapılan tanımların belirsizliği sorunsal karşımıza çıkar. Dile odaklanma ve tekrar yapılanma, özne temelli olması ya

da göreceliğin etkili olması evsizliği açıklamamıza yardımcı olmayabilir. Dille post-modernizmin meşguliyeti evsizliğin anlamından daha çoğunu gösterebilir, fakat onun için uygun sosyal yanıtlar hakkında ya da onun sebeplerinden daha uzaktır. Diğer bir deyişle, post-modernist tartışma çok uzağa taşınabilir tanımlar ve anlamlar çok ciddi şekilde tekrar yapılandırılabilir ki, onlar uygulamalı çalışmalar için potansiyelini ve bütün önemini kaybeder. Benzer bir şekilde sadece öznel deneyim ve eyleme odaklanarak sosyal yapıların gücü (örneğin; kapitalizm, erkek egemenliği, emperyalizm ya da haksız sermaye vb.) büyük oranda yok edilebilir ki, bütün siyasal güç ortadan kaybolabilir. Tanımlardaki sınırlılık ve karmaşıklıkların yanı sıra, evsizliğin anlamı birçok birey için sosyal bir gerçekliktir. Post-modernizm ve post-yapısalcılık bu sosyal gerçekliğin anlamlarını inşa etme, öznel deneyimi anlayabilme ve yapısal faktörlerle ilişkilendirme açısından hakim eğilimine rağmen, etkin bir konuma sahiptir.

1.6.3.3. Giddens'in Yapısallaşma Teorisi ve Evsizlik

Güç yapıları toplumsal yapıyı ve bireyleri etkilemekte, şekillendirmektedir. Giddens (1979, 1984) yapısal ve bireysel güç ilişkileri arasındaki ilişkiyi ele alır ve aynı şekilde bu ikisi arasındaki basit ayrımın üstesinden gelmeye çalışır. Yani evsizlik sorunsalının teorik çözümlemesinde sadece bireysel ya da yapısal değişkenlere bağlı kalınarak açıklanamayacağına inanır. Ayrıca, post-modern düşünürlerden farklı olarak, dilin yapılandırma sürecini önemsemez, eylemsel diktonomiye karşı yapısalın bir alternatif yol olduğu düşüncesindedir. Yapı ve eylem doğaları gereği ilişki içindedirler (Giddens, 1984). Yapı ve eylem arasındaki bağlantıyı sosyal analizin asıl merkezi kavramı olduğunu düşündüğü toplumsal pratikler sağlar (Layder, 2010, s. 189). İnsanlar doğaları gereği toplumla ilişki içindedirler ve onun inşasına aktif olarak katılırlar, onlar toplumu oluşturur, sürdürür ve değiştirirler, çünkü insan doğası ilgili bireylerin toplumsal çevrelerinden etkilenir ve bu çevreyi etkiler (a.g.e, 2010, s. 183). Bu süreç güç ilişkilerinin diyalektik doğasını ön plana çıkarır. Gücün iki yönlü bir süreç olduğunu, hatta çok fazla kontrolü ve otoritesi olmadığı nitelenen (evsiz bireyler gibi) kişilerde bile güç ve direnç yeteneğine sahiplik söz konusu olduğunu iddia eder. Diğer taraftan Giddens, insanların sosyal hareketi oluşturan güç ilişkileri tarafından sınırlılıklarını kabul eder.

Giddens'in (1979) yapılaşma teorisine göre evsizlik durumunu, güç yapılarıyla ilişkilendirerek açıklama yoluna gider. Evsizliği ortaya çıkaran nedenleri, yapısal ve kişisel eylem mekanizmalarını çözümleyerek açıklar. Evsiz kalan bireylerin pasif kurban ya da kendi durumundan sorumlu, suçlu kişiler olarak sınıflandırmak evsizliğin nedenlerini ortaya çıkarır. Ayrıca evsiz insanların yaşadıkları durumu değiştirebilecekleri güce sahip olduklarına ve toplumunda bu probleme karşı mücadele etmeyi önerir (akt. Neale, 1997, s.56-57).

1.6.3.4. Eleştirel Teori, Habermas ve Evsizlik

Habermas'la bağdaştırılan rasyonalizmi, kategorik ayrımlara düşkünlüğü ve sistematikleştirmeyi tarihin ve toplumun küresel ölçekte ele alınmasını kesinlikle reddeder (Layder, 2010, s. 146). Relativist düşünceye karşı onun yazıları ahlaki ve politik çıktılarını sürdürülebilir devamlılığın bir kaynağıdır ve daha önce tartışılan görelilik ve tam özneliliğin sınırlarının bazılarını karşılamaya yardım eder.

Habermas (1991), politikacılar evrensel ahlaki kurallar için yardım kurumunun garanti ettiği temel ihtiyaçları sağlamaması, bunun yerine bu gibi ihtiyaçlar için herkesi teşvik eden kurumsal forum sağlanması gerektiğini ifade eder. Habermas'a göre en önemli hedef bireyin entegrasyonu ve kolektif ihtiyaçlarıdır. Bu yüzden hiçbirinin başarısı diğeri tarafından engellenemez. Bu yaklaşımın amacı, insan eylemini merkezi konuma yükseltmektir. Açıklanan teorik analizlerde evrensel kanıya varmak imkânsızdır. Evsizlikle ilgili bu süreç şu şekilde açıklanabilir; evsiz insanların ihtiyaç durumları değerlendirilir ve etkili, doğru bir şekilde cevap verilirse, evrensel bir görüş sunulabilir. Fakat evsizlik sebepleri üzerindeki ortak fikir birliğinin sonuçlanması muhtemel değildir. Teorik açıklamalar, tüm tarafların katıldığı daha geniş bir iletişim olursa, muhtemelen daha yararlı olacaktır. Böylece açıklanan sonuçlar devlet planlamacılarını, politikalarını ve gönüllü kuruluşları etkiler. Toplumsal problemler için üretilen son politikalar, hizmet tedarikine yakın olan koordineli kurumlar arası ilişkiye teşvik ediyor. Yine de, araştırmaya belirgin bir şekilde, hem kapsam alanını hem de geliştirilen uygulama ihtiyaçlarını vurgular (Neale, 1997).

1.6.3.5. Sosyal Bir Gerçeklik Olarak Evsizlik

Evsizliği, sosyal gerçeklik yaklaşımıyla açıklayan Fitzpatrick'ın literatürde önemli bir yeri vardır. Onun yaklaşımını Jones ve Pleace (2010) çeşitli risk faktörüyle ilişkilendirdiğini iddia ederler. Şöyle ki, evsizliğin toplumsal görünümü hem bireysel hem de yapısal risk faktörlerinin bir araya getirilmesi olarak yorumlanır. Kişi bireysel ya da yapısal risk faktörlerine ne kadar fazla maruz kalırsa, evsizlik görünümü de o derece artar. Risk faktörü yaklaşımı, bilinen sosyal sebepler/faktörler arası ilişkiyi ifade eder. Aslında iddia edilen risk faktörü yaklaşımı, Fitzpatrick'ın sosyal gerçeklik yaklaşımından farklıdır. Sosyal gerçeklik yaklaşımı, evsizliğin bütün risk faktörlerinden (bağımsız değişken) ayrılabilen, sosyal bir olgu olduğu tezidir (Somerville, 2003). Fitzpatrick'ın (Fitzpatrick, 2005) realistik yaklaşımının merkezinde “evsizliğin kültürel bir fenomen olmadığı” iddiası yer almaktadır. Ayrıca evsizlik objektif materyaller ve sosyal koşullarla ilişkilidir. Fitzpatrick, “kültür” ile “yapı”, “öznel” ile “nesnel” ve “ideal” ile “gerçek” ya da “maddi” olanı karşılaştırılır. Daha sonra evsizliğin nedenleri temel alınarak farklı türlerinin, yani yapısal (ekonomik, erkek egemenliği, içe kapanıklık vb.) ve bireysel özellikleri (temel olarak kişisel toparlanma yeteneğini azaltan faktörler) ele alınır. Farklı faktörler arasında nasıl ilişki kurmamız gerektiği hakkında keşfe çıkar. Fitzpatrick günümüzde evsizlik teorilerin problemlili olduğunu bunun sebebinin ise evsizlik olgusunu ortaya çıkaran etkenlerin yetersiz algılanmasıdır. Örneğin; boşanma gibi birçok faktörün hem yapısal hem de bireysel sebeplerinin olabileceği, olguyu açıklarken birtakım belirsizliklerin yaşanabileceğini söyler. Evsizlik olgusunu anlamak ve açıklamak için insandan insana değişen bir olgu olan evsizlik durumunu, evsiz kişinin yaşam hikâyesi ve koşullarına bakarak değerlendirmek önemlidir. Bu yüzden evsizliğin sosyal bir gerçeklik olduğunu iddia eder ve sosyal realistik yaklaşımı benimser. Diğer taraftan Fitzpatrick'ın benimsediği yaklaşım, bazı açılardan eleştirilmiştir. Sosyal gerçeklik yaklaşımına çok fazla katkı sağlamadığı, özellikle çok önemli olarak ifade edilen, sıradan mekanizmaları büyük oranda göz ardı yönündedir. Diğer bir eleştiride, evsizlik kültürünün inkâr edilmesi ya da sosyal bir gerçeklik olarak tekrar yapılandırılmasıdır.

Evsizliğin nedenlerini sosyal gerçeklik yaklaşımıyla açıklayan bir diğer düşünür ise Mcnaughton'dır. Mcnaughton'un (2008, s. 107-108) yapmış olduğu çalışmada “travma”,

“ kenardalık”, “sermaye/para”, “sosyal ağ” gibi anahtar kavramları kullanarak evsizlik teorisini geliştirir. Onun yaklaşımı, evsizliği deneyim edinen kişilerin, yapısal faktörlerle nasıl ilişki kurulduğu ya da bu faktörlerin kişiyi nasıl sınırlandırdığını açıklamaktır. Ayrıca bazı sosyo-ekonomik yetersizliklerden dolayı evsizlik durumunu yaşayan bireyler, ekonomik ya da toplumsal imkânların yetersizliğinden ya da toplumsal dışlanmadan dolayı yaşanan süreci içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Mcnaughton’un çalışması evsizliğin anlaşılması için yeni bir perspektif sunar, sermaye/kapital ve kenardalık kavramlarını yapı ve eylem olgusuyla ilişkilendirir.

Son olarak konuyla ilişkisi olması sebebiyle, Neale’nin (1997) teorisini de ele alacak olursak; Neale, evsizlik açıklamalarının belirsizliği /muğlaklığını ifade eden ideolojik perspektifi savunmaz. Onun için evsizlik birçok farklı şekilde açıklanabilir. Fakat onun tercih ettiği model evsizliği sosyal güçlerle (kapitalizm, erkek egemenliği, emperyalizm) ilişkilendiren sosyal gerçeklik yaklaşımıdır. Sosyal gerçeklik yaklaşımı, post yapısalcı ya da Giddens gibi teorisyenlerden farklı olarak evsizlik olgusu risk faktörlerinden (bağımsız değişkenlerden) ayırarak, bağımlı değişkenlerle ilişkilendirmektir (bakınız. Giddens, 1979)

1.6.3.6. Etnografik Yaklaşımlar

Çalışmanın bu bölümünde Ravenhill (2008), Gowan (2010) ve Cloke’un (2010) evsizlik teorileri ele alınacaktır. Bu düşünürler, evsiz insanların buldukları ortamı ve çevresiyle olan ilişkileri analiz eden “etnografik yaklaşımı¹” benimser.

Ravenhill’in (2008) 150 evsiz ile 10 yıl süren kapsamlı çalışması evsizlik olgusunu anlamamız ve açıklamamız açısından önemlidir. Ravenhill, evsiz insanların çevresiyle oluşturduğu kültüre ya da dahil oldukları sosyal ilişkilere odaklanır. Nihayetinde, onun için evsiz insan sosyal bir varlıktır. Evsiz insanların sokaktaki yaşamlarında diğer insanlara yönelik deneyimlemiş oldukları duygusal bağları ve sosyal destek olgularını “evsizlik kültürü” ya da “evsiz kültürü” olarak adlandırır. Aslında, Mcnaughto’nun

¹ Etnografik yaklaşım: Sosyoloji ve antropoloji alanları içinde araştırmacılara kültürel grupları incelemelerine imkânlar verecek araçlar sunan etnografya, temeli oldukça eskilere dayanan bir araştırma yöntemidir. Etnografi, etno (insan) ve grafi (tanımlama, tasvir etme) kelimelerinden oluşmaktadır ve bir grubun davranışını doğrudan gözlemlemek ve bu gözleme dayanarak bu gruba ilişkin bir betimleme yapmak olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle etnografya, insan topluluklarının ilişkilerini ve davranışlarını kendi ortamlarında gözleme, belgeleme ve yorumlamayı içeren bir yöntemdir (Akturan ve Dinçer, 2013).

teorisinde bu durum farklı bir şekilde ele alınır; evsiz insanların diğer kişilerle ilişkisi çoğunlukla negatif bir süreçtir. Ravenhill’de ise sosyal ilişkiler hem negatif hem de pozitif olarak değerlendirilir.

Ravenhill evsizliği sosyal bir gerçeklik olarak değil, sosyo-ekonomik değişkenlerle birlikte toplumsal ilişkileri de kapsayan bir süreç olarak analiz eder. O aynı zamanda, evsizliğe yönelik yapılan hizmetlerin amacına ulaşmadığını vurgular. Yani, zorunlu ve gönüllü sektörlerin organizasyonları ya da kampanyaları, kilise ve hayır kurumları, akademisyenler, entelektüeller, araştırma organizasyonları, yazarlar ve üniversite tarafından yapılan birtakım uygulamaların toplamını “evsiz endüstrisi” ismiyle betimler ve bu kurumları eleştirir. O, evsizlik endüstrisine yönelik eleştirisini sadece evsiz toplumunun dinamiklerini ihmal edildiği için değil, aynı zamanda evsizliğin sebeplerinin farkındalığının yetersiz olması sebebiyle de yapar (Ravenhill, 2008, s. 13-18).

Ravenhill birçok ülkede var olduğunu iddia ettiği evsizlik kültürü içinde sokak içicileri, uyuşturucu bağımlıları, zihinsel engeli olan kişiler, serseriler vb. alt kültürü de tanımlar. Dahil olunan süreçte, normları/kuralları olan toplumu oluşturmak için yaygın olan toplumsal tercihin dışında bir durumdur. Onlar en azından zamanının çoğunluğunda evsiz olmamalarına rağmen, kendilerini evsiz olarak tanımlayarak ve ona dahil ederek evsiz kültürünün bir parçası olurlar (Somerville, 2011, s. 11-19).

Gowan’ın (2010) evsizliğe dair etnografik yaklaşımı daha çok coğrafiktir. Gowan (2010, s. 80-97) için “evsizlik” bir yerin yoksunluğunu ifade eder. Çalışmalarının çoğunda, bütün ahlaki özelliklerini ve statülerini ifade ettiğini düşündüğü evsiz insanların alt-kültürlerini betimlemeye çalışır, bunlar; çöp karıştırıcıları (çöp kutularından kurtardıklarıyla para kazananlar) ve dolandırıcılar (küçük suçlar işleyenler ya da uyuşturucu satanlar), geri-dönüşümcülerdir (sokaklardan, çöplerden geri dönüşümü ya da maddi olarak değeri olan eşyaları alarak onları ilgili yerlere satanlar). Evsiz insanların alt kültürü olarak tanımladığı bu farklı grupları, şehrin belli yerlerinde yaşam alanlarının olduğunu ve bu grupla mekânın yakın bir bağının olduğunu iddia eder. Gowan’ın çalışmasının önemli bir yönü de evsiz erkeklerin hem günlük hayatta yaşadıklarını hem de olağanüstü toplumsal damgalamaların evsizliği nasıl anlamlı yaptığını gösteren yaygın hikâyeleri ve şemaları göstermesidir. Ayrıca, bu süreci, evsiz

alt-kültürleri için oluştururken, her bir grubun kendine has, kendini ifade etme ya da toplumsal olarak anlamlandırma şeklinin olduğunu ifade eder. Evsiz insanları toplumsal anlamlandırma süreçleri genellikle olumsuz yönde işlemektedir. Özellikle, bu durum kentsel alanlarda uygulanan politikalarda ya da devletin hizmet politikasında önemli derecede görüldüğünü iddia eder. Örneğin Amerika'da evsiz insanları sokaklardan temizlemek adına, çeşitli yönlerden barınak destekleri sunulur, fakat bu desteklerin yetersiz olduğunu söyler. Diğer yandan, son yüzyılda ülkelerin benimsemiş olduğu neo-liberal politikaların ana hedefi evsizleri sokaklardan temizleme ve barınaklandırma yaparak denetimi sağlama olmuştur. Hâlbuki evsiz insanların gerçek ihtiyaçlarını ya da ne istediklerini bilmeden bu uygulamalar yapılmaktadır. Aslında, Gowan'ın iddia ettiği bu tez; evsizlikteki son yansımalara ya da kentselleştirme ve kent politikaları bağlı olarak farklı ülkelerde farklı uygulanır. Cloke (2010)'a göre, evsizliğin Birleşik Krallıktaki hükümet politikası evsizliğe yönelik duygusal veya ruhsal hizmetleri ihmal ettiğini düşünür. Bu alandaki eksikliğini ise inanç temelli organizasyonlar ve evsiz insanların için sağlanan hizmetlerde resmi olmayan organizasyonların rolüne odaklanarak giderir.

Gowan gibi, Cloke'da evsiz insanların kaldıkları yerleri, eylemlerini ve etrafıyla olan ilişkilerini inceledi. Diğer düşünürlerde olduğu gibi Cloke'da evsizliğin duygusal ve edimsel coğrafyasının adlandırdığı şeyi ifade etmeyi odaklanır. Çoğunlukla evsizliğin kendisinden ziyade evsizlikteki yanıtla ilgilenmiştir. Bu gibi yanıtlar evsiz insanlar üzerinde önemli etkileri vardır. Böylece evsizliğin doğasını ve özellikle nasıl deneyim edildiğini ve nasıl başa çıkıldığını etkiler. Evsizlikle başa çıkmak için üretilen gönüllü tutumları ise işlevsel olduğunu düşünür (Somerville, 2011, s. 21-23).

BÖLÜM 2: FARKLI ÜLKELER BAZINDA VE TÜRKİYE'DE EVSİZLİK ARAŞTIRMALARI VE UYGULAMALARI

2.1. Farklı Ülkeler Bazında Evsizlik Araştırmaları ve Sonuçları

Literatürde evsizlik ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçları her ne kadar ülkelerin sahip olduğu sosyo-kültürel yapıya bağlı olarak değişim gösterse de, temel özelliklerin aynı olduğu fark edilmiştir. Çalışmamızın bu bölümünde evsizliğe dair yapılmış bilimsel çalışmaların verileri analiz edilecektir;

- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonuna (UNCHR, 2005) göre, dünya genelinde 100 milyon evsiz olduğu iddia edilmektedir. Avrupa'da 3 milyon evsiz, Amerika'da ise 600,000 ile 2,5 milyon evsiz bulunmaktadır.
- Literatürde yapılan araştırmalara göre, evsiz nüfusunun karakteristik özellikleri eski döneme göre önemli derecede değişmiştir. Evsizlerin ortalama yaşı 35'lerdedir. %5'lik bir nüfus yaşlılardan oluşmaktadır (Baum ve Burnes, 1993, s.13).
- Amerika'da hane halkı sayımlarına göre, evsizlerin %81 erkeklerden, %19'u ise kadınlardan oluşmaktadır. Evsiz kadın oranları son zamanlarda arttığını ve artışın sebebi olarak ise ekonomik değişikliklerin kadınları daha fazla etkilemesi, kadınların maaşının daha düşük olması, boşanmış veya dul yaşlı kadınların daha zor iş bulması ve sosyal güvenlikten daha az yararlanmasının etkili olduğu belirtilmiştir (Slavinsky ve Cousins, 1982). Kadınlarda dikkat çeken diğer bir nokta, kadınların büyük birçoğunun anne olması ve çocuklarını kurumlara bırakmış olmalarıdır (Baum ve Burnes, 1993, s. 14).
- Evsizlerin yarısından fazlası hiç evlenmemiştir (Gelberg ve Linn, 1989). %30'u ayrı, dul ya da boşanmıştır. Bunlarla birlikte evsizlerin büyük birçoğunun ailesi ve arkadaşları ile iletişimi yoktur (Baum ve Burnes, 1993, s. 6).
- Araştırmalar, evsiz insanlar arasında gözlenen bedensel sağlık sorunlarını, travma, solunum sistemi hastalıkları, tüberküloz, bit ve uyuz gibi paraziter hastalıklar, periferik damar hastalıkları, sağlık bakımından yoksun olmaları ve kötü yaşam koşullarından kaynaklanan çeşitli hastalıklar oluşturmaktadır

(Bricker, Scanlan ve Conana, 1986). Diğer taraftan, evsizlerin 1/3'ünün kronik ruh sağlığı bozuklukları yaşadığını ortaya koymuştur. Şizofreni, manik-depresyon en çok yaşanan rahatsızlıklardır. Bazı araştırmalar bu oranı yarı yarıya göstermektedir. Ancak, ruhsal rahatsızlığı olan evsizler tedavi ve hastane hizmetlerinden yararlanamamaktadırlar (Baum ve Burnes, 1993, s. 23).

- Diğer taraftan, araştırmaların büyük bir çoğunluğu, evsizlerin alkolizmden etkilendiklerini ortaya koymaktadırlar. Fischer ve William'ın yaptığı araştırmalara (1991) göre, evsizlerin 2/3'ü alkolizm sorunu yaşamaktadır. Alkolizm evsizliğin kronikleşmesine neden olmaktadır. Alkol bağımlısı evsizlerin %52'si erkeklerden, %17'si kadınlardan oluşmaktadır. Ancak burada şu gerçeğin altını çizmekte yarar vardır. Her alkol bağımlısı evsiz, her evsiz de alkolik değildir. Gelberg ve arkadaşları (1988) evsizlikle ilgili yaptıkları çalışmanın verilerine göre, %69 'unun son bir ay içinde, %21'inin her gün, %37'sinin de haftada 1-6 defa alkol kullandığını, %50 'sinin son bir ay içinde yasa dışı ilaç kullandığını, %45 'inin yaşamının bir döneminde alkol kullanımı nedeniyle gözaltına alındığını veya tutuklandığını, %59 'unun 18 yaşından sonra tutuklandığını, %24'ünün yaşamının herhangi bir zamanında ağır bir suçtan mahkum olduğunu, %44 'ünün yaşamının herhangi bir döneminde ruhsal, emosyonel, nörojenik kökenli, alkol ya da ilaç kullanma sorunu nedeniyle hastanede kaldıklarını bildirmişlerdir.
- Linn ve ark. (1990) çalışmasında, evsizler ve fakirlik sınırlarındaki insanlarla sürdürülen görüşmelerle bu grubun en az bir akrabasında madde kullanım bozukluğu olduğu, ayrıca beşte birinin akıl hastalığı olan bir akrabasının bulunduğu öğrenilmiştir. Görüşülen kişilerin % 12-15'i daha önce cinsel istismara uğradıklarını belirtmişlerdir. Evsizler, fakirlik sınırındaki insanlara göre son bir yıl içinde iki kez daha fazla saldırıya uğramış daha fazla hırsızlık kurbanı olmuş dört kat daha fazla tecavüze uğramış daha çok tutuklanmışlar, alkol nedeniyle daha ciddi sorunlar yaşamışlardır.
- Konuyla ilgili çalışmalar evsizliğin nedenlerini birçok değişkene bağlı olarak açıklar. Bunlar, ruhsal hastalığı olanların tedavi edilmemesi, uzun süreli işsizlik, sosyal destek programlarının kesintiye uğraması, aile yapısının değişmesi,

yaşlılardaki gelir kaybı ve konut olanaklarının yetersizliğidir. Bunlarla birlikte, ihmal ve istismara uğrayan gençlerin evden kaçması da evsizlerin sayısını artırmıştır (Van, 1993, s. 5).

- Rossi, “*Down and Out In America;The Origins of Homelessness*” (1989) adlı çalışmasında kısa süreli evsizler ile uzun süreli evsizleri birbirinden ayırmak gerektiğini ifade eder. Kısa dönemli evsizliğin oluşumundaki temel neden ekonomik sorunlardır. Uzun dönemli evsizler ise iki ya da daha fazla yıl bu durumda yaşayan kişilerdir. Bu kişiler, kazanma gücünü kaybetmiş arkadaşlık ve aile ilişkileri yok olmuş sosyal ağları bozulmuş kişilerdir (Rossi, 1989, s. 46). Ayrıca, Rossi'nin önemli bir analizi de 1950, 1960 ve 1970'lerin evsizleri ile 1980'lerin evsizleri birbirinden farklı nitelik gösterdiğine yönelik iddiası olmuştur. Eski evsizler, genellikle erkeklerden ve yaşlı evsizlerden oluşmakta iken 1980'lerde yeni evsizler ortaya çıkmıştır. Yani evsizler, kapı esiklerinde uyuyan, bankamatiklerde yaşayan, terk edilmiş bina ve arabaları bulunan kişiler olarak tanımlanmaktadır.
- Başka bir ayırım da evsizlerin tarihsel süreçte farklılıklar gösterdiği gerçeğidir. Yapılan çalışmaların sonuçları göstermektedir ki; eski evsizler, büyük şehirlerde yaşamaktayken, yeni olarak nitelenen evsizler, kentleşmeyle birlikte ortaya çıkmış yoksulluğun ucunda bulunan kişilerdir. Eski evsizler, erkeklerden oluşurken, yeni evsizler, kadınlar, çocuklar ve aileleri de içermektedir. Evsiz yetişkinlerin eskiye oranla 10 yaş daha genç olduğu belirtilmektedir. Evsiz erkekler toplam nüfusun %51'ini oluşturmaktadır. Bu oranın %12'si kadın, %34'ü aile, %3'ü çocuklardan oluşmaktadır (Blau, 1992, s. 25). Evsizlerin sayısının artmasında, bu nüfusun büyük bir kısmının sosyal kurumlardan dışlanmasının ve bu kişilerin mevcut olanaklardan yararlanamamasının da etkisi vardır. Birçok araştırmacı, evsizlerin sayısındaki artış da, 1980'ler den sonraki uygulamaların neden olduğu konusunda hemfikirdir. Burada özellikle ekonomik politikalara bağlı olarak, kurumların boşaltılması, sosyal refah programlarının askıya alınması, sosyal yardımların kesilmesi önem taşımaktadır (Rossi, 1989, s.61).

- 1980’lerde evsiz sayısı Amerikan şehirlerinde hızla yükselmiş, 1990’larda da yüksek oranlarda seyretmiştir. Evsizlerin sayısına ilişkin çeşitli tahminler vardır. Clinton yönetiminin 1994 tarihli “*Öncelikli: Ev*” raporunun tahminlerine göre, 1980’lerin ikinci yarısında evsizlerin sayısı 5 ile 9 milyon arasındaydı. Amerikalı yetişkinlerin %7’si hayatlarının bir döneminde evsiz kalmışlardı. Bu tahmin, asıl önemli nokta, evsiz nüfusunun hızla genişleyen büyük bir kesimini çocuklu ailelerin oluşturmasıdır. Gerçekten de New York gibi bazı kentlerde evsizlerin çoğunluğunu aileler oluşturur.1990ların başında New Yorta evsizlerin dörtte üçü ailelerdir (Castells, 2013, s. 180).

2.2. Farklı Ülkeler Bazında Evsizlere Yönelik Uygulamalar ve Politikalar

2.2.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Evsizlere Yönelik Uygulamalar ve Politikalar²

Evsiz profilini ve evsizliğin nedenleri saptama araştırmaları, evsizliği önleme çalışmaları, gerekli politikaları üretme ve yürütme süreçleri Avrupa’da çok yönlü olarak işlemektedir (<http://www.emekveadalet.org>).

Yasama: Birçok Avrupa ülkesinde kamu otoritelerinin nüfusa konut sağlama yükümlülüğü anayasada veya konut yasalarında belirtilmiştir. Evsizler için bireysel olarak sosyal yardım talep etme hakkı yasayla sağlanmaktadır. Yerel yönetimlerin evsizlerle ilgili yükümlü olduğu görevler yasalarca belirtilir. Evsizlerle ilgili hizmet sağlanması ve strateji oluşturulması yasal yükümlülüktür.

Müdahale: Avrupa ülkelerinde genellikle basamak modelinden (staircase model), konut öncelikli bir modele (housing first) geçiş söz konusu. Önceden yaygın olan basamak modelinde evsiz insanların belirli aşamalardan geçerek (sosyal ve sağlık problemlerinin giderilmesi gibi), uzun vadede kalıcı konumlandırılmaları amaçlanırken, konut öncelikli model ise aksine başlangıç noktası olarak kalıcı konut edindirmeden sonra varsa diğer sağlık ve sosyal problemlerin çözümlenmesine odaklanır.

Örneğin, Fransa’da öncelikli ihtiyacın ev olduğundan hareketle ve 2009-2012 yılları

² Bu başlık altında “Emek ve Adalet ” tarafından yayınlanan “Türkiye’de Evsizlere Dair Rapor: Durum Tespiti, Avrupa Birliği Ülkelerinde Uygulama Örnekleri ve Taleplerimiz ” adlı çalışmasının FEANTSA, the European Federation of National Organizations Work”ün resmi web sitesinden aktarmış olduğu bilgiler yer almaktadır. <http://www.feantsa.org/code/en/hp.asp>

arasında konut öncelikli program uygulanarak evsizliğinin önüne geçme stratejisi takip ediliyor. Ayrıca, Finlandiya konut öncelikli model uygulanmakla birlikte, uzun vadede evsizliği önlemek için aktif rehabilitasyon desteği de sağlıyor. Ayrıca, evsizliği önleme noktasında uzun vadeli çalışmalar ve gerekli özel müdahaleler de söz konusu.

Uygulama: Belediyeler ya doğrudan (Almanya, İsveç, İngiltere de olduğu gibi) ya da STK'lar aracılığıyla, STK'ları fonlayarak hizmet yürütmekteler.

Önleyici çalışmalar: Evsizlik durumuna karşı önlem alma çalışmaları da söz konusudur, hatta AB ülkelerinde genel kanı önleyici çalışmaların evsizlikle mücadelede en öncelikli adım olması gerektiği yönündedir. Tüm ülkelerin yayınlanan evsiz stratejileri önleyici çalışmalardan bir öncelik olarak söz eder. Örneğin Avusturya ve Almanya'da haciz edilme ihtimali bulunan haneler için özel önleme merkezleri vardır.

Önlemler: “Avrupa Evsizlik üzerine Konsensüs Konferansı, 9-10 Ekim 2010” sonucunda evsizlere yönelik oluşturulan raporda, “çatısızlar” için acil konaklama imkânı, acil sığınma/barınma evleri oluşturulması, evsizler için geçici konaklama-geçici hosteller, uzun vadede de desteklenen veya basamaklı konaklama modelleri, şiddet mağdurları için sığınma evleri açılması önerilmiştir. Ayrıca, evsizler ve önceden evsiz olup barınma evlerine yerleştirilenler için destek programları, gündüz bakım evi, mobil yemek hizmetleri, sağlık, eğitim ve istihdam gibi hizmetlerin gerekliliği vurgulanmıştır.

Örnekler:

Acil Durum Düzenlemeleri, Finlandiya Örneği: “Uzun Dönemli Evsizliği Azaltma Programı” kapsamında evsizler desteklenmiş ve bağımsız yaşama geçme sürecine destek hizmetlerinin yanında, sağlık ve sosyal hizmet görevlilerinin çalıştığı yemek, yıkanma ve sağlık hizmetinin 7/24 verildiği evsiz servis merkezleri vardır.

Evsizlere Yönelik Politika Uygulamaya İlk Kez Başlanması, Portekiz Örneği: “Sosyal Koruma ve Sosyal İçerme üzerine AB Stratejisi” bağlamında Avrupa Birliği komisyonunun, evsizlerle ilgili üye ülkeleri yaptırıma tabi tutacağını açıklamasına kadar Portekiz'de bu alanda ciddi bir uygulama yoktur. 2004-2005'te bütün yerel yönetimler ve belediyelerce uygulanan anketlerle durum tespiti yapıldı. 2007'de de devlet ve STK'lar bir araya gelerek, 2009 uygulamaya konan bir ulusal eylem planı geliştirdiler.

Konut Öncelikli Modelin Uygulanması, New York Örneği: Yürütülen bu çalışmada öncelikli olarak kalacak yer ve beraberinde de fiziksel ve zihinsel tedavi, madde bağımlılığı önlemleri, eğitim ve istihdam sağlanması hedefleniyor. Bu uygulama Washington DC, Philadelphia, Amerika'nın bazı eyaletleri, Kanada, Japonya, İspanya, Hollanda ve Portekiz'de de yürütülüyor (<http://www.pathwaystohousing.org/>).

Avrupa Birliği Ülkelerindeki Ulusal Evsizlik Politikalarından Örnekler:

Danimarka

Danimarka'nın 1990'lardan beri yürürlükte olan ve kayda değer bütçelerle desteklenen evsizlik politikaları vardır. 2009-2012 yılları için, 'Konut Öncelikli' yaklaşımı başlangıç noktası olarak gören politikaya yaklaşık 67 milyon Euro ayrılmıştır. Bugünkü politikanın temel amaçları uyum güçlüğüyle başa çıkmak, evsiz gençlere hizmet veren yurtlara alternatifler bulmak, geçici barınma merkezlerinde kalma süresini azaltmak ve hastanelerden ve sağlık hizmetlerinden ayrılanlar için kalacak yer temin etmektir.

İrlanda

İrlanda 2008-2013 yılları için 'Eve Giden Yol' adında bir politika başlatmıştır. Bu politika daha önce uygulanmış bir dizi politika sonucunda gerçekleştirilen ilerleme üzerine kuruludur. Politikanın altı temel amacı vardır: evsizliği önlemek, sokakta uyumaya yönelmeyi ortadan kaldırmak, uzun süreli evsizliğin yok edilmesi, uzun süreli barındırma ihtiyaçlarının karşılanması, evsizler için etkili hizmetler sağlamak ve fon temininde daha iyi bir işbirliğinin gerçekleştirilmesidir.

Hollanda

Hollanda'daki günümüz ulusal evsizlik politikası dört büyük şehirdeki evsiz nüfusun belirlenmesi odaklıdır. İlk amaç evsizler olarak tanımlanan birinci grup hedef kitlenin durumunun geliştirilmesidir. İkinci aşamadaki hedef ise evsizlik tehlikesine açık olarak tanımlanan ve daha geniş bir kitleyi oluşturan insanların evsizlik probleminde maruz kalmalarını önlemek ve bu insanlar için uygun desteği sağlamaktır. Temel amaç 2013 yılı itibariyle evsizliği ortadan kaldırmaktır. Bu iyi finanse edilmiş ve kişiselleştirmenin ve bütünlüğün temel unsurları olduğu bir politikadır. Asıl odak noktası dört büyük şehir olmasına rağmen diğer şehirler de ulusal yaklaşıma dahil edilmiştir.

Portekiz

Portekiz'in 'Evsizlerin Bütünleştirilmesi İçin-Önleme, Müdahale ve Takip Ulusal Politikası 2009'un Mart ayında ilan edildi. Bu, ülkenin ilk evsizlik politikası olup 2009-2015 yıllarını kapsamaktadır. Portekiz evsizlik sorunu için politika geliştiren ilk Güney Avrupa ülkesidir.

İsveç

İsveç yirmi yıllık ulusal evsizlik politikaları tarihine sahiptir. 2007-2009 yıllarını kapsayan ulusal politika, evsizleşen insan sayısını azaltmak (ve çocukların evsizleşmesini tamamen engellemek), bazı sosyal hizmetler ya da diğer kişi ve kurumlar tarafından sağlanan barınma yerleri veya eğitim amaçlı barınma merkezlerinde kalan insanların devlet barındırma kurumlarına geçişini sağlamak ve barınma seçenekleri sunulmadan hapishanelerden, tedavi ve bakım birimlerinden tahliye edilen insan sayısını azaltmak odaklıdır. Bu politikaya göre herkesin başının üstüne bir çatı garanti edilmeli ve bu kişilerin kişisel ihtiyaçlarını karşılamaya dayanan İşbirliği içinde adımlar atılmalıdır.

Finlandiya

Finlandiya 1987'den beri evsizlik politikaları sürdürmektedir ve bu konuda kayda değer ilerleme sağlamıştır. Bugünkü politikası 2011 yılı itibariyle uzun süreli evsiz insan sayısını yarıya indirmek ve 2015 yılı itibariyle de uzun süreli evsizlik problemini tamamen ortadan kaldırmaktır. 2009-2011 planına yıllık toplam 100 milyon euro ayrılmıştır. 'Konut Öncelikli' yaklaşımının öncülerinden biri olan Finlandiya sığınak barınmalarını tamamen ortadan kaldırarak yerine uzun süreli barındırma sağlamayı kendisine hedef edinmiştir.

Fransa

Fransa 2008-2012 yılları için barınma ve evsizlik meselelerini ulusal öncelikler olarak kabul etmiştir. 2009'un Kasım ayında kapsamlı bir evsizlik politikası yürürlüğe koymuştur. Bu politikanın temel amaçları sokaktaki insan sayısını önemli ölçüde azaltmak ve barınma ve evsizlik problemi çeken insanlar için daha insan merkezli, bireyselleştirilmiş ve birey haklarına dayanan bir hizmet gerçekleştirmektir. Yaklaşımın

ana unsuru Fransa'da 2007 yılında yasal bir temele kavuşan barınma hakkının uygulanabilirliğinin sağlanmasıdır.

Birleşik Krallık

İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'da birbirinden ayrı evsizlik politikaları bulunmaktadır;

İngiltere

İngiltere 1990'ların sonunda sokakta uyumayı azaltma hedefiyle başlayan evsizlik sorununa çare bulma politikaları önemli sonuçlar almıştır. 1998'de hükümet sokakta uyuyan insan sayısını üçte iki oranında azaltmak için işe koyulmuştur. Bu amaç gerçekleştirildi ve 2008 yılında 2012 yılında sokakta uyumayı ortadan kaldırmayı amaçlayan yeni bir politikaya geçiş yapıldı. Söz konusu politika, yerel yönetimlere ve gönüllü derneklere üç yıl boyunca sağlanan 230 milyon poundluk evsizlik fonu ile finanse edilmektedir. Ayrıca İngiltere 2010 yılı itibariyle geçici barınma tesislerinde kalanların sayısını da yarıya indirmeyi amaçlamaktadır. Genel evsizlik politikası evsizliği önlemeye, 'evsizlik tehlikesine açık insanlara destek sağlamaya', evsizliğin nedenleri ve belirtileri ile ilgilenmeye, daha fazla insanın sokakta uyumaktan kurtarılmasına ve daha fazla ev sağlanmasına odaklanmaktadır.

İskoçya

İskoçya'nın 2001 ve 2003 yılları barındırma faaliyetleri evsiz insanlara barınma imkanı sunmaktadır. 2012 yılı itibariyle kendi rızaları dışında evsiz kalan tüm hane halkları, yasal olarak barınma hakkına sahip olacaklar.

Galler

2009 yılında, Galler altı stratejik amacı olan bir on yıllık evsizlik planı ilan etti. Bu amaçlar: mümkün olan her yerde evsizliği önlemek, kurumsal ve siyasi sınırlar üzerinden çalışmak, hizmet dağıtımının merkezine hizmeti kullananı koymak, sosyal eşitliği ve hizmet alımındaki eşitliği sağlamak ve kaynakları en iyi şekilde kullanmak.

Kuzey İrlanda

Kuzey İrlanda'nın ilk evsizlik politikası 2002 yılında yayınlandı. Politikanın üç

yaklaşımı evsizliği önlemek, evsizlikten korunmak için insanlara yardım etmek ve bir ev edindiklerinde insanları desteklemeye yönelik düzenlenmiştir.

Norveç

Norveç'in evsizlikle mücadeledeki politikası ulusal bir politika olarak 'Daimi Bir Eve Giden Yol' adı altında 2004 yılında başlatıldı. 2007'nin sonu için şu hedefler konuldu: Haciz başvuruları %50 ve haciz sonucu evinden olma vakaları %30 oranında azaltılacak, hapisanelerden tahliye olan hiç kimse geçici barınma yerlerinde barınmak zorunda bırakılmayacak ve herhangi bir kurumdan tahliye edilen hiç kimse geçici barınmaya yönelmek zorunda bırakılmayacak. Ayrıca, kimseye kalite sözleşmesi olmaksızın gece barınaklarında kalmaları teklif edilmeyecek ve hiç kimse geçici barınma yerlerinde üç aydan fazla kalmayacak, devlet bu kişilere en geç üç ayın sonunda kalıcı bir barınma yeri temin edecek. 2009'dan beri, Norveç gençlerin evsizliğiyle başa çıkmaya özel önem vermektedir.

Macaristan

Macaristan'ın Sosyal Sorunlar Bakanlığı 2008'de ulusal bir politika başladı. Macaristan ulusal bir politika geliştiren ilk Doğu Avrupa ülkesidir. Fakat politika henüz tamamlanamadı veya gerçekleştirilemedi.

2.2.2. Amerika Birleşik Devletlerinde Evsizlere Yönelik Uygulamalar ve Politikalar

1949 tarihli Konut Yasası (Housing Act) "her Amerikan ailesi için yeterli bir konut ve uygun bir yaşama çevresi" ne ulaşmaktan söz etmektedir. 1937'de ilk konut yasası çıkarılmıştır. 1946 Yasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra federal hükümet, yoksullar için 1,2 milyon adet, orta –gelirli aileler için sekiz yüz bin adet ve yaşlılar için de yedi yüz bin adet yeni konut yapımı gerçekleştirmiştir. Hükümet ayrıca yılabasına 1,5 milyon civarında kira yardımı dağıtmış ve on binlerce aileye konut yardımında bulunmuştur. 1937 tarihli Ulusal Konut yasası ise genelde bunalımdaki ekonomiyi canlandırmaya ve toplumsal huzursuzluk dalgalarını yatıştırmayı amaçlamaktır (Bostanoğlu, 1993, s. 157-160).

1987 yılında 244 milyon olan Amerikan nüfusunun yüzde 13,2'si federal hükümete göre resmi yoksulluk çizgisindeydi. Yaşanan toplumsal değişimlere bağlı olarak bu oran

yükselmiştir. Özellikle yoksulluğu deneyim edinmiş siyah ve azınlık olan gruplardır. Bu grupların yaşamış olduğu ayrımcılık ve kent merkezlerinden sürülme süreci evsizliği doğurmuş aynı zamanda büyük tepki almıştır. New Jersey yargı organına intikal eder. Uzun bir mücadele ve 1983’de görüşülen “Mt.Laurel II” davası sonucunda, New Jersey Eyalet Mahkemesi şu kararı alır; 1.Federal hükümet ve eyaletler bazındaki erişilebilir konut destekleme fonlarının, düşük –gelirli için konut yapımında kullanılmasını teşvik ya da isteme politikası, 2.Girişimcilerin, projelerini gerçekleştirirken, düşük gelirli için konut kontejanı ayırmalarını temin için teşvik önlemleri almak ya da bunu zorunlulaştırmak, 3. “Mobil konutlar” ya da düşük gelirli için satılabilecek çok küçük konutlar için yerler ayırmak. 1985 yılında, New Jersey Eyalet yasa koyucusu, “Adil Konut Yasası”nı çıkarmış ve 567 yerel yönetiminden, Mt.Laurel II’ye nasıl uyum yapacaklarına ilişkin görüşlerini, önerilerini bildirmelerini isteyen New Jersey Ödenebilir Konut Konseyi’ni kurmuştur.

ABD’de 2010 yılında yaklaşık 650.000 evsiz olduğu bilinmektedir. Evsizler için açılan barınaklarda 643.067 kişi barınma hizmetinden yararlanmıştır. Bununla birlikte evsizliği azaltmak için uygun maliyetli barınma uygulamalarına ihtiyaç vardır.

New York’ta belediyenin en büyük problemlerinden birisi de evsizlere barınma yeri bulmak olup Belediyenin özel bir “Evsizler Dairesi” mevcuttur. Bu daire sağlık ve insan işleri ile ilgili belediye başkan yardımcısının sorumluluğunda faaliyet göstermektedir. Şehirde evi bulunmayan vatandaşlar için bilhassa kış aylarında içinde yaşayabilecekleri birçok sığınma evleri bulunmaktadır. Barınma evlerine sığınan insanların burada ortalama kalış süresi 1.275 gündür. Barınma evlerinde barınan 35 bin kişinin 20 bini yetişkin 15 bini çocuktur (Yılmaz , 2009, s. 21).

2.3. Türkiye’de Evsizlere Yönelik Araştırmalar ve Sonuçları

Ülkemizde “evsizlik” yeni bir sosyal sorun olmamakla birlikte, günümüzde etkisini ve yoğunluğunu artıran bir olgudur. Bu olgunun yoğunluğu ve etkisine bağlı olarak daha fazla akademik ya da politik anlamda çalışmayı gerektiren bir alandır, fakat ülkemizde bu durum istenilen düzeyde değildir. Bu sınırlılık ya da yetersizliğe rağmen, literatürümüzdeki mevcut bulunan çalışmalar, ülkemizdeki evsizlik durumunu yaşayan bireyler hakkında genel bir değerlendirme yapmamıza yardımcı olabilir. Kısaca çalışmamızda yapılmış çalışmaları ve ilgili verileri analiz edecek olursak;

Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı'nda, Altun'un (1997) "1991-1995 Yılları Arasında İstanbul'da Görülen Evsiz İnsan Ölümleri" adlı çalışması, Türkiye'deki evsizlere ilişkin saptanan ilk araştırmalardan biridir. Bu çalışmada, İstanbul adli tıp kurumunda 1991-1995 yılları arasında otopsi yapılmış 126 kişiye ait, adli tahkikat evrakları, olay yeri keşif tutanakları ve otopsi raporları çeşitli açılardan incelenmiştir. Evsiz olarak kabul edilen 126 olgu; cesedin bulunduğu yer, ölüm muayenesinin yapıldığı yer, keşifte evsiz olarak belirtilip belirtilmediği, üzerinde kimlik olup olmadığı, teşhis edilip edilmediği, yıllara göre dağılım, vücut hijyeni, cesedin durumu, ölüm şekli, ölüm nedeni, orijin, toksikoloji inceleme bulguları ve histopatolojik lezyonlar açısından retrospektif bir incelemeye tabi tutulmuştur. 126 olgudan %75 'inin cesedi, sokak, park, köprü altı gibi açık alanlarda bulunurken, %25 'in cesedi; metruk bina, inşaat, kalorifer dairesi gibi kapalı alanlarda bulunmuştur. 126 olgudan %95 erkektir ve %51'inin kronik bir rahatsızlığı bulunduğu, bu durumun kadın evsizlerde, erkek evsizlere göre daha fazla olduğu belirtilmektedir. Çalışmada bulunan evsiz-kimsesizlerin %87'sinde kimlik bulunmadığı, ölüm sebebi olarak çoğunlukla, doğal ölümler olarak rapor tutulduğu ancak bazı olgularda kronik alkol kullanımı, siroz, kalp rahatsızlığı, tüberküloza bağlı ölümlerinde olduğu belirtilmektedir. En çok ölüm olgusuna 30 olgu ile Beyoğlu ve 27 olgu ile Aksaray bölgesinde rastlanmasına, bu bölgelerdeki evsiz insan sayısının ve onların buralarda yaşayabilecekleri ortamların daha fazla olmasının sebep olduğu düşünülmektedir.

Işıkhan'ın 1995 yılında evsizlere yönelik yapmış olduğu çalışmayla Ankara'da yaşayan evsizlerin sosyo-demografik özelliklerine ışık tutmaktadır. Işıkhan'ın (1995, s. 38) 58 evsiz ile gerçekleştirdiği çalışmasında elde edilen bulgular şu şekildedir; Görüşülen evsizlerin %60'ı kadındır ve büyük bir kısmı çeşitli sebeplerden ötürü boşanmıştır. Yaş ortalamaları 21'dir. Evsizlerin Ankara'da sürekli ikamet ettikleri bir yer bulunmadığı, genelde apartman girişleri, bankamatik ve terminal gibi yerlerde yaşamlarını sürdürdükleri, çok az bir kısmı da kendileri gibi yoksul olan yakın akraba ve arkadaşlarının yanında kaldığı belirlenmiştir. Evsizlerin %83'ünün alkol, sigara, uyuşturucu kullandıkları görülmüştür. Bu kişilerin sağlık sorunları arasında soğuk algınlığı, romatizma, bel ağrısı, ülser ve astım gibi fiziksel rahatsızlıklar bulunurken, birçoğunun ruh sağlıklarının da bozuk olduğu, bilinçlerinin yerinde olmadığı ve dengesiz davranışlarda buldukları gözlenmiştir. Yetersiz ve hiç bir gelire sahip

olmayanları oranının yüksek olduğu (%89), az miktarda olsa dahi bir gelire sahip olan ise gelirlerini çöp ve sokaklardaki artıklardan toplayarak geçimlerini sağlamaktadırlar.

Ülkemizde evsizlik üzerine yapılan diğer çalışma ise Meneviş 'in (2006) "*Evsizler*" adlı çalışmasıdır. Ankara'da verilen hizmetlere yönelik 206 evsiz ile gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları şu şekildedir; Araştırmaya katılan evsiz bireylerin %71'i erkek, %29'u kadınlardan oluşmaktadır. Hizmet alan evsizlerin %25'i 46 yaş ve üstü kişiler oluşturmaktadır. Hizmet alan evsiz bireylerin %13,5'i en az bir özrü bulunmaktadır. Evsiz bireylerin %26,2'sinin sokakta geçirdikleri süre en az 1 haftayı aşmamış durumdadır. Meneviş araştırmasında evsizlik nedenlerini öncelikli olarak aile içi şiddet olarak saptar. Çalışmada gerek yetişkin, gerekse de çocuklarda madde bağımlılığına fazlasıyla rastlanıldığı ifade edilmektedir.

2009 yılında Yağan tarafından "*Ankara'da Evsiz Ölümleri*" ile ilgili yapılmış araştırmada ise 1997-2006 yılları arasında, Ankara'da ölen 127 evsiz insana ait ölü muayenesi ve otopsi tutanaklarına Adli Tıp Kurumu Ankara Grup Başkanlığı arşivlerine de ulaşılarak, olgular cinsiyet, yaş, ölü olarak bulunduğu ilçe, ölü bulunduğu yer, ölüm zamanı, ölü muayenesinin yapıldığı yer, çürüme durumu, vücut hijyeni, otopsi yapılıp yapılmadığı, ölüm nedeni, psikiyatrik bir hastalığının olup olmaması, toksikoloji analiz bulguları açısından geriye dönük olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada ölü olarak bulunan evsizlerin, %91,3'ünün erkek, 31-60 yaş grubunda olduğu belirtilmektedir. Olgularda doğal olmayan nedenlere bağlı ölümlerin daha fazla saptandığı görülür iken, alkole bağlı ölümlerin yüksekliği de ayrıca belirtilmektedir. Ankara'da evsiz insanların en sık ölü bulunduğu ilçeler Altındağ ve Çankaya'dır. Ölü buldukları yerler ise metruk bina, inşaat ve baraka benzeri gibi kapalı bulunan yerlerdir.

Erbay'ın (2013) "*Evsizler ;Sokakların Görünmeyen Yüzleri*" adlı çalışması, Ankara'daki evsizlerin profili, ihtiyaçları ve sorunlarını gün yüzüne çıkarmak amacıyla 79 evsiz ile birebir görüşülmüştür. Araştırmadan elde edilen veriler ise şu şekildedir; Araştırmaya katılan evsizlerin %92,4 erkek, %7,6'sı kadındır. Yaş ortalamaları 51'dir. Evsizlerin yaklaşık %50'si ilkokul mezunudur. Evsizlerin %67'1'inin herhangi bir geliri yokken, diğer kısmının gelir kaynakları ise emekli maaşı ya da serbest çalışma koşulları gösterilmiştir. Medeni durumları ise yarıya yakını boşanmış olduğu belirlenmiştir, %30,4'ü hiç evlenmemiş, %21'i ise evlidir .Çocuğu olup, iletişimi kötü olan ve hiç

görüşmeyenlerin oranı %50 'dir. Araştırmaya katılan evsizlerin ortalama 8 yıl 6 aydır sokakta kalmaktadır. Minimum evsizlik süresi 1 ay, maksimum 46 yıldır. Evsizlerin evsiz kalma nedenlerinden ilk olarak işsizlik belirtilmiştir. Erbay'a göre evsizlerin sosyal ilişkilerinin zayıflaması ve sosyal destek sisteminin yoksunluğu evsizlik durumlarının en temel nedenidir.

Son olarak, ülkemizde evsizlerle ilgili düzenli çalışmalar yapan ŞefkatDer'in istatistiksel verilerine göre İstanbul'da 7 bin ila 10 bin arasında, Türkiye genelinde de 70 binden fazla evsiz insan vardır (<http://www.sefkatder.org>). Ülkemizde evsizlerin dikkate değer bir oranın olduğu, ayrıca çalışmalarda ortaya çıkan sosyo- demografik özelliklerin yoğunluklu olarak birbirleriyle benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz.

2.4. Türkiye'de Evsizlere Yönelik Kurumsal Hizmetler

Toplumun mağdur, yoksul ya da kimsesiz olarak niteleyebildiğimiz ve önemli derecede hizmete ihtiyaç duyan evsiz vatanlarımıza yönelik hizmetler ne yazık ki ülkemizde yeterli derecede değildir. Sınırlı düzeyde olan bu hizmetler kış aylarında sadece Ankara ve İstanbul gibi büyükşehirler tarafından 18-60 yaş arasında evsizlere geçici barınak ve temel ihtiyaçlarını karşılama yönünde faaliyetlerdir. Ayrıca, ülkemizde devletin evsiz vatandaşlarımıza sunduğu, yılın 365 günü barınabileceği ya da temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir yer yoktur. Sivil toplum kuruluşları ise bütün yıl boyunca sınırlı sayıda kişiye hizmet verebilmektedir. Diğer taraftan sokakta yaşayan evsiz insanlarımız sadece donarak ölüm ya da kaza haberleriyle kamuoyunun gündemini oluşturmaktadır.

Devletin evsizlere yönelik düzenli ve sürekli faaliyette bulunması gerektiği TBMM İnsan Hakları Komisyonu raporunda olduğu gibi devletin farklı kurumlarından da yüksek sesle dile getirilmektedir. Örneğin Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 19-21 Nisan 2004 Ankara'da düzenlemiş olduğu I. Sosyal Hizmetler Şûrası'nın almış olduğu bir kararlardan birinde şöyle denmektedir (<http://www.emekveadalet.org>): “13 - Sosyal hizmet kuruluşları, başta büyük şehirler olmak üzere, evsiz ve kimsesiz olup sokaklarda yaşayanlar için, sürekli hizmet verecek gece barınma evleri kurmalıdır”. Diğer bir ilgili açıklama ise 2003 yılında dönemin İçişleri Bakanı Abdulkadir Aksu tarafından “Sosyal Hizmetler ile ilgili olarak Merkez Birimlerine, Bağlı Kuruluşlara ve 81 İl Valiliğine” yayınlanan bir genelgedir. Söz konusu genelge “T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

BASIN AÇIKLAMASI NO:2003/07 ANKARA (27.02.2003)” altbaşlığı ile İçişleri Bakanlığı’nın internet sitesinde mevcuttur.16 Genelgenin giriş paragrafında şu ifadeler yer almaktadır: “Ülkemizin topyekûn gelişmesi ve sosyal hayatta her bireyin asgari kabul edilebilir seviyede bir sosyal gelişmişlik çizgisini yakalaması temel stratejimizdir. Bu stratejinin gerçekleşmesinde toplumsal imkanları yoğunlaştırarak ve yönlendirerek vatandaşımıza ulaştıran mülki ve mahalli idarelerimizin büyük bir rol üstlenmesi gereği aşikârdır.” Genelgenin üçüncü maddesinde evsizlerle ilgili yapılması gerekenler şu şekilde ifade edilmiştir. “3- Her ilde, ilk etapta en az bir tane olmak üzere, gecelik veya belli bir dönem için barınacak yeri olmayan vatandaşların başvurabileceği sığınma evleri ya da merkezlerinin kurulması için mülki ve mahalli idareler ile sivil toplum kuruluşlarının işbirliği sağlanacaktır”.

(http://www.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=2678)

Çalışmamızın bu kısmında ülkemizde evsizlere yönelik gerçekleştirilen ya da faaliyetleri hala devam eden belli başlı kurumsal hizmetler betimlenecektir.

2.4.1. Ankara Valiliği Kimsesizler Oteli

Ankara Valiliği 2010 yılında başlattığı “Kimsesizlerin Kimsesi Olma Projesi” (<http://www.ankara.gov.tr/Portal.asp?X=Read&ID=1188>) kapsamında her kış sokaklarda, parklarda, otobüs terminallerinde ve kapalı banka ATM’lerinde kalan evsizlere ulaşarak onları Ulus’ta kiralanmış bir otelde barındırmaktadır. Otel evsizlere sıcak bir yatak ve banyo yapabilme, sağlık hizmeti veriyor. Ayrıca, zorlu kış koşullarında dışarıda kalan vatandaşlar, bu otelde her yıl Ankara valiliğinin aracılığıyla 3 öğün yemek yenmektedir. Merkezde valilik personeli dışında sosyal hizmet uzmanları, doktorlar ve emniyet mensuplarının da görev yaptığını belirtilir. Çeşitli kurumlarla işbirliği içinde çalışarak, hastaların ameliyatı, protez ihtiyaçlarının giderilmesi, engellilerin rehabilitasyonu, yaşlıların huzurevine gönderilmesi, yeşil kart çıkarılması, kayıpların ailelerine kavuşturulması gibi pek çok hizmet sağladıklarını ifade edilir.

2.4.2. Ankara Büyükşehir Belediyesi Barınma Evi

Sokakta yaşayan evsiz, kimsesiz vatandaşlarının günlük olarak ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri barınma evimiz sokakta kalan vatandaşlarımıza çeşitli hizmetler

sunmaktadır. Barınma, yıkanma, yemek, giysi gibi hizmetlerimizden 1 kişi en fazla 2 hafta yararlanabilmektedir. Özellikle kış aylarında bu kimsesiz vatandaşlarımıza barınma hizmeti verilmeye çalışılmaktadır. 03.01.2009 yılında hizmete açılan 70 yatak kapasiteli Günlük Barınma Evi 31.10. 2012 tarihine kadar 1.905 evsiz vatandaşa hizmet sunmuştur (<http://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/yasli-hizmetleri/barinma-evi>).

2.4.3. Terminallerin Barınak Olarak Kullanılması; Ankara Şehirlerarası Terminal İşletmesi

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Ankara Otogarı'nda (AŞTİ) kalan bir evsizin komisyona başvurusu üzerine AŞTİ'de aralarında özürlü, yaşlı ve kadınların da bulunduğu 200'e yakın evsizin bulunduğu ve bu kişilerin taciz ve kötü muamelelere maruz kaldıkları belirtilmiştir. Bu iddia üzerine bir inceleme yapılmış ve AŞTİ'de kalan evsizler hakkında 14 Nisan 2010 tarihinde konumuz açısından son derece önemli bir inceleme raporu (http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/evsizler_raporu.pdf) yazmıştır.

Söz konusu rapor oluşturulurken, Ankara Valiliği ve Ankara Büyükşehir Belediyesi ile yazışmalar yapılarak, Ankara Valiliğinden taciz ve kötü muamele iddiaları hakkında ivedilikle inceleme yapılması istenmiştir. İl Emniyet Müdürlüğünce yapılan araştırmaya göre, 28.02.2010 tarihi itibari ile maddi imkânsızlıklardan dolayı AŞTİ'de kalan ve barınacak yeri olmayan yardıma muhtaç toplam 58 kişinin tespit edildiği ve şahıslarla yapılan görüşmelerde hiç birinin cinsel taciz veya kötü muameleyle uğramadıklarını ifade ettikleri belirtilmiştir.

Komisyon uzmanları tarafından yapılan yerinde incelemede, ilk olarak AŞTİ içerisinde görev yapan polis noktası ziyaret edilerek görevli polis memuru ile görüşülmüş ve konuyla ilgili ön bilgi alınmıştır. Buna göre; AŞTİ'de barınan evsizlerin sayısı hakkında kesin bir bilgi olmadığı ve bu sayının özellikle kış aylarında arttığını, barınanların temizlik gibi ihtiyaçlarının AŞTİ personeline sağlandığı, burada kalmak isteyenler için büyük bir engel ya da olumsuzluk olmadığı ancak en büyük sıkıntının AŞTİ'nin çirkin görüntüsü olduğu öğrenilmiştir. Komisyonun çalışması başarılı olduğunda ve bu insanlara barınacak yer temin edildiğinde ihtiyacı olan başka evsizlerin de aynı imkândan faydalanmak amacıyla AŞTİ'ye geleceklerini, barınanlar arasında

kimsesizlerin çoğunluk olduğunu, Bu insanların yolcuların merhametlerini kullanarak dilendiklerini ya da çalıştıklarını ifade etmiştir.

Raporda görüşülen evsizlerden elde edilen izlenim şu sözlerle ifade edilmiştir: “genel olarak barınma evlerinde kendilerine kötü davranıldığını, üç öğün yemek verilmediğini, bu nedenle anılan kuruluşlarda uzun süre kalamadıklarını ancak kamu kurumları tarafından daha iyi bir barınma hizmeti verilmesi durumunda birçok kişinin bu kuruluşlarda barınmayı tercih edeceği belirtilmiştir. Söz konusu raporun sonuç bölümünde ise bu hususun altı çok daha net ifadelerle çizilmiştir: “Bu kişilerin birbirleri ile de sorunları olmakta, hırsızlık ya da fiziksel ve cinsel taciz/tecavüz olaylarının yaşandığı iddia edilmektedir. Bu yaşam koşulları içerisinde bile bu kişilerin zihninde AŞTİ’de barınmanın en iyi seçenek olduğu kanaati oluşmuştur. Zira kendileriyle görüşülen kişiler, ‘daha iyi imkânlar varken neden ben bu şartlarda yaşamayı tercih edeyim, daha iyisi sağlanırsa elbette giderim’ sitemini çokça dile getirmişlerdir. Bu sözler kurumlardan alınan bilgiler ışığında değerlendirildiğinde, kurumların sağladığı barınakların kapasite ve hizmet kalitesi bakımından yetersiz olduğu kanaatini doğurmaktadır.

2.4.4. Bursa Büyükşehir Belediyesi Barınma Evi

Bursa Büyükşehir Belediyesi’nin sosyal sorumluluk projeleri arasında yer alan barınma evi, parçalanmış hayat hikâyelerinin baş aktörü olan evsiz vatandaşları ağırlamaktadır. Evsizler sıcak bir yuvaya kavuşmanın ötesinde, sağlık kontrolünden geçirilmekte, giyecek yardımı yapılmakta ve sıcak yemek imkânına kavuşmaktadır.2012-2013 kış döneminde barınma evinde 104 kişi kalmıştır (<http://www.bursabuyuksehir.tv/reklam-filmleri/bursa-buyuksehir-belediyesi-barinma-evi-12594.html>).

2.4.5. İstanbul Valiliği Beyoğlu Kaymakamlığı –Evsizler Evi

Beyoğlu Evsizler Evi, Beyoğlu Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının (<http://www.istanbul.gov.tr/Default.aspx?pid=11336&hbid=906>) bir projesi olup, sokakta yaşayan veya sokakta yaşamak zorunda kalan yetişkinlerin (18 yaş üstü) barındırılması, yeme içmeleri ve sağlık gibi her türlü ihtiyaçların karşılandığı bir barınma evidir. Bu proje Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SRAP) Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında Dünya Bankası tarafından desteklenmiştir.

2003 yılında hizmete başlayan evsizler evi sürekli açık olup, 18 kişilik bir kapasiteye sahiptir. 18 kişilik kapasiteye sahip olan evsizler evi prensip olarak evsizleri 15 gün süreyle kabul etmekteydi. 2011'in bahar aylarından beri tadilat sebebiyle kapalı durumdadır ve kısa vadede açılacağına dair bir emare bulunmamaktadır.

2.4.6. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Evsizlere Yönelik Hizmetleri

2.4.6.1. Alibeyköy Tevfik Aydeniz Spor Salonu

İstanbul Eyüp'te bulunan Tevfik Aydeniz Spor Kompleksi soğuk havalarda İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) katkılarıyla kimsesiz vatandaşlara ev sahipliği yapmıştır. 2004 -2011 arasında uygulanan evsiz, aile içi şiddete maruz kalmış, zihinsel ya da fiziksel engelli vatandaşlara soğuk havalarda donma tehlikesine karşı barınma ve yemek sağlanmıştır (<http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/haberler/Pages/Haber.aspx?hid=59>)

2.4.6.2. Sarıyer Metin Oktay Spor Tesisleri

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet veren Darülaceze Müdürlüğü İstanbul'daki kimsesizleri 2012-2013 yılları arasında barınma hizmeti sunmuştur. İBB sokakta yaşamını sürdüren kimsesizleri, soğuk havanın getirdiği olumsuz ve kötü şartlarından etkilenmemeleri için Metin Oktay Kapalı Spor Salonu'nda ağırlamıştır (<http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/haberler/Pages/Haber.aspx?hid=146>)

Spor Kompleksine getirilen evsiz vatandaşların, sağlık kontrolleri, kişisel bakımları yapılıyor, giyim ihtiyaçları karşılanmış. Ayrıca üç öğün de sıcak yemek sunulmuştur. Sosyal çalışmacılar tarafından yapılan incelemelerde kurumsal bakım şartlarına haiz olan misafirler kurumsal bakıma kavuşturulmuştur. Memleketlerine gitmek isteyenlerin ise Büyükşehir Belediyesi tarafından biletleri alınıyor ve ailelerine kavuşmaları sağlanmıştır. Spor Kompleksi, açık kapı sistemiyle hizmet veriyor. Misafirler istedikleri zaman girip çıkabiliyorlar. Spor Kompleksinde hava şartları göz önünde bulundurularak 2013 Mart ayı sonuna kadar evsiz vatandaşlara hizmet sunulması planlanmıştır. Vatandaşlar 153 Beyaz Masa ve 444 2 566 AKOM' a ulaşarak başvuru yapabilme ve

sokakta yaşamak zorunda kalan evsizler ile ilgili ihbarlar da bulunabilme imkânı sağlanmıştır.

Kar yağışı ve hava sıcaklığının düşmesi üzerine 7 Aralık 2012 Tarihinde itibaren İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafında şu ana kadar 1007 evsizede hizmet verildi. Tüm ihtiyaçları karşılanan 684 vatandaş kendi istekleri ile tesislerden ayrıldı. Şu anda 323 kişinin misafir edildiği tesiste bakımı yapılan 80 vatandaş memleketine gitti, 16'sı da ailesine teslim edildi.

2.4.6.3. Zeytinburnu Spor Kompleksi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet veren Darülaceze Müdürlüğü İstanbul'daki kimsesizlere yönelik son çalışması Zeytinburnu Spor Kompleksinde olmuştur. Evsiz vatandaşlara sağlık hizmeti, kişisel bakım, yemek, barınma ve giyim ihtiyaçları karşılanmıştır. Toplam 2149 kişiye hizmet verilmiş, bunların 2062'si erkek, 87 kadındır. (<http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/haberler/Pages/Haber.aspx?hid=316>).

2.4.7. Sivil Toplum Faaliyetleri

Türkiye'de sokakta yaşayan evsiz insanlarımız için Şefkat-Der'in yaptığı, organize ettiği mütevazı etkinliklerin işlevsel, sürekli olduğunu ifade edebiliriz. Şefkat-Der'in Taksim, Cihangir'de açtığı evsizler evinde, evin temel ihtiyaçları ve doğal gazı vesairesi dernek gönüllülerinin çabalarıyla tamamlanmıştır. Evde dönüşümlü yaklaşık on kişi sabit kalıyor. Bunun dışında bir grup genç üçerli, dörderli gruplar halinde 3-4 günde bir gelip kalıyor. Üstünü başını temizliyor, bir sıcak ev ve yemek ihtiyacını karşılıyor. Bunlara ilaveten İstanbul'a çalışmak için memleketinden kalkıp gelip, talihsizliklerden ötürü, işsiz ve parasız kalıp, Taksim civarında parklarda geceleme durumunda kalan kişiler 2-3 günlüğüne ya bir iş buluncaya ya da memleketine dönecek parayı denkleştirinceye kadar gelip kalabiliyorlar (<http://www.sefkatder.org>). Türkiye'de sokakta yaşayan on sekiz yaş üstü evsizler için düzenli faaliyet yürüten başka bir dernek ya da vakıf bildiğimiz kadarıyla bulunmamaktadır. Sokakta yaşayan çocuklar ile ilgili başta Umut Çocukları Derneği olmak üzere birkaç önemli dernek bulunmaktadır. İslami

duyarlılığa sahip birkaç dernek ve vâkıfın da sokakta yaşıayan çocuklarla ilgili kimi ufak çaplı faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir.

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Bu çalışma, günümüzde bütün toplumların aşına olduğu kent yoksulluğunun bir alt türü olan evsizliği ele almaktadır. Kent yoksulluğunun bir görünümü olan evsizlerin, evsizliklerinin nedenleri, evsizlik süreciyle birlikte yaşadıkları sorunları ve bu sorunlara karşı geliştirdikleri önlemleri, sınıf-altı grubu göstergeleriyle ne tür benzerlikleri olduğunu analiz etmektedir. Konunun analiz kısmında fenomenolojik-yorumsamacı yaklaşım biçimi benimsenmiştir. Bu yaklaşım biçiminin tercih edilmesinin sebebi, ele alınan konuyu “gözlemlemek ve açıklamaktan” ziyade “anlamak ve yorumlamanın” daha iyi açıklayacağı ve araştırma olgusunun temelinde yatan nedenleri tanımlayıcı yöntem biçimiyle keşfedilmesidir. Fenomenolojik-yorumsamacı yaklaşım; tümevarımsal tanımlayıcı bir araştırma yöntemidir. Bir başka deyişle, Fenomenolojik-yorumsamacı yaklaşım, olayların varlığını inceleme ve tanımlama yöntemidir (Akturan ve Esen, 2013).

Araştırmada yaklaşım olarak fenomenoloji-yorumsamacı benimsenerek; literatür taraması, katılımlı gözlem ve nitel araştırma veri toplama tekniği olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme bir veri toplama tekniği olarak, araştırmanın konusu ile ilgili soruların sorulmasına, dinlenmesine, cevapların kaydedilmesine ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini mümkün kılmıştır. Nitel verinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılmıştır. Böylece görüşülen kişilerin algıları, yaşam deneyimleri ve konuyla ilgili değerlendirmelerini derinlemesine inceleme olanağı sağlamıştır.

Araştırmada görüşme yapılacak bireylerin seçimini rastlantısal olmayan örneklem yoluyla oluşturulmuştur. Rastlantısal olmayan örneklem seçim tekniğinin kullanılmasının nedeni, bu tip araştırmaların bir hipotez test etmekten çok, bir keşfetme, anlam çabası içermesindedir (Kümbetoğlu, 2012). Araştırmanın amaç ve kavramlarına bağlı olarak rastlantısal olmayan örneklem türünden “kartopu örneklem” türü tercih edilmiştir. Araştırma alanında kaynak kişilerden doğru diğer görüşülecek kişilere

ulaşılması ve bir kartopu gibi ilerledikçe yeni kişilere ulaşıldıkça örneklemin büyümesi ile oluşmuştur. Ayrıca her bir görüşme en az 20 ve en çok 50 dakika sürmüştür.

Görüşmeler 24.02.2014-29.02.2014 tarihleri arasında İBB Darülaceze Müdürlüğü tarafından yürütülen evsizlerin kış aylarında soğuk hava koşullarından korunması amacıyla açılan Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi'nde gerçekleştirilmiştir. Araştırma gerçekleştirilmeden önce gerekli izinler İstanbul İBB Darülaceze Müdürlüğü'ne müracaat edilerek temin edilmiştir (İlgili izin belgesi ek. 4'te mevcuttur).

Araştırma alanının İBB Darülaceze Müdürlüğü tarafından yürütülen evsizlerin kış aylarında soğuk hava koşullarından korunması amacıyla açılan Zeytinburnu Spor Kompleksinde gerçekleştirilmesinin önemli ve haklı nedenleri bulunmaktadır. Bunların ilki, İstanbul gibi bir kentin farklı grupları içinde barındırması her çeşit sorunsal alana ilişkin kolaylıkla ulaşabilme ve İstanbul'un dışındaki sorunsallara genelleme yapma imkânı sağlamaktadır. İkinci olarak, görüşülen evsizlerin İstanbul'un herhangi bir bölgesinden kış vesilesiyle Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi'ne getirilmesi araştırmaya İstanbul geneli evsizler hakkında fikir sahibi olmamamızı sağlamıştır. Diğer taraftan, araştırmanın sadece kış ayında (belirli tarihlerde) ve Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi'nde gerçekleştirilmesi araştırmanın önemli eksikliklerinden biridir. Araştırmacının, görüşülen evsizleri yaşadıkları mekânda görmesini engellemiştir. Bu durum gelecekteki evsizlere yönelik çalışmalar için özellikle dikkat edilmesi gereken noktalardan biridir.

Araştırmada benimsenen yöntem ve tekniğe bağlı olarak, 80 evsiz ile görüşülmüştür. Bunların 68'ı erkek, 12'si kadındır. Nitel olan araştırmanın verilerinin analizlerini ise *“betimsel ve sistematik analiz yaklaşımı”* ile birlikte *“yorumlama tekniği”* kullanılmıştır.

Araştırmanın verilerinin analizi kısmında; ilk olarak, görüşmeler esnasında sorulan sorular 4 temel değişken etrafında toplanmıştır.

1.Evsizlerin sosyo-demografik özellikleri nelerdir? (cinsiyetiniz, doğum yeri, yaşı, eğitim durumu, mesleği, medeni durumu, sosyal güvencesinin olup-olmadığı, sabıka kaydı vb.)

2.Evsizlerin, evsizlik süreciyle birlikte yaşadıkları sorunlar ve bunlara karşı geliştirdikleri önlemler nelerdir?

3.Evsizlik nedenleri nelerdir?

4.Sınıf-altı grubu göstergeleriyle evsizlerin ne tür benzerlikleri vardır?

İkinci olarak, araştırmanın verileri, belirlenen 4 temel değişken etrafında sınıflandırılmıştır. Evsizlerle yapılan görüşmelerin verileri örnek doğrudan alıntılarla şekillendirilmiştir. Doğrudan alıntı örnekleri, görüşme çözümlemelerinde yer alan kelimeleri, ifadeleri, diyalogların yapısını vb. tanımlayıcı analiz yapabilme imkânını sağlamıştır.

Üçüncü olarak, evsizlik olgusuna ilişkin bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşabilmek amacıyla verilerin betimsel olarak sunulmasına ilaveten, verilerde yer alan bazı kavram ve temalar oluşturulmuş ve aralarındaki ilişkiler ortaya çıkarılmıştır. Örneğin; evsizlerin, evsizlik süreciyle birlikte yaşadıkları sorunları ve bunlara karşı geliştirdikleri önlemleri ortaya çıkarmak için “Soğuk”, “Açlık ”,“Yalnızlık” , “Esnaf”, “Mücadele” ve “Kadın Olmak” gibi kavramlar etrafında analiz edilirken, evsizlik nedenleri 4 temel tema etrafında ilişkilendirme, karşılaştırma yapılarak sistematik analiz yapılmıştır:

- Aile Yapısındaki Değişmeler, Aile İçi Şiddet ve Boşanma
- Yoksulluk, Düşük Ücretli Ev Koşullarına Ulaşma İmkânının Azalması ve İşsizlik
- Kentsel Ayrışma ve Farklılaşma, Toplumsal Bütünleşememe
- Alkol ve Madde Bağımlılığı

Dördüncü ve son bölümde, betimsel ve sistematik analizin sonunda verinin çözümlenmesinde organize edilen aşamalardan sonra, ortaya çıkan olgular tanımlanmış, eğilimler belirlenmiş ve genellemeler yapılarak yorumlanmıştır. Bu kısımda özellikle ortak eğilimleri ve farklılıkları keşfetmeye ve evsizlerin söylemlerinin ayrıntılarında gizlenen anlamları ortaya çıkarılmaya yöneliktir.

3.2. Saha Bulgularının Değerlendirilmesi

Nitel Araştırma, 24.02.2014-29.02.2014 tarihleri arasında İBB Darülaceze müdürlüğü tarafından yürütülen evsizlerin kış aylarında soğuk hava koşullarından korunması amacıyla açılan Zeytinburnu Spor Kompleksi Barınma Evi'nde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada benimsenen yöntem ve tekniğe bağlı olarak, 80 evsiz ile görüşülmüştür. Görüşülen evsizlerin 68'erkek, 12'si kadındır. Görüşülen evsizlerin genel yaş ortalaması; 39,97'dir. Erkek evsizlerin yaş ortalaması 39,35 iken, kadın evsizlerin 43,5'dir. Araştırmada görüşülen evsizlerin, memleketlerinin bölgelere göre dağılımı şu şekildedir; 22 kişi Marmara, 15 kişi Karadeniz, 11 kişi Doğu Anadolu, 9 kişi İç Anadolu, 8 kişi Güneydoğu Anadolu, 5 kişi Akdeniz, 3 Kişi Ege ve 7 kişi yurt dışıdır. Görüşülen evsizlerin 13 kişi (2'i kadın, 11'si erkek) evli, 35 kişi (9'sı kadın, 26 erkek) dul-boşanmış ve 32 kişi (1 kadın, 31 erkek) bekar çıkmıştır. Evsizlerin eğitim durumları ise ilkokul mezunu 50 kişi (8'i kadın, 42'si erkek), ortaokul mezunu 13 kişi (1'i kadın, 12'si erkek), lise mezunu 6 kişi (1'ü kadın, 5 erkek), üniversite mezunu 4 kişi (2'si kadın, 2'si erkek) ve okuma-yazmasının olmadığını söyleyen 7 kişi (7'si erkek) vardır. Görüşülenlere meslekleri sorulduğunda, marjinal ya da enformel sektör olarak nitelendirilen sektörlerde çalıştıkları ve içlerinden 10 kişinin çalışma esnasında sigortası yapıp emekli olduğu öğrenilmiştir. Görüşülen evsiz kişilere "sosyal güvencelerinin olup olmadığı ?" sorulduğunda 19 kişinin (3'ü kadın, 16'sı erkek) sosyal güvencesinin olduğu, 59 kişinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu 19 kişinin 9'unun (1'i kadın, 8'i erkek) sosyal güvencesi yeşil karttır. Görüşülen kişilerin 19 kişinin (sadece erkek) sabıka kaydı vardır. "Herhangi bir hastalığınız var mı ?", sorusunun yanıtını 54 kişi "evet" cevaplamıştır. 19 kişi alkol ya da uyuşturucuya bağımlılığını ifade etmiştir. Görüşülen evsiz kişilere "kaç senedir İstanbul'dasınız ?" sorusu yöneltildiğinde verilen cevap ortalama 27 senedir. Görüşülenler "kaç senedir sokakta kalıyorsunuz?", sorusunu verilen cevap; erkeklerde ortalama 5,1 sene ve en yüksek değer 40 yıldır, kadınlarda ise ortalama 2,37 sene ve en yüksek değer 10 yıldır (Ek1 ve Ek2 'Görüşülen Evsizlerin Sosyo-Demografik Özellikleri' tablosuna bakınız).

3.2.1. Evsizlerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Nitel Analizi

Araştırmada görüşülen evsiz kişilerin, evsiz kalmadan önceki hayatları, ekonomik durumları, aile yaşantıları nasıl olduğu sorulduğunda; çoğunluğunun (70 kişi) marjinal

ya da enformel sektör olarak niteleyebileceğimiz, iş alanlarında çalıştıkları belirtilmiştir. Görüşülenler arasında sadece 1 kişi kamu sektöründe çalıştığını ifade etmiştir. 19 kişi sigortalı iş de çalışabilmiş, bunların sadece 10 tanesi emekli olmuştur. Evsizlerin bu yaşantıya geçmeden önce maddi durumlarının kötü olduğu ve aile yaşantılarında önemli oranda sorunlar olduğu görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Görüşülenlerin küçük bir kısmı (4 Kişi) ise çocukluğundan bu yana engellilik veya kalıtsal hastalık durumu olması sebebiyle hayata tutunamamıştır. Görüşülenler arasında ailelerinin hayatta olmalarına rağmen, 8 kişinin de yetimhanede kaldığı belirtilmiştir:

“Garsonluk çok yaptım... 4 yılda Antalya’da çalıştım yazın, kışında kalacak yer sorun olduğundan yazın otelde çalışıyorum. 9 yaşından beridir çalışıyorum hayatım çalışmakla geçti...”(3.Görüşülen, Erkek, 31 yaşında)

“1 sınıftan 5. sınıfa beni attılar, beni okuldan atmak için... çalıştım uzun yol otobüslerinin tamirini yapıyorum... önceden sandalyeye dolaşıyordum, yavaştan kendimi toparladım... İzmir’de büyüdüm, 5 yaşında buraya geldim(İstanbul) şimdi burada kalıyorum... Ustamla 6 yaşından beri yaşadım, 3 kıştan beri sokaktayım burada kaldım Metin Oktay’ dada kaldım hırsızlık yaptım konuşmuyorum ailemle, mutluydum 6 yaşına kadar sonradan nolduysa bunlara başladım hırsızlık falan... kesilmiş cezalarım var hapse girmedim...”(4.Görüşülen, Erkek, 22 yaşında)

Görüşülen evsizlerin ifadelerinde de görüldüğü üzere, evsizlerin yaşamlarının büyük bir bölümünü güvencesiz, sürekli olmayan, az ücretli ve insan sağlığına uygun olmayan iş alanlarında istihdam edilmişlerdir. Ayrıca, herhangi bir meslek dalında uzmanlaşmanın görülmediği, sürekli olarak farklı alanlarda çalışma söz konusudur. Evsizlerin bu özelliği çalışmanın teorik kısmında tanımlanan “çalışan yoksul” kavramıyla örtüştüğünü gösterir. Yani, çalışan yoksullar kamu ve özel sektörde alt düzeyde çalışanları, enformel sektör ve marjinal sektör çalışanlarını kapsayacak biçimde düşük eğitim düzeyi ve vasıfsız işgücünü oluşturan kesimi anlatmak için kullanılır. Bu grup, çalışabilir durumda olan ancak düşük eğitim ve vasıfsızlık nedeniyle iş bulamayan ve çalışamayan yoksulları da kapsamaktadır (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2002, s. 201). Bu sürecin temel sebebi olarak, ülkemizin sosyo-ekonomik yapısı ve yeniçağda iş alanlarının eskiye nazaran önemli derecede değişmesi gösterilebilir. Nihayetinde, iş sektörleri çalışanlardan donanımlı, eğitilmiş kalifiye elemanlar talep etmektedir. Bu durumda evsiz insanımızın hem eğitim derecelerinin düşük olması, hem de yeterli donanıma sahip olamaması hayata bir sıfır geride başlamalarına sebep olmaktadır:

“Kumaş üzerine çalıştım, kalite kontrol ama bana kalite kontrol demeye bin şahit lazım, dairede yapmadığım iş kalmadıydı... Makine revizyonuna kadar gittim

yani... Benim 27 yaşında kızım var, bir de torunum var kız mı erkek mi bilmem...".(22.Görüşülen, Erkek, 60 yaşında)

"Mermer ocaklarında çalıştım ben... Ne bileyim ben de hala vardır titreme bizim o zaman ki işlerimiz de ben cephaneye ile uğraşıyordum taşları patlatmak için, bir sakatlık yaparım diye bıraktım... kendim yetimliğinden büyüdüğüm için... Anne babanız yoktu..."(24.Görüşülen, Erkek,64 yaşında)

"Çok iş varda aslında hangisini söyleyeyim.. Anlumuzun teri ile çalışabileceğimiz her işte çalıştık işte, enjeksiyon var lastik enjeksiyonu, kutu ambalajcısı... Evet 3 kardeşim biz biraz ihmal edildik herhalde annem de genç yaşta dul kalmış o yüzden biz devamlı dışarı da idik..".(33.Görüşülen, Erkek, 58 yaşında)

Görüşülen evsiz kişiler arasında 8'i çocukluğunda yetimhane ya da yatılı okullarda geçirmiştir. Bu kişiler 18'li yaşlara geldiklerinde kaldıkları kurumlardan zorunlu olarak çıkmaları gerekmektedir. Dışarı çıktıklarında bu grubun önemli bir sorunla karşılaştığı görülür; iş ve barınak. Çoğunlukla iş bulamadıkları görülür ve sokaklarda yaşamaya başlar. Sokaklarda yaşam bazen suça veya zararlı maddelere bulaşmayı da beraberinde getirmektedir. Görüşülenlerin bir kısmı (15 kişi) ise anne ve babasının ayrılması, ebeveynlerden birinin vefatı veya eşlerin başka kişilerle evlenmeleri sonucu çocuğun ortada kalması ya da istenmeme durumu olduğu ifade edilmiştir:

"18 yaşına kadar yetim hane de kaldım, 2 senedir de dışarıdayım,... Ankara da idi ondan sonra İstanbul a geldim..."(28.Görüşülen, Erkek, 20 yaşında)

"Anne'yi bebeklik den beri görmüyorum da ... baba da işte kötü niyetli bakmıyor işte... Öz babam bakmıyor işte... Yurda, yurttta 18 yaşına kadar baktılar, 2 sene olacak zaten sokak da kalalı 2 senedir sokaklardayım... ben hep yurtlar da kala kala çok eziyetler çektim çok dayaklar yedim... Sokaklarda da dayak yedim çok dayak yedim Lise terk ettim ..."(23.Görüşülen, Erkek, 20 yaşında)

"Ben 95 de İstanbul a geldim ondan önce 91-93 e kadar Kayseri'deydim... Ben orada yatılı okudum... 4 kardeşiz ama öz abimi kaybettim ben 11 yaşındayken annemi kaybettik babam bir daha evlendi ondan da aşağı yukarı 5-6 çocuk var 10 taneye yakın kardeşiz, hatta 11 de olabilir... Görüşsem görüşürüm de herkes kendi derdine düşmüş...İstanbul'a iş için geldim..".(45.Görüşülen, Erkek, 30 yaşında)

Yetimhanede büyüyen çocukların çeşitli zorluklarla karşılaşmalarının yanı sıra, ailenin verdiği aidiyet duygusunun eksikliği kimlik bunalımına girmesine sebep olmaktadır. Bu zorlu yaşam biçimi çocukların zararlı maddelere bağımlılıklarını da artırmaktadır:

"Annem hayatta değil babam ile görüşmüyorum aşağı yukarı 7 sene oldu ablam ile görüşüyorum. Sivas da bir ablam var onun ile... Ben o zamanlar madde falanda kullanıyordum bunalıma girmiştım ben o zamanlar sokak da falanda kalıyordum ben. Aşağı yukarı 15 sene kullandım.... Ben ailemden 11 yaşında koştum bir yıl annemi ben 10 yaşında kaybettim. Baba ile koştum o evlendikten sonra bayan beni istemedi o yüzden çıktım evden..." (37.Görüşülen, Erkek, 34 yaşında)

Görüşülen evsizlerin bir kısmında, ebeveynlerinden birinin kaybı sonucu üvey anne veya babanın yanında yaşamaya başlamayla birlikte, küçük yaşta iş hayatına da atıldıkları görülür. Bu durumun ailelerinin zoruyla gerçekleştirildiği ifade edilmiştir:

“İki tane üvey bir tane de babadan olmuş, 4 kardeşiz... Benim annem babam ben çok küçükken ayrılmışlar ben üvey baba ile yaşıyordum 18 yaşında o da beni evden gönderince istemiyorum git babanın yanına git dedi... Ben bir yaşın da iken ayrılmışlar ben 18 yaşında onun babam olmadığını öğrendim istemiyordu zaten en sonunda gönderdi annem de bir şey diyemedi iki tane çocuktan dolayı babama gittim o da istemedi anneme dedim bak belki bir daha görüşemeyiz dedim çıkış o çıkış oldu zaten .. Ben 18 yaşına girerken çıktım şimdi beş sene oluyor işte... üvey babam bana muhtaçtı yani her ay ben den kira istiyordu... anneme ara sıra giderim yanına, ara sıra harçlığımı koyarım cebime, ara sıra üstümü başımı yıkarım ben de o kadar üstelememeye çalışırım ... bu yaşına kadar o baktı bu yaşına kadar da ben bakacağım yani bazıları diyor salak seni evden göndermiş neden sen bakıyorsun ama ben gönderiyorum...”(42.Görüşülen, Erkek,23 yaşında)

“Ailevi sorunlardan dolayı göç ettik. Annem rahmetli olduktan sonra babam ile anlaşamadık. 17-18 in de buradaydım.. İşte 17-18 yıl sokaklardayım... Annem rahmetli olduktan sonra babamla bazı olaylara şey yapamadık çözemedik. İki cambaz bir telde oynamaz... Yok üvey değildi de... Üvey olsaydı daha iyiydi bence. Çalışmamı istiyordu, maaşımı istiyordu. Yani maaşa ihtiyaç yok. Benim maaşıma ihtiyacı yoktu. Emekliydi. ...”(13.Görüşülen, Erkek, 40 yaşında)

Görüşülen evsiz kişilerin eğitim düzeyleri çoğunlukla ilkököl düzeyindeydi (50 kişi). İçlerinden sadece 4’ü üniversite mezunuydu. Bu durum dünya genelinde yapılan çalışmaların verileriyle de uyumluluk göstermektedir (Erbay’ın (2013) evsizlerle ilgili yapmış olduğu çalışmada evsizlerin yaklaşık %50’si ilkököl mezunudur). Evsizlerin eğitim düzeylerinin düşük çıkmasının sebebi eğitim fırsatını yakalayamama, koşulların yetersizliği, yoksulluk, ailevi sorunlardan dolayı isteksizlik gibi değişkenlerin olduğu söylenebilir. Aynı zamanda eğitim seviyelerinin düşük olması bir açıdan evsizliklerinin sebebi de olmaktadır çünkü diğer toplumlarda olduğu gibi bizim ülkemizde de iş alanlarında kalifiye eğitilmiş insan talebi yüksektir:

“Diş hekimliği okudum... Bir evlilik olayı vardı olmadı sonra dondurdum ondan sonrada gitmedim zaten... Yok evlenmedim yani evlik olmadı sonra da bıraktım yani... Sonra ticarete başladım....” (29.Görüşülen, Erkek, 40 yaşında)

“İnşaat mühendisiyim Benim yanımda 80 tane adam çalışıyordu.... İş adamıydım...”(32.Görüşülen, Erkek, 52 yaşında)

“Ben 39 yaşındayım şu anda. Ben doktora öğrencisiyim Kimya... Yok çalışmadım ben öğrenciyim ben yüksek lisansımı bitirdim araştırma görevlisi oldum doktora başladım. Üniversite de sorunlar yaşadık sonra.. Ailevi olaylar, kız arkadaşımız ile ilgili olaylar ondan sonra ben okulu bıraktım... Evet onlar benden küçük annem kız

kardeşim var kız kardeşim ile de bazen telefon ile görüşüyoruz işte...”(51.Görüşülen, Erkek, 39 yaşında)

3.2.2. Sokağın Öteki Yüzü : “Soğuk”, “Açlık”, “Yalnızlık”, “Esnaf”, “Mücadele” ve “Kadın Olmak”

Araştırmada görüşülen evsiz kişilere “şehrin hangi bölgesinde kaldıkları ve bunu neye göre tercih ettikleri ?” sorulduğunda; yaygın olarak İstanbul’un Aksaray, Taksim, Zeytinburnu, İstiklal, Tarlabası, Kadıköy, Eminönü, Beyoğlu, Sultanahmet, Fatih ilçelerinde bulduklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda söylenen bu semtler İstanbul’un en yoğun nüfusunun olduğu, ülkenin farklı illerinden gelenlerin ilk olarak uğrayabileceği, enformel iş imkanlarının oluşabileceği ve gayri resmi işlerin yürütülebileceği yerlerdir. Görüşülen evsizlere “neden bu mekânları tercih ettikleri ?” sorulduğunda; kalabalık olması, yemek ihtiyaçlarını daha kolay karşılamaları, esnafın tanınması ve yardımcı olmaları vb. cevaplar alınmıştır. Ülkemizde esnafın rolü önemlidir. Kapısına geleni boş çevirmeme anlayışı kültürel normlarımızda hakimdir. Evsizlerin yardım umuduyla ilk kapısını çaldığı mekândır. Hatta evsizler için esnaf sadece temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği mekanizmalar değil, aynı zamanda onun yanında kendini güvende hissedebileceği sokağın risklerinden kurtulabileceği, sosyal olarak iletişim kurabileceği tek yerdir. Diğer taraftan, ülkemizdeki son dönem piyasa odaklı dönüşümler, maalesef esnaflık kurumunu ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Esnaflık kurumunun etkin bir şekilde işlediği mekânları piyasa odaklı AVM gibi yerlere dönüştürülmesi hem toplumun bütünleşme mekanizmalarının yitimine mal olmaktadır hem de Batı’dan farklılaşabileceğimiz önemli kültürel kodlarımızın yok oluşuna sebep olmaktadır:

“Taksim, bütün herkese sorsan beni tanır memura kadar orada küçüklüğümden beri kaldım büyüdüm... yemek, tuvalet barınma, Taksim’de tanıdık adamlar var onlardan para alıyorum hayat kadınlarından paramı alıyorum. Bende sinir hastalığı var burada bile bulaşıyorum taksiye biniyorum orda oturuyorum arabanın içinde Kabataş’ta bereketin orda takılıyorum bazen de gezi parkında beni herkes tanır...”(4.Görüşülen, Erkek, 22 yaşında)

“Aksaray parkta kalıyorum, esnaflar hep tanıdık, artık orda hep tanıdık esnaf bir şey olsa bana yardıma geliyorlar yağmur yağdığında otobüs durağına kaçıyoruz...”(5.Görüşülen, Erkek, 54 yaşında)

“Bir senedir İstanbul’dayım... İstanbul’da Sokak da kaldım ama yazdı hiç zorlanmadım... İstanbul’da Üsküdar’da... Çünkü bir tek orada şey bulabildim yemek konusunda sıkıntı etmedim bazen yardımlar çok oluyordu, ondan tercih ettim orayı...”(28.Görüşülen, Erkek, 19 yaşında)

Görüşülen evsiz kişilerin seçtikleri semtlerin parklarında, köprü altlarında, cami avlularında, karakolda, otelde, hastanede, boş inşaat ve yıkıntı binalarda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle karakol ve hastaneyi kış aylarında ya da yağmurlu havalarda tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Evsiz insanımızın bu özelliği çalışmanın teorik kısmında verilen “evsiz tanımlarıyla” da birebir uyuştüğunu göstermektedir. Kısaca “evsiz”, geceleri yatacak uygun ve düzenli yeri olmayan terminal, gar, metro, bankamatik, köprü altları, park ve toplumun marjinal kesimlerinde yaşayan kişi ve gruplar olarak tanımlanabilir (Işıkhana, 2006, s. 39):

“Sultanahmet’te Parkların oralarında... Hep oralara takılıyordum bazen tren istasyonuna gidiyordum...”(27.Görüşülen, Erkek, 29 yaşında)

“Ya şöyle kaldım polis karakoluna giderim yine orada yatarım yani sokak da çok mecbur olursam hava çok güzel olursa... Yatma durumumu mu diyeceksin yattım havalar güzeldi çok zor durumdaydım bir geçit altında yattım, bir apartman kutusundan bir ağaç kenarında yattım... Pansiyon... Fatih yarımada o civarlarda...”(33.Görüşülen, Erkek, 58 yaşında)

“Evet, hastaneler de kaldım, acil servisler de kaldım, parklarda zor günler derken hastanelerde, sıcak günlerde parklarda kalıyordum... Ya ben aslında emin önünde küçük Pazar da takılıyorum yani ..Ben yaklaşık 99 dan 200 den beri ben oradayım yani zor bir şey değil yani...”(45.Görüşülen, Erkek, 30 yaşında)

Evsizlerin kaldıkları bu mekânlar insan sağlığına uygun olmayan yerlerdir. Çeşitli hastalıkları kapmalarına neden olmaktadır. Kış aylarında ise soğuk sebebiyle vücutlarında birden fazla hastalığın nüfuz etmesiyle sonuçlanır. Araştırmalar, evsiz insanlar arasında gözlenen bedensel sağlık sorunlarını, travma, solunum sistemi hastalıkları, tüberküloz, bit ve uyuz gibi paraziter hastalıklar, periferik damar hastalıkları, sağlık bakımından yoksun olmaları ve kötü yaşam koşullarından kaynaklanan çeşitli hastalıklar oluşturmaktadır (Bricker, Scanlan ve Conana, 1986):

“Müzikallerde ,parkta.. Sokakta kaldığın zaman ateş yakan bir insan olursa onlara katılıyorum olmazsa virane bir ev oraya giriyorum durabiliyorum olan kısımlarında yattım en sonun da ben orayı buldum yani baktım orada herkes yardım ediyor sonra da oralı olduk gibi bir yani...”(64.Görüşülen, Erkek, 31 yaşında)

“On seneden fazladır sokaklardayım. Biz emekliyiz paramız olursa otele gider yatırırız veya kahve köşelerinde hiç olmazsa havalar sıcak olunca bir çimenin üstünde yatarız... İstiklalde, Tarlabasın’da, Taksimde kalıyorum...”(7.Görüşülen, Erkek, 64 yaşında)

“Güvenli olması önemli değil güvenlik şöyle der yatabiliyorsun, yatacak kalacak yer... Şöyle dışarıda kalan insan ilk baş gezer tozar ondan sonra yer bakar kendine karton marton arar kendine bulursa atar oraya kalacağı yere ondan sonra oraya

bir düzeltir temizler falan ondan sonra akşama kadar gezer tozar akşam gelir yatar ben buradan çıkınca “ Etfal ” hastanesinde kalıcam... Galata köprüi altında kalıcam... Taksim, Beyoğlu...”(23.Görüşülen, Erkek, 20 yaşında)

Görüşülen evsizler arasında 5 kişi kalacakları yeri özellikle kimsenin olmadığı, sakin mekânları tercih ettiklerini belirtmiştir. Bu yerleri seçmelerinin sebebi, uyuşturucu gibi maddeye bağımlı olan kişilerin yalnız kalmak istemeleri ya da evsizlerin toplumdan tamamen kopmak, soyutlanmak istemleridir:

“Kesinlikle birinci sakin olması... İnsanların yüzünü görmek istemiyorum çünkü sorunuzun cevabı olacaksa söyleyeyim her nefes alan insan değildir hayvanlarda nefes alıyor anlatabiliyor muyum...”(34.Görüşülen, Erkek, 57 yaşında)

“Kalabalığı seviyorum ama uyuşturucu ile tek kalmak istiyordum. İnsanlara kinim vardı ama şimdi değil mesela ben ilk ceza evinden çıktım bunalıma girdim kalbim başka nabzım başka attı sonra ben tekrar başladım uyuşturucuya sonra tedavi ...”(36.Görüşülen, Erkek, 19 yaşında)

Görüşülen evsizlere “sokakta yaşamının zorlukları nedir ?” diye sorulduğunda; 8 kişi “soğuk” olarak ifade etmiştir. Özellikle yağmurlu ve karlı havalarda evsizlerin dışarda kalması soğuk algınlığıyla ilgili çeşitli hastalıkların vücutlarında nüfuz etmesine, hatta soğuk sebebiyle yüksek oranda ölümler yaşanmasına sebep olmaktadır:

“Yaşamak çok zor kış günü daha zor yazın nerde olursa yatarsın ama kışın öle değil çünkü daha kötü eskiden böyle değildi şimdi insanlar daha çok sokak ta kalıyor, İstanbul’da dışarı da kalan çok insan var Diyarbakır’dan Van’dan bilmediğin yerden insan var, Suriyeler bile var ...”(60.Görüşülen, Erkek, 61 yaşında)

“Bazen soğuk havalarda sorun yaşıyorum yağmurlu havalarda soğuk olduğunda üşüyoruz hasta oluyoruz...” (5.Görüşülen, Erkek, 54 yaşında)

“Üşüyoruz mecbur hastane de kalıyoruz akşam orada kalıyoruz sabah çıkıyoruz hiç yatamıyoruz bir şey yapamıyoruz... İnsan korkuyor tabi sokakta hırsız falan var... Çünkü orada gece hayatı var, gece soğuk oldun mu biz dışarı da dolaşırız ama yazın mesela hastanede bekleme salonun da tren istasyonların gece sinyal yaparız ondan bundan para isteriz ...”(27.Görüşülen, Erkek, 29 yaşında)

“Yağmur yağdığı zaman bir tek benim sıkıntım başka yok yani...”(68.Görüşülen, Erkek, 24 yaşında)

Diğer yandan evsizlerin, yarısından çoğu (71 kişi) dışarda kalmanın en zor yanı sokakların tehlikeli olmasını ifade etmiştir. Kentin sokakları gece olduğunda aşına olmadığı bir yüze bürünmektedir, bu yüz bize şiddeti, hırsızlığı, cinsel istismarı vb. göstermektedir. Evsizler bu sorunsallarla tek başına mücadele vermektedir:

“En zor olan korku şiddet her şey var para isterler döverler çalıştırırlar parayı vermez derler vermezler... Tepki deyince bu civara ortama girdiğin zaman kimseden

bir çay isteyemezsin istesen bile kimse karşılamaz burada kaldığını anlıyorlar...”(39.Görüşülen, Erkek, 50 yaşında)

“Hiç arkadaşım yok... Mesela köprü altlarında falan, yağmur yağdığında boş inşaatlarda kalmıyorum... Oralar tehlikeli yerler ...”(6.Görüşülen, Erkek, 19 yaşında)

Evsizlerin sokakta yaşadıkları zorluklardan bir tanesi de, tiner, bali ve alkol içen kişilerin kendilerine zarar vermesidir:

“Yani her bölgenin tinercisi balicisi olur, mecburen onlar ile kaynaşmaya bakıyorsun kendi başına takılsan olayları biliyorsundur belki işte aralarından bir tanesi çıkıyor mesela para falan istiyorlar insandan bu sefer yaşın yanında kuru da yanıyor tabi, bunlardan tabi ki hiçbir şey olmadı demiyorum ama başım ağrıdı yani...”(37.Görüşülen, Erkek, 34 yaşında)

“Çok şeyler ile karşılaştım abla olumsuzluklar ile bıçaklandım abla derler ya harbiden hayat gece başlar çünkü hiç kimseyi görmüyor tanımıyorsun adını akıllı atmalsın... Bir şeye göre değil abla yani soğuktan falan çekinmiyoruz nerede kalmamız gerekiyorsa oraya gidiyoruz akli değil ...”(59.Görüşülen, Erkek, 34 yaşında)

Görüşülen kadın evsizlerin hepsi erkeklere oranla daha fazla sokakların tehlikesine maruz kaldıklarını ve tehlikelere karşı çeşitli önlemler aldıklarını ifade etti. Kadının sokakta kalması çeşitli sorunları doğurmaktadır; bu sorunların en önemlisi kadının cinsel istismara ya da fuhuşa sürüklenme olasılığının fazla olmasıdır. Özellikle sokakta kadının çaresiz ve kimsesiz bir şekilde görülmesi, çeşitli amaçlar için kolaylıkla kullanılmasına mal olmaktadır. Diğer taraftan kadının maruz kaldığı şiddete çoğunlukla fiziksel güç yetirememektedir:

“Hiçbir şey olmadı ama şey çok uykusuz günler oldu sabahladığım için bünyem yorgun düştü kadın sığınmalara gitmek zorunda kaldım ama gitmek istemiyorum ama burası öyle değil istediğin saatte git istediğin saatte gel telefonun var her şeyin...”(19.Görüşülen, Kadın, 45 yaşında)

“Ya işte zor oluyor her şey içerde yaşamak başka dışarı da yaşamak çok başka sabahtan akşama kadar onu düşünüyorsun ben ne yapacağım nereye gideceğim yani hep bunlar başka bir şey değil... Ben kendimi koruyordum kimse yaklaşmıyordu bana ben dışarı da kalırken üzerim de bıçak gezdiriyordum buraya gelince bıraktım şey anlamda değil kendimi korumak için...”(35.Görüşülen, Kadın, 47 yaşında)

Görüşülen evsiz erkeklerde kadınların sokakta kalmasının kendilerine göre daha zor olduğunu, risk durumlarının ortaya çıkabileceğini ifade etmiştir. Araştırma sürecinde görüşülen evsizlerin cinsiyet dağılımı erkeklerin (68 kişi), kadınlara (12 kişi) göre yüksek olduğu fark edilmiştir. Bu durum hem dünya çapındaki, hem de ülkemizde yapılan evsizlik çalışmalarıyla uyumluluk göstermektedir. Örneğin; Amerika’da hane

halkı sayımlarına göre, evsizlerin %81 erkeklerden, %19'u ise kadınlardan oluşmaktadır. Evsiz kadın oranları son zamanlarda arttığını ve artışın sebebi olarak ise ekonomik değişikliklerin kadınları daha fazla etkilemesi, kadınların maaşının daha düşük olması, boşanmış veya dul yaşlı kadınların daha zor iş bulması ve sosyal güvenlikten daha az yararlanmasının etkili olduğu belirtilmiştir (Slavinsky ve Cousins, 1982). Kadınlarda dikkat çeken diğer bir nokta, kadınların büyük birçoğunun anne olması ve çocuklarını kurumlara bırakmış olmalarıdır (Baum ve Burnes, 1993, s. 14).

“Şimdi bir sürü zorluğu var bir bayan rahat edemez sokakta ama erkek bir şekilde o kendini bir şekilde korur ama ben görüyorum ki tiner çekiyorlar ne bileyim şuradan çıkın her köşe başında tinerciye görürsün... Kadınsın her şeyden evvel şurada 15 dk. dursan ne olur doğru mu çünkü kadınsın hiçbir yere yakışmıyorsun tek başına...”(72.Görüşülen, Erkek, 25 yaşında)

Evsizlerin yoksun kaldıkları bir hususta aile özlemi ve yalnızlıktır (Sadece 4 kişi ailesiyle görüşüğünü belirtmiştir). Evsizler dışarıda kaldıklarında iyi – kötü bir şekilde hayatlarını idame ettirmektedir, fakat aile sevgisi ya da ailenin yokluğu psikolojik olarak bir çöküntü yaşamalarına ya da hayata tutunmak için sebeplerinin ortadan kalmasına neden olmaktadır:

“Beni en zorlayan aileyi görmek dışarı da böyle ailesi olanları görmek bütün tansiyonlarımı arttırabiliyor çünkü henüz daha alışdım diyemem ben sokak da öyle fazla takılmam ya internet cafeye giderim ya...”(42.Görüşülen, Erkek, 22 yaşında)

“Ama en zorlandığın neydi: Aile sevgisi Ailenden ayrılmanın sebebi neydi... Kendi yaptığım hatalar...”(47.Görüşülen, Erkek, 31 yaşında)

“Ya onu tedarik ediyorsun artık dışarı da kaldığın bir şeylere adapte etmek zorunda kalıyorsun kendini, imkanları değerlendiriyorsun mesela şişeleri toplayıp para yapıyorsun kenarına koyuyorsun sokak da kalanlar mesela çok fazla kendine insanlardan yiyecek bir şey istemek şeyine girmezler kendileri tedarik etmeye bakarlar.... Şimdi şöyle temiz yaşamak istiyorsan, camiler bunun için uygun banyolar için ise mesela banyo imkanı sunan çok cami var....Yalnızlık.... Yok o koymuyor insana da yalnız olmak belirli bir noktadan sonra gerçekten çok dokunuyor, konuşmak istiyorsun çünkü herkes ile konuşamazsın herkesi kendine anlatamazsın, zaman geçmiyor sürekli düşünüyorsun aklına eski yaşantın geliyor, bir şeyler geliyor, arkadaşların geliyor ailen geliyor...”(51.Görüşülen, Erkek, 39 yaşında)

Görüşülen “evsizlerin hayatınızı nasıl idame ettiriyorsunuz, temel ihtiyaçlarınızı nasıl karşılıyorsunuz ?” sorusuna verilen cevap çoğunlukla (72 kişi); insanlardan yardım olarak geçimlerini sağladıkları belirtirken, bu yardımlar bazen esnaf tarafından, bazen de dini kuruluşlar, belediye, hastane vb. yerlerden karşılanmaktadır:

“Hastane de kaldığınız da yemek bitiminde rica ediyorsunuz veriyorlar yine rica ediyorsunuz veriyorlar bu şekilde banyo yapmam gerekiyor dediğiniz de yardımcı oluyorlar...”(39.Görüşülen, Erkek, 50 yaşında)

“Ben çöpten almam nazımın geçtiği insanlardan 3 lira 5 lira alırım başka türlü değil...”(62.Görüşülen, Erkek, 18 yaşında)

“Valla ben esnaftan falan yemek istiyordum aç kaldığım zamanlarda yemek veriyorlardı bazen biraz para falan veriyorlar... Yazları parkta yatıyorum kışları zaten ben buraya yeni geldim...”(70.Görüşülen, Erkek, 20 yaşında)

Evsizlerin hepsi dilencilik yapmadıklarını, dilencilik olumsuz bir davranış biçimi olduğuna kanaat etmektedirler. En azından evsizler dilenci olarak kendini nitelendirmek istememektedir. Evsizlerin bu düşünsel arka planı oluşturmalarındaki temel etken, insanlardan dilenerek geçimini sağlama eyleminin yoksulluktan ötürü değil de, dilenmeyi bir yaşam tarzı olarak benimseme ve bunu bir araç haline getirerek maddi kazanç elde etme eyleminin ahlaki açıdan olumlu bir davranış olmadığı inancıdır. Aynı zamanda toplumumuzda yaygın olarak dilencilere bakış olumsuz yöndedir:

“Benim param olmadı mı ama dilenmiyorum ben diyemem diyemiyorum. Benim hayatım zorluklarla geçti zaten...”(7.Görüşülen, Erkek, 64 yaşında)

“Yardım yok... Dilenmedim dilenmedim, dilenmek değil de istemek gibi yani... Ben para istedim millet ‘den ya da lokantalara gittim... Aynen aynen insanın aklına gelmeyen başına geliyor işte...”(45.Görüşülen, Erkek, 30 yaşında)

Görüşülen evsizlerin bir kısmı dilencilik yapmadıklarını ifade ederken, sokak tabiriyle (6 kişi) “sinyal yaparak” geçimlerini sağladıklarını belirtir. Halk dilinde “sinyal yapmak”, kişinin sigara, yemek ve içecek vb. ihtiyaçlarını sokaktaki insanlardan isteyerek giderme eylemidir. Evsizler bu eylemi sadece ihtiyaç anında yaptıklarını düşündükleri için dilencilikten ayrılmaktadır. Yani sinyal yapma eylemi maddi kazanç sağlamak için meslek haline dönüştürülmemiştir. Diğer taraftan toplumsal algıda iki eylem birbirine benzetilmekte ve çoğunlukla eleştiriye tabi tutulmaktadır:

“Ben sadece sinyal ile arkadaşlardan görerek ben de alışım yapmaya başladım... Normal bunun adı dilenme ama sokağın tabiri ile sinyal deniyor... Az önce dedim polis ve aç kaldığım günler çok oldu ne bileyim nasıl ifade edeyim ki şu an utangaçlık diyeyim bir hafta hiç kimseden bir şey isteyemedim...”(37.Görüşülen, Erkek, 34 yaşında)

“Sinyal yaparak geçimimi sağlıyordum. Milletten para istememek için öyle geçimimi sağlıyordum Allah’a çok şükür şimdi yok... Onun ile alakası yok, madde bağımlısı olduğum için krizlerim tutuyordu. Allah’a çok şükür hırsızlık yapmadım, Buda benim istem dışı Allah kimsenin başına vermesin. İnsan bir şeye bağlanırsa azaltmayı... Gidiyordum para istiyordum... Milletten aldığım para ile

karşılıyordum. Şimdi öyle bir ihtiyacım yok artık...”(11.Görüşülen, Erkek, 32 yaşında)

Görüşülen evsizlerin diğer bir kısmı da (6 kişi) çöp ve hurda toplayıcıyla geçimini sağlamaktadır. Enformel iş sektörlerinden olan çöp ve hurda toplayıcılığı sadece o anı ya da o günü kurtarabilecek kadar bir kazanç sağlayan istihdam alanıdır. Kişiye maddi ve sosyal anlamda yükselme imkanı vermeyen, sağlıksız koşullarda güvencesiz enformel iş koludur. Diğer taraftan, son yıllarda çöpün karlı bir geri dönüşüm aracı olduğunu fark eden piyasa yoksulun bu iş alanına da elinden almaya başlamıştır. Çöpleri satın alan şirketler, yoksul kesimin çöp toplamasına izin vermemektedir. Nihayetinde, kentin çöpüyle geçinen yoksul kesim, yoksulluğun üstesinden gelemeyip, gittikçe kalıcı hale gelen sorunsalla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bauman, bu durumu çalışan yoksullar kavramıyla açıklar; değişime herhangi bir nedenle ayak uyduramamış, iki yakasını bir araya getiremeyen ve yeni şartlar altında varlığını bile devam ettiremeyenlerin geçimlerini sağlama zorunluluğu etkisi ile doğan çalışma etiği, insanların tam istihdam koşulların da fakir olabileceğine ve bundan dolayı yoksulluk fenomeninin çalışma etiği ilkesinin yeterince yayılmamış olmasıyla açıklanamayacağına dair görüşü ileri sürer (Bauman, 1999, s. 59). Çünkü kişinin yoksul olmasının bir işe sahip olamaması ya da bir işte daha az çalışmasıyla açıklanamaz, yetersiz çalışma koşullarıyla da yoksulluk şekillenmektedir:

“Eminönünde küçük pazarda... Mecburuz hurdaya gidiyoz bilmem neye gidiyoz hurda işi yapıyoz, plastik işi yapıyoz ekmek parası... Nasıl karşılıyoruz, eğer elimize üç beş kuruş geçerse karşılıyoruz yoksa yok... Zorluk şudur. Ekmek bulursan karnın doyar; ekmek bulamazsan aç yatarsın. Başka bir şey yok... Ben diyorum ya sokakta kalan adam bulursa yer bulmazsa aç yatar. Mücadele ediyoruz işte...”(12.Görüşülen, Erkek, 59 yaşında)

“15 yıldır sokakta yaşıyorum... yemek, tuvalet barınma, hurdacılık, plastic, toplayıp o şekilde geçiniyorum ...”(3.Görüşülen, Erkek, 31 yaşında)

Çöp toplayıcılığı evsizler için bir yönden helal ya da alın teriyle para kazancı aynı zamanda insanlara muhtaç olmamak için bir yöntem olmaktadır:

“Sokaklardayım hurdacılık yapıyorum ondan sonra hava soğuyunca kağıdı demir toplayıp öyle geçiniyordum. Yaradan Allah ım beni uçurumdan uçursun haram bir gram bir şey nasip etmesin ben ona çok karşıyım...”(24.Görüşülen, Erkek, 64 yaşında)

“Ya onu tedarik ediyorsun artık dışarı da kaldığım bir şeylere adapte etmek zorunda kalıyorsun kendini, imkanları değerlendiriyorsun mesela şişeleri toplayıp para yapıyorsun kenarına koyuyorsun sokak da kalanlar mesela çok fazla kendine

insanlardan yiyecek bir şey istemek şeyine girmezler kendileri tedarik etmeye bakarlar....”(51.Görüşülen, Erkek, 39 yaşında)

Kent yoksuluna çöpün bir işlevi daha bulunmaktadır; çöpten yemeğini çıkarmak. Görüşülen evsizlerin küçük bir oranı (4 kişi) çöpten ihtiyacı olanı alıp hayatına devam etmektedir. Bu durum toplumsal gerçekliğin bir görünümüdür, yani toplumun bir kesimi tükettikçe bundan haz alan zengini, diğer bir kesimi ise ancak tüketilen ürünle (çöple) yemeğini karşılayan “kent yoksulu” bulunmaktadır:

“Yani üzülmeni de istemiyorum çöpten toplayıp yerim... Beni en zorlayan şey kışın banklarda yatmak...” (48.Görüşülen, Erkek, 23 yaşında)

“Çok ağır olacak belki caminin orada karşılıyoruz yemek ihtiyacı nerede olursa orada yani bulamıyoruz da yani çöpten falan yani...1 istersin 2 istersin üçüncüsü yok abla birincisinde Allah rızası için abla üçüncü de işi olmuyor bu sefer laf söylüyor... Çok şeyler ile karşılaştım abla olumsuzluklar ile bıçaklandım abla derler ya harbiden hayat gece başlar çünkü hiç kimseyi görmüyor tanımıyorsun adımı akıllı atmalısın...”(59.Görüşülen, Erkek, 34 yaşında)

3.2.3. Neden Evsizler?

3.2.3.1. Aile Yapısındaki Değişmeler, Aile İçi Şiddet ve Boşanma

Evsizliği ortaya çıkaran yapısal faktörlerden bir tanesi aile yapısındaki değişimler, aile içi şiddet ve boşanmadır. Günümüzde aile yapıları ailevi ilişki bağlarının güçlü olduğu geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş vardır. Aile ya da akraba bağlarının kopuşu hem duygusal anlamda aidiyet duygusuna zarar verirken, hem de aile bireylerini ekonomik bir çöküntüye uğrattığı da söylenebilir. Aile yapısındaki diğer bir değişim ise kadının iş hayatına atılma süreci kadın –erkek ilişkisine yeni bir süreç kazandırmıştır. Konunun diğer bir düzlem ise aile içi şiddet ve boşanma sorunsalıdır. Dünya çapında yapılan birçok araştırmaya göre aile içi şiddet evsizliğin yapısal nedenlerindedir. Bireyler aile içi şiddetten ötürü fiziksel, psikolojik sosyal ve ekonomik bakımdan zarar görmektedir. Aile içi şiddet evden kaçmalara, madde bağımlılığı gibi kişinin yaşamak istemediği hayata sürükleyebilmektedir ve evsizlik olgusunun görünümünü arttırmaktadır.

Aile kavramı aslında hem iç ilişkileri nedeniyle özel bir duruma, hem de toplumun temelini oluşturması açısından toplumsal bir kurum olma özelliğine sahiptir. Bu ilişkiler ağı içerisinde kişinin anne ve babası yol göstericisi ya da maddi ve manevi anlamda destek sağlayıcı mekanizmalarıdır. Kimi zaman kişinin anne ve babasının ya da

ebeveynlerinden birinin ölümü manevi ve maddi anlamda çöküntü yaşamasına neden olmaktadır. Görüşülen evsizlerin bir kısmı (15 kişi) evsizlik sürecinin başlamasının ana nedeni olarak ebeveynlerinin ölümünü göstermiştir. Çocuk yaşta yetim kalan evsizler anne veya babasının ölümüyle birlikte birçok problemle yüzleşmek zorunda kalmıştır:

“Ailemle konuşmuyorum cezaevinden çıkacak abim var onla ev tutacağız... Suçlusu ablam... öldü annem babam beni İzmir’e yolladılar nenem baktı nenemde öldü sonra kaçtı ablam arıyor beni ben konuşmuyorum. Onla ömür boyu da konuşmuycam...”(4.Görüşülen, Erkek, 22 yaşında)

“Yav anne baba öldükten sonra hepsi gitti, hepsi dağıldı...”(12.Görüşülen, Erkek, 59 yaşında)

Kimi zaman ebeveynlerden birinin ölümü, anne ya da babanın ikinci evliliğini yapmasıyla sonuçlanır. İkinci evlilik çocuklar için üvey anne ya da babayla uyum problemlerinin yaşanmasına mal olur. Evsizler görüşmelerde üvey anne-babalarının kendilerini evde istememeleri nedeniyle evden ayrılmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir:

“Annem rahmetli olduktan sonra babam ile anlaşamadık. 17-18 in de buradaydım.. İşte 17-18 yıldır sokaklardayım... Annem rahmetli olduktan sonra babamla bazı olaylara şey yapamadık çözemedik. İki cambaz bir telde oynamaz...”(13.Görüşülen, Erkek, 40 yaşında)

“Ben ailemden 11 yaşında koştum bir yıl önce, annemi ben 10 yaşında kaybettim baba ile de baba ile koştum o evlendikten sonra bayan beni istemedi o yüzden çıktım evden...”(37.Görüşülen, Erkek, 34 yaşında)

“20 sene dedemle kaldım, ondan sonra ailemle kaldım, üvey babam beni istemediler... sorumlu amcamlardır. Onlar sahip çıksalardı bu duruma düşmeyecektik...”(64.Görüşülen, Erkek, 31 yaşında)

Görüşülen evsizlerin bir kısmı (8 kişi) anne ya da babanın ölümüyle birlikte ebeveynlerden birinin ikinci evliliği yapmasıyla yetimhaneye yerleştirildiklerini ifade etmiştir. Yetimhanede büyüyen çocuklar çoğunlukla çevresine karşı duygusal tepkili ve adaptasyon süreci sancılıdır. Kişinin yetimhaneden çıktıktan sonra hiçbir sosyal güvencesi olmadan hayata atılması birçok problemle savaşmasına sebep olmaktadır. Bu problemlerden en önemlisi: evsizlik ve işsizliktir:

“Benim yuvada büyüdüğüm için fakirdim... Öyle şeyler vardı da babam ölmeden önce mirası bana kalmışdı babam iki sefer evlendi ben analığımı kaybettim öteki annem de Almanya ya gitti orada kızları var beni sevmiyor eve de almıyor... Askerden geldim sonra nişanlandım... Sonra o vefat etti sonra sen o seneden beri dışarılardasın...”(48.Görüşülen, Erkek, 23 yaşında)

“Anneyi bebeklik den beri görmüyorum da abla baba da işte kötü niyetli bakmıyor işte... Öz babam abla bakmıyor işte... Yurda, yurda 18 yaşına kadar baktılar, Yok demedi de 2 sene olacak zaten sokak da kalalı 2 senedir sokaklardayım ...” (23.Görüşülen, Erkek, 20 yaşında)

Evsizliğin yapısal nedenlerinden bir tanesi de aile içi şiddet ve boşanmadır. Görüşülen evsizlerin yarıya yakını boşanmış olduğu (35 kişi (9’sı kadın, 26 erkek)) ve 14 kişi de (6’sı kadın, 8’i erkek) evsizliklerinin sebebinin aile içi şiddet ve boşanma olduğunu belirtmiştir. Literatürde yapılan birçok araştırmaya göre evsizliğe neden olan önemli faktörlerden biri de aile içi şiddet ve boşanmadır. Boşanma sonrası yaşanan farklı sorunlar, bireylerin evsizlik sorunu ile karşı karşıya kalmasına neden olur. Örneğin; Texas Homeless Network tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya göre boşanmanın evsizlik üzerinde %28,5 oranında ekili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Meneviş, 2006, s. 30) Araştırma sürecinde boşanma olgusunun arka planındaki sebeplerin kadın ve erkekte farklı olduğu fark edilmiştir. Haliyle boşanma sonrası yaşanan süreçlerde farklılaşmaktadır. Kadınlar daha çok yaşadıkları şiddet, eşlerinin aldatması ve aile bireylerinin dışlaması sonucunda evsiz kalmıştır:

“İlk eşim vefat ettikten sonra tekrar evlilik düşündüm ben, ilk evliliğimden 2 tane evladım var, bir kız bir oğlan. İkinciye düşündüm evliliği ikinciye de evlendim sürmedi, eşim aldattı bir bayan ile üzerime başka bayan getirdi, mücadele verdim. Ondan sonra onun ile yatmış iki sene beraber yaşadık o getirdiği kumayla. Tabi benim ayağımı darp etti... Affedersin, şerefsiz, beni darp etti değneğe muhtaç oldum... Ondan sonra er neyse darp etti beni darp edince beni ben aldım başımı çıktım evden, kadın sığınma evlerine, polisler şikâyet ettim. Şikâyetçi oldum mahkemeye gittik mahkemelik oldum affettim. Kadınız ya. İyi niyetliyiz ya affettim. Ondan sonra döndüm tekrar bununla yaşamaya başladım, o kadın da yanımızda, kadının bu sefer anasını getirdi, ondan sonra kardeşlerini getirdi, ondan sonra biz bunun ile iyice kopuştuk. Tanıdık, akrabası sonra şey ettik biz bunla kavga döğüş... E nikahlısın nasıl bırakıp gidersin...Evde beni bir ay içeri hapsetti.. Ailemde bakmadı.. Çocuklarımda hiç arayıp sormuyorlar... İşte buraya geldim...”(16.Görüşülen, Kadın, 50 yaşında)

Bazen de kadının boşanmasının nedeni (1 kişi), eşinin ailesinin uygulamış olduğu baskıdır.

“Şiddet değil aslında şiddet aileden kaynaklanan bir şey. Yani nasıl diyeyim. Annesinden gelen bir şey. Evde oturuyorduk hani bana diyordu şunu yap unu yap, ben bilmiyorum mu, yani sonuç da ben kendimde aynı işi yapıyordum... Eşim ile bizi iyi gördükçe yan yana tutmazdı... Babası var babası zaten ayrı bir cins, eşimi aradı böyle iş de iken çoğu zaman ayrı kalırdık, ailesi ile yaşı sonra ayrıldık biz ailesinden, ailesi de bunu benden bildi..”(20.Görüşülen, Kadın, 21 yaşında)

Toplumumuzda kadınlara yönelik şiddet maalesef yüksek orandadır. Kadınların çoğunluğu eşlerinden şiddet görse de boşanmayı göze alamamaktadır. Çünkü

boşandığında onu bekleyen bir sürü sorun vardır. Bu sorunların başlamasının ana nedeni kadının sosyal güvencesinin olmamasıdır. Diğer taraftan, boşanan kadın ailesinden de destek görmemektedir. Haliyle kadın ikilemde kalmaktadır; boşanmaz ise yıllarca sürecek şiddet, boşanırsa yaşayacağı sosyal dışlanma ve yoksulluk:

“Boşandıktan sonra ailem ile anlaşamadık çocuklarımı istemedi ben de şu an çağırıyorlar ama ben gitmek istemiyorum bayagı denedim olmadı... Çocukları eşime vermek zorunda kaldım... Ekonomik durumum kiradaydım şiddet görüyordum aileme gidiyordum ailem çocuklarımı istemiyordu birkaç defa boşanma davası açtım şimdi boşandım aileme sormadan boşandım onlarda bu durumun kabullenemedi zulm etti maddi manevi bana çocuklarımdan ayrılmak zorunda kaldım ...”(19.Görüşülen, Kadın, 45 yaşında)

Boşanma sonrası ailelerinden destek görmeyen kadınlar hayatla mücadele edecek şansı kalmamıştır. Bu süreçte alternatif çıkış yolu olarak ilk akla gelen; “Kadın Sığınma Evleridir”. Fakat ülkemizde bu kurum şiddet gören her kadına sosyal yardımda bulunamamaktadır. İmkânlar ve hizmetler sınırlıdır. Haliyle kadın evsiz kalmaktadır ve sokaklar kadınlar için bin bir türlü tehlikelerle doludur:

“Evlidim 13 sene evli kaldım benim eşim beni dövdü şiddet vardı aramızda kaşımı patlattı benim beni mahkemeye verdi sonra da 1-2 senen sonradan mahkeme devam ediyor... Ben ailem ile önceden anlaşıyordum daha doğrusu artık onlar beni istemiyor ben engelliyim ya bana bakmak istemiyorlar beni kaldıramıyorlar ben değneklıyim ya... Eşimden ayrıldığımdan beri işte birkaç ay. Sokaklarda kalıyorum... Kimse beni anlamadı ben kimseye kendimi anlatamadım ki...”(35.Görüşülen, Kadın, 47 yaşında)

Evsiz erkeklerde (8 kişi) boşanma sürecinin arka planı daha çok ailesinin zoruyla evlenme, eşinin aldatması ve kışkaç olması sorunsallarıyla ilişkilendirilmiştir. Araştırmada yaygın olarak evsiz erkeklerin ailesinin zoruyla evlendirilip, ilişkinin bir zamandan sonra yürümediği ifade edilmiştir:

“Ben akraba evliliği yaptım dayımın kızı ile evlendim ben babamlar zorla verdiler beni bizim doğu da hep akraba evliliği uzun sürmüyor... Yaş farkı... Ben 77 liyim karım 88 li 10 yaş var arada ondan sonra dedikodu söz, geçimsizlik maddi durum yani onun ile alakalı değil yani benim maddi durumum iyiydi... Bilmiyim kimi suçluym 6 sene önce kapıyı kapatıp kendimi gurbete attım o günden beri iki yakam bir araya gelmiyor bir de hastalık eklendi 4 ay hastane de kaldım sigortam da yok sosyal güvencem de yok hastane masrafı da var ...”(41.Görüşülen, Erkek, 36 yaşında)

Boşanma gerçekleştiğinde tarafların bundan maddi ve manevi anlamda zarar görmesi kaçınılmazdır. Manevi olarak kişide duygusal/ruhsal sıkıntı, aile ve çevrenin baskısı, çocuklara duyulan özlem vb. sorunların yaşanmasına sebep olur. Maddi anlamda, ekonomik çöküntü, konut bulma sıkıntısı ve nafakayla ilgili problemler doğmaktadır.

Görüşülen evsiz erkeklerin bir kısmı eşlerinin onları aldattığını ve dolandırdığını ifade etmiştir. Bu durum kişinin daha sonraki hayatında kimseye güvenmeme gibi bir sorunsalı da ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan önemli bir sorun daha vardır, içine düşülen durumu kimseye anlatamamak ya da ailenin dışlamasıyla karşı karşıya kalmak:

“Evlendim ayrıldım... Ben zaten hiç istemedim ailemler istedi... Evet benim birikimim vardı benim birikimimi yiyene kadar ayıya dayı dediler biz de böyle işte sonunda taklaya geldik,... Ben ailemin yüzüne bakamayacak duruma geldim sonra kendimi uyuşturucuya verdim ne bileyim...” (25.Görüşülen, Erkek, 28 yaşında)

“İkinci kızım ile yaşıtsın erkek olsanız eşiniz öz enişten ile medeni ilişkiye girse ne yaparsınız ben sana başka bir şey söylemeyeyim...”(39.Görüşülen, Erkek, 50 yaşında)

3.2.3.2. Yoksulluk, Düşük Ücretli Ev Koşullarına Ulaşma İmkânın Azalması ve İşsizlik

Evsizliğin yapısal dayanağını inceleyen araştırmacılar yaygın olarak iki temel faktöre odaklanır (Koegel, 2007, s. 249-250). Bunlar; yoksullun artışı ve düşük ücretli ev koşullarına ulaşma imkânın azalmasıdır. Yoksulluk oranları 1970’lerin başı ve 1980’lerin sonu arasında dalgalanırken yoksul bireylerin sayısı büyük oranda artar ve onların yoksulluğu/açlığı derinleşir. Birçok faktör bu değişim ve dönüşüme katkı sağlamıştır. Bu faktörlerden ilki nüfus artışıdır. Nüfus artışıyla birlikte yaşanan yerel ve küresel ekonominin tekrar yapılanması, işe girmeye hazırlanan niteliksiz işçilerin sayısını arttırmış, işsizlik problemini üretmiştir. Niteliksiz iş gücünün yeni istihdam alanı ise düşük maaşa ve güvensiz olarak nitelenen marjinal sektörlerdir. Bu sürecin bir yönünü de devletin sosyal devlet ya da refah devleti anlayışı yerine neo-liberal politikaları benimsemesi, sosyal yardıma muhtaç olan kişinin yalnız başına mücadele vermesine sebep olmuştur. Ülkelerin benimsemiş olduğu bu değişim ve dönüşümlere bağlı toplumsal düzlemde, toplumsal gruplar arası farklılaşmalar artmış, gelir dağılımındaki dengesizlikler yaşanan süreci etkilemiştir. Gelir yetersizliği yaşayan yoksul kesim, piyasanın talep ettiği ücretleri karşılayamamaktadır. Hatta piyasa konut alanından çok fazla kar sağladığı için, düşük ücretli konut bulma imkânı azalmıştır. Özetle, yoksul kesimin düzensiz iş veya işsizlik, sosyal yardımların yetersizliği, gelir yetersizliği, yüksek ücretli ev koşullarına bütçeyi yetirememe gibi temel yapısal dayanaklar evsizlik sürecini yaşanmasına sebep olmuştur:

“Şu an da işsizim. Şu an işten ayrıldığım için buradayım ben. Mali krizden dolayı.Birkaç ay önce. Ben buranın en ilginç insanıyım. Hiç öyle darbeymiş, aileymiş şiddetmiş hamd olsun öyle sorunlarım yok. Valla şimdi çalışmak isteyene iş desem zaten onun için buraya gelmeye gerek yok herhalde, iş alanlarını işsizliği zaten genel olarak sokakta kalan değil, herkes için vatandaşlar için iş olanakları olsun işsizliği çözsene zaten benim istediğim o. Yani bura ile alakalı olarak değil. İşsizlik sorunu büyük biliyorsun... Yani herkesin öyle kendine göre branşına göre istihdam edilmesi tabi ki sorunu çözer. Bir ülkenin en önce eğitim ondan sonra iş. Doğru düzgün eğitim yok. Eğitimsiz ailelerin çocukları nasıl olur. Bu memleketin bu sorunu bir çözülemedi...”(14.Görüşülen, Kadın, 38 yaşında)

Görüşülen evsizlerin hepsi sürekli işsizlik ve düzensiz işsizlik sürecini yaşamaktadır. Bu sürece dahil olmalarının en önemli sebebi yeniden yapılanan ekonomik piyasanın daha az ve nitelikli elemanla istihdam ettirmek istemesidir. Görüşülen evsizlerimizde yaşamış olduğu çeşitli faktörlere bağlı olarak, eğitim fırsatı yakalayamamakta ve çağımızın taleplerine uygun iş alanlarında istihdam edilememektedir. Haliyle evsizlerimiz enformel ya da marjinal sektörlerde iş aramak zorunda kalmaktadır. Bu iş alanı da kişiye sosyo-ekonomik anlamda iyi bir hayat sürmesine mani olur ve yoksulu kalıcı hale gelir:

“Ailem çocuklarımla görüşmüyorum... 2 sene falan oldu... Yoktu, iş de yok olsa ben böyle olmazdım da iş de yok...”(74.Görüşülen, Erkek, 50 yaşında)

Görüşülen evsizlerin sadece 19’u sosyal güvencesi olduğunu açıklamıştır. Bu sosyal güvencenin bir kısmı yeşil karttır. Ülkemizde yeşil kart sadece yoksul olan kişilere verilmektedir. Yoksulluğunu kanıtlayamayan kişiler ise bu güvenceyi hak etmemektedir. Evsizler yoksulluk sürecini en derin yaşayan gruplardan biridir, fakat yeşil kart alamamaktadır, yoksulluğunu kanıtlayacak bir gelir bildirimini ve ev adresleri yoktur:

“Oğlumla görüşüyorum... Kuran kursunda okuyodu... zaten bana hep soruyordu baba napıyorsun evde misin evet diyordum evdeyim. Evim falan olduğunu söylüyordum üzülmesin diye... Çalışıyordum bi günde takside çalışmıştım o sırada takside çalıştığımı sanıyodu buraya geldiğimde hadi baba eve gidelim yani kaçarak gelmiş hadi baba eve gidelim diyince ben ne dicemi bilemedim bi yalan uydurdum. Oğlum dedim bizim oturduğumuz ev depreme dayanıklı olmadığı için evi mühürlediler evin içine giremiyoruz.... ben de şimdi bunun için bi çaba sarf etmek istiyorum yani cepte 5 kuruş yok iş yok güç yok buralarda takılmışız bi de ben bi evlilik yapmak üzere üç yıl emek verdim... Bütün ailemi silmiş durumdaydım öfkeliyim, dertliyim ev işte tutamıyorum çalışsam da çalışmıyorum 1,5 senedir hala kendime gelmiş değilim... Ee son zamanlarda bi 6 ay öncesine 6 ay önce evim vardı kirasını ödeyemediğimden, çalışmadığım için kirayı ödeyemediğim için ee evi terk etmek durumunda kaldım yiğenim de kaldım bi süre oda bi süreye kadar

kalabiliyorsun. Ufak tefek işte tutmaya çalıştım koptu ve kendimi burada buldum...”(56.Görüşülen, Erkek, 44 yaşında)

Görüşülen evsizler (43 kişi) yetersiz gelirleri yüzünden zamanla ev kiralarını ödeyemediklerini ve evlerinden çıkmak zorunda kaldıklarını ifade etmişler. Bu sürecin temel nedeni sürekli işsizlik ve sosyal güvencenin bulunmayışıdır. Diğer taraftan, evsizlere ekonomik mekanizmalar mücadele etmesine izin vermezken, bir de evsizlerin bu içinden çıkılmaz durumu yaşarken etrafındaki insanların yardım eli uzatmaması “yoksulluğunun dip noktalarda” yaşamasına vesile olur. Aynı zamanda bu değişkenler günümüzde evsizlik oranını da arttırmaktadır. Rossi bu süreci şu şekilde açıklamaktadır; Evsizlerin sayısının artmasında, bu nüfusun büyük bir kısmının sosyal kurumlardan dışlanması ve bu kişilerin mevcut olanaklardan yararlanamamasının da etkisi vardır. Birçok araştırmacı, evsizlerin sayısındaki artış da, 1980’ler den sonraki uygulamaların neden olduğu konusunda hemfikirdir. Burada özellikle ekonomik politikalara bağlı olarak, kurumların boşaltılması, sosyal refah programlarının askıya alınması, sosyal yardımların kesilmesi önem taşımaktadır (Rossi, 1989, s. 61):

“ Annem ablam falan kazada 4 kişi boğuldular... Tuzla da sandal devrildi işte sadece kız kardeşim ve kızım kurtuldu işte ondan sonra yıkımlar başladı üzüldük ağladık kimseden kimseye fayda yokmuş anne baba değil de Allah tan başka kimsem olmadığını anladım abla çünkü herkes dünyanın menfaatine dalmış bir insan çukura düştüğünde herkes tekme atıyor abla kimse doğru yola çeken bir büyüümüz olmadı bizi çekip çeviren kazadan sonra annem daha çıkmadan babam bizi bırakıp gitti evlendi... o olaylardan sonra benim arabamı aldı parasız kaldık camilerin orada yatmaya başladık... cebimde beş kuruş param kalmadı kızımın yanına gidemedim göremedim... Çocuğum velayetini verdim... hiç tutunacak dayanağım olmadı hepsi hor gördü anlıyon...” (59 Görüşülen, Erkek, 34 yaşında)

Görüşülen evsiz kişilerin bir kısmının (15 kişi) yetişkin çocuklarının olduğu ve maddi/manevi anlamda anne ve babalarına destek sağlamadıklarını belirtilmiştir. Aslında bu durum aile yapısındaki çözülüşünde belirtisidir. Toplumumuzun kültürel normlarında mevcut bulunan anne ve babaya saygı ve ihtiyaç duyduğunda temel bakım algısı, yeni dönem toplumsal değişim ve dönüşümle terk edildiği görülür. Günümüzde anne ve babanın çocuğuna gösterdiği hassasiyeti, çocuğu ebeveynine göstermemektedir:

“Kızım sormuyor etmiyor yani... Sormadı etmedi yani ben de aramadım... Arıyorum mesela herhangi bir şey olduğun da kızım ne oldu bakıyor mesela e baba bir şey yok işimiz olduğu zaman 20 lira 30 lira bırakıyorum... Şimdi bugün kız çocuğu iki tane çocuğu var Allah bağışlasın şimdi bugün kocasıyla kavga etmiş olsa yanıma gelir şimdi ben burada sokak da yatıyorum şimdi iki tane çocuğu var şimdi ben onları sokak da mı yatırmam lazım...” (8.Görüşülen, Erkek,50 yaşında)

“Maddi durumum kötüleşti... Oğlum var 18 yaşında beni Kabul etmiyor. Arkadaşlarım bazı temel ihtiyaçlarımı karşılıyor. Çaresiz kalıyorsunuz, alkolle unutmaya çalışıyorum. Ertesi gün uyanında dertler yeniden başlıyor, tekrardan alkol ve unutmaya çalışıyorum...”(1.Görüşülen, Erkek, 43 yaşında)

“Ben 3 kanalda da TV ye çıktım seslendim çocuklara. Gelmediler ama. Biraderim geldi İzmir’den aile arabasında boş geliyor araba onlarda binip gelebilirdi. Ben diyorum kapıdan göreyim yeter ki konuşmasınlar da kapıdan göreyim... Ben sizin babanızım o kadar ameliyat geçirdim hiçbirine gelmediler... Kötüysem kötüyüm...”(7.Görüşülen, Erkek, 64 yaşında)

Özellikle 50-64 yaş aralığındaki sosyal yardıma muhtaç evsiz bireylerin çocukları tarafından terk edilmesi durumu, kişinin yoksullaşmasının yanı sıra yalnızlaşmasını ortaya çıkarır:

“Benim 10 tane çocuğum var, 3 tane öldü... Diyorlar da bak şimdi insan eti ağır derler bir baba 10 tane evlada bakar bir 10 evlat bir babaya bakamaz ben gidiyorum şu vaziyette Allah razı olsun damadımdan da damat ne ki baba senin evde olman benim yararına diyor ben işten geç geliyorum babam evde diye gözüm arkada kalmaz fakat 2 gün kalırsın sonra böyle şeylik geliyor duramıyorum sanki böyle şey bir tuhaf oluyorum iki gün kalıyorum geliyorum ilk gün gidiyorsun gelin aa baba hoş geldin diyor ikinci gün gidiyorsun hoş geldin ağzın içinde üçün gün gittiğinde hoş geldin bile yok en iyisi mi zaten kendi kendime zaten olmuş bitmiş kendimi attım dışarılara...”(60.Görüşülen, Erkek, 61 yaşında)

“Benim 27 yaşında kızım var, bir de torunum var kız mı erkek mi bilmem... Çok büyük hata ettim ben... Kızım okudu burada şeyi kazandıydı orta okulu bitirdiği vakit ..Oraya gittiğinde mülakat da yüz kişinin içindeydi, orayı da kazandı dedi baba dedi yarın şeylerim gelecek yarın beraber gidelim baktım beni orada saat 11 de çağırdı saat 8 de ilerde oturan abim vardı 8 de atlayıp arabaya gidiyorlar yani benim okulu öğrendiğim gün ben Beykoz okuluna gidiyorum yok diyolar kızın buradan şey etti niye aldınız diyorlar bana soruyorlar niye aldınız okulu mu beğenmediniz. Diyorum ben kız mız almadım...” (22.Görüşülen, Erkek, 60 yaşında)

Araştırma sürecinde görüşülen evsizlerin çoğunluğunun (22 kişi iş amacıyla İstanbul’a geldiğini belirtti) memleketleri ülkenin farklı bölgeleri olduğu, İstanbul’a daha sonradan geldiği fark edilmiştir. Bu durum ülkemizin yaşadığı temel sorunsal alanlardan biridir. Son dönem ekonomik yapılanmadaki köklü değişiklikler, memleketlerinde işsiz kalan kesimi, kentte daha iyi bir yaşamı yakalayabilmek için iş arama çabalarına başlatır ve kendini ülkenin büyük kentlerinde bulur. İyi bir yaşam için göç eden nüfus iş amacıyla çeşitli kapıları çalmaya başlar, fakat umduğunu bulamaz. Çünkü kentte işi talep eden nüfusun fazla olması ve arz edenin ise sınırlı olmasıdır. Nihayetinde, kentlerde yaşayan nüfusun çalıştırılmasına olanak verecek temel sanayi yatırımlarının yapılamaması yüzünden, işgücünün marjinal mesleklerde ve türlü hizmet dallarında yığılması söz

konusu olmuştur Bu durum kent yoksulluğunu çözmeye için üretilmiş olsa da çoğunlukla yeniden üretmektedir:

“Valla şu an ailem ile birlikte 5 kişiyiz... Onlar ayrı yerlerde... İstanbul’a gideyim ben kendime bir hayat kurarım iş bulurum onlar dedi yok gidemezsin, Şanlıurfa da çalışıyorum bu sefer yemeği az veriyorlar bu sefer daralıyorum o yüzden mecbur buraya geldim 12 senedir sokaklarda yaşadım...” (54.Görüşülen, Erkek, 24 yaşında)

“Samimi olarak söylüyorum toplumuz yozlaşmış bitmiş her şeyin bittiği ülke bu ülke yani yemin ediyorum yani sağlıklı olamaz yani her şeyi sahtekârlık... Bizim orada da biraz işsizlik durumları var yani, iş gücü ucuz... Biraz da orası hiçbir şey yok yatırım yapılmamış İstanbul’u da ben biraz merak ettim biraz da daha iyi bir olanak içerisindeyim ama her şey de televizyonda görüldüğü gibi değil tabi...” (31.Görüşülen, Erkek, 44 yaşında)

Ülkemizde göçmenlerin ya da yoksul kesimin az maaşıyla yaşamlarını idame ettirdikleri, barınma yeri olarak kullandıkları “gecekondu bölgeleri”, yoksul kesimin uğrak yeri olmuştur. Kentleşmenin ilk dönemlerinde, göçtükleri kentlerin gecekondu kesimine yerleşen kitleler dayanışma ağlarını kullanarak hem enformel işgücü piyasasında buldukları işler hem de yerleşmiş buldukları gecekondu alanlarının kent içinde konumlarının değişmesi sayesinde oluşan rantlara el koyabilmiş ve yoksullukları ile baş edebilme ve hatta zenginleşebilme imkanına ulaşmıştır. 1990’lı yıllardan itibaren, enformel mekanizmaların temelini oluşturan unsurların geçerliliğini kaybetmesi ile Türkiye’de kentsel bağlamda yoksulluğun nitelikleri değişmeye başlamıştır (Romano ve Penpecioğlu, 2009, s. 135). Enformel arsa (gecekondu) ve işgücü piyasasındaki imkânlar büyük ölçüde sınırlanmıştır. Kentsel alanın hızlı dönüşümü, kent çevrelerinde artık gecekondu yapımını yasaklamıştır, kent merkezlerine boşalan bölgelere yerleşim söz konusu olmuştur (Şenyapılı, 1981, s. 48-49) :

“Valla benim buraya geleli hemen hemen üç ay falan oluyor ora yıkılıyor çünkü orada kalacak bir yer yok çünkü... Gecekonduydum o yüzden kentsel dönüşüm oluyor yıkılıyor bütün yerler yani... Bekarım... Ailemi red ettim... Beni istemeyeni be hiç istemem... Şimdi bana şöyle yaptılar ben çalışıyordum beni yalın ayak karda kış da sokağa bırakıyorlardı... Benim cebimde paramı falan yerlerdi... üvey babam... hiç birini istemiyorum benim ailem buradakiler işte...” (53.Görüşülen, Erkek, 33 yaşında)

“Benim çadırım vardı önce evim vardı yıkılınca gittik oraya buraya derken en son yeşil köyde bir yer yakalayıp çadır gibi bir şey yaptık orada kaldık bir müddet bir müddet dediysem aşağı yukarı 7-8 sene kaldım sonra şikâyet geldi yıkıldı başkalarının yüzünden yani şeyden...” (60.Görüşülen, Erkek, 61 yaşında)

3.2.3.3. Kentsel Ayrışma ve Farklılaşma, Toplumsal Bütünleşememe

Kent kutupsallıkları olarak tanımlanan kentsel farklılaşma ve ayrışma, toplumsal eşitsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Derinleşen gelir uçurumlarına bağlı, kent içi sınıfsal yapılarda gözlemlenen ayrışma, üretim sisteminde sahip olunan yer, ürünün toplumsal gruplar arasında bölüşümüne bağlıdır. Kent içi sınıfsal yapının gözlemlenen ayrışmanın en önemli örneği evsizlerdir. Evsizlerin toplumsal bölüşüm içinde dezavantajlı grup olmaları yoksulluğun yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Yoksullaşmayla bütünleşen evsizler ekonomik bütünleşememe ya da ekonomik dışlanma beraberinde kültürel ve mekânsal dışlanmayı da getiren bir takım problemler yaşamasına neden olur. Şöyle ki, değişen koşullara bağlı olarak kişinin sürekli işsizlik ya da geçici işsizlik sürecini yaşıyor olması, bir takım sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılayamamasına sebep olur. Ayrıca bu durum, insan yaşamı için gerekli olan temel gereksinimlerden yoksun kalmasına ve toplumun belirli gruplarından keskin bir şekilde ayrılmasıyla sonuçlanır:

“İnsanlar artık vahşileşmiş, dışardaki insandan ne kadar korkmuyorum desem de korkuyorum... ben mesela diyelim ki dışarı da evsiz falan hani şey yapabiliyor tereddüt falan edebiliyor, bazen korkabiliyor da ...Şimdi sen istediğin kadar feryat et,.. Duymuyorlar... İstediyin kadar ağla, maalesef bu Türkiye de sağırklar olduktan sonra gerçek ihtiyaçları duymaz. Bir zamanlar size ufak bir şey anlatayım, bir gün İsmet İnönü ile Fevzi Çakmak köylere gidiyor tarlanın başında duruyor bakıyor ki bu adam niye ağlıyor diyor, sabanın bir tarafında at, bir tarafında da eşek demiş çağırın bakayım şunu iye bu böyle yapıyor diye, hayrola hemşerim diyor bu ne haldir böyle ya diyor ne olacak diyor memleketin başında bir kör var diyor bir de topal diyor biz de diyor böyle yapıyoruz diyor... Yani çektiğimizi görmüyor, ötekisi de zaten herif vatandaşın durumunu sormuyor. Ne kadar asıp kessen de... Aksaray pislik ne ararsan var siz ve sizin gibi gençlerin oralara gitmelerini tavsiye etmem... Sakın sakın bastığınız yer sağlam mı ve şunu da hiçbir zaman unutmayın bastığınız yerin ayağınızın altına bakın muz kabuğu olmasın farkında olmadan basar düşersiniz, nereye düştüğünüzü bilemezsiniz...”(22.Görüşülen, Erkek, 60 yaşında)

Diğer taraftan, toplumsal mecrada sosyal ve ekonomik getirilerden kendini soyutlaması evsizlerin, yapısal uyumsuzluk ya da normal olmayan bir durum olarak nitelendirilir. Hatta toplumun sıra dışı insanları olarak görülür. Çünkü toplumsal olarak yoksulluk, ötekiliğin bir belirtisi olurken, bir de kişinin bir yerde çalışmıyor olması sosyal statüde bir yer edinememe sürecidir. En önemlisi evsizlik durumuyla karşılaşan insanın, ailevi ya da arkadaş ilişkilerinin olmadığı gerçeği, yoksulluğun yanında yalnızlaşma faktörünü de gün yüzüne çıkarır (McNaughton, 2008, s. 141). Özetle, onlar her ne kadar kendilerinin ilk başlarda normal insanlar olarak nitelendirse de, toplumsal düzlemde

giderek yalnızlaşma, dışlanma, toplumun diğer üyeleri ile iletişime geçememe durumu zamanla kendilerinin anormal olduğu yakıştırmasını benimsemeye başlamasına sebep olur, ayrıca tamamen toplumdan koparlar. Bu sorunsal “yersiz –yurtsuz olma” duygusu ile ikiye katlanır, onların ontolojik güvenlerini sarsar. Zamanla sistemden kopmuş, güvensiz, tutunamayan bir kimlik ortaya çıkar:

“Ya benim en büyük kaybım bir mesleğimin olmaması, bir de böyle insanların hor görmesi bu bizi üzüyor ama insanlarda haklı diyorum yani niye haklı içimizden birkaç tanesi az önce bahsettiğim gibi kötü onların yüzünden böyle bizim de kapılarımız kapanıyor iş verme konusunda falan vatandaşa hak veriyorum... Toplum tabii ki itici görüyor tabi hepsi değil elinde bezi bali poşetini görünce ister istemez çekiniyor...”(37.Görüşülen, Erkek,34 yaşında)

Görüşülen evsizlerin bir kısmında (15 kişi) içinde bulunduğu durumu gizleme, hatta toplumdan tamamen soyutlanma isteği mevcuttur. Çünkü içinde bulunduğu derin yoksulluğun toplumsal mecrada dışlanmayla karşılaşacağını bilmektedir:

“İnsanlara Göstermemek için elimden geleni yapıyorum, utanıyorum. Burada olmaktan utanıyorum...”(1.Görüşülen, Erkek, 43 yaşında)

“Ben sokakta kimseyi görmesin diye ben kendim kenara kenara çekiliyom görmesin diye yayılmasın diye...”(58.Görüşülen, Kadın, 48 yaşında)

Kişinin hayatının bir döneminde maddi durumunun kötüleşmesiyle birlikte sokaklarda yaşaması kimlik bunalımı yaşamasına neden olur. Çoğu insan, yeni hayatın getirdiklerine alışması zaman almaktadır:

“Ters tepkiden çok bir eziklik oluyor insanlarda özellikler geçmiş yaşantısında iyi bir yaşama sahip olan insanların bu duruma düşmeleri kendine farklı bir göz ile bakılması insanları ezik hissettirir, bunu da çok fazla yapmazlar ben şahsen yapmadım o pozisyona da düşmedim...”(51.Görüşülen, Erkek, 39 yaşında)

“Ben aslında pek belli etmemeye çalışıyorum sokak da kaldığımı kimseye belli etmezdim... Tabi ki dışlıyor ama ben belli etmiyorum... Ben şimdi şöyle söyleyeyim bir insan sana sokak da mı kalıyorsun diyemez ama gündüz vakti zaten herkes sokak da yatıyor yani adam geliyor evi barkı var geliyor yatıyor yani ben tabi üstümü başımı temiz tutmaya özen gösteriyorum...”(45.Görüşülen, Erkek, 30 yaşında)

Görüşülen evsizlerin toplumdan ayrışmasının bir nedeni de bir kısmını alkol ve uyuşturucu kullanmasıdır. Alkol ve uyuşturucu kullanılması bireysel sebeplerle olduğu iddia edilir, fakat arka planında sosyo-ekonomik faktörlerde bulunmaktadır. Kişinin bu bağımlılık sürecinde kendisine zarar vermesinin yanı sıra etrafına da zarar verebilmektedir. Çünkü kişi bu maddeyi kullandıktan sonra kendinden geçme sorunuyla karşılaşmaktadır. Haliyle evsizlerin kendinde geçme durumuyla toplumsal risk

oluşturulabilmektedir. Diğer taraftan evsizlerinde sokakta kaldıklarında alkol, bali ve uyuşturucu kullanan kişilerin kendilerine zarar vereceğinden korkmaktadırlar. Toplumsal olarak riskli bir grup olarak görülürken aynı zamanda kendileri de riskli gruplardan zarar görmektedir:

“Şarapçısı da var zerduşu da var ben karşıdan gördüm mü bir kere o adamı tanırım ben onların ne yanına geçerim görmemezlikten öyle arka sokaktan geçer giderim yani...”(62.Görüşülen, Erkek, 18 yaşında)

“Ben sokakta ki her insandan kaçıyorum yani sokak ta ki hiçbir insanın bir arkadaşı yoktur ben kaçıyorum insanlardan yani...”(70.Görüşülen, Erkek, 20 yaşında)

Ülkemizde evsizlere yönelik bir “farkındalık” eksikliği söz konusudur. Hem toplumsal hem de devlet kurumları açısından evsizlere yönelik hizmetlerin ya da yardımların yetersiz hatta hiç olmadığını belirtebiliriz. Haliyle evsiz vatandaşımız kendi kaderine mahkûm edilmekte ve yoksulluğuyla baş başa bırakılmaktadır. Evsizlerin sosyal olarak bütünleşebileceği, tekrardan hayata adım atabileceği mekanizmalara ihtiyaçları vardır. Fakat bu mekanizmaların eksikliği kendilerini yetersiz, güvencesiz, risk altında hissetmelerine neden olmaktadır. Araştırma sürecinde görüşülen evsizlerin dörtte biri (19 kişi) sadece sivil toplum örgütleri ya da devlet kurumundan yardım aldığını ifade etmiştir. Diğer taraftan alınan bu yardımların daimi olmadığı ve kişinin temel ihtiyaçlarını bile karşılamaya yetmeyecek kadar olması da ayrı bir sorunsaldır:

“3 ay da bir 100 lira veriyorlar onun dışında bir şey yok yani günde bir liraya bile gelmiyor yani...”(34.Görüşülen, Erkek, 57 yaşında)

“Ben aslında şeye bağlıyım daha yeni bağlandım Fatih kaymakamlığına iş de orada üç aydan üç aya 200 bin lira para veriyorlar Edirne kapıdan aldım yani üç aydan üç aya...” (33.Görüşülen, Erkek, 58 yaşında)

Evsizlere yapılan yardımların daimi olmaması ve cüzi miktarda olması, evsizlerin yaşadıkları temel sorunlardan biri olan ev sorunu çözememektedir. Habermas (1991), politikacılar evrensel ahlaki kurallar için yardım kurumunun garanti ettiği temel ihtiyaçları sağlamaması, bunun yerine bu gibi ihtiyaçlar için herkesi teşvik eden kurumsal forum sağlanması gerektiğini ifade eder. Habermas’a göre en önemli hedef bireyin entegrasyonu ve kolektif ihtiyaçlarıdır. Bu yüzden hiçbirinin başarısı diğeri tarafından engellenemez. Bu yaklaşımın amacı, insan eylemini merkezi konuma yükseltmektir. Açıklanan teorik analizlerde evrensel kanıya varmak imkânsızdır. Evsizlikle ilgili bu süreç şu şekilde açıklanabilir; evsiz insanların ihtiyaç durumları

değerlendirilir ve etkili, doğru bir şekilde cevap verilirse, evrensel bir görüş sunulabilir. Fakat evsizlik sebepleri üzerindeki ortak fikir birliğinin sonuçlanması muhtemel değildir. Teorik açıklamalar, tüm tarafların katıldığı daha geniş bir iletişim olursa, muhtemelen daha yararlı olacaktır. Böylece açıklanan sonuçlar devlet planlamacılarını, politikalarını ve gönüllü kuruluşları etkiler. Toplumsal problemler için üretilen son politikalar, hizmet tedarikine yakın olan koordineli kurumlar arası ilişkiye teşvik ediyor. Yine de, araştırmaya belirgin bir şekilde, hem kapsam alanını hem de geliştirilen uygulama ihtiyaçlarını vurgular (Neale,1997).

“Yardımcı oldular... Oldular ama benim istediğim gibi olmadı ben her zaman diyorum benim elime 100 lira vermek ile benim işim düzelmiyor ben her zaman ev tutmak istiyorum diyorum...”(78.Görüşülen, Kadın, 40 yaşında)

“Ben bunu her yere söyledim Büyükşehir’e de söyledim başka yer makamlara da söyledim iş verin çalışıyorum valiliğe de söyledim. Ben valilikten 3 ayda bir 100 milyon lira para alıyorum. O 100 milyon lira beni nasıl geçindirecek eşim var yanımda...”(57.Görüşülen, Erkek, 50 yaşında)

“Yok hiçbir şey yok, geçenlerde Yeşilköy yıkıldığında kaymakamlıktan kağıt verdiler işte 100 milyon nedir yani onu da bırak biz fatih kaymakamlığına gittik ev göster yer göster zaten evim köyüm olsa şey yapar mıyım yani bıraktım kâğıdı oraya aldım çıktım kendimi yani...”(60.Görüşülen, Erkek, 61 yaşında)

Türkiye’de devletin sokakta yaşayan evsizlerimizle ilgili sosyal devlet olmaya yaraşır, sürekliliği olan ve nitelikli bir hizmeti bulunmamaktadır. SHÇEK’in, valilikler, belediyeler ya da kaymakamlıkların süreklilik arz eden düzenli bir çalışması olmamıştır. Nihayetinde, evsizlik problemiyle ilgili hiçbir çaba ve çözüm bulunmamaktadır. Diğer taraftan evsizlik problemi sadece evsiz vatandaşı ilgilendiren bir sorunsal değil, bütün toplumu etkileyen ve gelecekte önemli sorunları doğurabilecek bir mevzudur:

“Yok ciddi bir yardım almadım bizim devlet o konuda çok kısır kalıyor vatandaşına karşı yani dış ülkeye gitmedim ama dış ülke nasıl kendi vatandaşına karşı bu ülkenin vatandaşlarına devlet ciddi bir yaklaşım gösteremiyor belki bu da devlet bütçesinden kaynaklanıyor olabilir yani o konuda sitemkarım devlete yetersiz...”(46.Görüşülen, Erkek, 52 yaşında)

“bizi korumalıydı hiç kimse bizi adam yerine koymadı sanki bizim devletimiz değil de dışarıya.. diyecekler ki onlarda bizim kardeşimiz Suriyeliler e her şey veriliyor tamam yardım etmesinler demiyorum savaş var tamam ama Allah rızası için şuradaki insanlara da yardım etsinler çünkü biz de onların evlatlarıyız belki benim dedem de Çanakkale de savaştı ben de onun çocuğu olabilirim kimseye isyan etmiyorum bizim kimseden bir beklentimiz yok gelsinler bir odalı bir yer versinler üç aylık maaşımız olsun biz de bakalım işimize kimse bizi adam yerine koymuyor abla sevmiyor abla biz o kadar kötü miyüz o kadar dışlanacak biri miyiz Allah rızası için düşün vicdanın varsa düşün...”(59.Görüşülen, Erkek, 34 yaşında)

3.2.3.4. Alkol ve Madde Bağımlılığı

Araştırma sürecinde görüşülen evsizlerin (19 kişi) yaklaşık dörtte bir oranında alkol ya da madde bağımlılığı olduğunu ifade etmiştir. Alkol ya da madde bağımlısı olan kişilerin 6'sı bu durumu evsizlik nedenleriyle ilişkilendirmiştir. Bireysel temelli olan bu sorunsalın arka planında çeşitli sosyal sebeplerinde olduğu ortaya çıkmıştır:

“ kendime mal ediyorum malesef yine maalesef... Zamanında çok kötü bir şey Ondan sonra kendinizi kayıp mı ediyorsun... Kesinlikle aşırı derece de içmem ama işte zamanın da gençlik de içtim... babasız büyüdük.... İşte bu yüzden bu melete bağlı her şey...”(33 Görüşülen, Erkek, 58 yaşında)

“Biraz ailem biraz kendim yani.. Muhattap olmak istemedim ya beni seç ya maddeyi seç dediler ben de maddeyi seçtim... Hala kullanıyorum... Tedavi gördüm ben ama yine bırakamadım...”(68.Görüşülen, Erkek, 24 yaşında)

Ülkemizde uyuşturucu kullanma yaşı giderek düşmektedir. Nüfus artışı, sanayileşme, kentleşme, teknoloji, eğitim, boş zamanları değerlendirme, inanç ve değerler sistemi vb. faktörlerin uyuşturucu bağımlılığını etkilediği bilinmektedir. Ancak bu faktörlerin ne ölçüde etkili olduğunu belirten çalışmalar yeterli değildir:

“Uyuşturucu hala kullanıyorum... Tek sorumlusu ben değilim ben dükkan da kalıyorum tavan yapıyorum insan bir gelir ne yapıyorsun der....Ailem...”(69.Görüşülen, Erkek, 31 yaşında)

Genellikle uyuşturucu kullanımı genç yaşlarda ve kişinin çevresinin özendirilmesiyle başlamaktadır. Kullanılan maddenin içeriği ve sonuçlarının ne olduğunu bilmeden gençlerin kullandığı görülmektedir. Sorunun çözülmesine ilişkin toplumsal önlem alınması gerekir, özellikle kişinin ailesi eğitilmeli ve çocuklarına karşı gereken hassasiyeti göstermelidir:

“Ailemle görüşmüyorum... hayır bazı hatalarım oldu uyuşturucu yüzünden onlara hayırlı bir evlat olamadım biraz onlardan uzaklaşmak istedim... bana dediler ya ölin ya o hangisi.... benim çok güzel bir hayatım vardı... ben ilk başta aldığımda bu kadar çok şey olduğunu bilmiyordum bağımlı sonradan böyle olduk biz yani... burunla ben ilk aldığımda dedim uyuşturucu bu kadar ucuz olmaz dedim bu uyuşturucu olamaz bir kere için zaten gidiyor yani eroin öyle bir şey bir ay geçtikten sonra ben bağımlı olmuşum ben artık kriz yaşıyorum yani dedim ben hayatım kaydı dedim yapmadığım şey kalmadı annemin altınlarını çaldım ben sana bir şey söyleyeyim sen o krizi görse ve parasız kalsan ananı bile öldürürsün yani bir an hiçbir şey gözünü önüne gelmiyor uyuşturucudan önce hayat güzeldi sonra eve geç gelmeye başladım ailem bana baskı yaptı kriz gelince anneme vurdu... ilk beni en yakın arkadaşım başlattı...”(36.Görüşülen, Erkek, 19 yaşında)

Kişinin uyuşturucu kullanması birlikte fiziksel, psikolojik ve sosyal olumsuz sonuçları ortaya çıkmaktadır. Örneğin sosyal sonuçları; Toplum tarafından reddedilmek, şiddet

görme ve gösterme, iş başarısızlıkları ve kaybı, maddenin etkisi altındayken gösterilen davranışlar, madde elde etmek ile ilgili suçlar (Meneviş, 2006, s.50):

“Kimsenin ailesi kötü değildir her zaman insanın kendi hataları vardır ben 2009 da Boğaziçi köprüsünden intihar ettim 86 gün falan Kartal eğitim araştırma da yattım... Madde bağımlıydım... Ben sokak da 8 yıl yaşadım 8 yıl... Yani şimdi dışarı da kalan insanın dışarı da kalmaya ihtiyacı yok mesela vücut nasıl nikotin istiyor dışarı da onlara tatlı geliyor mesela sen dışarı da rahat hareket edemiyorsun ama dışarıda rahat hareket ediyorsun... burada insanlara yardımcı olmak dışarı da ki insanların toplum içinde rahat olması gerekiyor çünkü bu insanlar soka da olduğu zaman ne oluyor sokak da var 520 kişi bunları 100 kişi madde bağımlısı 100 kişisi alkol bağımlısı bir 10-15 kişi hırsızlık gasp gibi işlerden iş de toplum da rahat etsin bu tür insanla buraları dolduruyor...”(47.Görüşülen, Erkek, 31 yaşında)

“Hap işinden... tabi tabi benim biraz karışık kendimi temin etmek gibi... Uyuşturucuya ben ya 15 ya 14 de yaşında başladım... sen o krizi görsen ve parasız kalsan ananı bile öldürürsün yani bir an hiçbir şey gözünün önüne gelmiyor uyuşturucudan önce hayat güzeldi sonra eve geç gelmeye başladım ailem bana baskı yaptı kriz gelince anneme vurdu...”(Erkek)

Sonuç olarak, görüşülen evsizlerin nedenlerini verilen cevaplara göre sadece bir değişkenle açıklamak imkânsızdır. Bir kısım evsizin, evsizlik nedeni aile yapısındaki değişim, boşanmayla doğrudan ilişkiliyken, bir kısmının evsizlik nedeni işsizlik, ev ücretlerini ödeyememe, diğer bir kısmı da kentle bütünleşememe ve sosyal dışlanma, son olarak madde ve bağımlılığı gibi değişkenlerle ilişkilendirilmiştir. Diğer taraftan, görüşülen evsizlerin ileri sürdüğü nedenin aslında bir kaç değişkenlerle de ilişkili olduğu görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Bu durum Foucault'ın ortaya atmış olduğu teoriyle uyumlu olduğunu bize ifade eder; Foucault (1979), gücün bir merkezi veya kaynağı olmadığına ve ona sahip hiçbir özne bulunmadığına ısrarla vurgulaması Foucault'yı temel güç odağı olarak sınıf mücadelesi ve devleti gören Marksist vurguyla anlaşmazlığa düşürür (Layder, 2010, s. 146) Nihayetinde evsizliğe neden olan büyük yapısal güç mekanizması bulunmamaktadır. Evsizlik sorunsalındaki güç mekanizmaları kişisel karakterlerle birlikte ortaya çıkabileceği gibi sosyal, ekonomik süreçlerle de bağlantılıdır. Örneğin; cinsiyet, ırk, yaş, medeni hal, sınıf, sağlık, istihdam ve önceki barınma tarihiyle ilişkilidir. Özetle, evsizliği ortaya çıkaran faktörleri hem sosyo-ekonomik süreçlerle hem de bireysel süreçlerle açıklanabileceği gibi, iki sürecinde birbirleriyle ilişkili olarak da ortaya çıkabileceğini belirtebiliriz. Fakat evsizlik sürecinin meydana gelip kalıcı hale gelmesinde kişinin “yoksulluğu” ya da “sosyal güvencesinin” olmaması hakim değişkenlerden biridir.

3.2.4. Sınıf-altı Göstergeleriyle Evsizliği Değerlendirme

Yeni kent yoksulluğunun bir görünümü olan sınıf-altı olgusu düzenli bir işi olmayan veya hiçbir işi olmayan, devlet yardımlarına bağımlı, suç işleme potansiyeli yüksek, herhangi bir barınağı olmayan veya çok kötü barınma koşullarına sahip bir kitleyi betimlemektedir. Sınıf-altı biçiminde tanımlanan kitleye daha çok Birleşik Devletler' in metropollerinde ve 'dünya kenti' biçiminde tanımlanan Batılı ülkelerinin metropollerinde rastlanmaktadır. Daha az yaygın olmakla beraber, gelişmekte olan ülkelerin en büyük kentlerinde de benzer bir kitlenin ortaya çıkmakta olduğu gözlenmektedir. Türkiye özelinde konuyu değerlendirecek olursak, sosyo-ekonomik düzlemdeki değişmeler ve rekabet piyasası toplumun yoksul kesimini derinden etkilemektedir. Eski yoksulluk sürecinin değişimiyle birlikte yeni yoksulluk olgusunun toplumsal bütünleşme ihtimalini büyük çapta ortadan kaldıran koşulların ürünü olduğunu belirtilebilir. Toplumun yoksul kesimi köylülükten yahut küçük üreticilikten veya enformellikten, kent ekonomilerinin daha bütünsel bir parçası olmaya geçiş sürecini gerçekleştirememektedir. "Eski" yoksulluk modelinde toplumsal bütünleşmeyi sağlayan ve bütüncül yoksulluk olarak da adlandırılabilceğini öne sürdüğümüz olgunun başat unsurları, örneğin hemşerilik ilişkileri ya da tampon mekanizmaların işlevlerini artık yitirmekte ya da piyasa artık enformal iş gücünü istememektedir. (Buğra ve Keyder, 2003). Toplumun genelini etkilemiş olan bu yeni yoksulluk modeli bağlamında, yoksulluğun derinleştiği ve toplumun dışlayıcı unsurlarını taşıyan kesimin, Türkiye'nin sınıf-altı adayları olarak ileri sürülebilecek gruplarının olduğunu ifade edebiliriz; örneğin, evsizler.

Çalışmamızda evsizleri Türkiye'de sınıf-altı grubu olarak nitelendirirken, yeni yoksulluk bağlamsal arka planını oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, sınıf-altı, yeni yoksulluk olgusunun bir alt-kümesi gibi düşünülmektedir. Bu bölümde araştırma esnasında görüşülen evsizlerin sınıf-altı göstergeleriyle uygunluğu tartışılacaktır (Konu sosyal, ekonomik, politik, mekânsal ve söylemsel boyutta değerlendirilecektir):

Ekonomik boyutta, evsizlerin gelir yoksulluğu ve sürekli işsizlik durumu sınıf-altı olgusunun temel göstergelerindedir. Evsizler ekonomik anlamda iş piyasasının taleplerine ayak uyduramama, yeni dönemde enformel iş piyasasında da istihdam edilememe gibi problemlerle karşılaşmaktadır. Görüşülen evsizlerin hemen hemen hepsi

sürekli işsiz ve işsiz olduğunu ifade etmiştir. Küçük bir kısmı (6 kişi) çöp ve hurda toplayıcılığıyla az bir miktarda kazandığını ifade etmiştir. Evsizlerin yaklaşık dörtte birinin sosyal güvencesi olduğu ifade etmiştir. Bu kişilerin 9'unun sosyal güvencesi sadece yoksulların alabileceği yeşil karttır. Araştırmanın sonuçlarına göre, evsizlerin geçimlerini büyük oranda yardım olarak sağladıkları ortaya çıkmıştır. Sosyal yardımlara bağımlılık yüksek orandadır (Esnaf, halk, belediye, kaymakamlık vb. kişi ve kurumlardan alınan yardımlar). Evsizlerin sürekli işsizlik ve sosyal yardımlara bağımlılık durumu sınıf-altı grubu olma hususunda temel göstergelerden bir tanesidir.

Sosyal boyutta, ailevi ilişkilerinin tamamen bitimi ya da kopuşu, eğitim düzeylerinin düşüklüğü ya da eğitim fırsatı yakalayamama, alkol ve madde bağımlılığının yaygınlığı, küçük bir oranda da olsa suç işleme özelliği, toplumla bütünleşememe, toplumun risk grubu olma gibi temel belirteçlerin olması sınıf-altı grubu göstergeleriyle evsizlerin ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. İlk olarak, görüşülen evsizlerin (76 kişi) aileleriyle tamamen ilişkilerini kopardıklarını, görüşmediklerini belirtmiştir. Bu sürecin yaşanmasında; yoksulluk, şiddet, maddeye bağımlılık, boşanma, aile yapısındaki çözülüş gibi nedenler ileri sürülmüştür. İkinci olarak, evsizlerin yarısından fazlası ilköğretim ve ortaokul mezunudur. Eğitim düzeylerinin düşük olmasını çoğunlukla yoksulluk ve küçük yaşlarda çalışmak zorunda kalmalarıyla ilişkilendirmişlerdir. Diğer taraftan evsizlerin eğitim düzeylerinin düşük olması yeni iş piyasasında istihdam edilememesine de neden olmaktadır. Üçüncü olarak alkol ve madde bağımlılığı, görüşülen evsizlerin yaklaşık dörtte bir oranında alkol ya da madde bağımlılığı olduğunu ifade etmiştir. Alkol ya da madde bağımlısı olan kişilerin 6'sı bu durumu evsizlik nedenleriyle ilişkilendirmiştir. Bu oran görüşülen evsizler içinde yüksek bir oran olmasa da, kişinin hem kendini hem de topluma zararı açısından önemli bir sorunsaldır. Diğer taraftan görüşülen evsizlerin 19 kişinin sabıka kaydı olduğunu ifade etmiştir. İşlenen suçlar; Hırsızlık, madde kullanımı ve satımı, eşinin aldatmasından dolayı öldürme ve borcu ödeyememe vb. olarak belirtilmiştir. Evsizlerin alkol veya madde bağımlılığı ve suç işleme özelliği, literatürde sınıf-altı tartışmalarında önemli odak noktalarındandır, bu özellikten ötürü bu gruplar tehlikeli ya da risk üreten, toplumla bütünleşemeyen olarak nitelendirilir.

Politik boyutta, evsizleri toplumun bir vatandaşı olarak görüp soruna ilişkin ilgili yasa ve yönetmeliğin yetersizliğiyle ilişkilendirilebilir. Diğer taraftan evsiz kişilerin neden evsiz kaldıklarına yönelik kurbanı suçlama modeli benimseme daha yaygındır. Evsizleri risk üreten gruplar olarak görüp, toplumsal hayatın kıyısında kalmalarına göz yumma söz konusudur.

Mekânsal boyut, kapsamında, sınıf-altı tartışmalarında yaygın olarak gettolarda yaşayan insanların sınıf-altı üyeleri olarak nitelendirilir. Evsizler *getto olgusundan* biraz farklılaşmaktadır, fakat mekân vurgusu evsizler içinde önemlidir. Evsizler İstanbul başta olmak üzere yaygın olarak kentlerde yaşamaktadır. Kentle bütünleşen derin yoksullukları söz konusudur. Evsizlere İstanbul'un hangi tercih ettikleri sorulduğunda; yaygın olarak İstanbul'un Aksaray, Taksim, Zeytinburnu, İstiklal, Tarlabaşı, Kadıköy, Eminönü, Beyoğlu, Sultanahmet, Fatih ilçelerinde bulduklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda söylenen bu semtler İstanbul'un en yoğun nüfusunun olduğu, ülkenin farklı illerinden gelenlerin ilk olarak uğrayabileceği, enformel iş imkanlarının oluşabileceği ve gayri resmi işlerin yürütülebileceği yerlerdir. Diğer taraftan, evsizler seçtikleri semtlerin parklarında, köprü altlarında, cami avlularında, karakolda, otelde, hastanede, boş inşaat ve yıkıntı binalarda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Evsizlerin kaldıkları mekân bakımından toplumdaki uzaklaşmış, kendileri gibi kentin yoksul kesimiyle bütünleşmiş, marjinalleşmiş dezavantajlı gruplar olarak sınıflandırılır. Bu olgu aynı zamanda sınıf-altı grubu olma özelliğini yansıttığını gösterir.

Son olarak *söylemsel boyut*, evsizler görünüşleri ve yaşamları itibariyle toplumun bir adım geriden izlediği gruplardır. Genellikle evsizler toplum tarafından ayyaş, alkolik, hırsız, dilenci vb. niteliklerle betimlenir. Bu şekilde algılanması evsizlerin toplumsal hayata tutunabilmeleri için engel teşkil etmektedir. Görüşülen evsizler çoğunlukla görüntülerine bakılarak iş kapılarına kapandığını ifade etmiştir. Bu durumda zamanla kişide iş bulma umudunun yitimi olarak sonuçlanmaktadır. “*Ya benim en büyük kaybım bir mesleğimin olmaması, bir de böyle insanların hor görmesi bu bizi üzüyor ama insanlarda haklı diyorum yani niye haklı içimizden birkaç tanesi az önce bahsettiğim gibi kötü onların yüzünden böyle bizim de kapılarımız kapanıyor iş verme konusunda falan vatandaşa hak veriyorum... Toplum tabii ki itici görüyor tabi hepsi değil elinde bezi bali poşetini görünce ister istemez çekiniyor...(37.Görüşülen, Erkek, 34 yaşında)*”.

Bauman, sınıf-altı kavramıyla daha çok zenginlerin ve genel olarak toplumun dışında bırakılmak istenen grubu anlatmak için kullanır ve önemli bir benzetmesi vardır; sınıf-altı üyelerini “aylaklar” ve varlıkları “turistler” kavramlarıyla ifade eder. Aylaklar, toplumun dışlanmışları “dünyanın artıkları”, turistler gibi seyahat ederler ama onlarınki seyahat değil daha çok harekettir. Kimse onlara yardım etmediği, yakın davranmadığı için hareket ederler. Bu hareketlilik turistlerinde işine gelmektedir (Bauman, 1999’dan aktaran; Erdem, 2013). Çünkü onlar aylakları gözlerinin önünde görmek istememektedirler. Bu benzetmede aylaklar evsizler olmaktadır. Sokakta yaşayan sınıf-altı grubu sürekli dolanım halinde ve daimi durabileceği bir mekânı çeşitli sebeplerden ötürü bulamamaktadır. Bu kesimi toplum kuraldışı ya da yasalara zarar vereceği gerekçesiyle yaşadıkları mekânda görmek istemezler. Kendilerinde uzak, gözünün önünde olmayacak yerlerde yaşamalarını ister. Haliyle bu kesim kendi kaderine terk edilmiş bir şekilde “yok-olmuşluklar” mekânına gönderilmektedir.

Sonuç olarak, yeni dönem evsizlerin, çoğunluğunda ailevi ilişkilerin tamamen bitimi ya da kopuşunun yaşandığı, ekonomik anlamda iş piyasasının taleplerine ayak uyduramama, yeni dönemde enformel iş piyasasında da istihdam edilememe evsizlerin iş isteğinin yitiminin ortaya çıkışı, eğitim düzeylerinin düşüklüğü ya da eğitim fırsatı yakalayamama, alkol ve madde bağımlılığının yaygınlığı, küçük bir oranda da olsa suç işleme özelliği, toplumla bütünleşememe, toplumun risk grubu olarak değerlendirme ve sosyal yardım kurumlarına bağımlı hale gelme vb. özelliklerin, evsizlerin sınıf-altına göstergeleriyle çoğu noktada uyuştüğünü göstermektedir. Diğer taraftan, Batı’daki sınıf-altı olgusuna tam anlamıyla erişmiş olduğunu söyleyemeyiz, kısmen de olsa evsizler için toplumsal bütünleşme araçları bulunmakta ve anti-sosyal davranışlara sahip değildir. Ya da toplumun evsizlere yönelik bakışı, yaygın olarak kurbanı suçlama ya da öteleme yönünde değildir, düşük bir oranda da olsa kültürel normları hala taşıdığımızı belirtebiliriz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumların ekonomikleşmeye başladığı Sanayi Devrimi ve sonrasındaki gelişmeler yoksulluğun görünümü ve anlamsal boyutunu değiştirmiştir. Yaşanabilir ve katlanabilir bir durum olan eski yoksulluk, yeni yoksullukla birlikte ortadan kalkmış ve onun yerini sefalet ve açlık almıştır. Ayrıca, eskiden toplumsal kesimler arasında görülmeyen ayrışma ve kopma modern yoksullukla birlikte daha belirgin hale gelmiştir (Açıkgöz ve Yusifoğlu, 2012, s. 81). Nihayetinde yaşanan yeni yoksulluk, toplumdaki dezavantajlı grupların daha fazla dışlanmasına ve marjinalleşmesine sebep olmuştur. Toplumda derin yoksulluk ve sosyal dışlanma süreçleriyle bütünleşen dezavantajlı gruplardan biri de evsizlerdir.

Derin yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın bir görünümü olan evsizlik sorunsalı günümüzde yaygınlaşmakta ve çözüm bekleyen önemli bir olgu haline gelmektedir. Çalışma bu sorunsalı kent yoksulluğunun bir türü olarak ele alarak, yaşanan sürecin zorlukları ve buna karşı geliştirilen önlemleri ve evsizlerin sınıf-altı grubu göstergeleriyle olan benzerlikleri analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç çerçevesinde belirlenen yöntem ve tekniğe bağlı olarak evsizlerle derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırmanın verileri dört temel kategoriye ayrılmıştır; ilk olarak araştırmada sürecinde görüşülen *evsizlerin sosyo-demografik özelliklerinin* nitel analizi yapılmıştır. Analizin sonucu şu şekildedir:

Görüşülen evsizlerin 68'erkek, 12'si kadındır. Evsizlerin genel yaş ortalaması; 39,97 olup orta yaş grubunu temsil etmektedir. Araştırma sürecinde görüşülen evsizlerin çoğunluğunun memleketleri ülkenin farklı bölgeleri olduğu, İstanbul'a daha sonradan geldiği fark edilmiştir. Bu durum ülkemizin yaşadığı temel sorunsal alanlardan biridir. Görüşülen evsizlerin 13 kişi (2'i kadın, 11'si erkek) evli, 35 kişi (9'sı kadın, 26 erkek) dul-boşanmış ve 32 kişi (1 kadın, 31erkek) bekar çıkmıştır. Görüşülen evsiz kişilerin eğitim düzeyleri çoğunlukla ilkokul düzeyindeydi. İçlerinden sadece 4'ü üniversite mezunudur (ilkokul mezunu 50 kişi (8'i kadın, 42'si erkek), ortaokul mezunu 13 kişi (1'i kadın, 12'si erkek), lise mezunu 6 kişi (1'ü kadın, 5 erkek), üniversite mezunu (2'si kadın, 2'si erkek) ve okuma-yazmasının olmadığını söyleyen 7 kişi (7 'si erkek) vardır. Evsizlerin eğitim düzeylerinin düşük çıkmasının sebebi eğitim fırsatını yakalayamama, koşulların yetersizliği, yoksulluk, ailevi sorunlardan dolayı isteksizlik gibi değişkenlerin

olduğu söylenebilir. Aynı zamanda eğitim seviyelerinin düşük olması bir açıdan evsizliklerinin sebebi de olmaktadır çünkü diğer toplumlarda olduğu gibi bizim ülkemizde de iş alanlarında kalifiye eğitilmiş insan talebi yüksektir. Görüşülenlere meslekleri sorulduğunda, marjinal ya da enformel sektör olarak nitelendirilen sektörlerde çalıştıkları ve içlerinden 10 kişinin çalışma esnasında sigortası yapıp emekli olduğu öğrenilmiştir. Görüşülen evsiz kişilere sosyal güvencelerinin olup olmadığı sorulduğunda 19 kişinin (3'ü kadın,16'sı erkek) sosyal güvencesinin olduğu, 59 kişinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu 19 kişinin 9'unun (1'i kadın, 8'i erkek) sosyal güvencesi yeşil karttır. Görüşülenler “kaç senedir sokakta kalıyorsunuz ?” sorusunu verilen cevap; erkeklerde ortalama 5,1 sene ve en yüksek değer 40 yıldır, kadınlarda ise ortalama 2,37 sene ve en yüksek değer 10 yıldır.

Araştırmanın ikinci kategorisi, *evsizlerin sokakta yaşadıkları temel zorluklar ve bu zorluklara karşı geliştirilen önemlerin analizleridir:*

Araştırmada görüşülen evsiz kişilere şehrin hangi bölgesinde kaldıkları ve bunu neye göre tercih ettikleri sorulduğunda; yaygın olarak İstanbul'un Aksaray, Taksim, Zeytinburnu, İstiklal, Tarlabaşı, Kadıköy, Eminönü, Beyoğlu, Sultanahmet, Fatih ilçelerinde bulduklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda söylenen bu semtler İstanbul'un en yoğun nüfusunun olduğu, ülkenin farklı illerinden gelenlerin ilk olarak uğrayabileceği, enformel iş imkanlarının oluşabileceği ve gayri resmi işlerin yürütülebileceği yerlerdir. Görüşülen evsizlere “neden bu mekânları tercih ettikleri ?” sorulduğunda; kalabalık olması, yemek ihtiyaçlarını daha kolay karşılamaları, esnafın tanınması ve yardımcı olmaları vb. cevaplar alınmıştır. Görüşülen evsiz kişilerin seçtikleri semtlerin parklarında, köprü altlarında, cami avlularında, karakolda, otelde, hastanede, boş inşaat ve yıkıntı binalarda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle karakol ve hastaneyi kış aylarında ya da yağmurlu havalarda tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Evsiz insanımızın bu özelliği çalışmanın teorik kısmında verilen “evsiz tanımlarıyla” da birebir uyduğunu göstermektedir. Evsizler insanlardan yardım alarak geçimlerini sağladıkları belirtirken, bu yardımlar bazen esnaflar tarafından, bazen de dini kuruluşlar, belediye, hastane vb. yerlerden karşılanmaktadır. Görüşülen evsizlerin diğer bir kısmı da (6 kişi) çöp ve hurda toplayıcıyla geçimini sağlamaktadır. Evsizlerin, yarısından çoğu dışarda kalmanın en zor yanı sokakların tehlikeli olmasını ifade

etmiştir. Kenttin sokakları gece olduğunda aşına olmadığımız bir yüze bürünmektedir, bu yüz bize şiddeti, hırsızlığı, cinsel istismarı vb. göstermektedir. Evsizler bu sorunsallarla tek başına mücadele vermektedir. Evsizlerin küçük bir kısmı (8 kişi) ise “soğuk” olarak ifade etmiştir. Özellikle yağmurlu ve karlı havalarda evsizlerin dışarda kalması soğuk algınlığıyla ilgili çeşitli hastalıkların vücutlarında nüfuz etmesine, hatta soğuk sebebiyle yüksek oranda ölümler yaşanmasına sebep olmaktadır.

Araştırmanın üçüncü kategorisi görüşülen *evsizlerin evsizlik nedenlerini* keşfetmeye yöneliktir:

Evsizlerin yaklaşık yarısından fazlası (43 kişi) evsizliklerinin nedenini yoksulluk, işsizlik ve düşük ücretli ev koşullar olmamasıyla ilişkilendirmiştir. Görüşülen evsizlerin çoğu sürekli işsizlik ve düzensiz işsizlik sürecini yaşamaktadır. Bu sürece dahil olmalarının en önemli sebebi yeniden yapılanan ekonomik piyasanın daha az ve nitelikli elemanla istihdam ettirmek istemesidir. Evsizlerin diğer kısmı ise aile yapısındaki çözülüş (15 kişi), aile içi şiddet ve boşanmayla (14 kişi) evsizliklerini ilişkilendirmiştir. Araştırma sürecinde boşanma olgusunun arka planındaki sebeplerin kadın ve erkekte farklı olduğu fark edilmiştir. Haliyle boşanma sonrası yaşanan süreçlerde farklılaşmaktadır. Kadınlar yaşadıkları şiddet, eşlerinin aldatması ve aile bireylerinin dışlaması sonucunda evsiz kalmıştır. Evsiz erkeklerde boşanma sürecinin arka planı daha çok ailesinin zoruyla evlenme, eşinin aldatması ve kıskanç olması sorunsallarıyla ilişkilendirilmiştir. Araştırmada yaygın olarak evsiz erkeklerin ailesinin zoruyla evlendirilip, ilişkinin bir zamandan sonra yürümediği ifade edilmiştir. Evsizlerin çoğunluğunun evsizlik nedeninin ortaya çıkışı ve kalıcı hale gelmesinin evsiz vatandaşın sosyal yardım kurumlarından dışlanması ya da mevcut olanaklardan yararlanamamasının etkisi vardır. Bu durum görüşülen evsizlerin verdiği bilgilerle desteklenmiştir. Evsizlerin yaklaşık dörtte biri (14 kişi) sadece sivil toplum örgütleri ya da devlet kurumundan yardım aldığını ifade etmiştir. Diğer taraftan alınan bu yardımların daimi olmadığı ve kişinin temel ihtiyaçlarını bile karşılamaya yetmeyecek kadar olması da ayrı bir sorunsaldır. Son olarak, evsizlerin küçük bir oranı da (6 kişi) evsizliklerinin nedenini alkol ve madde bağımlılığıyla ilişkilendirmiştir. Bireysel temelli olan bu sorunsalın arka planında çeşitli sosyal sebeplerinde olduğu ortaya çıkmıştır. Özetle, bir kısım evsizin, evsizlik nedeni aile yapısındaki değişim, boşanmayla

doğrudan ilişkiliyken, bir kısmının evsizlik nedeni işsizlik, ev ücretlerini ödeyememe, diğer bir kısmı da kentle bütünleşememe ve sosyal dışlanma, son olarak madde ve bağımlılığı gibi değişkenlerle ilişkilendirilmiştir. Diğer taraftan, görüşülen evsizlerin ileri sürdüğü nedenin aslında bir kaç değişkenle de ilişkili olduğu görüşmelerde ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın dördüncü kategorisinde *evsizlerin sınıf-altı grubu göstergeleriyle olan ilişkisi* tartışılmaya çalışılmıştır;

Evsizlerin çoğunluğunda ailevi ilişkilerin tamamen bitimi ya da kopuşunun yaşandığı, ekonomik anlamda iş piyasasının taleplerine ayak uyduramama, yeni dönemde enformel iş piyasasında da istihdam edilememe evsizlerin iş isteğinin yitiminin ortaya çıkışı, eğitim düzeylerinin düşüklüğü ya da eğitim fırsatı yakalayamama, alkol ve madde bağımlılığının yaygınlığı, küçük bir oranda da olsa suç işleme özelliği, toplumla bütünleşememe, toplumun risk grubu olarak değerlendirme ve sosyal yardım kurumlarına bağımlı hale gelme vb. özelliklerin, evsizlerin sınıf-altına göstergeleriyle çoğu noktada uyduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, Batı'daki sınıf-altı olgusuna tam anlamıyla erişmiş olduğunu söyleyemeyiz, kısmen de olsa evsizler için toplumsal bütünleşme araçları bulunmakta ve anti-sosyal davranışlara sahip değildir. Ya da toplumun evsizlere yönelik bakışı, yaygın olarak kurbanı suçlama ya da öteleme yönünde değildir, düşük bir oranda da olsa kültürel normları hala taşıdığımızı belirtebiliriz.

Sonuç olarak, evsiz insanımızın, evsizliklerini durumunu kalıcı hale getiren ve içinden çıkılmaz bir sürece sürükleyen bir yoksulluklarının olduğu ve zamanla toplumsal uzamda marjinalleşip sisteme tutunamadıkları görülür. Diğer deyişle, ülkemizde yeni dönem sosyo-ekonomik değişim ve dönüşümle birlikte evsiz insan sayısının arttığı ve bir şekilde hayatın kıyısında kalan insan grubunun kendi kaderine mahkûm bırakıldığını belirtebiliriz. Bu sorunsal sadece evsiz insana ait bir olgu olmamakla birlikte bütün toplumu etkileyebilecek ve gelecekte çeşitli sorunlara sebep olabilecek bir mevzudur.

Ülkemizde bu sorunsal alanın çözümüne yönelik öncelikli olarak, toplumsal anlamda farkındalığın geliştirilmesi gerekmektedir. Evsizlerin, içinde bulunduğumuz toplumun bir vatandaşı olduğunun ve insan yaşamına uygun bir şekilde yaşamaya hakkının olduğunun fark edilmesi gerekmektedir. Sorun alanına ilişkin ilgili mevzuat eksikliğinin

olduğu fark edilmektedir, var olan mevzuat, yerel yönetimlerce işletilmelidir. Bunun yanı sıra; eksikliklere yönelik yeni bir mevzuat geliştirilmelidir. Sivil toplum örgütleri ve devlet kurumlarının evsiz insanımıza yönelik önleyici, tedavi edici, destekleyici ve geliştirici hizmet ağı kurmalıdır. Evsizlere yönelik geliştirilecek hizmetlerin temelinde, onları tekrardan topluma entegre etme ve hayata kazandırma bilinci ön planda olmalıdır.

KAYNAKÇA

- ACAR, H. ve Erbay, E. (2013). Sokak Çalışması: Temel Kavramları ve Kapsamı. *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimiyle Sosyal Hizmet*. içinde Ankara: Maya Akademi.
- AÇIKGÖZ, R. ve Yusufoglu, Ö. (2012). Türkiye'de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilim Araştırmaları Dergisi* , 1(1), 76-117.
- AKDER, A. (2000). Türkiye'deki Bölgesel Eşitsizlikler ve Kırsal Yoksulluk. A. Akder ve G. Güvenç içinde, *Yoksulluk* (s. 15-37). İstanbul: TESEV Yayınları.
- AKTAN, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002). Yoksulluk:Terminoloji,Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri. C. C. Aktan (Dü.) içinde, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri* (s. 39-71). Ankara: Hak-İş Yayınları.
- AKTURAN, U. ve Dinçer, D. (2013). Etnografya. T. Baş ve U. Akturan içinde, *Nitel Araştırma Yöntemleri :Nvivo ile Nitel Veri Analizi* (2 Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ALTUN, G. (1997). *1991-1995 Yılları Arasında İstanbul'da Görülen Evsiz İnsan Ölümleri*. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Edirne.
- ARNOLD, R. (2004). *Homelessness,Citizenship,and Identity;The Uncanniness of Late Modernity*. New York: State University.
- ARNOLD, R. (2004). *Homelessness,Citizenship,andIdentity:The Uncanniness of Late Modernity*. New York: State University of New York.
- BALOĞLU, F. (2011). Kentsel Yoksulluk:İstanbul 'dan Küçük Bir Kesit. *Sosyoloji Konferansları*, 31, 231-245.
- BAŞARAN, A. ve Çetinkaya, M. (2013, Ocak-Haziran). Türkiye'de Sübjektif Yoksulluk Profili:2003-2008. *Sosyo Ekonomi*, 1, 244-261.
- BAUM, S. ve Burnes, W. (1993). *A Nation in Denial :The Truth About Homelessness*. Oxford: Westview Press.
- BAUMAN, Z. (1999). *Çalışma,Tüketim ve Yeni Yoksullar*. (Ü. Öktem, Çev.) İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- BEST, S., ve Kellner, D. (1991). *Postmodern Theory :Critical İnterrogations*. New York: The Guilford Press.
- BEST, S., ve Kellner, D. (1998). *Postmodern Teori*. (M. Küçük, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- BHUGRA, D. (1991). *Homelessness and Mental Illness*. London: Working Party Report ,Royal College of Psychiatrists.

- BIÇKI, D. (2005, Ocak). Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi:Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi;Karşılaştırmalı Bir Analiz. "İş,Güç" *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* , 7(1), 105-137.
- BLAU, J. (1992). *The Visible Poor:Homelessness in United States*. New York: Oxford University Press.
- BORATAV, K. (1991). *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- BOSTANOĞLU, Ö. (1993, Eylül). Amerika Birleşik Devletleri'nde Evsizlik. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(3).
- BRAID, C. (2006). Working Poor. M. Odeken (Dü.) içinde, *Encyclopedia of World Poverty* (s. 1179-1183). London: Sage Publication.
- BRICKER, P., Scanlan, B. ve Conana, B. (1986). Homeless Persons and Health Care. *Ann Intern Med* , 104, 405-409.
- BUĞRA, A. (2013). *Kapitalizm ,Yoksulluk ve Türkiye 'de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- BUĞRA, A. ve Keyder, Ç. (2003). *Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi*. Ankara: UNDP.
- BURKETT, P. (1990). Poverty Crisis in the Third World: The Contradictions of World Bank Policy. *Monthly Review*, 42(7).
- BURROWS, R. (1997). *The social distribution of the experience of homelessness*. (R. Burrows, N. Please. ve D. Quilgars, Dü) USA: Routledge.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Barınma Evi. (2013) <http://www.bursabuyuksehir.tv/reklam-filmleri/bursa-buyuksehir-belediyesi-barinma-evi-12594.html> (08.Ağustos.2014).
- CASTELLS, M. (1997). *Kent, Sınıf, İktidar*. (A. Erendil, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Vakfı Yayınları.
- CASTELLS, M. (1998). *The informational city*. Oxford: Blakwell.
- CASTELLS, M. (2013). *Binyılın Sonu*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- DREWNOWSKI, J. (1977). Poverty: It's Meaning and Measurement ,Development and Change. 8(2), 183-208.
- ERBAY, E. (2013). *Evsizler;Sokakların Görünmeyen Yüzleri*. Ankara: SABEV.
- ERDEM, T. (2009). *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavramlar ve Süreçler*. Ankara: Lotus Yayınevi.

- ERDEM, T. (2009). Yoksulluk. T. Erdem (Dü.) içinde, *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavram ve Süreçler* (2.Basım, s. 309-345). Lotus Yayınevi.
- ERDOĞAN, N. (2001). Türkiye'de yoksulların kültürel temsilleri üzerine. *Toplum ve Bilim*, 89, 7-22.
- ERDOĞAN, N. (2007). N. Erdoğan (Dü.) içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- ERDOĞAN, N. (2007). Yoksulları Dinlemek. N. Erdoğan (Dü.) içinde, *Yoksulluk Halleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- ERGUN, D. (2013). Kent Yoksulluğu ve Yeni Mahrumiyetler: Yoksulluk-Sağlık İlişkisi Üzerine Tartışma. C. Ergun, M. Güneş ve A. D. Ergun (Dü.) içinde, *Kent Üzerine Özgür Yazılar* (s. 362-382). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- ERKİLET, A. (2011). Sınıf-altı:Kuramsal Tartışmalar ve İstanbul Tarihi Yarımada'ya Uygulanma İmkanları. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi*, 9(36), 137-146.
- ERKİLET, A. (2013). "Düzenli Aileler", "yeni gelenler"e karşı :Korku siyaseti ,tahliyeler ve kentsel ayrışma. A. Çavdar ve P. Tan içinde, *İstanbul:Müstesna Şehrin İstisna Hali* (s. 127-149). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- FEANTSA, the European Federation of National Organizations Work. (2010) <http://www.feantsa.org/code/en/hp.asp> (6.Nisan.2014).
- FISHER, J. ve Breakey, R. (1991, November). The Epidemiology of Alcohol, Drug and Mental Disorders Among Homeless Persons. *American Psychologist* , 46(11).
- FITZPATRICK, S. (2005). Explaining homelessness: a critical realist perspective, Housing. *Theory and Society*, 22(1), 1-17.
- FITZPATRICK, S., Kemp, S. ve Klinker, S. (2000). *Single homelessness:An overview of research in Britian*. Uk, Bristol: Policy Press.
- FOOKS, G. ve Pantazis, C. (1999). The criminalisation of homelessness, begging and street living. P. Kennett ve A. Marsh (Dü.) içinde, *Homelessness:Exploring the new terrain* (s. 123-161). Bristol: The policy Press.
- FORREST, R. (1999). The new landscape of precariousness. P. Kennett ve A. Marsh (Dü.) içinde, *Homelessness:Exploring the new terrain* (s. 17-37). UK: The Policy Press.
- FOUCUALT, M. (1979). Discipline and Punish. *The Birth of the Prison* (A. Sheridan, Çev.). içinde New York: Vintage Books.
- GANS, J. (1996). From 'Underclass' to 'Undercaste':Some Observations About the Future of the Post-industrial Economy and its Major Victims. E. Mingione (Dü.) içinde, *Urban Poverty and The Underclass* (s. 141-153). UK: Blackwell Publishers.

- GELBERG, L. ve Linn, L. (1989). Assessing the Physical Health of Homeless Adults. *Erratum JAMA*, 262, 3132.
- GELBERG, L., Linn, L. ve Leake, B. (1988). Mental Health, Alcohol and Drug Use and Criminal History Among Homeless Adults. *Am J Psychiatry*, 145, 191-196.
- GIDDENS, A. (1979). *Central Problems in Social Theory*. London: Macmillan.
- GIDDENS, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Oxford: Cambridge, Polity Press.
- GIDDENS, A. (2005). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Dü.) Ankara: Ayraç Yayınevi.
- GLASSER, I. (1994). *Homelessness in Global Perspective*. New York.
- GLASSER, I. ve Bridgman, R. (1999). *Braving The Street :The Anthropology of Homelessness*. New York: Bergbahn Books.
- GLASSER, İ. ve Bridgman, R. (2007). Homelessness Around The World. D. Levinson ve M. Ross içinde, *Homelessness Handbook* (s. 367-431). America: Berkshire.
- GLASSER, I., Fournier, L. ve Costopoulos, A. (1999). *Homelessness in Quebec City ,Quebec and Hartford, Connecticut: A cross-national and cross-cultural analysis*. (Cilt 28). Urban Anthropology and Studies of Cultural Systems and World Economic Development.
- GOULD, E. ve Williams, R. (2010). Family Homelessness: An Investigation of Structural Effects. *Journal of Human Behavior in the Social Environment* (Cilt 20, s. 170-192). içinde UK, London: Routledge.
- GOWAN, T. (2010). *Hobos, Hustlers and Backsliders: Homeless in San Francisco*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- GÜL, H. ve Songül, S.-G. (2008). Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürü Tartışmaları. N. Oktik ve A. D. Salıcı (Dü.) içinde, *Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları* (s. 57-97). İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları.
- GÜVENÇ, M. (2000). Kent Yoksulluğu. A. Akder ve M. Güvenç içinde, *Yoksulluk* (s. 91-95). İstanbul: TESEV Yayınları.
- HABERMAS, J. (1991). *Communication and the Evolution of Society*. Oxford: Cambridge, Polity Press in association with Basil Blackwell.
- HARRISON, M. (1998). Theorising exclusion and difference :specificity, structure and inority ethnic housing issue. *Housing Studies* (Cilt 13, s. 793-806). içinde UK: Routledge.
- HARRISON, M. (1999). Theorising homelessness and 'race'. P. Kennett ve A. Marsh (Dü) içinde, *Homelessness: Exploring the new terrain* (s. 101-123). UK: Policy Press.

- HARVEY, D. (1993). Postmodernizme Bir Bakış. (O. Işık, Çev.) *Birikim*, 49, 55-59.
- HOMBS, M. E. (1994). *American Homelessness; A reference Handbook*. England: ABC-CLIO.
- İŞİK, O. ve Pınarcıoğlu, M. (2013). *Nöbetleşe Yoksulluk; Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyliği Örneği* (Cilt 9.Baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- İŞIKHAN, V. (2002). *Kentlerin Gölgesinde Yaşayan Evsizler*. Ankara: Kardelen Ofset.
- İŞIKHAN, V. (2006, Nisan). Ruh Hastası Evsiz Kadınların Sorunları ve Sosyal Hizmet Yaklaşımları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Başkanlığı, Alibeyköy Tevfik Aydeniz Spor Tesisleri.* (2011). <http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/haberler/Pages/Haber.aspx?hid=59> (20.Haziran.2014).
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Başkanlığı, Metin Oktay Kapalı Spor Kompleksi.* (2013). <http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/haberler/Pages/Haber.aspx?hid=146> (20.Haziran.2014).
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sağlık ve Sosyal Hizmetler Başkanlığı, Darülaceze Müdürlüğü, Zetincburnu Spor Kompleksi.* (2014). <http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/haberler/Pages/Haber.aspx?hid=316>. (21.Agustos.2014).
- JACOBS, J. (2009). *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*. (B. Doğan, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- JOHNSON, B., Murie, A., Naumann, L. ve Yanetta, A. (1991). *A Typology of Homelessness*. (F. R. Homes, Dü.) Edinburg: Scottish Homes.
- KALAYCIOĞLU, S. ve Rittersberger-Tılıç, H. (2002). Yapısal Uyum Programlarıyla Ortaya Çıkan Yoksullukla Başetme Stratejileri. 7. S. Kongresi ve A. Dikmen (Dü.) içinde, *Kentleşme ,Göç ve Yoksulluk* (s. 197-247). Ankara: İmaj Yayıncılık.
- KAYGALAK, S. (2001). Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması: Mersin/Demirtaş Mahallesi Örneği. *Praksis*, 2, 124-172.
- KELEŞ, R. (2013). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- KELEŞ, R. (2014). *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- KENETT, P. (1999). Homelessness, citizenship and social exclusion. P. Kennett ve A. Mars (Dü) içinde, *Homelessness:* (s. 37-61). UK: The Policy Press.

- KIRAY, B. (1998). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- KNOFF, S. (January 2013). "Typologies of Homelessness: Moving Beyond a Homogeneous Perspective.". *National Health Care for the Homeless Council*.
- KOEGEL, P. (2007). Explaining Homelessness. D. Levinson ve M. Ross (Dü) içinde, *Homelessness Handbook* (s. 245-278). America: Berkshire Publishing Group.
- KORAY, M. ve Alev, H. (2002). Yoksulluk ve Yoksunluk Konusunda Bütünlükçü Bir İnsan Hakları Yaklaşımının Gerekliliği. Y. Özbek (Dü.). içinde Ankara: TODAİE.
- KUHN, R. ve Culhane, D. P. (1998, April). Applying Cluster Analysis to Test a Typology of Homelessness by Pattern of Shelter Utilization: Results from the Analysis of Administrative Data. *American Journal of Community Psychology*, 26(2), 207-232.
- KUHN, R. ve Culhane, D. P. (1998). Applying Cluster Analysis to Test a Typology of Homelessness by Pattern of Shelter Utilization: Results from the Analysis of Administrative Data. *American Journal of Community Psychology*, 26(2), 207-232.
- KURTULUŞ, H. ve Türkün, A. (2005). Giriş. H. Kurtuluş içinde, *İstanbul'da Kentsel Ayrışma* (s. 9-25). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- KÜMBETOĞLU, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (3 Basım). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- LAYDER, D. (2010). *Soyal Teoriye Giriş* (3.Basım). (Ü. Tatlıcan, Dü.) İstanbul: Küre Yayınları.
- LEGGETT, J. (1968). *Class, Race and Labor*. New York: Oxford University Press.
- LIPTON, M. (1997). Poverty: Are There Holes in the Consensus? *World Development*, 25(7).
- LOVELL, A. (2007). Lifestyles and Life Issues. D. Levinson ve M. Ross (Dü) içinde, *Homelessness Handbook* (s. 125-220). America: Berkshire Publishing Group.
- MARCUSE, P. (1996). Space and Race in the Post-Fordist City: the Outcast Ghetto and Advanced Homelessness in the United States Today. E. Mingione (Dü.) içinde, *Urban Poverty and The Underclass* (s. 176-217). UK: Blackwell Publishers.
- MARPSAT, M. ve Firdion, M. (2007). Homelessness Around the World: France. D. Levinson ve M. Ross (Dü) içinde, *Homelessness Handbook* (s. 395-400). America: Berkshire publish.
- Marr, D. (2007). Japan. D. Levinson ve M. Ross (Dü) içinde, *Homelessness Handbook* (s. 400-409). America: Berkshire Publishing Group.

- MARSH, A. ve Kenett, P. (1999). Exploring the terrain. P. Kennett ve A. Marsh (Dü) içinde, *Homelessness: Exploring the new terrain* (s. 1-17). UK: The Policy Press.
- MARSHALL, T. ve Bottomore, T. (2000). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*. (A. Kaya, Çev.) Ankara: Gündoğan Yayınları.
- MCALLISTER, W., Lenon, M. C. ve Kuang, L. (2011). Rethinking Reaearch on Forming Typologies of Homelessness. *Am J Public Health*, 101(4), 596-601.
- MCNAUGHT, A. ve Bhugra, D. (1996). Models of Homelessness. D. Bhugra (Dü.) içinde, *Homelessness and Health* (s. 26-41). UK, London: Cambridge Universty.
- MCNAUGHTON, C. (2008). *Transition Through Homelessness:Lives on the Edge*. UK: Palgrav Macmillan.
- MENEVIŞ, B. (2006). *Evsizler*. Ankara: DPT VE Türk Ulusal Ajansı.
- MINGIONE, E. (1996). Urban Poverty in the Advanced İndustrial World:Concept ,Analysis and Debates. E. Mingione (Dü.) içinde, *Urban Poverty and The Underclass*. USA: Blackwell Publishers.
- MORRIS, L. (1996). Dangerous Classes:Neglected Aspects of the Underclass Debate. E. Mingione (Dü.) içinde, *Urban Poverty and The Underclass* (s. 160-176). UK: Blakwell Publisher.
- MORSE, A. (1992). Causes of Homelessness. J. Robertson ve M. Greenblatt (Dü) içinde, *Homelessness:A National Perspective* (s. 3-19). New York: Plenum.
- MURRAY, C. (1984). *Losing Ground: American Social Policy, 1950-1980*. New York: Basic Books.
- MURRAY, C. (1999). *Underclass Revisited*. Washington: DC:AEI Press.
- MYRDAL, G. (1963). *Challenge to Affluence*. New York: Pantheon Press.
- NEALE, J. (1997). Homelessness and theory reconsidered. *Housing Studies* (Cilt 12, s. 47-61). içinde UK: Routledge.
- NEALE, J. (1997). Homelessness and theory reconsidered. *Housing Studies*, 12(1), 47-61.
- NEALE, J. (1997). Theorising homelessness: comtemporary sociological and feminist perspectives. R. Burrows, N. Pleace ve D. Quilgars (Dü) içinde, *Homelessness and Social Policy* (s. 35-49). London: Routledge.
- ÖZBUDUN, S. (2002). Küresel Bir "Yoksulluk Kültürü" mü? Y. Özdek (Dü.) içinde, *Yoksulluk ,Şiddet ve İnsan Hakları* (s. 53-69). Ankara: TODAİE.

- ÖZDEK, Y. (2002). Küresel Yoksulluk ve Küresel Şiddet Kıskaçında İnsan Hakları. Y. Özdek (Dü.) içinde, *Yoksulluk ,Şiddet ve İnsan Hakları*. Ankara: TODAİE.
- ÖZDEMİR, U. (2010, Ekim). Evsizlik ve Evsizlere Genel Bir Bakış. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 77-88.
- ÖZDEN, P. P. (2010). Kentsel Yenilemenin Unutulan Ögesi: Toplumsal Yenilenme. Ö. Uğurlu, N. Pınarcıoğlu, A. Kanbak ve M. Şiriner içinde, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları* (s. 267-309). Örgün Yayınevi.
- ÖZMETE, E. (2011). Yoksul Ailelerde Sosyal Dışlanmaya Karşı Güçlendirme Yaklaşımı. Y. Özkan (Dü.) içinde, *Sosyal Dışlanma ve Aile :Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı* (s. 71-89). Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- RAVEHILL, M. (2008). *The Culture of Homelessness*. UK: Gower House.
- ROBERTSON, M., Ropers, R. ve Boyer, R. (1984). *Emergency Shelter for the Homelessness in Los Angeles County*. UCLA Basic Shelter Research Project, School of Public Health. Los Angeles: Los Angeles:Universty of California.
- ROMANO, Y. ve Penpecioglu, M. (2009, Ocak -Nisan). From Poverty in Turns to New Poverty :A Scrutinize to Changing Dynamics of Urban Poverty in Turkey. *Toplum ve Demokrasi*, 3(5), 135-150.
- ROSSI, H. (1989). *Down and Out In America;The Origins of Homelessness*. Chicago and London1989: The Universty of Chicago.
- ROSSI, H. (1989). Without Shelter. *Homelessness in the 1980*. içinde New York: Priority Press.
- SALLAN-Gül, S. (2002). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları. Y. Özdek (Dü.) içinde, *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları* (s. 107-118). Ankara: TODAİE.
- SALLAN-Gül, S. (2010). Sosyal Devlet ya da Refah Devleti Nedir? İ. Kamalak ve H. Gül içinde, *Yerel Yönetimlerde Sosyal Demokrasi Toplumcu Belediyecilik Teorik Yaklaşımlar ve Türkiye Uygulamaları* (s. 65-99). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık .
- SCHNAPPER, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*. (A. Sönmezay, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- SEMERCI, P. U. (2010). Dev ve Cüce Aynı Yolda: Yoksulluk ve Pozitif Özgürlükler. P. U. Semerci (Dü.) içinde, *İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk* (s. 1-21). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- SIPAHI, E. B. (2005). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 173-187.

- SLAVINSKY, A. ve Cousins, A. (1982, Jun). Homeless Women. *Nurs Outlook*, 30(6), 358-362.
- SMITH, J. ve Ravenhill, M. (2007). *What homelessness? A Report on the Attitudes of Young People and Parents on Risks of Running Away and Homelessness in London*. London: Lonon Metropolitan Universty and Centrepont.
- SOJA, W. (2002). Postmetropolis Üzerine Altı Söylem. *20.Yüzyıl Kenti* (B. Duru ve A. Alkan, Çev., s. 285-306). içinde Ankara: İmge Kitapevi.
- SOMERVILLE, P. (1997). *The Social Construction of Home* (Cilt 14). The Journal of Architectural and Planning Research .
- SOMERVILLE, P. (2013, Jan 10). Homelessness Understanding. *Housing, Teory, and Society* (Cilt 30, s. 384-415). içinde London.
- SOMERVILLE, P. (tarih yok). Theorising Homelessness.
- SPEAK, S. ve Tipple, G. (2007). Housing and Homelessness in Developing Nations. D. Levinson ve M. Ross içinde, *Homelessness Handbook* (s. 374-383). America: Berkshire.
- SYDGM. (2009). Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları. N. Dinçoflaz. içinde Ankara.
- Şefkat-Der. (2010).www.şefkatder.org (08.Ağustos.2014)
- ŞEN, B. (2012, Ocak-Aralık). Kentsel Mekan ve Göç İlişkisine 'Barınaktan'tan Bakmak : Tarihsel Süreçte Erkek GöçmenlerinBarınma Mekanları. *Toplum ve Demokrasi*, s. 177-200.
- ŞENYAPILI, T. (1981). *Gecekondu: Çevre İşçilerin Mekanı* . Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları .
- T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). *Sosyal Yardım Ağısı ve Yoksulluk Kültürü*. Ankara.
- TC İçişleri Bakanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği Basın Açıklaması No:2003/07 Ankara. (2003). http://www.icisleri.gov.tr/default.icisleri_2.aspx?id=2678 (6.Nisan.2014).
- TC Ankara Valiliği".(t.y). <http://www.ankara.gov.tr/Portal.asp?X=Read&ID=1188>
- <http://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/yasli-hizmetleri/barinma-evi>. (10.Temmuz.2014).
- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2010). http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/evsizler_raporu.pdf (08.Ağustos.2014).

- TAŞÇIER, F. (2010). Michel Foucault ve Güç/İktidar Çözümlemeleri (Modern İktidarın Yapısı ve İşleyişi). *Postyapısalcılık* (Öztürk, Armağan, s. 73-123). içinde Ankara: Phoenix Yayınevi.
- TEKELİ, İ. (2000). Kent Yoksulluğu ve Modernite'nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine. A. Akder ve M. Güvenç içinde, *Yoksulluk* (s. 139-161). İstanbul: TESEV.
- TEKELİ, İ. (2011). *Kent ,Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TIPPLE, A. ve Speak, S. (2009). *Hidden Millions: Homelessness in Developing Countries*. USA: Routledge.
- TOSI, A. (1996). The Excluded and Homeless:The Social Construction of the Fight Against Poverty in Europe. E. Mingione (Dü.) içinde, *Urban Poverty and The Underclass* (s. 83-105). UK: Blackwell Publisher.
- UNDP. (1990-1997). *Human Development Reports*. London: Oxford University Press.
- United Nations Centre for Human Settlements, H. (1996). *An Urbanizing World: Global Report on Human Settlements*. Oxford: Oxford University Press.
- VAN, R. (1993). *Homelessness Families: Causes, Effects and Recommendations*. New York: Garland Publishing.
- WACQUANT, L. (2011). *Kent Paryaları*. (M. Doğan, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- WALSH, J. (2006). New Poor. M. Ödekon (Dü.) içinde, *Encyclopedia of World Poverty* (s. 769-770). London: Sage Publication.
- WATSON, S. (1999). A home is where the heart is: engendering notions of homelessness. P. Kennett ve A. Marsh (Dü) içinde, *Homelessness: Exploring the new terrain*. UK: Policy Press.
- WATSON, S. ve Austerberry, H. (1986). *Housing and Homelessness: A Feminist Perspective*. London: Routledge and Kegan Paul.
- WEEDON, C. (1987). *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*. Oxford: Basil Blackwell.
- WILSON, W. J. (1978). *The Declining Significance of Race* . Chicago and London: The University of Chicago Press.
- WILSON, W. J. (1987). The Truly Disadvantaged. *The Inner City ,the Underclass and Public Policy*. içinde Chicago: University of Chicago Press.

- WILSON, W. ve Wacquant, L. (2007). The Cost of Racial and Class Exclusion in the Inner City. J. Lin ve C. Mele (Dü) içinde, *Urban Sociology Reader* (s. 125-133). New York: Routledge.
- WIRTH, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme. *20.Yüzyıl Kenti* (B. Duru ve A. Alkan, Çev., s. 77-107). içinde Ankara: İmge Kitapevi.
- WOLCH, J., Dear, M. ve Akita, A. (1988, Autumn). Explaining Homelessness. *Apa Journal*, 443-453.
- WORLD Bank. (1990). *World Development Report*.
- YAĞAN, M. (2009). *Ankara'da Evsiz Ölümleri*. Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Ankara.
- YILMAZ, B. (2008). Türkiye'de Sınıf-altı: Nöbetleşe Yoksulluktan Müebbet Yoksulluğa. *Toplum ve Bilim*, 113, 127-145.
- YILMAZ, N. ve Bulut, Y. (2009). *Kent Yoksulluğu ve Gecekondu*. İstanbul: Beta.
- YILMAZ, R. (2009). Amerika Birleşik Devletlerinde Belediye Hizmetlerine İki Örnek. *Türk İdare Dergisi*, 81, 9-36.
- YILMAZ, Z. (2013). AKP ve devlet hayırseverliği: Minnet ekonomisi, borç toplumu ve siyasal sermaye birikimi. *Devlet Kapısı:Minnet, Linç, Hukuksuzlaşma* (Cilt 128). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- YÜCEŞAHİN, M. ve Tuysuz, S. (2011, 9 2). Ankara Kentinde Sosyo-mekansal Farklılaşmanın Örüntüleri:Ampirik Bir Analiz. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, s. 159-188.
- ZENGEL, R. ve Kaya, S. (2003). Marjinalite Kavramına Yaklaşımlar ve Marjinal Bir Yerleşim Örneği. *EgeMimarlık Dergisi*, 45, 17-21.

EKLER

EK 1: Görüşülen Evsizlerin Sosyo-Demografik Özellikleri (1)

	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Doğum Yeri	Medeni Hali	Çocuk Sayısı	Mesleği	Sosyal Güvencesi Var mı?
1.Görüşülen	Erkek	43	Lise Mezunu	Giresun	Dul	Yok	Serbest	Yok
2.Görüşülen	Erkek	51	Okuma –Yazma Yok	Edirne	Evli	1	Döküm Doğrama, Bahçıvanlık, Karton Toplayıcılığı	Yok
3.Görüşülen	Erkek	31	İlkokul	Düzce	Bekar	Yok	Garsonluk	Yeşil Kartı var
4.Görüşülen	Erkek	22	İlkokul	İzmir	Bekar	Yok	Tamircilik	Yeşil Kartı var
5.Görüşülen	Erkek	54	İlkokul	Kastamonu	Evli	2	Sürücü Kursu Öğretmeni	SSK'dan Emekli
6.Görüşülen	Erkek	19	İlkokul	Mardin	Bekar	Yok	Serbest	Yok
7.Görüşülen	Erkek	64	Ortaokul	Samsun	Dul	2	İnşaat ustası	SSK'dan Emekli
8.Görüşülen	Erkek	50	İlkokul	Adapazarı	Dul	2	Serbest	Yok
9.Görüşülen	Erkek	23	Lise	Van	Bekar	Yok	İnşaat işçisi	Yok
10.Görüşülen	Erkek	33	Okuma –Yazma yok	Fas(Mülteci)	Bekar	Yok	-	Yok
11.Görüşülen	Erkek	32	ilkokul	İstanbul	Evli	2	Baskıcı	Yok (Sigorta var ödenmiyor)
12.Görüşülen	Erkek	59	Okuma –Yazma Yok	Hatay	Bekar	Yok	Çiftçilik	Yok
13.Görüşülen	Erkek	40	İlkokul	Bulgaristan göçmeni	Bekar	Yok	Serbest meslek	Yeşil kartı var
14.Görüşülen	Kadın	38	Üniversite	Tekirdağ	Bekar	Yok	İşletmeci	Yok
15.Görüşülen	Kadın	35	Lise	İran	Dul	Yok	Ev hanımı	Yok
16.Görüşülen	Kadın	50	İlkokul	Tekirdağ	Dul	5	Aşçı	Yok
17.Görüşülen	Kadın	64	İlkokul	Sivas	Dul	1	Ev hanımı	Yok
18.Görüşülen	Kadın	63	Üniversite mezun	İstanbul	Dul	Yok	Dil eğitmeni	Var(Emekli)
19.Görüşülen	Kadın	45	İlkokul	Çorum	Dul	2	Tekstilci	Yok
20.Görüşülen	Kadın	21	Ortaokul	İstanbul	Dul	Yok	Garson ,Tekstil işçisi	Yok
21.Görüşülen	Kadın	42	İlkokul	Ankara	Evli	3	Ev hanımı	Yok
22.Görüşülen	Erkek	60	Ortaokul	Tekirdağ	Evli	1	Makine ,Kumaş kontrolü, Makine revizyonu işçisi	Yok
23.Görüşülen	Erkek	20	Ortaokul	Yozgat	Bekar	Yok	Garson	Yok
24.Görüşülen	Erkek	64	İlkokul	Sinop	Dul	5Kendi çocuğu değil	Mermer ocaklarında işçi	Yok(Sigorta 180 var)

25.Görüşülen	Erkek	28	İlkokul	Hatay	Dul	Yok	Fırıncı	Yok (Sigorta var ödenmiyor)
26.Görüşülen	Erkek	22	Ortaokul	Şırnak	Bekar	Yok	Tekstil işçisi, restoran personeli	Yeşil kart var
27.Görüşülen	Erkek	29	Okuma-yazma yok	İzmir	Evli	1	Konfeksiyon işçisi	Esinin sigortasında n yararlanıyor
28.Görüşülen	Erkek	20	İlkokul	Ankara	Bekar	Yok	Garson	Yok
29.Görüşülen	Erkek	40	Üniversite terk	Adıyaman	Evli	2	Serbest	Yok(Sigorta var ödenmiyor)
30.Görüşülen	Erkek	33	İlkokul	İstanbul	Bekar	Yok	Tezgahtar	Yok
31.Görüşülen	Erkek	44	İlkokul	Manisa	Bekar	Yok	Oto-elektrikçi	Yok
32.Görüşülen	Erkek	52	İnşaat mühendisi	Tokat	Dul	6	İş adamı	Yok
33.Görüşülen	Erkek	58	İlkokul	İstanbul	Bekar	Yok	Serbest	SSK'dan Emekli
34.Görüşülen	Erkek	57	İlkokul	Sivas	Dul	2	Konfeksiyon işçisi	Yok
35.Görüşülen	Kadın	47	İlkokul	İstanbul	Dul	Yok	-	Yeşil kartı var
36.Görüşülen	Erkek	19	İlkokul	Van	Bekar	Yok	Dış Tabaka işçisi	SSK'dan Emekli
37.Görüşülen	Erkek	34	İlkokul	Mersin	Bekar	Yok	Serbet oto -yıkamacı	Yeşil kart
38.Görüşülen	Erkek	49	İlkokul	Ardahan	Dul	Yok	Serbest yağlı,boya ,alçı ,montalama ustası	Yok
39.Görüşülen	Erkek	50	İlkokul	Ordu	Dul	3	Ticari oto sürücüsü	Yok(Emekli olmasına 3 yıl var)
40.Görüşülen	Erkek	56	İlkokul	İstanbul	Dul	3	Ayakkabıcı	Yok
41.Görüşülen	Erkek	36	İlkokul	Gaziantep	Dul	1	Triko-Tekstil işçisi	Yok
42.Görüşülen	Erkek	22	İlkokul	İstanbul	Bekar	Yok	Garsonluk	Yok
43.Görüşülen	Erkek	56	İlkokul	Ordu	Dul	2	İnşaat İşçisi	Yok (Çalışırken sigorta ödenmiş)
44.Görüşülen	Erkek	55	Ortaokul	Gaziantep	Evli	2	Baklavacı	Emekli
45.Görüşülen	Erkek	30	Ortaokul	Ağrı	Bekar	Yok	Lokanta, Kahvelerde	Yok
46.Görüşülen	Erkek	52	İlkokul	Adana	Dul	Yok	Terzi	Yok
47.Görüşülen	Erkek	31	Ortaokul	Sinop	Evli	1	Garsonluk, Animasyoncu	Yok
48.Görüşülen	Erkek	23	İlkokul	İstanbul	Bekar	Yok	Boya-Sıva işçisi	Yeşil kart vardı
49.Görüşülen	Erkek	51	İlkokul	Diyarbakır	Bekar	Yok	Kutu toplayıcılığı	Yok(Emekli liği bekliyor)
50.Görüşülen	Erkek	60	İlkokul	Samsun	Dul	7	Çaycı	Yok(Emekli liği bekliyor)
51.Görüşülen	Erkek	39	Üniversite Mezunu Doktora Öğrencisi	Edirne	Bekar	Yok	Kimya Bölümü Araştırma Görevlisi	Yok
52.Görüşülen	Erkek	38	Ortaokul	Ankara	Dul	2	Lastikçi	Yok

53.Görüşülen	Erkek	33	İlkokul	Ankara	Bekar	Yok	İşçi	Yok
54.Görüşülen	Erkek	24	İlkokul	Şanlıurfa	Bekar	Yok	Bayan Kuaför, Oto yıkamacı	Yok
55.Görüşülen	Erkek	31	İlkokul	İstanbul	Bekar	Yok	Aşçı	Yok
56.Görüşülen	Erkek	44	İlkokul	Batman	Dul	1	Esnaf	Yok
57.Görüşülen	Erkek	50	İlkokul	İstanbul	Dul	2	Demirci	Yok(Ssk var prim ödemiyor)
58.Görüşülen	Kadın	48	İlkokul	Elazığ	Evli	3	Ev hanımı	SSK'dan Emekli
59.Görüşülen	Erkek	34	İlkokul	Erzincan	Dul	1	Manav	Yok
60.Görüşülen	Erkek	61	Okuma –Yazma var	Edirne	Dul (7)	10	Ayakkabıcılık	Yok
61.Görüşülen	Erkek	53	Okuma –Yazma var	Elazığ	Bekar	Yok	Serbest	Yok
62.Görüşülen	Erkek	18	İlkokul	İstanbul	Bekar	Yok	Fırıncı	Yok
63.Görüşülen	Erkek	35	Ortaokul	Afganistan	Evli	2	Konfeksiyoncu	Yeşil kart
64.Görüşülen	Erkek	31	İlkokul	İstanbul	bekar	Yok	Belediye Temizlik Görevlisi	Yok
65.Görüşülen	Erkek	40	İlkokul terk	Almanya	Dul	2	Sebest Meslek, Matbaacı	Yok
66.Görüşülen	Erkek	51	Okuma yazma yok	Sinop	Dul	Yok	-	Yok
67.Görüşülen	Erkek	36	İlkokul	Edirne	Dul	1	Sebest,	Yok
68.Görüşülen	Erkek	24	Ortaokul	Tokat	Bekar	Yok	Elektrikçi	Yok
69.Görüşülen	Erkek	31	İlkokul	Tokat	Bekar	Yok	Kuaför	Yok
70 .Görüşülen	Erkek	20	Ortaokul	Malatya	Dul	Yok	Tekstilci	Yok
71.Görüşülen	Erkek	60	İlkokul	Yozgat	Dul	Yok	Serbest	Yok
72.Görüşülen	Erkek	25	İlkokul	Sinop	Bekar	Yok	İnşaat işçisi	yOK
73.Görüşülen	Erkek	28	İlkokul	İstanbul	Bekar	Yok	Camcı	Yok
74.Görüşülen	Erkek	50	İlkokul	Urfa	Evli	4	Yıkamacı, Çöpçü	Yok
75.Görüşülen	Erkek	57	İlkokul	Kerkük	Dul	Yok	İnşaat işçisi	Yok(Sigorta var ödenmiyor)
76.Görüşülen	Erkek	30	Ortaokul	Mardin	Bekar	Yok	Serbest	Yeşil kart
77.Görüşülen	Kadın	29	İlkokul	Konya	Dul	1	Ev hanımı	Yok
78.Görüşülen	Kadın	40	İlkokul	Almanya	Dul	2	Serbest	Yok
79.Görüşülen	Erkek	31	Üniversite terk	Antakya	Dul	2	Alüminyumcu	Var
80.Görüşülen	Erkek	30	Lise	Şanlıurfa	Dul	1	Turizm otelcilik	Yok

EK 2: Görüşülen Evsizlerin Sosyo-Demografik Özellikleri (2)

	Sabıka Kaydı Var mı?	Hangi suçtan sabıkalı ?	Herhangi Bir Hastalığı Var mı?	Hangi Hastalıklar?	Kaç Senedir İstanbul'da Yaşiyor?	Kaç Senedir Sokakta Kalıyor?	Devlet Desteği Alıyor mu?	Herhangi Bir Maddeye Bağımlılık Var mı?	Sokakta Nerelerde Kalıyor?
1.Görüşülen	Var	İlk Eşini Kaçırma (47 gün cezaevinde kaldı)	Var	Hepatiti Başlangıcı	43 sene	5 ay	Almıyor	Alkol-Sigara	-
2.Görüşülen	Yok	-	Var	Beyninde Tümörü	30 sene	5 sene	9 Yıldır Fakir Yardımı Alıyor	-	-
3.Görüşülen	Yok	-	Var	Psikolojik Rahatsızlık(3ker e intihar girişimi),akciğerinde Saçma delik, %40'lık sakatlık	25 sene	15 sene	10 Yıldır (100-200 TL) Alıyor	Yok	Aksaray, Zeytinburnu
4.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	16 sene	3 sene	Almıyor	Yok	Taksim
5.Görüşülen	Yok	-	Var	Omurilik Bozukluğu, Bel-diz kırık	22 sene	3 sene	Almıyor	Yok	-
6.Görüşülen	Yok	-	Yok	Darp (Kulak Sorunu)	19 sene	5 sene	Almıyor	Yok	-
7.Görüşülen	Yok	-	Var	Kanser, Görme kaybı ,Beyin Hasarı, Fıtık	56 sene	11 sene	Aylık 160 TL Alıyor	Alkol	İstiklal, Tarlabası, Taksim
8.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	3 sene	1 sene	Almıyor	Yok	Kadıköy
9.Görüşülen	Var	Bıçak Yaralama(2 ay cezaevinde kaldı)	Yok	-	2 ay	2 ay	Almıyor	Yok	Eminönü Zeytinburnu
10.Görüşülen	Yok	-	Var	Alerji	10 ay	10 ay	Almıyor	Yok	-
11.Görüşülen	Yok	-	Var	Görme Kaybı	32 sene	3 sene	Yemek Yardımı, 100 TL Yardım Alıyor	Uyuşturucu	Taksim
12.Görüşülen	Yok	-	Var	Zatürre	5 sene	5 sene	Almıyor	Yok	-
13.Görüşülen	Yok	-	Var	Şeker, Kolesterol, Tansiyon, Astım, Kalp Yetmezliği	18 sene	18 sene	Emekli, Yeşil Kartlı 3 Ayda Bir Maaş Alıyor	Alkol-Uyuşturucu	Beyoğlu
14.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	15 sen	2 ay	Almıyor	Yok	-
15.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	1 ay	3 ay	Almıyor	Yok	-
16.Görüşülen	Yok	-	Var	Sakatlık	10 sene	2 ay	Almıyor	Yok	-
17.Görüşülen	Yok	-	Var	-	20 sene	1 sene	Almıyor	Yok	-
18.Görüşülen	Yok	-	-	-	60 sene	10 sene	Almıyor	Yok	-

19.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	34 sene	3 sene	Almıyor	Yok	Avrupa-Anadolu yakası
20.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	21 sene	2 ay	Almıyor	Yok	-
21.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	1 ay	1 ay	Valilikten Yardım Alıyor	Yok	Otogar Esenler
22.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	59 sene	2,5 sene	Almıyor	Yok	-
23.Görüşülen	Var	Hırsızlık	Var	Soğuk Algınlığı	17 gün	2 sene	Almıyor	Yok	Taksim Beyoğlu, Galata
24.Görüşülen	Yok	-	Var	Titreme	63 sene	15 sene	Almıyor	Alkol	-
25.Görüşülen	Yok	-	Var	Psikolojik Rahatsızlık	3 sene	1 sene	Almıyor	Uyuşturucu	-
26.Görüşülen	-	-	Var	Psikolojik Rahatsızlık	1 sene	1 sene	Almıyor	Yok	-
27.Görüşülen	Yok	-	Var	Psikolojik Rahatsızlık	28 sene	15 sene	Almıyor	-Yok	Sultanahmet
28.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	1 sene	2 sene	Belediye Yardımı Alıyor	Yok	Üsküdar
29.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	6 ay	6 ay	Almıyor	Yok	-
30.Görüşülen	-	-	Var	Görme Kaybı	20 Gün	2 ay	Almıyor	Sigara	-
31.Görüşülen	Yok	-	Var	Sinir Bozukluğu	5 ay	5 ay	Almıyor	Yok	-
32.Görüşülen	Var	Eşini öldürme	Var	Sakatlık	43 sene	5 sene	Almıyor	Yok	-
33.Görüşülen	Yok	-	Var	Akciğer Kanseri	58 sene	1,5 sene	Fatih Kaymakamı 200 TL Edirnekapı Üç Ayda Bir Yardım Alıyor	Alkol	Fatih
34.Görüşülen	Yok	-	Var	Tüberküloz	30 sene	10 sene	3 Ayda Bir 100 TL Alıyor	Alkol	Koca Mustafa Paşa ,Balat
35.Görüşülen	Yok	-	Var	Sakatlık	26 sene	3 ay	Engelli Olduğu İçin Taşıtlara Ücretsiz Biniyor	Yok	-
36.Görüşülen	Var	Hap temin etmek (18 ay cezaevinde kaldı)	Var	Psikolojik Rahatsızlık	8 ay	2 sene	Almıyor	Uyuşturucu	-
37.Görüşülen	Var	Madde bağımlılığı yüzünden firar etti	Var	Menenjit	34 sene	4 sene	Almıyor	Madde	Taksim, Pendik

38.Görüşülen	Yok	-	Var	Sakatlık	34 sene	3 ay	Almıyor	Yok	-
39.Görüşülen	Var	Banka kefil (21 ay cezaevinde kaldı)	Yok	-	35 sene	2 sene	Almıyor	Alkol	-
40.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	56 sene	2 sene	Almıyor	Alkol	Beyazıt, Kumkapanı sahil
41.Görüşülen	Yok	-	var	Mide Bozukluğu	6 sene	20 gün	Almıyor	Alkol	-
42.Görüşülen	Var	Hırsızlık, Uyuşturucu satımı ,kasten adam öldürme	VAR	Psikolojik Rahatsızlık	22 sene	9 ay	Almıyor	Alkol -Uyuşturucu	Esenler
43.Görüşülen	Yok	Üzerine şirket kumuşlar borçlu	Var	Hipertansiyon	43 sene	3 ay	Almıyor	Yok	-
44.Görüşülen	Yok	-	Var	Kalp Yetmezliği	4 ay	4 ay	Almıyor	Yok	-
45.Görüşülen	Yok	-	Var	Görme Kaybı, Soğuk Algınlığı	19 sene	4 sene	Almıyor	Yok	Eminönü
46.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	25 sene	1 ay	Almıyor	Alkol	-
47.Görüşülen	Var	Hırsızlık, Kapkaççılık	Var	Psikolojik Rahatsızlık	26 sene	8 sene	Almıyor	Madde	-
48.Görüşülen	Yok	-	Var	Görme Kaybı, Sara	23 sene	5 sene	Almıyor	Yok	Taksim
49.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	51 sene	3 ay	Almıyor	Yok	-
50.Görüşülen	Yok	-	Var	Mide, Bağırsak Bozukluğu	50 sene	4 ay	Almıyor	Yok	-
51.Görüşülen	Yok	-	Var	Cilt Rahatsızlığı	13 sene	11 sene	Almıyor	Yok	Taksim, Bostancı sahil, Kartal
52.Görüşülen	Yok	-	Var	Alerji	6 ay	5-6ay	Almıyor	Yok	-
53.Görüşülen	Yok	-	Var	Bayılma (Stres 'den)	3 ay	3a y	Almıyor	Yok	-
54.Görüşülen	Yok	-	Var	Beyin Tümörü	12 sene	12 sene	Almıyor	Yok	Zeytinburnu, Bahçelievler
55.Görüşülen	Yok	-	Var	Ayak ve Göz Bozukluğu	31 sene	5 sene	Almıyor	Yok	-
56.Görüşülen	Yok	-	Var	Psikolojik Rahatsızlık	30 sene	6 ay	3 Ayda Bir 300 TL Alıyordu Adresi Olmadığından Artık Alamıyor	Yok	-
57.Görüşülen	Var	Kapkaççılık, Hırsızlık(5 sene cezaevinde kaldı)	Yok	-	10 sene	19 sene	3 Ayda Bir 100 TL Alıyor Büyükşehirden	Yok	Fatih
58.Görüşülen	Yok	-	Var	Tansiyon	1ay	2 sene	Almıyor	Yok	Fatih çarşamba

59.Görüşülen	Yok	-	Var	Obezite	31 sene	5 sene	Pendik Belediyesin de 100TL Alıyor	Uyuşturucu	-
60.Görüşülen	Yok	Var	Var	Nefes Darlığı, Fıtık	61 sene	8 sene	100 TL Yeşilköy Kaymakamlığı Alıyor	Yok	Yeşilköy
61.Görüşülen	Var	İftira (2 ay cezaevinde kalmış)	Var	Soğuk Algınlığı	30 sene	33 sene	Almıyor	Yok	Aksaray-Taksim
62.Görüşülen	Yok	-	Var	Astım	18 sene	1 sene	Almıyor	Uyuşturucu	-
63.Görüşülen	Yok	-	Var	Psikolojik Rahatsızlık, Şizofren	30 sene	7 sene	Almıyor	Yok	-
64.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	10 sene	3 sene	Almıyor	Yok	-
65.Görüşülen	Yok	-	Var	Astım, Kalp Büyümesi	33 sene	4 sene	Almıyor	Yok	Tarlabası
66.Görüşülen	Var	Adam vurma, tahsilat , (20 sene cezaevinde kaldı)	Var	Görme Kaybı, Şeker, Tansiyon	35 sene	1 ay	Almıyor	Yok	-
67.Görüşülen	Var	Adam vurma	Var	Psikolojik Sorun	36 sene	4 sene	Almıyor	Uyuşturucu	Kadıköy
68.Görüşülen	Var	(2 kere cezaevine girdi)	Var	Beyin Tümörü	25 sene	6 sene	Almıyor	Madde	Fatihte, Yenikapı Tophane, Orta Köy
69.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	31 sene	1,5 sene	Almıyor	Uyuşturucu	Taksim
70 .Görüşülen	Yok	-	Yok	-	4 sene	4 sene	Almıyor	Tiner, Bali	Sultangazi, Tarlabası, Kadıköy
71.Görüşülen	Var	Adam vurma	Var	Görme Kaybı	35 sene	1 ay	Almıyor	Yok	-
72.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	25 sene	1,5 sene	Almıyor	Yok	Yedikule
73.Görüşülen	Var	Bıçaklama (2 ay cezaevinde kaldı)	Yok	-	28 sene	4 sene	Almıyor	Yok	Zeytinburnu
74.Görüşülen	Var	(5 ay cezaevinde kaldı)	Var	Ayak Sakatlığı	3 sene	1 sene	Almıyor	Yok	Tarlabası
75.Görüşülen	Var	Cinayet (10 sene cezaevinde kaldı)	Var	Kas Erimesi, Kemik Erimesi	57 sene	40 sene	Almıyor	Yok	Yeni Çamlıca
76.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	12 sene	10,5 sene	Almıyor	Yok	Balat
77.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	29 sene	5 sene	Almıyor	Yok	Sultanahmet
78.Görüşülen	Yok	-	Var	Astım	7 sene	4 sene	Almıyor	Yok	Tarlabası
79.Görüşülen	var	(1 ay cezaevinde kaldı)	Var	Depresyon	1,5 sene	1,5 sene	Almıyor	Uyuşturucu	-
80.Görüşülen	Yok	-	Yok	-	15 sene	4 sene	Almıyor	Yok	Şirinevler, Bakırköy

EK 3: Mülakat Metni

Evsizlerle ilgili nitel araştırmanın soruları;

1.Kişisel bilgiler

- Cinsiyetiniz?
- Doğum yeriniz?
- Yaşınız?
- Eğitim durumunuz?
- Mesleği?(önceki mesleğiniz)
- Medeni durumunuz?
- Evli-Bekâr olup olmadığı; Çocuk sayınız?
- Ailenizle görüşüyor musunuz? Yakınlarınız sizi arıyor mu?
- Sosyal güvenceniz var mı?
- Sabıka kaydınız var mı?
- Herhangi bir hastalığınız var mı?

2. Evsizlik ile ilgili genel sorular

- Kaç senedir İstanbul'da yaşamaktasınız?
- Ne kadar süredir sokaklarda yaşıyorsunuz?
- Önceki hayatınız nasıldı?(ekonomik, barınma, aile)
- Şehrin nerelerinde, hangi bölgelerinde yaşıyorsunuz?
- Bu bölgeleri neye göre seçiyorsunuz? (Güvenli olma, kalabalık-sakinlik, bilinen kişilerle kalma vs.)
- Neden sokakta yaşıyorsunuz?
- Sokakta hayat sürmenizin sorumlusu kim, ne olabilir?

- Temel ihtiyaçlarınızı nasıl karşılıyorsunuz?(yemek, tuvalet, barınma)
- Sokakta yaşamanın zorlukları nelerdir? En temel zorluklar nelerdir?
- Bu zorluklara yönelik ne tür önlemler alıyorsunuz?
- Halkla bütünleşme konusunda herhangi bir sorun yaşadınız mı?
- Toplumdaki diğer bireylerle yaşanan sorun alanları nelerdir?
- Herhangi bir işte çalışmak ister miydiniz?
- Devletin sunduğu hizmetlerden memnun musunuz? Yeterli mi?
- Hangi tür devlet hizmetlerini aldınız daha öncesinde? Nelere ihtiyaınız var?
- Kısaca hayat hikyenizi anlatabilir misiniz?
- Hayata, yaşama dair bir amacınız hedefiniz var mı? Hayaliniz var mı?

EK 4: İzin Belgesi

T.C.
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı İstanbul Darülaceze Müdürlüğü

Sayı : 97294061-044- 487/32905

19.02/2014

Konu : Evsizlerle İlgili Tez Çalışması

Sayın: Meryem KÜÇÜK

Gençosman Mah. Yolcu Sok. No:12
Güngören - İSTANBUL

İlgi : 12.02.2014 tarihli e-mail.

İlgi yazınızda Yüksek Lisans Tez çalışmanız için Belediyemiz tarafından yürütülen Evsizlere Kış Hizmetinin yapıldığı Zeytinburnu Spor Kompleksindeki evsiz vatandaşlarımızla görüşme yapmak için izin talep etmektesiniz.

Söz konusu talebiniz, Müdürlüğümüz tarafından incelenmiş olup görüşmelerin sadece hafta içi yapılması ve yazı ekindeki sorular dışına çıkılmaması kaydıyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Hasan ÜZER
İstanbul Darülaceze Müdürü V.

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılında Rize 'de doğdu. İlk okul, orta okul ve lise eğitimini İstanbul'da tamamladı.2011 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden mezun oldu.2011 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı.2012 yılında aynı üniversitede ve bölümde yüksek lisans eğitimine başladı. İlgi alanları; kadın ,kadına yönelik şiddet, kent ,kent yoksulluğu ve evsizliktir. Halen aynı bölümde görev yapmaktadır .